

O'n Sakkizinchi Bob

Undan o'ng yoqda turgan odam butun ovqatlanish vaqtida churq etmadi va Palmer buning uchun undan minnatdor bo'ldi. Ofitsiant Palmerning oldiga tavoze bilan muzqaymoqli idishni qo'yar ekan, u uxlab qolmadimi ishqilib, degandek qiziqsinib indamas qo'shniga asta burilib qarab qo'ydi. Palmer bundan hayratlanmasa ham bo'ladi - tushlik haddan tashqari zerikarli kechdi.

Bu yerda, N'yu-Yorkda ishchan uchrashuvlar bilan to'lgan qisqa vaqt ichida Palmer kam deganda mana shunaqa tushliklardan o'ntachasida bo'lishiga to'g'ri keladi. Ularni ikki-uch toifaga bo'lish mumkin. Siyosiy tushliklar deb ataladiganlari mablag' yig'ish uchun, shuningdek, o'z hissasini qo'shganlarga e'tiborni jalb etish uchun uyushtiriladi. Bunday ziyofatlarda shaxsan ishtiroklari bilan bu odamlar o'zlarining moyilliklarini namoyish qilar edilar. Biroq respublikachilar partiyasining dasturxonlarida, ayrim istisnodan tashqari, demokratlar partiyasi ziyofatlaridagi o'sha ishbilarmonlar ishtirok etar edilar. Tantanavor to'y ziyofatlariga kelsak, ularda, o'z-o'zidan ma'lum, biron-bir ko'zga ko'ringan shaxs faoliyati sharaflar va alqanardi, biroq Palmerning tez orada shunga ishonchi komil bo'ldiki, ular odatda qandaydir boshqa maqsadda, aksar hollarda pul yig'ish niyatida tashkil etilardi. Baribir xayriya ziyofatlari ham muqarrar ravishda qandaydir boshqa, odatda diniy maqsad bilan, ammo protestant emas, balki katolik dini maqsadi bilan chatishib ketar edi. Protestantlar ham allaqayerda ularga zarur mablag' to'playotganlari aniq, ammo N'yu-Yorkda diniy ma'nodagi barcha xayriya faoliyatlar asosan katolik cherkovlariga yoki yahudiy diniy tashkilotlariga yordam uchun goho bironta jamg'arma tashkil etishga mo'ljallangan bo'lardi.

Bugungi ziyofat ham xayriya ziyofati edi. Palmer xayol surib o'tirarkan, oldida turgan muzqaymoqli idishga qarab qo'yardi. O'z tajribasidan u shu narsaga amin bo'lgan ediki, rangiga qarab muzqaymoqning qaymoqlimi, qahvalimi yo mevalimi ekanligini aniqlash mumkin emas. Darvoqe, hozir bu haqda o'ylayotgani yo'q, N'yu-York bazmu ziyofatlarida qanchalik ko'p bo'lgan sayin ularning qaysi toifaga mansubligini aniqlash nega shunchalik qiyinlashib bormoqda?

Loaqal mana bu ziyofatni oling. Rasman u Ist Saydning eng sharti ketib, parti qolgan mahallalaridan biridagi cherkovga qarashli maktab foydasiga mablag' to'plash uchun tashkil etilgan. Maktabni allaqanday tariqatdagi rohiblar ta'minlab turardi, aynan qaysi tariqat - bu haqda Palmer zig'ircha tasavvurga ega emas. Mak Berns unga, garchi Vik Kalxeyn o'zi hech qachon bu maktabda o'qimagan bo'lsa-da, maktab uning hududida joylashganini va u maktabga homiylik qilishi ma'lum ekanligi haqida aytgandi.

Shundan keyin Palmer maktabni diniy-xayriya muassasasi sirasiga kiritishga urinishlariga qaramay, bu barcha sa'y-harakatlardan siyosiy ruh anqib turishini anglab yetgandi. Garchand ziyofatning faxrli mehmoni bir vaqtlar shu maktabda o'qigan, keyinchalik esa ko'chalarni asfal'tlash pudratiga durustgina pul to'plab olgan bir kimsa bo'lsa-da, ziyofat boshdan-oyoq, darhaqiqat, xayriya tadbiridan ko'ra ko'proq ushbu faxrli mehmon sharafiga uyushtirilgan marosimni eslatardi.

Palmer kalavanning uchini topib, qaysi rishta bu chigallik markaziga olib borishini aniqlashga harakat qilar ekan, zarrin uqali, bashang libosdagi ofitsiant uning boshi uzra chuqur ta'zim bajo keltirdi va allaqachon eriy boshlagan muzqaymoq ustidan ko'rinishi ishtahani bo'g'uvchi to'q jigarrang tusli siropdan naq bir qoshig'ini quyib yubordi. Bu safar Palmer aldovga uchmadi. To'q jigarrang shokolad rangli siropning shokoladli ekanidan zinhor dalolat bermas edi: bu shaharda har qanaqangi qalloblikni kutish mumkin edi. Bu qahva quyqasi yoki dolchin, muskat yong'og'i va boshqa ziravorlar qaynatmasi ham bo'lishi mumkin edi, go'yo bo'yoq yordamida bu odatdagi qaynatish o'limdan qiyin bo'lgan bo'tqa ekanligini xaspo'slash mumkinday.

Palmer ziyofat oxiriga kelib uning uskunasi yonidagi bir gala kumush idishlar ichidan saqlanib qolgan yagona buyum - to'rt shirinlik qoshiqchalaridan bittasini tanladi va o'zini kuch bilan zo'r lab ustida bir tomchi sirop qotib qolgan muzqaymoqdan o'yib oldi. Tatib ko'rgach, bosh irg'ab, xuddi o'ylaganidek ekanini tasdiqladi. Shundoq bo'lib chiqdi - ananasli muzqaymoq va yong'oq siropi. U idishni nari surib qo'ydi-da, sigareta tutatdi.

Otelning hayhotday ziyofatlar tanobiysiga har biri o'n kishilik katta-katta dumaloq stollar qo'yilgan. Baland taqasimon balkon tanobiying har uchala devorini qurshab turadi. U yerga ham stollar qo'yilgan, faqat biroz kichikroqlari - to'rt kishiligidan. Uzoq burchakdagi uncha katta bo'lmagan supachalarda besh cholg'uchidan iborat orkestr ovqatlanayotgan xo'randalar boshlari uzra kamida ikki yil oldingi ommabop kuylardan iborat aralash-quralash qorishmani usti-ustiga to'kkani-to'kkan. Ofitsiantlar asosiy taom - chala qovurilgan biqin go'shtli qovurdoqni torta boshlaganlarida orkestr v ЪЃNazokatli bo'lv Ъќ qo'shig'idan bir necha bandni ijro etdi, buni, ochig'i, an'anaviy hazil deb baholash joiz bo'lardi. Taklifnomada rasmiy qismdan keyin raqslar boshlanadi va uncha katta bo'lmagan estrada sahna tomoshasi namoyish etiladi deb aytilgandi. Konferans'e vazifasini shu paytgacha nomi sira Palmerning qulog'iga chalinmagan, ammo Virjiniya Klerining so'zlariga qaraganda, bir vaqtlar v ЪЃTog'larv Ъќda ancha mashhur bo'lgan bir qiziqchi bajarishi kerak edi. v ЪЃTog'larv Ъќda? - Palmer hayron bo'lib qoshlarini chimirganda Virjiniya Ketskillz yozgi kurorti v ЪЃTog'larv Ъќ deb atalishini tushuntirgandi. U yerga odatda yoz oylarida taniqli qiziqchi aktyorlar va estrada artistlarini taklif etishardi, v ЪЃo'likv Ъќ mavsum vaqtida esa ish yo'qligidan bugungiga o'xshagan ziyofatlarda tomoshalar ko'rsatishga majbur bo'lishardi.

Virjiniya oltinchi raqamli stolda Garri Elder va bir necha gazeta sharhlovchilari bilan birga o'tirishi kerak edi.

Palmer stol raqamlarini qarab chiqishga harakat qildi, biroq hay'atdagi joyidan projektorlarning charog'on nuri ostida nimqorong'i tanobiyda deyarli hech narsani ko'rib bo'lmadi. Ziyofatdagi odam u Virjiniya bilan juvonning o'z stoliga qancha kerak bo'lsa, o'shancha viski buyurtma qilishiga kelishib oldi. Palmer ko'zlarini qisib, ustiga kamida besh-oltita bo'sh shisha turishi kerak bo'lgan stolni qidirib topish niyatida tanobiyni qarab chiqdi, biroq ko'p o'tmay qariyb har bir stol uzra butun bir batareya osilib turganiga amin bo'ldi.

Boshqa faxrli mehmonlar qatorida Palmerning avval-boshdanoq o'zgacharoq, ancha shovqinli va aftidan, ziyofat ishtirokchilarining ancha baxtiyor oilasidan ajratib qo'yishgan edi, ularni alohida xonaga o'tqazishgandi, u yerda ular spirtli ichimliklarga qo'l urmay, o'zlarining hay'atdagi stoldan joy olishlari kerak bo'lgan daqiqani kutib o'tirishardi. Ba'zi mulohazalardan keyin Palmer shunday xulosaga keldiki, bu tahammulga sabab ko'p sonli diniy nazorat vakillari, siyosiy rahbarlar va boshqa hurmatli shaxslar kelishi bilan bog'liq emas ekan. Yo'q, ularning barchasi ko'zlariga urib turgan ayovsiz projektorlar nuri ostida kamida ikki-uch soat o'tirishlariga to'g'ri kelishini juda yaxshi bilardi. Xohlashsa-xohlashmasa ichmasdan o'tirishga majbur edilar. Ular hay'at stoli tomon gurs-gurs bosib yo'l olganlarida har birlarining miyasidan uncha taskin bermaydigan birgina fikr kechdi: tanobiyda o'tirganlarning ulardan boshqa deyarli barchasi g'irt shirakayf. Milliy madhiya ovozi ostida boshqalar bilan bir safga borib turarkan, Palmer maktab ruhoniysi qiroat qilgan qisqagina duoning tugashini kutgancha o'ziga viski buyurgani nigohi bilan metrdotelni[1] qidirar edi. Qidirishi behuda ketdi: Palmer bu o'taketgan og'ir va uzoq jarayon so'ngigacha ortiq bir qultum ham icholmadi. Oddiy mehmonlar esa xohlagancha miriqdilar, biroq hay'atda tiniq va tik boquvchi ko'zlarini xiralashtirmagan rahnamolar qadrlarini to'g'ri tutib, namoyishkorona o'tirishlari shart edi.

Palmer xuddi ilma-teshik sharga o'xshash idish tagiga tobora cho'kib borayotgan muzqaymoqqa qarab qo'ydi va hay'atni qurshab

olgan nimqorong'ilikka ko'zini o'rgatib olishga harakat qilgan nigochini boshqa yoqqa oldi. Mehmonlardan allakimlar stollaridan turib ketishgandi, buni u payqashga muvaffaq bo'ldi. Odamlar stollar oralig'idagi tor yo'llardan asta-asta u yoqdan-bu yoqqa yura boshlashdi, qo'l berib ko'rishish va yelkadan qoqib qo'yish uchun dam-badam egilar edilar, goho bir necha lahzaga to'xtab olardilar-da, shivirlab qandaydir luqmalar tashlab qo'yardilar, so'ng yangi tanishlar bilan qo'l berib ko'rishish va shivirlab luqma tashlash uchun bamisoli qisqichbaqaday bir yonlari bilan asta boshqa stol tomon sirpanar edilar. Kimdir notiq minbari oldida turgan mikrofon chetiga chertib qo'ydi va tanobiyning barcha burchaklarida keskin temir ovozi bo'g'iq sado berdi. Mikrofon oldida turgan kishi yo'talib oldi va yozuvli qog'ozlarning butun bir dastasini shatir-shutir qilib varaqlay boshladi.

- Xonimlar va... - Shu zahoti u tutilib qoldi va kerakli so'zni qidirib topmoqchiday shoshib-pishib varaqlarni titkilay boshladi. Nihoyat, o'sha so'zni topib, raislik qiluvchi Grok ismi-sharifli kaltabaqay, to'ladan kelgan bu odam yana tomoq qirdi.

- Xonimlar va jan... - Mikrofondacha yetib kelib, tanobiyda o'rnatilgan kuchaytirgichlardan ikki baravar kuch bilan yangragan uzluksiz qattiq kulgi ovozlari uning so'zlarini bosib ketdi. Grok yana qog'ozlarni shaldiratdi va o'ng tomonida o'tirgan qo'shnisiga oshkora jahl bilan qarab qo'ydi. Bu Vik Kalxeyn bo'lib, o'tirganiga qaramay, boshi yonginasida turgan Grokning qariyb qoq miyasidan kelib turardi.

- Do'stlar! - yana tilga kirdi Grok. Bu so'z bamisoli ulkan qog'oz yumalog'idek g'ira-shira tanobiydagi stollar oralig'idan dumalab keldi. - Yetuk va faxrli mehmonlarimizdan ayrimlariga so'z berishimdan avval, aminmanki, barcha hozir bo'lganlar ularning chiqishlarini intiqlik bilan kutmoqdalar, - shu narsani aytmochimanki, sizlarga rabbi Ben Xeym Feylbaumni tanishtirishdek sharafli vazifani bajarayotganimdan baxtiyorman, u sizlarga qisqacha kirish so'zi bilan murojaat etmoqchi.

Tanobiyda o'tirganlar bu xabarni eshitib, guvillab qo'ydi, stullar surilib, yo'tal tovushlari quloqqa chalindi. Stollar oralig'ida suyanib tik turgan mehmonlar o'z joylariga qaytishdi. Mas'uliyat hissini saqlab qolganlar esa o'zlarining anchayin sertashvish qo'shnilarini jim bo'lishga unday boshlashdi.

Ko'zni oluvchi nur to'satdan rabbi Feylbaumning yuzini yoritdi, bir qarashda Palmer uni hali o'n sakkizdan oshmagan o'smir deb taxmin qildi. O'z dini qonunlariga ko'ra u soqolini olmagandi, biroq yuzidan endigina sabza urgan mo'ylari elas-elas ko'zga chalinardi. Lekin uning och qirmizi tusli mayin jingalak chakka soqoliga razm solib qararkan, Palmer darhol avvalgi tusmoliga yana yetti yosh qo'shdi.

- Mehribon do'stlarim, - deb so'zini boshladi Feylbaum.

Palmer o'z bahosiga zudlik bilan yana bitta tuzatish kiritdi, notiqning o'ttizdan oshgan kishi ekaniga shubhasi qolmadi.

вЪњMehribonlarвЪќ so'zini bunday maftunkor tavoze bilan irod etishi uchun ruhoni odam faqat mana shu yoshga kelibgina oilaviy nutqlarda yetarli tajriba to'play oladi. Palmer Chikagodagi avliyo Pavel cherkovining keksa ruhoniysini eslaydi, u вЪњmarhamatвЪќ so'zini shunday talaffuz etar ediki, bir unli o'rniga halqumidan sal yuqoriroqda azbaroyi mayin qulqillab ovoz berganidan Palmerni har doim nuroniy chol tomog'ida xamir uzmasi tiqilib qolganday tuyulardi.

- Do'stlarim, sizlar qaysi dinga sig'inmang, - davom etdi Feylbaum, - bugun bu yerga parvardigorning ko'zga ko'rinmas nigohi ostida jonlarimiz, so'zlarimiz va a'mollarimiz, ha, muhabbat va ezgulikka to'liq, abadiy qardoshlik tuyg'usidan kelib chiqqan a'mollarimiz bir-biriga yo'g'ribil ketishi uchun, ruhiy birdamligimizda, o'zaro ixlosimizda va so'ngsiz itoatkorligimizda barchamiz qalblarimizning eng teran joyigacha sodiq bo'lgan muqaddas ishni bayram qilish va sharaflash uchun to'plandik; bu ish tafakkurimizda hukmronlik qiladi va o'lmas jonlarimizda shu qadar chuqur va mustahkam o'rin olgan, dunyoviy hayotimizning ayrilmas qismi bo'lib qolgan, parvardigorning beaded marhamati tufayli uning muborak va oliy maqsadlariga rioya qilgan holda shu hayotga sodiq bo'lib qolgaymiz.

Palmer kimdir oyoq uchida notiqning orqasidan yurib o'tganini, Katta Vikning qulog'iga egilganini va o'z fikrlarini ma'nodor qo'l harakatlari bilan tasdiqlaganicha u bilan uzoq shivirlashib gaplashganini ko'rdi. Palmer boshi uzra joylashgan projektor nuri yuzini yoritmaydigan darajada xiyol oldinga engashdi va ayni daqiqada hammaning e'tibori Feylbaumga jam bo'lganiga ishonch hosil qilib, bir zum ko'zlarini yumdi. U xotirasida notiqning ro'yxatini tiklashga harakat qildi va ulardan har biri so'zlashi uchun qancha vaqt ketishini xomcho't qilib chiqdi. Nutqlarga kamida bir soat ketardi. Palmer xo'rsinib o'zini o'rindiq suyanchig'iga tashladi va go'yo hamon yumuq ko'zlarini panalamoqchi bo'lganday, sigareta tutgan qo'lini ko'tardi.

- ... So'nmas nurining bilan hozirgi va istiqboldagi ishlarimizni o'zing munavvar et, - gapirishda davom etardi Feylbaum. - Sening muruvvating va ilhomining ila bajarishimiz lozim bo'lgan a'mollarimiz baroridan kelgay.

Palmer ko'zlarini ochdi va notiqqa o'girildi. U Kalxeynga engashib, qulog'iga allanimalarni shivirlagan kishining och sariq quyuc sochiga e'tibor qildi. Faqat birgina odamda mana shu rangdagi soch bo'lishi mumkin edi - u ham bo'lsa Berns.

- ... aynan meni, - davom etdi Feylbaum, - qadimgi din xizmatkorini mana shunday buyuk ishni deb yelkama-elka turib o'z burchini ado etish uchun bugun bu yerga chorlaganimiz nechog'li joiz va haqqoniy bo'lsa, bizning a'mollarimiz ham shunchalik joiz va haqqoniydir.

Ravvinning boshidagi karjsiz qora taqyasi uning nutqiga monand bir tekisda chayqalib, Bernsning boshini goh to'sar, goh ochar edi. Kalxeynning o'zi xotirjam tusda sukunat saqlardi. U ko'zlarini bir nuqtaga qadab, qimir etmay o'tirardi, Berns esa hamon gapni qalastirib, nutqini davom ettirardi. Shunga qaramay, Kalxeyn kabi uning ham lablari deyarli qimirlamayotgandi.

Ravvin nutqini tugatishiga Bernsning toqati chidamasa, u yog'i qandoq bo'ladi, deb o'zidan-o'zi so'rardi Palmer. Biroq yalt etib miyasiga bir fikr keldi. U Bernsni haddan tashqari yaxshi bilardi. Bunday vaziyatda har qanday mayda yangi g'iybatlar ham nishonga urishi hech gap emasdi. Bernsning nimalar deyayotganining ahamiyati yo'q, dalilning o'zi muhim: u necha minglab tomoshabinlar ko'zi oldida va mana bunday dabdabayu as'asali bir damda Katta Vik bilan suhbatlashayapti.

Tashqi ta'sirotlar - bu siyosatdagi buyuk ish, o'yladi Palmer. Busiz ham Berns Kalxeynning ishongan odami ekani besh qo'lday ma'lum. Biroq Kalxeynning unga yaqin bo'lgan boshqa odamlari ham bor edi. Shu bois Berns boshqa birov emas, aynan u Katta Vikning ana shunday ishonchini qozongan odam ekanini ahamiyatli deb bilganlarga muttasil eslatib turishi kerak bo'lardi. Berns boshqa yig'inlarda ham shunday tomoshalar ko'rsatganini Palmer ilgari ham ko'rgandi. Manzara har doim bir xil bo'lar edi - nigohini zalga tikkanicha haykalday qotib o'tirgan Kalxeyn. Uning orqasida - Berns. Uning bir qo'li Kalxeynning yelkasini qisadi, ikkinchi qo'li bilan ishoralar qiladi: goh allaqayoqnidir ko'rsatadi, bir nimani tekislaganday bo'ladi, goh sochib, o'zidan nari itarsa, goh o'zi tomon chorlaydi. Balerina tanasi kabi hayot va hissiyotga to'la bu qo'l notiqdan diqqatni chalg'itib, butun zalning nigohini muqarrar ravishda o'ziga jalb etib oladi-da, natijada o'z maqsadiga erishadi - hammani bu uncha katta bo'lmagan, ammo jo'shqinlikka to'la sahnani kiprik qoqmay kuzatishga majbur qilardi.

- ... bizlar beaded ravishda ishonamiz, ey parvardigor, - der edi bu orada Feylbaum, - sening qo'llaring qudratli va bizlarni taqvo

yo'lga boshlovchi hikmating barhaqdir.

Zaldagi odamlardan bir nechtasi ravvinning ortidan qadimgi yahudiy tilida qiroat etilgan yakunlovchi duo so'zlarini takrorladi, biroq zalda ko'tarilgan shovqin ularning ovozi bosib ketdi: mehmonlar yo'tala boshladi, stullar surila boshladi, suhbat-guruhlar yangilandi.

- Tashakkur sizga, rabbi Ben Heym Feytlbaum, - dedi Grork. U boshini mikrofoniga juda chuqur egib oldi va ovozi mikrofondan shovqin va qasirlash keltirib chiqardi. U o'sha zahoti bir necha qadam ortga tisarildi. - Chet tilida siz o'qigan duo uchun ham tashakkurimizni qabul aylang, - qo'shib qo'ydi u tanobiydagilarga ko'z qisib qo'yarkan.

Kulgi tinishini kutib Grork maktabning moliyaviy ahvoli haqidagi rasmiy hisobotlarga o'tdi, uning yigirma besh yil avvalgi salmoqsizgina byudjetini shu maktabning gullab-yashnashida guvohlik beruvchi hozirgisi bilan taqqosladi. Bu orada Palmer endigina Kalxeyn bilan suhbatini tugatgan Bernsni kuzatardi. Aslida bu suhbat ham emasdi, balki Bernsning monologi edi. Bu odamning hatto eng qiyin vaziyatlarda ham ichki sezgisi va aniq hisob-kitob bilan ish tutishiga Palmer tan bermay iloji yo'q edi. Ravvin gapini to'xtatgan bir vaqtda u ham Kalxeyn bilan suhbatini uzgudek bo'lsa, tomoshabinlar bunda qandaydir pinhoniy haqoratni anglagan va hatto Bernsni ruhoniyga nisbatan hurmatsizlik qilishda ayblagan bo'lar edilar. Biroq Berns Feytlbaumni ham, Grorkni ham birday yomon ko'rardi va shu bilan uning qilmishining shaxsiy yo'nalishi va uni dinga nisbatan haqoratomez xatti-harakatlarda ayblash imkoni istisno bo'lar edi.

Kalxeyn tashvishlangannamo ikki bor bosh iring'ib qo'ydi va Berns qaddini g'oz tutib, sherigiga kuyib-pishib gap uqtirayotgan Grorkning yonidan o'tdi-da, endi tanobiyga yo'l olaman deganda yo'l-yo'lakay Palmerning yonida to'xtadi va unga egildi. Palmer uning uzunchoq, torgina burun kataklari oshkora tantana bilan titrayotganini ko'rdi.

- Tanobiyda igna tashlasang yerga tushmaydi, Vudi, - shivirladi Berns, - yana o'n beshtacha stol olib kirishga to'g'ri keladi. Zo'r, shunday emasmi?

Palmer uning yuzlari yal-yal yonganini his etdi. O'zining katta hayotiy tajribasiga qaramay, u bolalikdagi unga singdirib kelingan odob yuziga oyoq bosa olmasdi. Ayni damda u o'zini g'oyat noqulay his etmoqda edi. Nima uchun Berns bunday qilayotganini va unga, Palmerni ayni vaqtda qanday xizmat ko'rsatayotganini a'lo darajada tushunib turardi. Berns go'yo ularni kuzatib turgan omma o'ngida uni Kalxeyn bilan ko'rinmas rishta ila bog'lab qo'ygandi. Baribir Palmer o'zining bema'ni ruh va notiqlarga nisbatan hurmatsizlik namoyish etilgan tomosha ishtirokchisi ekanini his qilib, xijolatdan chiqolmayotgandi. Buning ustiga ko'psonli tomoshabinlarning diqqat markazida bo'lib qolishi unga sira yoqmayotgandi.

- Hoy birodar, endi ovqatlanib olsang ham bo'lardi! - Berns Palmerning yelkasiga qoqib qo'ydi va go'yo turishiga yordam bermoqchiday uning qo'ltig'idan oldi.

- Avval quloq solsangiz-chi, - so'z boshlamoqchi bo'ldi Palmer.

Shu lahzada go'yo unga qandaydir g'oyat muhim va ishonchli bir narsani shipshitib qo'ymoqchiday Bernsning yupqa lablari tez-tez qimtildi. Qo'li tanobiyning to'rdagi uzoq burchagini ko'rsatganicha Palmerning boshi uzra aylandi. U bir necha bor tez-tez, qariyb g'azab bilan boshini saraklatdi va sarg'ish ko'zlari chaqnadi. Bu barcha alomatlardan uni kuzatib turgan har qanday odam Palmerni muhim ish bilan shoshilinch chaqirishayotganini anglab olishi tayin edi. Bernsning yordamida u o'rnidan ko'tarildi va u bilan izma-iz hay'at supachalaridan tushib, qop-qorong'i katta tanobiyga kirib ketdi.

Ular qiyinchilik bilan behisob stollar oralab yon eshikkacha yetib borishdi-da, tanobiyni tark etishdi. Bu yer salqin edi. Ortlaridan eshik yopilishi bilan Grorkning ovozi birdan tindi va quloqqa elas-elas chalinuvchi bidirlashga aylandi.

- Ana, do'stim, seni qutqarganim uchun menga rahmat ayt, - dedi Berns miyig'ida kulib.

- O'zi nima gap? - so'radi Palmer. - Bu yerda mening bo'lishim nima uchun bu qadar shoshilinch kerak bo'lib qoldi?

Berns iljayib qo'ydi:

- Grork dahanaki ichketar dardiga yo'liqqan. Juftakni rostlab qolish uchun bu uzrli sabab bo'lmay nima?

Palmer kulimsiraganicha boshini chayqab qo'ydi:

- Sizning avval Kalxeyn bilan gaplashganingizni, undan keyin mening oldimga kelganingizni odamlar ko'rmadi deb o'ylaysizmi? Bernsning ko'zlari bir lahza qisildi, biroq o'sha zahoti katta-katta ochildi-da, qah-qah urib kulib yubordi.

- Nima ham derdim, zehningizga qoyil qolmay iloj yo'q, mister Palmer, - dedi u. - Hozirgina qilgan ishimiz sharofati bilan tanobiyda o'tirgan o'n-o'n besh nafar omonat banklar rahbarlari ramaqdajon bo'lib yotishibdi.

- Baribir ham Olbanida respublikachilar partiyasi ko'pchilik ovozga ega bo'lishiga qaramay, - o'ychan holda dedi Palmer. - Kalxeyn singari shunday zalvorga ega bo'lib turib ham demokratik partiya arbobi hisobdon do'stlarimizdan birontasi uchun uyqusiz tun sababchisi bo'lishiga ko'zim yetmaydi.

Bernsning ko'zlari atrofga olazarak qarardi va Palmerning ko'nglidan g'alati fikr kechdi: u tashlagan luqma Bernsga qattiq tegib, go'yo yengil zarbalarni kutayotganday, endi tez-tez yon-veriga alanglamoqda edi.

- Jonim, - dedi Berns, - respublikachilar partiyasi omonat banklar egalari uchun bir jon-bir tan bo'lib kurashayapti deb sizga kim va qayerda aytdi? Ehtimol, men uxlab qolgandirman, ehtimol Muso tog'dan tushib ketib, o'n birinchi surani yozgandir? - U dimog'idan qulqillashga o'xshagan ovoz chiqarib bosiq hingirlab qo'ydi va Palmer uning g'irt mast ekanligini angladi.

- Buni hamma biladi, - javob berdi Palmer. - Siz boshqacha fikrdamisiz?

Berns ma'nodor yelka uchirib qo'ydi va shu asnoda Palmerning qo'lga shap etib urdi.

- Mening aytarli fikrim yo'q, - dedi u to'satdan ovozigacha o'zgacha ma'noli tus berib. - Bordi-yu, do'stimga aytadigan gapim bo'lganida, o'ylab-netib o'tirmay shartta aytardim-qo'yardim.

- Unda ayting, - Bernsning n'yu-yorkcha lahjasiga hamohang ravishda dedi Palmer, miyig'ida kulib.

- Bular bari Olbanidagi it axlati, - tushuntira boshladi Berns. - Partiyalar kurashiga qilcha aloqasi yo'q. Bu nimani anglatishini bilasanmi?

- Bu shuni anglatadiki, yuqoridan hali ko'rsatmalar berishgani yo'q.

- Qanday surbetlik, - dedi Berns lablarini burib. - Yo'q, qarog'im, yanglishasan. Bu nafsilambrini aytganda shu narsani anglatadiki, bankirlar o'zaro jiqqamusht bo'lishda qonun chiqaruvchi hokimiyat vakillari dimog'iga pul hidi kelib uriladi.

- Gap nima haqida ketayotganini anglay boshlaganimdan qo'rqib ketayapman, - dedi Palmer.

Berns to'g'ri deganday bosh iring'adi.

- Buni u yoki bu partiya dasturining bir qismi deb qaramaslikka qaror qilib, Olbanidagi qonun chiqaruvchi yig'ilishning chaqqon yigitlari vaziyatdan so'nggi sentgacha sog'ib olishni yaxshi bilishadi. Ha, ular hamma narsani shunday tashkil etishganki, natijada cho'ntaklarini qappaytirib ketishadi, axir ular cho'talxo'rlikka mazaxo'rak bo'lib qolgan emasmi?

- Boshqacha aytganda, - dedi Palmer shunday taomlarga xos o'xshatishni davom etdirish kerakmasligini tushunib; ammo o'zini tutib turolmadi, - ular besh panjani baravar og'izlariga tiqadilar.

Berns Palmerga jim tikilib qoldi, uning so'zlaridagi kinoyani his qilgan bo'lsa-da, biroq ma'nosini tushunmadi.

- Menga qara, - dedi u ishonch bilan, so'zlarini salmoqlab-salmoqlab, - mana bu mashmasha tugagandan keyin, menikida ma'qul yigitlardan uch-to'rttasi to'planadi. Bir kirib o't. O'zgina to'miringga qon quyib olsang, zarari yo'q.

- Soat nechada?

- O'n birlarda, - dedi Berns. - Bu senga ertalik qilmaydimi?

- Erta? - qayta so'radi Palmer. - O'n birgacha qanday yetib olishimni o'ylab, boshim qotib turibdi-ku.

Bernsning tillarang qoshlari bir yuqoriga ko'tarildi-yu, biroq darhol yana tushdi. U tushundim deganday ko'z qisib qo'ydi:

- Ha, endi soat o'nlarda borsak ham bo'laverar, a?

Tanobiyda gulduros qarsaklar yangradi.

O'n To'qqizinchi Bob

Bar peshtaxtasi oldida yarim soatcha ivrisib, Palmer katta Vik Kalxeyn o'zining mufassal nutqini tugatib turgan bir pallada tanobiyga qaytdi.

- ...So'ngsiz karvon singari yo'qlik qa'riga abadiy ketayotgan o'tgan asrlarda bo'lganidek, hozir ham, - asl n'yu-yorklikning xiyol ping'i ovozida u guldirab gapirardi, - o'zimiz haddan tashqari minnatdor bo'lganlar xotirasini yodga olamiz va bosh egamiz, - davom etdi Kalxeyn har bir jumlaning chertib-chertib, odatdagidek vazmin ohangda. - Biz kelajakka dadil boqayapmiz, uning ko'lamlari bizni cho'chitilmaydi, biz jasorat bilan hujum qilamiz va bir qadam ham ortga chekinmaymiz. Biz boshqalarni qoralamaymiz, zero o'zimizni ham aybdor qilib qo'ymaymiz, yosh avlodimizni yo'ldan urayotganlarning, milliy nomusimizni qoralayotganlarning va shon-shavkatimizni yo'qqa chiqarayotganlarning xatolarini ko'rsatmoqchi emasmiz. Dunyoqarashi tor, yana vatanimizni suvtekinga sotayotgan mayda, kaltabin, past odamlarni qoralashni tarixning o'ziga qo'yib beraylik. Ammo tarix sahifalarida oramizda, bu yerda hozir bo'lganlar orasida, ushbu tanobiyda men bilan birga halol va sofdil odamlar borligi, buyuk vazifani mardonavor va qat'iyat bilan hal etadigan odamlar borligi abadiy muhrlanib qolsin...

Palmer bildirmaygina qop-qorong'i tanobiyga o'tdi-da, nigohi bilan olti raqamli stolni qidira boshladi. U yana hay'atga ko'tarilib, o'z joyini egallashga jur'at qilolmayotgandi.

- ... quyosh ostidan o'rin olsin! - guldirab gapirardi Kalxeyn. - Har kimning erki o'z qo'lida...

Quyosh ostida men uchun ham joy topildi, deb o'yladi Palmer nihoyat olti raqamli stolni qidirib topgach. U stolga yoni bilan yurib bordi va Virjiniya Kleri yonidagi bo'sh o'ringa yengil nafas olib cho'kdi.

Juvon uning paydo bo'lganini payqamadi. Uning ikki ko'zi Kalxeynda edi. Palmer uni yon tomonlamagina ko'rib turardi. Shu paytgacha u hech qachon unga bu qadar bevosita yaqin bo'lmagandi - nari borsa yigirma-o'ttiz santimetr kelardi oralari. Dumaloq yuzi va do'rdoq lablari yonoqlarining chiqiqiligini sezdirmasdi. Juvonning ingichka va uchi to'mtoqroq, cho'zinchoq burnining kataklari biroz kerilgan. Agar Virjiniyaga shunaqa yonlamasigina qaralsa, uning chindan ham go'zal ekanini Palmer endi angladi. Bordi-yu, juvon unga tomon yuzlanib qarasa, uni shunchaki ko'hlikkina ekan deb aytish mumkin bo'lardi. Virjiniya qaddini tik tutib o'tirardi. G'oyat kalta bog'ichli, o'mizi chuqur oq ko'ylagi uning bo'rtiq siynasini xiyol yashirib turardi. Palmer o'tirgan joyidan biroz orqaroq va yuqoriroqdan juvonning naq o'mizi uzra uchburchak soya tashlab turgan dum-dumaloq siynasini aniq-taniq ko'ra olardi.

Palmer yuzlari lovillab yonganini his etdi va o'zini o'rindiq suyanchig'iga tashladi. U hay'at tomonga qaradi. Bir lahza o'rindiq chayqalib ketgandek tuyulib ketdi unga. U ko'zlarini yumdi va tomog'ida uni bo'g'ib turgan narsaning yo'qolishini kuta boshladi.

- ...bu xatti-harakatlar ularning qaysarligi, mag'lubiyati va ochko'zligi ruhidan kelib chiqadi! - guldirashda davom etdi Kalxeyn. - Ammo sizlarni zeriktirib qo'ymaslik uchun ularning barcha xususiyatlarini bir-bir sanab o'tirmayman. Faqat shuni

aytmoqchimanki...

Ko'zlarini ochgach, Palmer birdan o'zining в Ёњ Yunayted benкв Ёќdagi muovini Garri Elder nigohiga to'qnash keldi. Palmer ko'zlarini qisib qaradi, Garri esa javoban im qoqib qo'ydi, keyin nigohi bilan oldida turgan bahaybat shotland viskisi shishasini ko'rsatdi va savol nigohi bilan Palmerga boqdi. Palmer xo'p degandek bosh iring'adi va kekxa yoshdagi hamkasbi ichiga bir nechta muz bo'lagi tashlangan qadahni qanday qo'lga olganini, uni deyarli limmo-lim to'latganini va Palmerga ishora qilib, uni qo'shnisiga tutganini kuzatib turdi. в Ёњ Тауmsв Ёќdanmi yo в Ёњ N'yusв Ёќdanmi bo'lgan reportyor qo'shnisi o'z navbatida indamay qadahni boshqa qo'shniga uzatdi.

Ushbu marosim Virjiniyani butunlay o'ziga mahliyo qilib qo'ygandi. Juvon o'girildi, Palmerni ko'rди va lablariga xiyol tabassum yugurdi. U reportyordan qadahni olib, Palmerga uzatarkan, shivirlab dedi:

- Dushmanlarni yer yutsin. - So'ng yana yuzini to'g'riga burib, notiqlarning gaplariga diqqat bilan quloq sola boshladi. Ko'ylagi o'mizida siynasi avvalgidan ham yaqqolroq ko'zga tashlandi.

Palmer viskidan ho'plarkan, hisob bo'yicha bu nechanchisi - uchinchisimi yo to'rtinchisi ekanini eslashga behuda urinardi, biroq oxiri viskini Garri Elder suzayotganida qancha ichilganini hisobga olishning hojati qolmaydi degan qarorga keldi.

- ...va kuch emas, faqat haqiqatgina adolat tantanasiga olib kelishini bilib, bizlar xotirjammiz, - yakun yasadi Kalxeyn. - E'tiboringiz uchun rahmat.

Ulkan tanobiy gulduros qarsaklardan larzaga keldi. Kalxeyn yuzlari yal-yal yonib olqish ma'nosida qo'lini ko'tardi, so'ng joyiga borib o'tirdi-da, yana qo'shnisi Karmin de Sapio tomon o'girilib, u bilan uzoq gaplashib qoldi. Raislik qiluvchi Grork o'rnidan turdi va garchi qarsaklar hali tinmagan bo'lsa-da, qo'l ishorasi bilan tinchlik o'rnatishga harakat qildi, biroq shu bilan birga, Palmerning nazarida, bu ishora bir vaqtning o'zida yig'ilganlarning yangi kuch bilan yana gulduros qarsaklar chalishiga umidni ham ifoda etardi.

Biroz o'zini orqaga olib, Palmer o'rindiqda o'r'nashibroq o'tirdi. Shu holatda u Virjiniya Klerining jingalak qora sochlari qoplagan ensasini, bo'ynini va ikkala kurak oralig'idan ko'ylagi ichiga kirib yashiringan nafis yelkasinigina ko'ra olardi.

U o'rindiqda o'tirarkan, ahyon-ahyondagina notiqlarning so'zlari uzuq-yuluq shuuriga yetib kelardi. Notiqlarning ro'yxati oxirlab qolgandi va nihoyat duo kalimalari yangradi. Palmer minbardagi sodirliklarni shu qadar oz kuzatar ediki, avvaliga unga duoni anglikan[2] cherkovi ruhoniysi qiroat qilayotgandek bo'lib ko'rindi, g'ira-shirada uning ridosini ilg'ab bo'lmadi. Faqat lotincha katolik duolaridan xotima oyatlari quloqqa chalingandagina Palmer xato qilganini angladi. U yelka qisib qo'ydi-da, qadahidan mayda-mayda ho'play ketdi.

Yig'ilish dasturi bir marta tugal ishlab chiqilgan reja bo'yicha o'tkazilardi. Estrada tomoshasini ochib bergan kulgi aktyori o'zining bor mahoratini tomoshabinlarga namoyish etishga harakat qilardi. Har bir kosa tagida nimkosa hazildan keyin u jimib qolar, yasama qo'rquv ichida og'zini kafti bilan berkitar va diniy nazorat vakillariga xavotir bilan ko'z yugurtirib qo'yardi.

- ... Shunday qilib, vaqtni zo'ye ketkazmasdan, xonimlar va janoblar, men suyuqli zarrinsochimni sizlarning ixtiyoringizga havola qilaman, garchi mish-mishlarga qaraganda, agar tagigacha kavlab yetilsa, u hecham zarrinsoch bo'lmasa-da. U ajoyib xonanda, xonimlar va janoblar, hozir uning qo'shiqlarini tinglaysiz, - bu v ЁњPijamadagi oqshom Ёќ operettasidagi chinakam oqshom yulduzi. Shunday qiling, xonimlar va janoblar, tinglang, tomosha qiling: e'tiboringizga maftunkor Kittini havola etaman. Kitti Keyn! Qani, uni bir yaxshi qarsaklar bilan kutib olaylik!

Lablarida ko'zidagi ayanchli ifodaga aslo mos kelmaydigan tabassum qotib qolgan yo'g'ondan-yo'g'on xunuk zarrinsoch xonanda qiz butun oqshom davomida orkestr chalgan ko'hna ohanglardek ulug' yoshdagi bir qancha romaslarni ijro etdi.

Shundan keyin balet juftligi v Ёњ Vasvasav Ёќning biri bosiq bolero maromidagi, ikkinchisi esa sho'x stakkato maromidagi ikki versiyasini ijro etdi. Juftlikdagi erkak o'ziga sherik ayoldan juda bo'lmaganda o'n yosh kichik bo'lsa-da, mungli nigohiyu botirona gavda holatlari bilan yoshdagi farqni aslo bildirmayotgandi. Orkestrning bir necha maqomidan ilgariroq ular raqsni nihoyasiga yetkazdilar, mashshoqlar esa cho'zib chalishlariga qaramay baribir oxirigacha yetmasdan kuyni uzib qo'yishdi. Faqat akkordionchigina bir o'zi qolganini his etgunga qadar yana bir necha soniya chalib turaverdi.

Baland bo'yli va xushqomat tenor v Ёњ Roz-Mariv Ёќdan birinchi bandni tugatmasidanoq mashhur qiziqchi uni bo'lib qo'yd. Tenor bilan birgalikda u qandaydir chalkash intermediyani o'ynay boshladi, kuy davomida qo'shiqchining mardona shavkati xira tortib qoldi va uning siyqa tendensiyalari rang-barangligiga ishora qilinganiga qaramay qiziqchi tenorni o'z holatiga qaytarishga behuda urinardi. Palmer avvaliga raqsning qanday davom etishini kuzatishga harakat qildi, biroq baribir oxirigacha toqat qilolmadi va zo'raki tabassum bilan Virjiniya tomon o'girildi.

- Yevropa bo'ylab qilingan tantanavor sayohatdan yaqinda qaytib kelgan! - e'lon qildi u.

- Shohona zotlar huzurida tomosha ko'rsatgandir-da, shundaymi?

- Shirakayf zotlar huzurida, - g'udrandi Palmer. - Darvoqe, o'n birgacha hali uzoqmi? Iye, hali ham o'n bir bo'lmadimi?

- Endi o'n yarim bo'ldi.

- Men esa o'n birda ketishim kerak.

- Ketishingiz kerakmi yo ketsangiz bo'laveradimi? - surishtirdi juvon.

- Kerak ham, bo'laveradi ham.

- Xuddi tipratikondek tikonlarga qoplanib olgansiz.

- Qoplanib emas, yashirinib olganman, - e'tiroz bildirdi Palmer.

- O'n birdan keyin nima bo'ladi? - so'radi Virjiniya.

- Sizni to'ydirib ichirishibdi, - dedi Palmer. - Men buni darrov sezdim.

- v Ёњ Ser, meni yaralamadilar, meni o'ldirdilar! v Ёќ Soqiylik vazifasini bajarganda mister Garrison Elderning qanaqa bo'lib ketishini siz tasavvur ham qilolmaysiz.

- Kechirib qo'yasiz, men ham qo'shilganman, - e'tiroz bildirdi Palmer va bo'sh qadahini ko'tardi. U qadahga diqqat bilan razm soldi, keyin esa xo'mrayib so'radi: - Kalxeynga nutqni Berns yozib bergan bo'lsa kerak?

- Shak-shubha yo'q.

- Nima uchun u har doim bunaqa tumtaroqli qilib yozadi?

- Kalxeynning nuqtai nazarida, - dedi juvon, - qancha noaniq bo'lsa, shuncha yaxshi.

- Agar ular ikkovini bir joyga qo'ysa, - dedi Palmer, - dunyoni zulmat bosardi. - U xo'rsinib qo'ydi.

Nihoyat v Ёњ Vasvasav Ёќ tovushlari ostida g'ayrioddiy sheva bilan romans ijro etmoqchi bo'lgan tenorga joy bo'shatib, qiziqchi chetlashdi. Tenor omma ham bu kuydan to'liq zavqlanib ulgurmagan deb xayol qilgandi, biroq qarasaki, uning o'zi qabih niyat qurboni bo'lib o'tiribdi, chunki v Ёњ Vasvasav Ёќdan bir necha maqom chalib, orkestr birdan fokstrotning quloqni qomatga keltiruvchi jo'rlikida o'ynoqi kuyga o'tib ketgandi. Yakunida v Ёњ Besa me muchov Ёќ yangrab, tomoshabinlar qarsak bilan qarshi oldilar. Shundan keyin qiziqchi raqs boshlanganini e'lon qildi.

Tanobiyda charaqlab yongan chiroqlardan ko'zlarini qisib odamlar u yon-bu yonlariga qaragancha stoldan turishdi. Hay'at stoli birdan qorong'ilik ichida qoldi va fayzini yo'qotdi. Eng avval ruhoniylar o'tirgan o'rindiqlar bo'shadi.

Garri Elder ham o'rnidan turdi va ohista qornini silab qo'ydi. Paytdan foydalanib bir nechta reportyor Kalxeyn tomon otildi. Elder Virjiniya Kleriga iliq jilmayib qo'ydi.

- Nachora, u bo'lmasa, mana, men sizni taklif qilaman, - dedi u o'zining baland xirildoq ovozida.

Avvaliga Palmer nima gapligini tushunmadi, so'ngra fahmlab olgach, u o'rnidan turdi va Virjiniya oldida boshini xiyol egdi.

- Mister Elder bilan bu safar raqs tushishga rozilik bildirib, unga marhamat ko'rsatmaysizmi?

- Jonim bilan.

Palmer ulami ko'zdan qochirmagancha qayta joyiga borib o'tirdi va Elder bilan xonim raqs tushuvchi juftliklarga allaqachon to'lib bo'lgan maydoncha tomon ketdi. Palmer juvonnini, uning harakatlarini, oppoq libosdagi sarvdek qomatini kuzata boshladi. Keyin, kim bilsin, nechanchi marta yana soatiga qaradi va Berns bilan uchrashuviga hali ancha borligidan afsuslanib qo'ydi. Katta to'rtburchak shishaga qo'l cho'zib, u muzlari erib bo'layozgan qadahiga viski quydi. U v Ёњ ketar jafosiv Ёќga va o'n birgacha qancha vaqt qolganidan qat'i nazar, bulardan juftakni rostlash uchun ichishga ahd qildi. Juda bo'lmaganda u mana bu tanobiyda ivirsib yurgandan ko'ra Bernsning uyiga piyoda borsa ham bo'lardi-ku. Ora-chora raqs tushayotganlar orasidan lip-lip ko'zga tashlanib turgan oq libosga qarab-qarab, viskini shoshmay oxirigacha ichdi. Elder bilan Virjiniya kula-kula Palmer o'tirgan stolga qaytib kelishardi. Palmer o'rnidan turdi va juvonga o'rindiqni surdi.

- Keyingi navbat seniki, Vudi, - nafasini bazo'r rostlab dedi Elder. - Bu telba kuy menga to'g'ri kelmas ekan.

Bir necha soniya uchovlon nima qilishni bilmay turib qolishdi. So'ng Virjiniya Palmerning qo'lidan tutdi-da, uni raqs maydonchasiga olib ketdi. Juvon maydoncha chetida to'xtadi va unga o'girildi.

- Buning nimasi telba kuy ekan? - dedi Virjiniya. - Eng oddiy lotin amerikasi kuyi-ku. - Palmer uni o'ziga qaratdi-da, garchi orkestr qandaydir boshqa kuyni chalayotgan bo'lsa ham v Ёњ ra rumbav Ёќ maqomida maydoncha chekkasi bo'ylab asta yurib ketdi. Palmer o'zini juvondan ancha balandman, deb o'ylagandi, biroq raqs tusha boshlashgani hamon Virjiniyaning birdaniga bo'yi cho'zilib ketganday bo'ldi. Qoidaga rioya qilib, orada masofa saqlaganicha u juvonnini boshlab ketdi, bu masofani faqat ayolgina qisqartirishga haqli edi. Musiqa Irvinning eski kuyi v Ёњ slou-faks v Ёќga o'tdi. Palmer uni talabalik davridan yaxshi

eslardi, faqat o'sha vaqtlarda u ancha sho'xchan ijro etilardi.

Yoningdaman, dadil bo'l, qo'rqma,

Axir emasman-ku yosh bola, jonim.

Yoningdaman, jo'shdir ehtirosingni ...

Ikkalovi ham asta kulib yubordi va raqs tushishda davom etdi.

- Xotirangiz yaxshi ekan, - dedi juvon.

- O'sha eski zamonlarda raqs tushishni o'rganganman.

- Ko'p qo'shiqlar esingizda qolganmi?

- To'g'risini aytсам, bu so'zlarni eslashimga shubha qilmagandim. Ular o'zi kelib qoldi, birdaniga.

- Davomini ham eslaysizmi?

- Boshqa hech nima esimda yo'q.

Ular raqs tushishda davom etishdi, biroq boshda ikkovlarini ajratib turgan masofa g'oyib bo'lganday edi. Yigit juvonning har bir harakatini his etib turardi. Odatdagi qoidaga rioya qilib Palmer ortga chekinmoqchi bo'lgan edi, biroq bu fikridan qaytdi.

Orkestr qo'shiq kuyini satrma-satr takrorlar edi. Palmer juvonning asta xirgoyi qilayotganini eshitdi.

U Virjiniyaning yuziga nazar tashlashga harakat qildi, lekin juvon chehrasini uning yelkasiga qo'yib olgandi. Palmer juvonning unga yaqinroq kelib olganini his etdi. Buni u bilib turib qilayaptimikan, deb o'zidan-o'zi so'radi Palmer. Xotinidan boshqa ayol bilan raqs tushganida bunday savol ko'p martalab ko'ngliga kelar edi, bunga biron ahamiyat berish joizmikan yoki bu ixtiyordan tashqari bir holatmikan? Har gal bo'lganidek, bu safar ham Palmer ayollar kamdan-kam ixtiyordan tashqari harakatlar qiladi degan to'xtamga keldi.

Asta-sekin tanobiyni yana g'ira-shira qorong'ilik chulg'adi. Raqsar esa davom etardi. Ofitsiantlar stollarni yig'ishtirishga tushishgandi, soat o'n birdan oshib ketgan, ammo Palmer endi vaqt qancha bo'lganiga qiziqmay qo'ygandi.

Yigirmanchi Bob

Sayr shuncha cho'ziladi deb kutmagandi u. Mehmonxona Tayms Skuer tumanida edi, Bernsning shahar kvartirasi esa Elliginchi ko'chalarning birida joylashgan. Virjiniyaning uyi Berns uyi yo'lida yoki, ehtimol, buning aksi bo'lgani uchun Palmer uzoq o'ylab o'tirmadi, - ular yo'lning bir qismini birgalikda bosib o'tishga qaror qilishdi.

Ushbu kech pallada Manxettenning markaziy tumanlari, odatdagidek, odamlar bilan gavjum edi; odamlar oqib kelar, mashinadan tushar, tungi klublarga, barlarga, turar joylarga kirar yoki ulardan chiqar edilar. Shahar teatrlarida tomoshalar tugab bo'lgandi va tevarak-atrofdagi yashovchi tomoshabinlar va ularning n'yu-yorklik do'stlari bu yerga intilardi. Palmer va Virjiniya mashinalar oqimi o'tib ketishini poylab, Park-avenyu va Ellik ikkinchi ko'cha chorrahasida to'xtashdi va birdan ko'rinishidan olti yoshdan ortiq bo'lmagan ikki puertorikalik bolaning o'qday uchib borib qarshidan kelayotgan qora вЂњflitfudвЂќga tashlanganini ko'rib qolishdi. Ular restoran yo'lagiga burilib, hali yurib borayotgan avtomashinaning eshigini ochishga harakat qilib, qo'lchalari bilan dastakka mahkam yopishib olishdi. Bolalardan biri turtinib ketdi-da, bir oyog'i mashina ostida bo'lib qoldi. - P'uidado![3]

- To'xtang, mister! To'xtang!

Mashinaning orqa g'ildiraklari bolakay oyog'iga tekkan mahalda o'rtog'i uni mashina tagidan shiddat bilan tortib oldi. Restoranga kiraverishda turgan shveysar supacha tomonga otildi va har ikkala bolani ariq tomonga irg'itib yubordi, so'ng darhol qaddini rostlab, вЂњflitfudвЂќning orqa eshigini ochish uchun mashinaga o'z vaqtida yetib bordi. Palmer hatto uzoqdan turib shveysarning mehmonni sermulozamatlik bilan jilmayib qarshi olganini ko'rib turardi.

- Ana qahramonlig-u, gap yo'q, - deb qo'ydi Virjiniya.

- Ularga nima! - dedi Palmer. - Anavi yoqqa qarang!

Har ikkala bolakay ariq bo'yida yotib olib, ovozlarining boricha xoxolab kular edi.

Virjiniya ularga diqqat bilan razm soldi.

- Yig'lamaslik uchun kulishayapti, - deb qo'ydi juvon.

Yashil chiroq yonib, ular ko'chani narigi tomoniga o'ta boshlashdi. Virjiniya oldinda, uning ortidan esa Palmer borardi. Ular вЂњSigmenvЂќ binosining mungli osmoniga tik ko'tarilgan ustunlari yonidan jim o'tib ketishdi. Oynavand devor orqali ichkaridan chiqib turgan sarg'ish nur butun devorni yoritib turardi.

- Zo'ravonlik shahri, - dedi Virjiniya. - Vahshiy xulq-atvorlar. Bu yerda dahshatli ishlar amalga oshiriladi. Uchchiga chiqqan qarama-qarshiliklar.

- Demak, siz ham ko'chadagi juldirvoqilarga ko'z yoshi to'kadiganlardan ekansiz-da? - Palmer xo'rsindi.

- E, yo'q, - e'tiroz bildirdi juvon. - Men o'zim ham ko'cha qizi edim. Lekin u vaqtlarda bizga bunday nafrat bilan muomala qilishmasdi. Endi esa bu ko'plab odamlar boshiga tushgan ayanchli holatning ko'plab alomatlaridan bittasi.

Palmer biroz sukut saqlab turdi-da, keyin dedi:

- Lekin men, to'g'risi, bu bolakaylarda ayanchli alomatlarni ko'rmadim.

- Endi ko'rasiz, - dedi Virjiniya.

- Nimani вЂњendi ko'rasizвЂќ? - Men eshitishga tayyorman, - dedi Palmer. - Hali oldingizda oxiri yo'q uzun yo'l turgandan keyin...

- Men aytadigan narsa sizga yoqmaydi.

- Ehtimol. Baribir ham, iltimos, gapiring, men tinglayman.

- Eng avvalo bu ikki bola hayotda nimalarga to'qnash kelishini, qanday holatlarda ularga esh bo'ladi-yu, qandaylari qarshilik ko'rsatadi, shularni tushuntirishga harakat qiling, - gap boshladi juvon. - Yaxshi tumanni olib, ularning omadi kelgan. Bu yerda haddan tashqari qimmat restoran, ikki tungi klub joylashgan, bularga eng mashhur kinoyulduzlar va turli taniqli odamlar kirib turishardi. Buning ustiga mehmonxona ham yonginasida. Mana shu butun mahalla - ularniki. Agar boshqa mahalla bolasi bu yerga kelib qolgudek bo'lsa, uni burda-burda qilib tashlashadi.

- Kimlar, bu bolakaylar?

- Agar daromadli bo'lsa, o'z tumanini saqlab qolish uchun ular hech narsadan qaytishmaydi. To' ulardan zo'rroq bittasi bu serunum joydan qancha foyda tushishini anglab, ularni quvib yuborib, o'rniga o'zi o'rnashib olmaguncha shunday bo'laveradi. Axir bir tunda ularning har biri manavi yerda besh dollardan ishlashi mumkin-da.

- Quruq eshikni ochib, pul ishlash?

- Bugina emas. Ular shu qadar bechorahol bo'lib ko'rinishadiki, ularni haydab yuborishga birovning ko'ngli bo'lmaydi. Bu mahalla restorani va tungi klublar mijozlari odamlar ko'ziga mushtdekkina juldirvoqilarni tepishga jur'at qilolmaydilar. Ulardan qutulish uchun chorak dollarlik chaqani irg'itish kifoya.

- Shveysarlar-chi? - so'radi Palmer. - Ular bu bolalarni haydab yuborishmaydimi?

- Haydab yuborishadi, faqat ularni kimdir zimdan kuzatib turganda yoki bolalar haddan tashqari surbetlik qilgan vaqtlarda haydashadi. Aslida esa bu yerda bir qonun bor: o'zing ham yasha, boshqalarni ham yashagani qo'y. Bolakaylar boy mijozlardan birontasining ko'nglini chog' qilishlari mumkin, ana shundaylardan bir alamini olib qo'yishi mumkin. Umuman, ular nonini topib yeyishadi. Siz ularning shveysar bilan o'rtalaridagi munosabatni payqagandirsiz, hoynahoy? Ikki xil hayotda kun ko'rish shakllaridan bittasi.

- Siz shunga aminmisiz?

- Bo'lmasa-chi, - davom etdi Virjiniya, - ularga o'zlarining g'ururi yordam beradi: вЂњanglosvЂќlar[4] kelganda ular hech qachon yig'lamaydilar. Mana gap qayerda. Barcha tuyg'ularni ular kulgi bilan ifoda etadilar.

Palmer lablarini qimtib olgan Virjiniyaning yuziga yon tomonidan ko'zining qiri bilan razm soldi.

- Tuyg'ularni ifoda etishning bu g'oyatda cheklangan vositasi, - dedi u.

- Qo'shilaman. Ammo ularga qarshi ko'plab omillar kurashgandi. Birinchidan, vaqt. Ular balog'atga yetganida, shveysarlar toqat qilolmaydilar va o'shanda ularni qaytmas qilib haydab yuboradilar. Mahallada izg'ib yuruvchi bunday o'smir puertorikaliklar kimni tashvishga solmaydi? Qachon qaramang, pichoqbozlik qilishga shay turishadi. Shu bois kulib turib pul topish, taqdir zarbalariga bardosh berish mumkin bo'lgan ular bolaligining oltin davri uzoq cho'ziladi.

- Ikkinchidan, - deb davom etdi juvon, - ishlab topgan pullari ham ularning o'zlariga qarshi bo'lib qoladi. Albatta, agar ular barcha topgan pullarini uyga olib kelishsa-ku, olam guliston. Lekin loaqal bir necha dollar pulni tugib qo'yish qo'lidan keladigan bironta bolani topib bera olasizmi? Bu la'nati dollarlar ularning boshiga ozmuncha kulfat keltirmaydi deysizmi! Bisotidagini tortib olish uchun bola sho'rlikni o'lasi qilib kaltaklashlari yo o'ldirishlari ham mumkin, yoki u g'iyohvandchilarga qo'shilib ketadi, yo ichkilikboz bo'lib ketadi. U hatto to'pponcha sotib olish uchun ham pul yig'ishi mumkin.

- Yoki, - uning gapini bo'ldi Palmer, - u o'ziga kostyum sotib olishi, kinoga tushishi, to'yib ovqatlanishi mumkin. Nima uchun siz uni pullarini faqat halokatga eltish uchun sarflaydi deb o'ylaysiz?

Juvon to'xtadi va unga yuzlanib turib oldi. Uning qo'li Palmerning bilagidan sirg'alib tushdi.

- Aytmovdimmi, gaplarim sizga yoqmaydi deb, xushaxloq do'stingam.

- Men boshqa imkoniyatlarga shama qilmoqchi edim.

- Bolaligingiz tajribasidan kelib chiqqan imkoniyatlar haqidami? - dedi Virjiniya. Chet el avtomashinalari bor vitrinadan tushgan charaqlagan nur ostida diqqat bilan Palmerning yuziga qarayotgan ko'zlari yana kattalashgandek, yanada qoraygandek tuyuldi. - Yo'q, siz shunchaki N'yu-Yorkdagi ko'cha bolalari hayotini tushunishga qodir emassiz.

- Harakat qilayapman-ku.

- Yoki pul ular uchun nima ekanini tushunishingiz kerak. Bir kuni menga o'zingizning pulga bo'lgan barcha qarashlaringizni bayon etgandingiz. EsladinB-gizmi? Siz pul - hayotingizdagi asosiy omil degandingiz. Shunday emasmi?

- Ha.

- Mana bu bolalar uchun, - dedi unga Virjiniya, - pul - bu xaloskorlik to'lovi. Ular pullarini pala-partish va tez sarflab yuborishlari sababi shunda, ularni barbod etuvchi hayotdan sitilib chiqishiga bo'lgan yengilmas ehtiyoj yelkalaridan bosib turadi, bu hayotda ular o'zlarini mayda, ko'zga ilinmaydigan jondorlar deb biladilar. Pul esa ularga darhol kuch va ma'no baxsh etadi. Pul - bu to'pponcha, u ularga o'zlarini atrofda gilardan bir kalla baland deb his etish imkonini beradi. Yoki bu bir shisha achchiq va arzon vino. Yoki nasha. Ammo bu zinhor qorin to'ydirmaydi, bir stakan koka-kola yoki varaqi somsa emas.

- Oh, o'ylasang badaning jimirlab ketadi, - dedi Palmer juvonning ko'zlariga qarashga harakat qilib. - Bu bolalarning yoshi nechada ekan-a? Oltimi, yettimi?...

- Yo'q. - Juvon e'tiroz ila boshini chayqadi: - Ulardan bittasi nari borsa o'nda. Boshqasi o'n birda yoki o'n ikkida ham bo'lsa kerak.

- Unda men chamalay olmas....

- Ha, bu shunday, - uning so'zini bo'ldi juvon. - Men bu ikkala bolani bilmayman, ammo ularning yoshidagi bolalar odatda hamma narsani bilib olgan bo'ladilar. Hatto ayollar bilan jinsiy aloqa ham qiladilar.

- O'n yoshda-ya? - Shu asnoda usti ochiq va o'rindiqlarga yaltiroq charm qoplangan oq вЂњmersedesvЂќ ularni quvib o'tdi. Haydovchi yonida o'tirgan baland bo'yli zarrinsoch juvon Palmerning gapiga ta'nali o'girilib qarab qo'ydi.

- O'n yoshda-ya? - qayta so'radi u bu safar xotirjam ohangda.

Juvonning lablari g'amgin tabassumdan egildi.

- Oxiri lol qoldirdimmi sizni?

- Lol qolganim yo'q, - e'tiroz bildirdi Palmer. - Hafsalam pir bo'lib ketdi.

- Bo'lmasa-chi, ayniqsa bular hammasini sizning bolalik yillaringiz bilan taqqoslaganda, - dedi juvon va yana ilgarilab ketdi. - Bo'пти, taqqoslamaganingiz yaxshi. Nazarimda, hayotning jinsiy jihatlarini bilan biz ikkovimiz ancha kech tanishganga o'xshaymiz.

- Menda bu narsa o'n sakkiz yoshimda sodir bo'lgandi, undan erta emas.

- Menda esa o'n sakkiz ancha erta hisoblangan, - dedi Virjiniya.

- Demak men rosa sakkiz yilni boy beribman-da? - miyig'ida kuldi Palmer. - Garchi bu narsa nima ekanini bilmasam-da, ayni kuch-quvvatga to'lgan sakkiz yil-a?

Ular o'ngga burilishdi va Ist-River tomon yo'l olishdi, Leksington avenyuni kesib o'tishdi va Uchinchi avenyu muyulishida to'xtashdi.

- Shu yerda ajrashamiz, - dedi juvon. - To'g'ri boraverasiz va oxiri o'ng tomonda yangigina baland oq binoga duch kelasiz. - Palmer undan Berns uyi joylashgan joyni bu qadar nechuk aniq bilasiz deb so'rashdan o'zini zo'rg'a tiyib turardi. Politsiya sirenasining tobora kuchayib borayotgan ovozi quloqqa chalindi. Yonlaridan politsiya avtomashinasi va ortidan politsiya departamentiga qarashli kattakon вЂњtez yordamvЂќ yashil avtomashinasi o'tib ketganini bazo'r ilg'adi.

- Kimnidir qayerdadir, - asta dedi Virjiniya, - вЂњflitvidvЂќ g'ildiraklari ostidan vaqtida tortib chiqarishga ulgurmaganlar.

Ular tik turgancha вЂњtez yordamvЂќ avtomashinasi tomidagi lip-lip qilayotgan chiroqni indamay kuzatib qolishdi. Uchinchi avenyuning oxiri ko'rinmas bir puchmog'iga kirib, ko'p o'tmay вЂњtez yordamvЂќ ko'zdan g'oyib bo'ldi. Shu asnoda o'ylashga ham ulgurmay Palmer o'z ovozini eshitdi:

- Sizni kuzatib qo'ysam maylimi?

Juvon asta boshini chayqadi:

- Minnatdorman, bugungiday havo yaxshi kunlari oyimning kechqurunlari oynadan boshini chiqarib toza havodan nafas oladigan odati bor. Keyin unga rosa tushuntirishimga to'g'ri keladi. Kechqurun qizimni kuzatib qo'yar ekanmi, bu odamga ishonib bo'lmaydi, odatlari yomon ekan deb o'ylay boshlaydi. Ana undan keyin qutulib bo'psiz oyimdan.

- Qanaqa yomon odatlarni nazarda tutayapsiz?

- Eh, qaysi birini aytay? Siz - mening boshlig'imsiz, uylangansiz. Oxiri borib-borib sizning hatto katolik ekaningizni tan olishimga majbur qiladi.

- Agar bunaqa ziyofatlarga tez-tez kelib turadigan bo'lsam, kim bilsin, oxiri katolik cherkovining ashaddiy kurashchisiga aylanib qolarman? Ungacha siz biron narsa o'ylab toparsiz?

- Bir gal shunday qilishga ham urinib ko'rdim, ammo chiqmadi. Oyim meni darhol fosh qilib tashladi.

- Yigit katolik emasmi? - so'radi Palmer.

- U bo'ydoq emasdi. Xayrli tun.

Oraga noqulay sukunat cho'kdi.

- Buni qarang-a, - dedi birozdan so'ng Palmer. - Oyingiz sizdagi bu e'tirofni qanday qilib ilg'ab oldiykin?

- Bu hech narsa emas, - dedi juvon, - xotini o'sha yigitdagi e'tirofni ilg'ab olgani oldida bu holva-ku. Yo'q, yaxshisi, xayrli tun, yaxshi boring.

U juvonga tikilganча joyida turaverdi va ayol ham joyidan qimir etmayotgandi.

- Menda shunday tasavvur paydo bo'ldiki, siz har qanday sirni saqlay olasiz, - dedi Palmer.

- Oyim esa sizda har qanday sirning tagiga yeta oladigan odamdek taassurot qoldirishi mumkin.

Palmer yana o'ylab olishga ulgurmay shartta dilidagini aytdi-qo'ydi:

- Men bilan birga borsangiz qalay bo'larkin?

- Bugun Bernsnikida mehmon bo'lishdan ko'ra noqulayroq joyni topish ancha qiyin bo'lsa kerak.

- Nega endi? Axir biz birga ishlaymiz va bitta ishni bajaramiz-ku.

- Men boshqa qizlarga xalaqit berishim mumkin, - dedi Virjiniya. Palmer qovog'ini uydi:

- Unikida allaqanday qizlar bo'lishini birinchi marta eshitayapman.

- Sizga bu haqda hech kim ma'lumot berishi shart emas.

- Menga u yerda sof ish yuzasidan suhbat bo'ladi deb aytishgan. Bunday bo'lmasligiga ishonchingiz komilmi?

- Komil emas-u, ammo taklif yo'sini baribir mening haqligimdan darak berib turibdi.

- Berns вЂњma'qul yigitlarвЂќ bilan suhbat bo'ladi degandi. U kimlarni nazarda tutgan bo'lmasa?

- Tashvishlanmang. U yerda nima talab etilgan bo'lsa, hammasi bo'ladi. Livan chakkibosari tajribasiga tayaning. Siz uchun bu oqshom behuda ketmaydi.

Palmer toqatsizlik bilan aftini burishtirdi:

- Siz jiddiyroq bo'lsangiz-chi. Men erkaklar haqida gapirayapman, axir.

- O, hammasi joyida bo'ladi. Xuddi eng yaxshi xonadonlardagidek, - jilmaydi juvon unga javoban. - Xo'sh, nima bo'ladi? Siz, aftidan, rostdanam tashvishlanayapsiz, chog'i? Nahotki, Berns sizni o'z oqshomlaridan bittasiga birinchi marta taklif qilayotgan bo'lsa?

Palmer quruqqina jilmaydi:

- Agar gap shunday oqshomlar ustida ketayotgan bo'lsa va shubhalaringiz haqqoniy bo'lsa, unda bunday takliflarning kamida o'n-o'n beshtasini rad etishdan sizni xabardor qilib qo'yishim kerak.

- Nega endi?

Bu masala uning oldida ochib bergan ayqash-uyqash imkoniyatlarni xayolan bir tartibga solishga urinib, u juvonga jim qarab qoldi. Oxiri juvonning qarshiligini qabul qilmaslikka jazm etib, boshini chayqadi.

- Xo'sh, nega? - Juvonning savolini o'ziga qaytardi Palmer.

Bu safar Virjiniya aftiga kinoyali tus berdi.

- Siz suhbatini olinayotganning vazifasini uddalay olmadingiz, - dedi u. - Siz mendan bir-ikki jumla ilgarilab ketyapsiz. Bu haqda so'raganim uchun kechiring. Bunday savollar berishim aqldan emasdi.

- Zinhor unday emas. - Palmer yana o'ylab olishga ulgurmay so'z qotdi. U tishlarini bir-biriga bosdi, biroq yuzidagi eng kichik o'zgarishni ham juvon sezib turganini fahmlab, o'z xatosini yengil jilmayish bilan suvab yuborishga harakat qildi.

- Nima bo'lganda ham bu har doim ma'nosiz emas.

- Agar bu sizga daxl qiladigan bo'lsa, umuman har doim emasmi yo shunchaki har doim emasmi?

Palmer chuqur xo'rsindi, so'ng tantanavor ohangda nido soldi:

- Men shunga asoslanib bu savolga javob bermaymanki, mening javobim aybimga iqror sifatida, aybning bilvosita dalili sifatida yoki shuni ko'rib chiqish holatiga bog'liq ravishda ishga daxldor bo'lmagan arznoma sifatida foydalanilishi mumkin.

- Ammo siz prokuror bilan emas, do'st bilan gaplashyapsiz-ku, - dedi Virjiniya. Juvon biroq jim bo'ldi. - Konstitutsiyaga kiritilgan Beshinchi tuzatish ortiga yashirinishga hojat yo'q.

Yigit bunga hech narsa deb javob bermadi.

- Agar yonimizdagi haqiqat ham do'st bo'lsa, - qo'shib qo'ydi juvon va quruqshagan lablaridan tilini aylantirdi.

Haddan tashqari ko'p ichib qo'yganini Palmer endigina angladi. U har bir so'zdagi pinhoniya ma'nodan cho'chib qolgandi. O'zi yo'q xatarlardan xavfsiraB-moqda, haddan tashqari ehtiyotkorlik qilmoqda edi, chunki u rosmana hushyor odamga xos sog'lom aqlga tayanadigan ahvolda emasdi-da. Bu shaharda uning do'stlari qatoriga qo'shadigan bironta odam bo'lsa, u ham Virjiniya-ku. Biroq bu haqda uning o'ziga aytish o'rniga u yana o'z ovozi eshitdi:

- Rostdanam shundaymikan?

Juvon javob berishga shoshilmayotgandi. Endi Palmerning o'zi ko'rib turibdiki, bergan savoli aslida g'irt haqoratdan boshqa narsa emas. U bir umr qanday ish tutib kelgan bo'lsa, ko'ra-bila turib yana shunday ish tutganini tushundi: atrofidagilarni o'zidan ma'lum masofada saqlab turardi. Ammo, nahotki, u hozir ham shunday qilayotgan bo'lsa? Nahotki, masofani o'zining Virjiniya bilan munosabatlarida ham saqlamoqchi bo'layotgan bo'lsa?

- Bunday savol javob berishga arzimaydi deb o'ylayman, - dedi Virjiniya. U go'yo politsiya mashinasining lip-lip qilgan qizil

chirog'ini yana ko'rishni xohlayotgandek Uchinchi avenyuga indamay ko'z yugurtirmoqda edi.

- Do'stlik uchun kamida ikki jihat talab etiladi, u bir jihatli bo'lishi mumkin emas, - dedi juvon asta va o'ychan holda. Biroq u yigitga o'girilganda, Palmerning nigohidagi nimadir uni qo'shimcha qilishga majbur etdi: - Harholda men o'zimni sizga nisbatan do'st tutishga harakat qilaman.

Palmer bosh irg'adi:

- Bilaman.

- Bu munosabat... - Juvon taraddudlandi, biroq baribir gapini oxiriga yetkazishga ahd qildi. - Bu munosabat ortida qandaydir shaxsiy majburiyatlar yashirinmaydi. Siz to'g'ri aytgansiz: bizlar barchamiz bir yoqadan bosh chiqarib bitta ishni qilamiz. Nega endi bizlar do'st bo'lmasligimiz kerak? Tamom, vassalom.

- Bilaman, - dedi yana Palmer, - men j... j... - U birgina sirni aytishga to'satdan qiynalib qolganidan xijolat tortib, ko'zlarini piriptiradi. U chuqur nafas oldi. - Men juda sizdan minnatdorman buning uchun. Rahmat.

Juvon asta qo'lini ko'tardi, uning uzun va ingichka barmog'i bir lahza yigitning yuziga to'qindi. Bu barmoqning qanaqadir issiq tuyulib ketganidan u lol qoldi.

- Bu gapni aytish uchun siz ozmuncha kuch sarflamadingiz. To'g'rimi? - Juvon jilmaydi.

Palmer ikki bor вЂњНавЂќ degandek bosh irg'adi, uning gapirishga majoli qolmagandi.

- Mayli, hechqisi yo'q, - past ovozda dedi juvon. U katta-katta ko'zlari bilan yigitning yuziga diqqat ila, shoshilmay razm solib chiqdi. - Agar kerakli so'zlarni topish sizga shunchalik qiyin bo'layotgan bo'lsa, buni men eng yaxshi lutf deb qabul qilaman.

Xayrli tun.

Juvon orqasiga burildi-da, Uchinchi avenyu bo'ylab yuqoriga qarab ketdi.

Yigirma Birinchi Bob

Mak Berns shaharda kvartira olgan uy Ist River qirg'og'idagi eng zamonaviy bino edi. Uning butun old qismini balkonlar safi qoplagan. Balkonlar shunday joylashganki, har bir kvartira yashovchisi daryoni tomosha qilib zavqlana olardi. O'n sakkiz qavatli bu bino shaharning eng serqatnov avtoyo'llaridan birida qad ko'targan edi. Munitsipial mulk hisoblanuvchi tomorqalar ustidagi bohavo joylarni xususiy odamlarga sotish ancha serdaromad bo'lib, shahar xazinasini to'ldirishning ishonchli usuli edi. Bu g'oya shahar boshqarmasi vakillaridan biri, o'tmishdoshidan ko'ra ishbilarmonroq bir odamga tegishli edi va aynan u havo savdosida pinhon yotgan cheklovsiz va ancha daromadli imkoniyatlarni hisobga olgandi.

Palmer panjara oldida turar va boshini orqaga tashlab, bu muhtasham binoni tomosha qilar, bamisoli osmonda parvoz qilayotgan bu kenglik uy egasiga qanchaga tushishini o'zicha xomcho't qilishga urinardi. Qiziq, aynan shu tumandagi havo qancha turarkin, shaharning boshqa qismlaridagidan bu yerda qimmatroqmikin? Shahar hokimiyatidagilar xaridorga rasamaddagidek qilib topshirishdan oldin bu havoni tozalash, uydan qurum va zaharli gazlarni yo'qotish g'amini yeganmikanlar? Tijorat uchun foydali bu havo qatlamlari shahar uzra qancha balandlikkacha yastlangan?

Agar, xudo ko'rsatmasin, bu qimmatli havoning bir qismi Atlantika okeani uzra uchib tushib, sharqqa qarab, suvdan o'n ikki millik sarhaddan chetroqqa suzib ketsa-chi? Undan ham yomoni: u g'arbga tomon, Vihouken shahrining qovoqmiya otalari uni kimoshdi savdosida pullab yuborishga qaror qiladigan N'yu-Jersi tomon surib ketishi ham mumkin-ku!

Asil Manxetten havosidan olib qoling! Narxi ko'ngildagidek!

Palmer binoga diqqat bilan razm sola boshladi. U dahshatli ko'rinardi. Tikka bukilgan mudhish balkonlar dev qo'lidagi ulkan cho'qmorga o'xshaydi. Qiziq, o'yladi u, bu havo qasrida qanaqa odamlar yasharkin-a?

Bu yerda ijaraga olingan yoki muddatli to'lovga sotib olingan kvartira qanchaga tushishini u xayolan bemalol xomcho't qila olar edi. YuBTXda mana shunaqa turdagi binolarga ko'plab bay pullari qo'yilgan. Har bir ijara haqi kam deganda yiliga ming dollar turadi. Shunday qilib, besh xonasi, derazalari qo'shni uyga tirilib turuvchi odmigina kvartira ijaradorga kam deganda atigi to'rt yuz dollarga tushsa kerak. Biroq ko'pchilik kvartiralarning balkonlari ham bo'lganidan ularning narxi ancha oshar edi.

Palmer darvozaga olib boruvchi yo'lakdan asta yurib ketdi, o'zicha avtomashinalarning tosh yo'ldan to'g'ri oynavand bostirma ostidagi keng markaziy eshikka kelib turishini hisobga oldi. To'rt yuz dollarli ijaradorlar bu hashamli eshikdan kirib-chiqishda foydalanishlari mumkinmikan? - o'yladi Palmer. - Darvoqe, bu mahallalarda yashovchi bechorahollarning taksida yurishlariga yo'l bo'lsin.

Ko'chadan oynavand devor bilan ajratib qo'yilgan vestibyl ichkarisida ikki shveysar pashsha qo'rib o'tirardi. Bittasi harbiycha shinell va furajkada. Ikkinchisi - livrelda. Ular liboslarining sarg'ish-qizil rangli fransuz chet el legioni polkovnigi mundirini eslatardi. Shinell va furajkadagi shveysar Palmerning yaqinlashib kelayotganini ma'yus va diqqat bilan kuzatib turardi. Livreldagi uning hamkasbi telefon kommutatori qopqog'iga erinib yonboshlagancha Palmer tomonga loaqal qiya boqib ham qo'ymadi.

Eshigini ochish uchun Palmerning o'zi qo'lini cho'z gandagina shineldagi shveysar oshkora norozilik bilan uni lang ochdi.

- Xayrli kech, - dedi u savol bergan ohangda, go'yo ob-havoga qiziqqanday.

- Kimga keldingiz? - dag'algina g'udrandi livreldagi shveysar.

- Ya'ni, sizga kim kerak edi, demoqchisiz-da? - to'g'riladi uni Palmer.

Shveysar yalt etib unga qaradi-da, keyin gavdasini to'g'rilab turib oldi:

- Meni ma'zur tutgaysiz.

- Durust, - javob berdi Palmer.

- Men so'ramoqchi edimki, kelganingizdan kimni voqif etaylik?

- Mister Bernsni.

Shveysarlarning ko'zlari katta-katta ochildi. Palmer peshtaxta oldida g'oz turib oldi.

- Eh, mister Bernsmi? Bir daqiqa, ser. - U shartta o'girildi-da, kommutator shnuridan tutdi.

Azbaroyi chiranganidan lablari uchib, u bir necha lahza kerakli raqamlarni terdi, so'ng kuch bilan poynakni uyachaga tiqdi.

- Uzr, ser. Siz xususingizda nima deb aytay?

- Vudi, - dedi Palmer yengil tabassum bilan.

- Ha, ser Vudi. Bir daqiqa, ser, hozir aytaman. - U telefon go'shagini qulog'iga qattiq tirab javobni kuta boshladi. - Mister Berns?

Bu sizmisiz, ser? Ser, sizni mister Vudi ko'rmoq istaydir. - U peshonasini tirishtirib quloq soldi. - Lekin u kishi mister Vudi

dedilar, ser... - Keyin shveysarning yuzi tabassumdan yorishib ketdi va u shodon boshini saraklatdi. вЂњHa-ha, ser, albatta, mister Berns, ko'nglingiz to'q bo'lsin, hoziroq bajo bo'ladi, ser. - U Palmerni burildi: - Marhamat, mister Vudi, marhamat, ser, mana bu

yerga marhamat qiling.

Shveysarga ergashib lift tomon borar ekan, Palmer shunday mulohaza qilardi: bu toifadagi qulchilik birgina вЂњbayramвЂќ munosabati bilan mo'may choychaqa olish istagidan paydo bo'lmaydi: rojdestvogacha hali uzoq, buning ustiga bironta ham o'z qadrini bilgan odam manfaat yuzasidangina adovatli nafratdan oshkora tarzda oyoqni o'pishga tayyor yaltoqlikka o'tishi mumkin emas. Yo'q, qat'iy tusda o'yladi Palmer. Ko'rinib turibdiki, gap faqat bu yerda Bernsga nisbatan saxiy va boy ijarador sifatida munosabatda bo'lmayotir. Undan qo'rqishadi. Odamni o'lguday qo'rqitib olibgina uni mana shunday yetti bukilib qulluq qilishga majbur etish mumkin.

U hozir kesib o'tgan vestibulning oxiri yo'qqa o'xshardi. Har bir qadam tashlashda Palmerning oyoqlari uzun patli gilamga shunaqangi chuqur botardiki, tuflisining uchlarini yupqa chang qatlami bilan qopladi. Devorlarga osilgan, girdi nafis naqshlar bilan qurshalgan toshoyonalar vestibulni duchandon mahobatli ko'rsatar, unda odam o'zini mitti jonzodday his qila boshlardi. Bu mahobat ham kamlilik qilganday, Palmerning yo'lida uni kamida ellik futlik hovuz paydo bo'ldi. Palmer uni aylanib o'tishiga to'g'ri keldi. Eng o'rtada badani haddan tashqari silliq ayol qiyofasini aks ettiruvchi ulkan hajmdagi haykal savlat to'kib turardi. Uning siymosi mutlaqo yassi va sochi yergacha tushgan. Haykal shiddat bilan deyarli qoq yarmigacha orqaga egilgan, qo'li bir quchoq sochlari orasiga kirib ketgandi. U qo'lini bo'shatib olmoqchimi yoki qaddini rostlamoqchimi, bilib bo'lmasdi. Faqat bir narsa aniq edi - sho'rqismat xilqat behad og'ir ahvolga tushib qolgan. Uch joydan tizillab otilgan suv uning sochlari orasidan o'tib yuqoriga intilardi va bir lahza soyabon shaklida muallaq turib, tropik jalasiga xos shiddat bilan haykalning yon tomoniga kelib urilardi. Suv tomchilari uning brinch siynasi va boshini nog'ora qilib chalar, keyin esa bir joyga to'planib badan bo'ylab pastga oqib tushardi. Turgan-bitgani mo'jiza-ku, ko'nglidan o'tkazdi Palmer. Haykalning bel va sonlari yo ehtirosdan, yo qattiq sovqotganidan pir-pir uchar edi.

Shveysar tavoze bilan Palmerni avtomat liftga olib keldi va shirinsuxanlik bilan oq yo'l tilab:

- O'n sakkizinchi qavat, shimoliy qanot, ser, - dedi-da, boshini egib qo'ydi.

Palmer javoban bosh irg'adi, вЂњ18вЂќ raqamli tugmachani bosdi va tezyurar lift dan orqada qolib, yuragi pastga tushib ketayotganday his qildi.

Ichidan Berns qo'li bilan imlab chaqirib turgan ochiq eshikkacha yetib olishdan avval u ma'yus kulrang tUSDagi yo'lakda bir necha daqiqa adashib yurdi. Tirnoqlariga obdon oro berilgan va tilla tugma yaltirab turgan bu barmoqlarni hatto bir necha metr uzoqdan ham bexato tanib olsa bo'lardi.

- Shveysarning aytishicha, meni Vudi ko'rmoqchi ekan, - dedi Berns kinoyali jilmayib. - Demak, siz laqab ostida yashirinmoqchi bo'libsiz-da?

- Kechikkanim uchun uzr, - dedi Palmer tashabbusni qo'lga olib.

Berns eshikka naridan-beri suyanib tik turardi. Xuddi uzoq masofani hozirgina chopib o'tgan odamday, uning qoracha yuzi yal-yal yonardi.

- Siz kutganimdan ham oldin keldingiz, bo'tam, - Palmerni ishontirib dedi u. - Qani, bo'lmasa daryo bo'yidagi kulbai vayronamizga marhamat qilsinlar.

- Nahotki birinchi bo'lib men kelgan bo'lsam? - so'radi Palmer, uning yonidan asta xona ichiga o'tar ekan.

- Ha, endi juda birinchi bo'lmasangiz ham, - betakalluf ravishda hirlingladi Berns, - ammo eng azizisiz.

Palmerning yuzi tirishdi:

- Men bo'lsam shoshmay shuncha yo'lni yayov yurib kelibman.

- Bo'tam, sen yayov yurmasliging kerak edi, - dimog'idan ming'irlab gapirdi Berns. U, aftidan, g'irt mast edi va odatdagi burro-burro talaffuzlari o'rniga bu safar so'zlarini chala-chulpa qilib, bir-biriga qo'shib gapirmoqda edi.

- Ufatlar bilan jinday sayr qilib qoldim, - Palmer o'z aksini o'yima naqsh solingan qizil daraxt ramkasidagi toshoyonada ko'rib qoldi. Dahlizdagi hamma buyumlar eski edi. Xona ichidan nimanidir qizg'in muhokama qilayotgan odamlarning bosiq ovozlari kelib turardi.

- Eh ofatijon miss Kleri! - Berns astagina dimog'ida kulib qo'ydi. - Virjiniya, gazeta ma'budasi bo'lgan ulfatchilikda, - dona-dona qilib dedi u. - Chaqilmas tosh yong'oq.

Palmer yelkasini sovuq uchirib qo'ydi.

- U g'oyat aqlli yosh xonimday taassurot paydo qiladi.

- Aqlli? - Berns jim bo'lib qoldi. - E-ha, aqlli! - U qattiq bosh irg'adi: - Ha, shubhasiz. Lekin bilasanmi, u nimaga o'xshaydi, xo'sh? Telefon stansiyasiga o'xshaydi. - U barmog'i bilan Palmer pidjagining hoshiyasiga chertib qo'ydi. - Bilasanmi nima uchun? Xuddi telefon stansiyasidek, unda barcha raqamlar band bo'ladi! - O'zicha juda topib aytdim deb u butunlay hayajonlanib ketdi va mamnun holda hirlinglab kuldi.

- Uni birga yura qol degan edim, - qo'shimcha qildi Palmer, - lekin u ko'nmadi.

Berns bir necha lahza o'y surib qoldi.

- Baraka topgur yaxshi qizlarimizdan u, - oxiri dedi u.

- Tushunmadim.

Berns yelka qisib qo'ydi:

- Hozir ko'ngilxushlik qilish mavridi emas, jonginam. U gap nimadaligini biladi. Demak, yaxshi qiz, baraka topsin.

Palmer tishlarini qisdi.

- Men uni bu yerga u maqsadda taklif etmagandim.

Berns yana hirlingladi.

- E-ha, bunaqa dilxushlik uchun sizning boshqa pakkangiz bormi? Ha? Menga qara, Vudi, menga tegishli bo'lgan hamma narsa, bilginki, seniki ham. Butun mana shu kvartira sening ixtiyoringda, bundan boshqa xilvat joy topolmaysan ham. Men mutlaqo jiddiy aytayapman. Sen o'zingni bu yerda xo'jayin deb bil va bir narsani hisobga ol: sening mendan biron narsa so'rashingga hojat yo'q, sen faqat oldindan ogohlantirib qo'ysang bo'lgani, toki men bemavrid kirib qolmay, tamom-vassalom.

Palmer unga bir achchiq-tiziq gap qilmoqchi bo'ldi, biroq endi gapirishga og'iz juftlagan ham ediki, Berns uning qo'lidan tutdi-da, tezgina mehmonxona yo'lagiga olib kirib ketdi.

Zamonaviy shvedcha uslubga da'vogarlik; o'zicha o'yladi Palmer. Bu yerda ochiq ranglar ustunlik qilardi: tik daraxti va oq yog'ochdan yasalgan mebel, qoplamalarda oq, kulrang va qora to'rtburchak shakllar. Qandil va torsherlar chirmovuk va poxol ko'rinishidagi murakkab o'rimlar bilan birlashtirilgan yoki ajratilgan qandaydir g'alati shisha buyumlardan yasalgan. Kengbar

chorsi xonaning qoq o'rtasida antiqa shakldagi uzun patli ulkan oq gilam to'shalgan. Gilamning o'rtasida pastak, qariyb ikki enlik qalinlikdagi oyna qoplangan kokteyl stolida ichida qirmizi ichimligi va suzib yurgan muzlari bor baqaloq, zalvorli qadahlar yaltirardi. Qadahlarning yarmigacha ichilgandi.

- Gilamga qara, - g'udrandi Berns sherigining qulog'iga. - Matrasga o'xshab, u paralonli. Shu bois, bo'talog'im, stolni olsang bo'ldi, qarshingda butun shahardagi eng katta, eng ulug'vor, eng qulay karavot muhayyo. To'rt tomonga qarab dumalayver so'ng. Xo'sh, yetib borgandir?

Palmer atrofiga alangladi, salomlashdi. Ha, bu odamlar unga tanish edi. To'rdagi burchakda, zanglamaydigan po'latdan yasalgan kamin oldida Katta Vik Kalxeyn o'tirardi. Pastak keng o'rindiqa, qariyb cho'kib ketganiga qaramay, uning barvasta zilday gavdasi o'zining chorpahilligi bilan unga ko'zi tushgan har qanday odamni shoshirib qo'yardi. Oldinga cho'zib olgan baquvvat oyoqlari ham keng daryo ustidan qurilgan ko'prikdiray mustahkam ko'rinardi. Uning qoyaday ko'ksi va yelkasi yana ham haybatli edi, chunki pidjagi oxirigacha qappayib turardi. O'rta dengiz odami bo'lgan Kalxeynning nisbatan uncha katta bo'lmagan, to'g'ri shakldagi boshi va qoracha yuzi, bejirimgina irlandcha burnini yana uning siyosiy faoliyatining yana bir unsuri - ikkinchi jahon urushidan buyon saqlab kelgan soldatcha kalta qilib olingan soqoli to'ldirib turardi. Shularni kuzatar ekan, Palmer bu odamning jismoniy qudratiga boz mahliyo bo'lib qoldi, hatto dam olish daqiqalarida ham tog'day barvastaligi va mustahkamligi bilan aqlni lol qoldirardi. Uning yashiltob moviy ko'zlari uzun kipriklari orasidan Palmerga yalt etib qaradi. Kalxeyn unga salom bergandek tantanavor ko'z qisib qo'ydi, keyin esa ko'zining qiri bilan u bilan yonma-yon o'tirgan Ougi Prinsga qarab qo'ydi.

Garchi Prins u qadar ushoq gavdali odam bo'lmasa-da, Kalxeynning yonida u liliputga o'xshab ketardi. Odatdagidek, u did bilan kiyingan edi: ixcham tikilgan shim, so'nggi modadagi a'lo pidjak, och jigarrang tusli ko'ylak, unga bilinar-bilinmas gul tikilgan, bir-biriga zid ranglardan ola-bula galstuk. Prinsga qaysi tomondan turib qarama, uning tanasi tig'day ensiz ko'rinardi, lekin, - dilidan o'tkazdi Palmer - bu ensizlik nafislik yoki xushqomatlik kabi sifatlar bilan hech qanday umumiylikka ega emasdi. Prins xiyol oldinga egilib, oyoqlarini bir-biriga mindirib o'tirar va Kalxeynga aftidan ikkovi ham tish qayrab turgan radio sharhlovchisi haqidagi voqeani gapirib bermoqda edi. Prinsning o'zi siyosiy reporter bo'lib, har doim goh Olbaniga, goh Vashingtonga ish safari bilan borib turardi.

Prinsning ortida Berns birmuncha so'nggi, eng urf bo'lgan kitoblar terib qo'yilgan javoniga suyanib El Konn tik turardi. Bir qarashda u Palmerning taxminlari ichida eng o'rtamiyona va ko'rimsizdek taassurot tug'dirardi: burni o'rtacha, sochi xira qo'ng'ir-kulrang tusli, agar ikkala ko'zini aytmasa, yuzida hech bir diqqatni tortadigan alomat ko'rinmasdi. Ammo ana shu ko'zlar uning kimligini yaqqol aytib turardi.

Palmer ularni kuzatib turgan vaqtda Konning irg'ib chiqqan, salqi qovoqlari ostidagi bu g'ayrioddiy ko'zlari u qo'lida ushlab turgan kitob sahifalari bo'yab tez-tez yugurar edi. Palmer Konning qalqonsimon bez kasalligi bilan og'risa kerak va shu bois busiz ham katta-katta, xiyol bo'rtiq ko'zlari ana-mana kosasidan irg'ib chiqib ketadigandek tuyulsa kerak, degan to'xtamga keldi. Bu ko'zlarda hech narsa bilan to'ldirib bo'lmaydigan ochlik bor edi. Ular yo'lida uchragan hamma narsani yeb-yutadi. Undan tashqari Konn, odatda go'yo ko'zlaridagi ochko'zlik chet nigohlardan yashirinmoqchi bo'lgandek, keng gardishli katta ko'zoynak taqardi. Biroq do'stlari orasida u aksar hollarda ko'zoynaksiz bemalol o'tiraverardi. Ha, fikr yuritardi Palmer, Konning do'stlari ko'p. Tag'in turli sohalarda.

Konn qurilish firmasining boshlig'i sifatida keng tarqalgan, qurilish bo'yicha pudratda yaxshi ishlab topadigan kompaniyalardan birining aksiyalari egasi. U yana ko'chmas mulk oldi-sotdisi bilan shug'ullanadigan bir qancha kompaniyalarda ham ishtirok etardi, buning ustiga, xususiy avtobus kompaniyalari va taksi parklarining sheriklikdagi egalari biri, metall konstruksiyalar ishlab chiqarish bo'yicha konsern direktori, shaharlararo avtoullov bilan bog'liq bir qancha firmalar va sug'urta kompaniyalar direktorlaridan biri edi. Ayni vaqtda, hech ham tasodif emas, Konn demokratik partiya mahalliy qo'mitasi uchun mablag'larni eng jadal yig'uvchilardan biri sifatida tanilgan. Saylov kompaniyalari vaqtida uning bir o'zi qolgan barcha to'plovchilarni birgalikda olinganidan ham ko'proq pul to'plagandi. Uning behisob do'stlari u bilan suhbatda do'stona betakalluflik bilan uni El deb atar edilar, ko'zlari uchun esa goho вЂњЪъчиждан tashqari мервЂќ yoki вЂњЪъKonн janobi oliylarivЂќ deb chaqirishardi.

- ... O'tgan hafta radiostudiyada mana bunday ish bo'ldi, - hikoya qilardi Ougi Prins. - Biz bu radiog'iybatchini bir umr esdan chiqmaydigan qilib tuzlashga qaror qildik. Xo'pmi? Yarim tunda qizaloqni studiyaga olib keldik, xuddi o'sha... - Palmer Konnga imo qildi va Bernsni xona burchagidagi barga olib o'tishga loqaydlik bilan izn berdi, u yerda qo'lini keng yoyib, eng qimmatbaho vinolardan butun bir dunyosini ko'rsatdi.

- Nima ichasan, Vudi?

Palmer yo'q deganday boshini chayqadi:

- Do'stlar mening stolimda rosa kuchanishdi. Endi men - taslim.

- Bir qultumgina o'tar tomog'ingdan? Balki sodalisi ketar?

- Yaxshisi, zanjabilli pivo bera qol.

- ... shu desangiz biz so'nggi axborotning o'n daqiqalik eshittirishi vaqti kelishi uchun kutib turgan edik. Xo'pmi? - davom etdi Prins. - U yangiliklar ma'lumotini o'qiyotganida, uni, albatta, bo'lib bo'lmaydi. Shu desangiz, biz paytdan foydalanib qoldik: u mikrofonni ulab, eshittirishni boshlashi hamon biz uning jemperi yoqasining yarmigacha cho'zib tortdik-da, sulga mahkam bog'lab qo'ydik. U esa bu vaqt davomida mikrofoniga gapiraverdi va eshittirish efirga ketaverdi. Bidingiz? Keyin biz uning shimini yechib oldik va bilasizmi - shimsiz o'tiribdi-da, so'nggi voqealar haqidagi nimalarnidir aljirayapti. Ovozi esa haligidaqa - ana-mana uv tortib yuboradigan. Zap bo'ldi-da! Shu joyda biz haligi qizaloqni studiyaga sudrab keldik. U ishga tushib ketdi. Yigitchaga esa eshittirish oxirigacha yana sakkiz daqiqacha qolgan...

Konn Ougi Prins tomon xiyol o'girildi. Uning yeb qo'ygudek qaraydigan ko'zlari u varaqlab turgan kitob sahifalarini bir daqiqacha o'z holiga qo'ydi va latifani yeb yutish uchun Prins tomon qadaldi. Bu ochko'z nigohning og'irligini o'zida his qilgan Kalxeyn o'girildi-da, Konnga ko'z qisib qo'ydi.

Berns Palmerning qo'lga zalvorli qadahni zo'r berib ushlatmoqchi bo'lardi:

- Menga qara, men hali ichishdan bosh tortadigan bankirni ko'rmaganman.

- Ehtimol, - ma'qulladi Palmer.

- ... va ko'radiganini ko'rdi qizgina, - davom etdi Ougi Prins. - Hammasi miridan-sirigacha hisob-kitob qilib qo'yilgandi. O'qishga unga 40 soniya vaqt qolgandi, shunda... Uh! Byulletenning so'nggi satrlarini u qanday o'qiganini bir eshitganingda bormi.

To'g'ridan-to'g'ri efirga! Azbaroyi kishnaganimizdan eshittirish tugaganini bilmay qolayozibmiz. Shunda biz qizaloqni olib oldik-da, keyingi reportaj boshlanishidan oldin ko'z ochib-yumguncha studiyadan chiqib ketdik... Kulaverib ichagimiz uzildi! - Kulgidan

Kalxeynning o'pkasi uning bosqonday ko'ksini badtar shishirib yubordi. Biroq arslon o'kirigi o'rniga Palmer, vo ajabo, nima desa bo'ladi, mushukning miyovlashiga o'xshagan ingichka ovozni eshitdi, xolos.

- Menga qara, Ougi, - dedi Kalxeyn, - balki banket vaqtida notiqning birontasi bilan shunaqa bir tomosha ko'rsatsam bo'lar? Prinsning quloqtashar qag'illashi Palmerning eshitishiga yo'l qo'ymadi.

- Bilasanmi, men bunga tavakkal qilolmasdim, Vik, - javob berdi u, yelpinib. - Yigitcha men bilan shunaqangi o'chakishib qolganiki, bir haftadan beri undan qochib yuribman.

- Nima, u sening ta'ziringni berib qo'ymoqchimi?

- He-yo'q, u haligi qizning ismini bilmocqchi, xolos, - dedi Prins, - men esa unga aytmayman.

Palmer devorlarni zirillatib yuborgan qah-qah kulgi ovozidan yuzini burishtirdi. Uning yonida turgan Berns zavqlanganidan nuqul v Ъњqoyil-qoyilb Ъќ derdi. Konning keskin va chiyilloq kulgilari mittigina, ammo gajir laychanning akillashini eslatardi va Prinsning hayajonli chiyillashini panalab turardi. Kalxeynning ko's nog'ora gumburini eslatuvchi bir maromdagi qahqahasi ushbu ilhombaxsh ansambl uchun tagzamin bo'lib xizmat qilardi.

- Ougi, - deb gap boshladi El Konn, - agar sen faqat...

- He-yo'q, sen ham, do'stim, uning nomini bilmaysan! - asta qichqirdi Prins.

Palmer yangi qahqahalarning bir daqiqalik to'lqinidan foydalanib, xonani kesib o'tdi va to'g'ri Kalxeynning ro'parasidagi o'rindiqqa borib cho'kdi. Xonaga bamisoli voiz yoki bo'lmasa shu yerda hozir bo'lganlardan birontasining xotini kirib kelganday bo'ldi. Oraga chuqur sukunat cho'kdi va birdan Palmerning miyasiga senga uncha tanish bo'lmagan tor davraga tushib qolganingda ma'lum qulaylikka ega bo'lasan va qarshi ovoz berishga o'xshagan huquqni qo'lga kiritasan degan gap kelib qoldi.

To'rttalari xavotir bilan Palmerni tikilib qolishdi. Ularning durustgina tajribasiga qaramay, yuzaga kelgan keskinlikni qanday yumshatish yo'lini darrov topa olishadi. Nihoyat Konn yana kulib yubordi, faqat bu gal boshqacha, go'yo zavqli, ammo Palmerning jirkanch voqeaga hech qanday aloqasi bo'lmagan voqeani eslagandek kuldi.

- Bilasanmi, nima democqchiman, - nasihatomuz gapirdi u, - modomiki biz hali kuchli qobiliyatimizdan mahrum bo'lmagan ekanimiz, bu yorug' dunyoda yashasa bo'larkan! Endi uyning egasi sifatida Berns tomoshaning birdan keskin rivojlanishiga rahbarlik qilish tashabbusini o'z qo'lga oldi va bu spektaklning ikkinchi ko'rinishiga o'tdi.

- Shunday qilib, sho'x bolalar, - dedi u, - shuni sizlarga eslatib qo'yayki, Olbanida qonun chiqaruvi yig'ilishning navbatdagi sessiyasi ochilishigacha rosa bir yarim oy qoldi.

- Voy-voy, o'ldik! - oh tortdi Kalxeyn, kulgili tarzdgagi nochorlik bilan o'zining shotiday qo'llarini osmonga ko'tarib.

- Mak haq, - teran ma'noli qilib dedi Konn. - Olishuv bo'lishi muqarrar, bir balo qilib bu tugunni yechmasa bo'lmaydi: yo ostidan, yo ustidan!

Palmer ko'zlari ochko'z bu odamga qiziqish bilan qarab qo'ydi. Bir jumlada bir emas, bir necha ma'no anglatadigan tashbeh ishlatish har kimning ham qo'lidan kelavermaydi.

- Menga ma'lum bo'lishicha, - gap boshladi Palmer, - birinchidan...

- Ougi, azizim, - uning so'zini bo'ldi Berns, Prins tomonga burilib, - nazarimda, sen qayoqqadir shoshib turuvding-ku, shundaymi? Prins dik etib o'rnidan turdi. Uning bu harakati Palmerning taxminini tasdiqladi: reportyor shu ishorani kutib turgan edi, xolos.

- Ha, ha, bugun payshanba-ku, Makki, - shoshib dedi Prins, eshik tomon yo'nalarkan, - ishim esa boshimdan oshib yotibdi u yoqda, men ketdim.

- Bo'пти, - Berns reportyorini tirsagidan tutdi va ikkalasi vestibulga chiqib ketdi. Ko'p o'tmay Palmer ularning ancha baland ovozda gaplashishayotganini eshitdi, ular janjallashib qolishmagandi-ku, biroq aftidan, bir nimada kelisholmayotishgandi. Palmer, turdi-da, bar oldiga bordi, qadahlariga yana muzdan solmoqchidek qilib ko'rsatdi o'zini. Bu yerdan qo'llarini tez-tez siltab gapirayotgan Berns aniq ko'rinib turardi; uning qo'lida katta qora hamyon bor edi. Oxiri Berns yelka qisdi, assignatsiyani sug'urdi va uni Prinsga berdi, Prins pulni darhol xuddi Bernsnikiga o'xshagan hamyoniga solib qo'ydi. Palmer qadahiga yana bir chaqmoq muz tashladi-da, joyiga qaytdi.

- Mening o'ylashimcha, - yana gap boshladi u, - biz qiladigan birinchi ish...

Kalxeyn asta boshini chayqadi, Palmerni jilmaydi va baroq qoshlarini bir necha marta ko'tarib-tushirdi.

Dahliz eshigi yopildi va Berns hamyonini ichki cho'ntagiga yashirib, mehmonxonaga bo'lmasiga qaytib keldi.

- Hammasi bir go'r, - g'udrandi u Palmerning yoniga kelib o'tirarkan. - Ularga ishonib bo'lmaydi.

- Ular sizning qaramog'ingizda bo'lishsa hammi? - so'radi undan Palmer.

Sukunatni Konning akillashga o'xshagan kulgisi buzdi.

- Sendan javob kutayapmiz, Mekkiyon, - dedi u.

Berns yasama soddadillik va o'shanday yasama achinish bilan miyig'ida kulib qo'ydi. Uning ensiz burun kataklari kerildi.

- Men uchun, - cho'zib gapirdi u, - gazetachi kasbidan iflos kasb dunyoda yo'q. Ular orasida, balki uch-to'rtta halol odam topilib qolar. Ammo bilinglarki, qaroqlarim, sizlar siyosatchilar, politsiyachilar yoki biznesmenlar haqida ikki og'iz gap aytishga ulgurmayoq gazetachilar allaqachon butun bir kitobni tayyor qilib qo'yishadi.

- Reklama va matbuot bilan shug'ullanadigan odamdan bu gapni eshitish g'alati bo'larkan, - dedi Palmer. - Siz ularning ko'pchiligi sotqin bo'ladi democqchimisiz? Yoki siz o'zingiz ularning ko'pchiligini sotib olganmisiz?

- Bu yog'i endi kasb siri, - javob berdi Berns.

- Men bankir sifatida bunga qiziqayotibman, - e'tiroz bildirdi Palmer. - Sizga qancha to'lashlarini men bilaman va bunday hisobga yetib bo'lmaydigan xarajatlarda hech qanaqa pul bakor kelmaydi deb qo'rqaman.

- Bernsdan tashvish qilmang, - nido soldi Konn, - bu yigit mushukning o'zi: yiqilsa ham to'rttala oyog'i bilan tushadi.

- To'qqiz umr haqida ham unutmang, - ma'yus qo'shib qo'ydi Kalxeyn.

- Baribir men uchun bir narsa qiziq tuyuladi, - o'zini bir enlik ham yuqori olmay, do'stona tarzda gapirishga harakat qilib, uqirdi Palmer. - Matbuotga nega yoppasiga tashlanib qoldingiz? Nahotki, ularning bari pulga sotiladigan odamlar bo'lsa? Agar shunday bo'lsa, buni izohlab bera olasizmi?

Berns avval boshini g'amgin chayqab qo'ydi, shundan keyin gapira boshladi:

- Ehtimol, siz ular orasida hech narsa bilan sotib bo'lmaydiganlarni uchratarsiz. Ammo undaylar barmoq bilan sanarli. Nima uchun? - U o'rnidan turdi va xona bo'ylab salmoq bilan u yoqdan-bu yoqqa odimlay boshladi. - Bu yigitlar haftasiga qanchadan olishlarini bilasizlarmi? Hatto shartnoma bilan-a?

- Maoshi kichik odamlar juda ko'p, - e'tiroz bildirdi Palmer, - lekin bu ularning har birini sotib olish mumkin degan gap emas-ku.

- Bu to'g'ri, lekin ularning barchasi ham gazetachilarday katta imkoniyatga ega emas-da - mana shu narsa buzadi, ha, shu narsa, - tushuntirdi Berns. - Pulga muhtojlikning emas, balki uning o'rnini bosadigan biron narsaga imkon tug'dirish ham. Politsiyachilar ham ma'lum hokimiyatga egalar. Ammo politsiyachilar - ular asosan o'rtadan yuqori bo'lmagan ma'lumotga ega yigitlar. Bizning zamonda gazetalarda kollejni bitirgan odamlarni tez-tez ko'rasan, ayrimlarida esa hatto ikkitadan ilmiy darajasi bor. Politsiyachi arzimagan poraga ko'nib qo'ya qoladi va o'g'riday shu bilan gumdon bo'ladi, gazetadagi yigitlar-chi - dimog'lariga xoda yetmaydi. Unga biron tozarog'ini topib berishim kerak. Uni faqat pulga har doim ham sotib olib bo'lmaydi. Uning joniga kushanda bo'ladigan uchta vasvasa bor: pul, hokimiyat va kibr. Shulardan uning boshiga tezroq yetadigani - kibr. Agar bundoq do'ppini yerga qo'yib o'ylab ko'rganda, gazetachi o'zi nima? U haddan tashqari ko'p fil'mlarni ko'rgan, haddan tashqari ko'p voqealar haqidagi kitoblarni o'qigan va dunyodagi eng jirkanch bir kasbga ishqiy tushib qolgan. Toki u shu kasbni jonidan ortiq sevarkan, u hech qachon yuqoriga tirmashib chiqa olmaydi. U boshqa yigitlarni, hokimiyat, shon-shuhrat, boylikka erishgan o'z tengqurlarini ko'rdi. U bo'lsa haftasiga arzimagan bir necha dollar beradigan ishga mixlanib qolgan. Bu qanaqa ish o'zi? U birovlarning iflos ichki kiyimlarini titkilashiga, birovlarning tupugidan reportajlar pishirishiga to'g'ri keladi. Unga arzimaydigan material kelib tushganda esa - u buni boplab chiqarolmaydi. Buni u o'zi biladi ham. Uning ustida turganlar, agar u bu materialni e'lon qilgudek bo'lsa, o'zini quritib yuboradilar. Xullas, uning qiyofasi shu: achib-bijigan yoshlikdagi orzular, boy berilgan umidlar, uni hasad yeb bitiradi, jamiyatda o'z o'rnini topish uchun tinmay kurash olib borish uning o'ziga ziyon keltiradi - agar u pulga sotiladigan gazetachiga aylanadigan bo'lsa, buning nimasiga ajablanish mumkin? Jimlik cho'kdi. Kalxeyn eshitilar-eshitilmas kulib qo'ydi.

- Qayoqdagi gaplarni gapirasan-da, Mak, - dedi u, - sen aytgan narsani yer yuzidagi har qanday odam haqida aytsa bo'ladi.

Yigirma Ikkinchi Bob

Ko'p o'tmay yarim tundan keyin Konn bunday ko'ngilxushliklar uchun keksalik qilishini bahona qilib u yerdan ketdi, holbuki sheriklarining har biridan u unchalik katta emasdi.

- Buning ustiga, - dedi u o'zining och ko'zlari bilan hammaga bir-bir qarab, - men qancha kam narsa bilsam, keyinchalik o'zimni shuncha oz anglashimga to'g'ri keladi.

U ketgandan keyin taxminan soat bir yarimgacha Berns bilan Kalxeyn ichishda davom etishdi. Nihoyat Palmer ham yana shotland viskisiga ruju qo'ydi, chunki u o'zini yolg'iz his qila boshlagandi - bu davrada nisbatan hushyor uning o'zi qolgandi. Suhbat Olbanidagi turli qo'mitalar va odamlar haqida bordi, suhbat shunaqangi chalkash tus oldiki, bu yerda gap nima haqida ketayotganini faqat qilni qirq yorgan odamgina anglay olardi. Oxirida tili zo'rg'a aylanayotgan Kalxeynning og'zidan, Palmerning fikricha, ularning bahslariga yakun yasovchi g'oyatda jo'yali bir gap otilib chiqdi:

- Bu ishni bank doirasidan chiqarib olamiz-da, ringga haydab kiramiz, Berns bilan Jim u yerda bir-birini bo'rsiqning bolasiday do'pposlasin. Bu orada qari taka ularning qonun loyihasini ishtonining ichiga yashirib olsin.

- Faqat Xem esining borida etagini yopsa yaxshi bo'lardi, - dedi Berns.

Tungi soat ikkida boshqa muammolarni unutishdi, ularni anglash Palmerga uncha qiyin bo'lmadi.

- Eshitishimcha, - dedi Berns so'zlarni yamlab-yamlab, - вЂњMerrey XillвЂќ Garrining uyi va yana uning ikkita fermasiga bay pulini ushlab turganmish. - U asta Palmerga burildi. - To'g'rimi gapim?

- Agar gap men nazarda tutgan Garri haqida ketayotgan bo'lsa, - dudmalroq qilib javob berdi Palmer, - bu haqda hech qanday tasavvurga ega emasman. Bilganim shuki, unga tumandagi yirik tijorat banki huquq maslahatchisi sifatida uning xizmatlaridan foydalanadi.

- Unda, sizningcha, buni ohanraboday tortayotgan narsa nima? - o'smoqchiladi Kalxeyn. - Uy va fermalarni yo advokatning issiqqina o'rnimi?

Berns yelka qisdi:

- вЂњMerrey XillвЂќ uning uy va fermalarini musodara qilolmaydi. Garrining bo'ynida hech qanday qarz, hech qanday majburiyat yo'q. - Berns yana Palmerga mo'ltayib qaradi: - To'g'ri aytayapsanmi?

- Bundan xabarim yo'q. U haqida kredit boshqarmasida u-bu narsani bilib olsa bo'ladi.

- Garri haqida u yerda ko'p narsa bilolmaysan, - dedi Kalxeyn. - U to'lovlarni to'lashga qodir.

- Buyuk ish - joriy hisob, - xayol surib dedi Berns, - agar kimdadir bor bo'lsa, bu shubhasiz Garri bo'ladi. To'g'ri aytyapmanmi, Vudi?

- Nimani nazarda tutayapsiz, o'zi? - so'radi Palmer.

- Men nazarda tutmayapman, - tushuntirib dedi Berns, - ya'ni shuni nazarda tutamanki, Garri na faqat xo'jako'rsinga (chunki viskiga ham, taksiga ham u to'laydi), balki chinakamiga to'lovlarni to'lashga qodir, to'g'rimi?

- Joriy hisoblar turlicha bo'ladi, - og'zidan eshilib chiqayotgan so'zlarga erinibgina quloq solib g'udrandi Palmer, - ba'zilar viski qultumidek o'zlari oqib keladi, ba'zilar esa...

Kalxeyn hamdardlik bilan bosh irg'adi.

- Siz anavindan juda oshirib yuboribsiz, - xabar qildi u Palmerga.

- Yo'g'e-e? - suyunib hayron bo'ldi Palmer.

Berns nimanidir miyasida pishitardi.

- Xo'sh, hammasini gaplashib oldilaringmi? Yo gaplashmagan biron narsa qoldimi?

- Yo'q, - ishontirdi uni Kalxeyn.

- Unda, demak, qizlarni chaqiramizmi? - taklif qildi Berns.

- Menga kerak emas, - dedi Kalxeyn. - Aytdim-ku, ruhoniy bo'lishga tayyorgarlik ko'ryapman deb. Ikkita narsaga ont ichganman - bokiralikka va hirsni o'ldirishga.

- Qasamlaringga sodiqsan, - ming'irladi Berns. - Xushaxloq bolakay. - U yana Palmerga burilib qaradi. вЂњXo'sh, qizlarga qalaysan, Vudi?

- Unga ham hech kim kerak emas, - e'lon qildi Kalxeyn.

- Ikkita ont ichganman, - tushuntirdi Palmer, o'ng qo'lini ko'tarib, - haqiqatni gapirishga tantanavor ont ichganman.

- Konstitutsiyaga kiritilgan Beshinchi tuzatishdan foydalanib qoling, - maslahat berdi unga Kalxeyn.

- Aldamayman, - davom etdi Palmer. - Sadoqatga sodiqman, besoqolbozlik kabi narsalarga qarshiman...

Berns oq telefonni o'zi tomon surdi-da, raqam terdi.

- Shaftolimisan? - so'radi u. - Bu Mak. Seni uyg'otib yubordimmi?
- Shaftolini olmang, - ogohlantirdi Kalxeyn Palmerni, san'atkorona shivirlab. - U haddan tashqari besaranjom.
- ... Biz ixchamgina ulfatbozlik qilgan edik, - derdi Berns go'shakka, - ikki-uchta yigitchadan iborat.
- Sizga uning tanlaganlari yoqmaydi, - dedi Kalxeyn, - ular orasida bitta ham jajji qizaloq yo'q. Hammasi allaqayoqdagi ro'dapolar. Umuman, arzimaydigan ish.
- ... O'zing bilan bironta portlovchi xotinni olvol, Shaftoli, - dedi Berns.
- Unga aynan shunaqalar yoqadi, - davom etdi Kalxeyn, - meni ham shundaylar bilan ta'minlashga o'rgangan, chunki mening gavdamga ular mos keladi-da. Uning o'zi esa Gollivuddalik vaqtidayoq shunaqalarga mazaxo'rak bo'lib qolgan, uni kelbatlari tortadi. Qayerlardan qidirib toparkin-a ularni? Qidirsang, kunduz chiroq yoqib topolmaysan. Biron tasi G'arbiy sohildan shaharga tushib qolgudek bo'lsa, darhol bunga qo'ng'iroq qiladi. - Kalxeyn kucharib o'rnidan turdi, Bernsning oldiga bordi va undan go'shakni yulqib oldi.
- Shaftoli, - bo'kirdi u go'shakka, - agar bunaqa kech yotadigan bo'lsang, sening hayratomuz taraqqiyotingda tanazzul boshlanadi. Xayrli tun, do'ndiqcha! - U go'shakni osdi.
- Seni qara-yu, Vik, - dedi norozi ohangda cho'zib Berns, - men uni endi chog'lab bo'luydim-a...
- Ertaga bizda katta ishlar bor, - gumburlab dedi Kalxeyn, salobati bilan ularni bosib. - Men, og'ayni, ketmasam bo'lmaydi. Tushlik nima bo'ladi?
Berns bu devqomat nusxa oldida oz bo'lsa ham savlatli ko'rinishga behuda harakat qilib gavdasini cho'zdi.
- Bo'пти, bor, xotiningning peshonasidan o'pib qo'y.
U Kalxeynning kutilmagan chaqqonlik bilan eshik tomon yo'nalganini kuzatib turardi.
- Tushlikda ko'rishguncha! - uning izidan qichqirdi Berns.
- Bo'пти.
Kalxeyn Palmerga o'girildi:
- Siz ham ketsangiz bo'lardi, Vudi. Uning o'n tonnalik tansiq taomlaridan tatib ko'rishni ko'nglingiz tusamay qo'ya qolsin. Sog' bo'ling. - Eshik shovqinsiz yopildi.
Berns ikki-o'n birni terdi.
- Disptcherni chaqiring, iltimos. - U kutib turdi, so'ng disptcherga qandaydir raqamni aytdi va tirnoqlariga diqqat bilan razm solgancha yana kutib turdi: - Tommimisan? U tushyapti, mashinani o't oldir. Xayrli tun.
- Kalxeynning haydovchisimi? - so'radi Palmer.
Berns bosh irg'adi.
- Semiz xonimchalar didingga yoqadimi? - so'radi u. - Yoki sinab ko'rmaganmisan?
- Anchadan beri ular bilan ishim yo'q, - javob berdi Palmer.
- Rosa maza qilasan, og'ayni. Bilasanmi, silasang qo'ling to'ladi.
- Ehtimol, - dedi Palmer. Tizzalarida sanchiqli og'riqdan yuzi burishib, u sekin o'rnidan turdi. - Hozir taksi tutib bo'lmasa kerakdir?
- Qanaqa taksi yana? - hayron bo'ldi Berns. - Mening haydovchim olib borib qo'yadi seni.
Palmer soatiga qaradi:
- Uni shunday bemahalda bezovta qilishning hojati yo'q, u allaqachon uxlab qolgan.
- Mening haydovchim men bilan bir vaqtda yotib uxlaydi, - dedi Berns va yarmi ichilgan qadahlarga qarab ma'nosiz hiringladi. U gurs etib o'zini o'rindiqqa tashlarkan, вЪњћћћвЪќ deb qo'ydi va Palmerning galstugiga tikilganicha birmuncha muddat o'tirib qoldi. So'ng nigohini uning yuziga oldi.
- Hoy og'ayni! - dedi u nihoyat.
- Siz ham, haydovchingiz ham endi yotib uxlanglar, - dedi Palmer. Berns asta boshini chayqadi.
- Ayt-chi, pandavaqi, tongotarda uyga qaytib borsang, xotining nima deb o'ylaydi?
Savolga javob beraymikan yo yaxshisi, uyga jo'navoraymikan deb Palmer nima qilishini bilmay birmuncha muddat turib qoldi.
O'zi ham kutmagan holda o'z javobini eshitdi:
- Bilmay qoldim. Men kelganimda u uxlab yotgan bo'ladi.
- Seni hech qachon kutmaydimi?
- Yo'q. Agar ertaroq qaytaman deb xabar qilsam boshqa gap.
Berns kinoyali jilmaydi.
- Ertalab tergayverib joningni egovlamaydimi?
- Yo'q.
- Nahotki biron marta qayerda yuribsan tong otguncha, deb so'ramagan bo'lsa?
- Yo'q, bunaqa bo'lganini hech eslolmayman.
Berns xo'rsindi.
- Oh, gavharim, - so'zlarni dimog'idan chiqarib, xirgoyi qilib dedi u. - Shunday oson va qulay o'rnashib olgansan.
- O'rnashib olgansan deganing nimasi? - Palmer o'zini yana o'rindiqda o'tirganini ko'rib hayron bo'ldi.
- Xotining hech nimadan shubhalanmas ekan-da, tag'in yaxshi o'rnashibsan deganing nimasi deb so'raganingga o'laymi?
- U mening ishimdagi alohida sharoitlarga ko'nikkan, shu xolos, - tushuntirdi Palmer. - Menda ish yuzasidan ko'plab uchrashuvlar bo'lib turadi.
- Vudi Palmer kichik, - xirgoyi qilib dedi Berns. - Nahotki, siz rostdan ham hozir ataylab qilayotganingizdek sodda-bayov bo'lsangiz?
Palmer birmuncha muddat jim o'tirib qoldi.
- Agar men sizni to'g'ri tushungan bo'lsam, - asta gapirdi u, - ammo siz juda aniq qilib aytdingiz, siz meni mana shunday qulay sharoitlardan foydalanib qolishim kerak deb hisoblaysiz.
- Aynan shunday, - tasdiqladi Berns. - Keyin yopig'liq qozon yopig'liq qolaveradi. Shahrimizda birona ham shunday uylangan odam topilmaydiki, u mana shunday boqibeg'am xotinni orzu qilmagan bo'lsin. Ayt-chi, qarog'im, bunday imkoniyatdan foydalanmay qolganing qanday yuz berdi? Biron marta ham zino qilmaganmisan?
O'zini o'rindiq suyanchig'iga tashlab, Palmer xiyol kulib qo'ydi. вЪњћћћвЪќ deb juftakni rostlash uchun qulay payt.

Ayniqsa, hozir.

- Aytishim mumkin, - u o'zining ovozi eshitdi, - bunaqa fikr miyamga kelmagan ham.

- O'lsam ham ishonmayman.

- Nimadan boshlashni ham bilmasdim.

- Boshimni qotirma ko'p.

- Bo'пти, bas qilaylik, - dedi Palmer o'rnidan turarkan.

- Menga qara, bu barcha mayda gaplar kambag'allarning foydasiga, - dedi Berns. - Vudi, qarshingda amakijoning Mak turibdi, uning bilmagan balosi yo'q. Ko'zlarindan hamma narsani ko'rib turibman, meni aldayolmaysan. Qizlarning boshidan-oyog'igacha qanday suqlanib boqishingni ko'rganman. Bilmayman, nega bo'yingga olmaysan, garov o'ynayman, nimadan boshlashni a'lo darajada bilasan.

Palmer yana o'tirdi, duch kelgan, yarmi ichilgan qadahni oldi va shoshmay ho'play boshladi. U o'ziga tasalli berardi: birinchidan, Bernsning shamasi tavakkal qilib otilgan va nishonga tasodifan kelib tekkan o'q. Bernsda bunday merganlikdan aslida nom-nishon yo'q. Merganlikning unga keragi ham yo'q. Biroq shu topda u o'zida yashiradigan narsaning o'zi mavjud emasligini anglab qoldi. Sukut - mana uning yagona quroli. To'g'ri, u har doim ham o'qdan foyalana bilmasdi. Sukut qurollarning xo'rozi edi.

- Tag'in nima dey? - biroz tahammuldan so'ng so'radi Berns. - Boshqa gapga hojat ham yo'q. - U xo'rsindi, so'ng tomoq qirib, Palmerga cho'zildi-da, uning tizzasidan shapatilab qo'ydi. - Men bilaman, Vudi, hammasini bilaman, - dedi u. - Ammo, bo'talog'im, bular seni mutlaqo xafa qilmasligi kerak. Bunda yomon narsaning o'zi yo'q. Bu sizning tirik odam ekaningiz alohidi, xolos, tamom-vassalom. Eng yaxshi alomat.

Palmer xiyol junjikdi. U lablarining unsiz qimirayotganini his etdi. Og'zini bir qultum viski bilan ho'lladi.

- Ishlarim joyida, - dedi sekin va juda past ovozda. - Shundan o'zimni qo'lga olganman. - Bu so'zlar uning boshida yana uzoq, u jim bo'lib qolgandan keyin jaranglab turdi. U hushi yarimlashib qola boshlaganini angladi - bo'kib ichganlikning odatdagi oqibati. U o'zini yana tashqaridan o'rindiqda o'tirganini ko'ra olayapti, o'zining gapini o'zi eshita olayapti - xuddi shunga iqror bo'lganidan o'zi noqulay ahvolga tushib qoldi. Biroq ayni vaqtda hammasiga baravar вЂњтўғўтўғў deb voz kechib qo'ya qolishi kerak edi.

- Juda qiziq, - g'udrandi u.

- Bilasanmi, saqlovchi klapanni yopganda nima bo'ladi? Qozon portlaydi, mana, nima bo'ladi. Men, albatta, tan beramanki, o'zini qo'lga olish buyuk narsa, biroq haddan tashqari ko'pi ham zararli. Xo'sh? - dedi Berns.

- Menga hech narsa qilgani yo'q, - qulog'iga chalindi Palmerning - u yana avvalgi so'zlarini takrorlagandi. - O'zimni nazorat qilib turgunimga qadar hammasi joyida bo'ladi. Tamom!

Berns boshini qattiq-qattiq chayqadi:

- Siz, bankirlar, sizlar O'rta G'arbning aholisizlar. Sababi nimadaligini bilmadim-u, ammo sizlarning barchangizda seks masalasi chatoq. Uni sizlar ishlashga majbur qilish o'rniga u sizlarni istagan maqomiga solib o'ynatadi.

Palmer qo'lini ko'tarishga harakat qildi, biroq buning uddasidan chiqolmasligini sezdi. Ayni vaqtda allaqaysi uzoq burchakdan turib o'zini kuzatar ekan, u bu harakatning barcha nochorligini ko'rdi va to'satdan o'zi tasavvur qilganidan kuchliroq mast bo'lib qolganini angladi.

- Nazorat, - dedi u, - hamma balo mana shunda.

- Harakatlar erkinligi, - mana hamma balo nimada, - e'tiroz bildirdi Berns. - Odamzod o'zini biron-bir nazorat ostida tutib turish uchun yaratilmagan, - qo'shib qo'ydi u va o'rindiqda asabiy chig'andi. - Sening er-xotinlik hayoting - sening shaxsiy ishing, Vudi. Edis - ketvorgan ayol. Men aytgan gaplar esa bevosita senga yoki unga daxl qilmaydi. Gap bu haqda emas. Men umumiy mulohazalarimni bayon qilayapman, xolos.

Palmer yana qo'lini ko'tarishga harakat qilib ko'rdi, bu safar u yelkasini o'rindiq suyanchig'idan uzishga muvaffaq bo'ldi.

- Yetar, - ming'irladi u.

- Aytдим-ku senga, bu shaxsan senga daxl qilmaydi deb, - ayovsiz eslatdi unga Berns. - Erkaklar ayollardan farq qiladi. Ayollarda bolalar bo'ladi va ular bolalar uchun oshyon quradilar. Ularning hammasi shunaqa. Faoliyatsizlik - mana ayollardagi alohida xususiyat nima. Men, albatta, o'zboshimcha xotinlar yoki fohishalarni nazarda tutmayapman. Odatdagi pokdoman ayollarni nazarda tutayapman. Bunday ayol seks bilan faqat bir marta ro'baro' bo'ladi, o'z uyida. Ammo erkaklar boshqacha yaratilgan. Ular bir umr sarguzasht shaydolari. Ularning tabiati o'zi shunaqa, Vudi. Bir qaragin-a, erkaklar qanday tuzilgan ayollar qanday tuzilgan, shunda senga hammasi kunday ravshan bo'ladi: ayol faolsizligicha qolaveradi, erkakka esa lallayib turmasdan harakat qilishni xudoning o'zi buyurgan. Odamlar biron-bir narsani o'zgartirishga kuchi yetmaydi. Ular shunaqa yaratilgan - mana, gap qayoqda. Bin... bin... binobarin... - Berns qoshini chimirdi va jim bo'lib qoldi. - Bin... bin... - U qo'lini qulochkashlab olib kelib, ingichka lablariga surtdi. - Binobarin, - nihoyat gapini to'g'riladi u, - hech qanaqa ahamiyat kasb etmaydi: uyda hamma narsa har qancha go'zal bo'lmasin, erkak doim bir nima qidiradi. Unda hammasi joyida bo'lmasa-chi, u unda вЂњnima uchun? вЂќ deb so'ramaydi. U o'zi bu savolga javobni uydan tashqarida qidira boshlaydi. Ayrimlarda uyda ham hammasi yaxshi va oiladan tashqarida ham. Bunday hollarda hech kim gunohkor emas - na ular, na ularning xotinlari. Shunchaki erkaklar buni uddalay olmaydilar. Bizlarning tabiatimiz o'zi shunaqa. Bor gap shu.

Palmer ancha vaqtgacha qimir etmay o'tirdi. U o'zini erkin his etmoqda edi, Bernsning ko'z o'ngida uxlab qolishi hech gap emasdi. Ammo shu bilan bir vaqtda o'zini chetdan kuzatar ekan, vujudini mana bunday achinarli va beo'xshov bir qiyofada ko'rdi. Bor kuchini to'plab, u o'rindiqda qaddini rostladi-da, dedi:

- Hammasi bir chaqaga qimmat.

Berns qah-qah urib kulib yubordi.

- Men aytgan haqiqatni, azizim, qanchalik tez anglasang, yashash shunchalik sening o'zingga oson bo'ladi. - Shunday deb u yana telefonga cho'zildi. - Shaftoliga qo'ng'iroq qilib ko'raylik-a?

Palmer ko'zlarini yumdi.

- Hech qanaqa Shaftoli, hech qanaqa Bo'g'irsoq kerak emas. - U ko'zlarini ochdi va asta o'zini o'rindiqdan siltab chiqardi, oyoqqa turganida esa mushaklari qotib qolganini sezdi.

- Nahotki buning zarari tegsa? - qistalang qilardi Berns. - Tuppa-tuzuk xonimcha, kunduzi aerodromda kassir bo'lib ishlaydi.

Ixtiyori o'zida bo'lmagan ayol tuzuk ayol bo'ladi-da, yo gapim noto'g'rimi?

- Hozir bu yerda taksi tutsa bo'ladimi? - qiziqsindi Palmer eshik tomon odimlab.

- Qayoqqa shoshasan, Vudi? Odamlarga qo'shilsang-chi. Sal yozilsang-chi. Ozroq jinnilik qilsang qilibsang-da, qiziq, nimadan

qo'rqasan?

Palmer Bernsning turib, qoqila-suqila uning izidan kelayotganini eshitdi.

- ...

- Nima?

- ... , - dedi Palmer eshikni ocharkan.

- Rosa yetilibsani, Vudi, - ogohlantirdi uni Berns. - Kel, men o'zinning mashinamni chaqirtiray. - U yo'lak bo'ylab Palmerning ortidan ergashdi.

- Bombsvil, AQSh, - dedi Palmer, barmog'i bilan chaqiruv tugmachasini ikki marta bosib, shundan keyin lift harakatga keldi.

- Ko'rib turibman, o'zingni o'zing eplayolmaysan. - Bernsning ovozi tashvishli edi va ayni vaqtda asabiylashayotgandi ham. - Sen bilan tushib, taksi tutib beraman.

- Hech qanaqa taksi kerakmas, Mak Mekki Noj[5] - javob berdi Palmer. Lift eshiklari ikki tomonga surildi.

- Sen bilan birga tushaman. - Berns Palmer bilan lift xonasiga kirdi va pastki tugmachani bosdi.

- вЂњMekkining qo'lqopi kaprondan, - past ovozda xirgoyi qildi Palmer, - undan ham qon tezgina ketadi...вЂќ

- Menga qara, - ma'yus dedi Berns, ular tushib borisharkan, - liftdan chiqqanimizda o'zingni to'g'ri tut. Shveysarlarga choychaqa berishdan og'rinmayman, ammo ular yer tagida ilon qimirlasa biladi.

- вЂњAmmo Makki biladi ko'p narsalarni, - shivirladi Palmer. - Bizning bola qal'aning tagiga keldiвЂќ...

- Menikiga kelgunlaringcha qancha otgan edilaring? - so'radi Berns.

- K-ko'p, - javob berdi Palmer. - Ist nixts gut[6], Mekki Noj?

- Sen shprex e bissel doytch?[7] - hayron bo'ldi Berns.

- Xizmat bahonasida o'rgangan edim. - To'xtash oldidan lift xonasi qattiq tormoz berdi va Palmer chayqalib ketdi. - Men nemis raketachi olimlarni ovlaydiganlardan edim. Ana shunaqa. Bu olte Kris[8], svay[9] jahon urushi edi. - U chuqur xo'rsindi va lift xonasidan chiqdi.

- Hammasi joyidami?

- Qo'lingni ol!

- Men senga yordam bermoqchi edim, xolos.

- Xonimchalarinigiz bilan qo'shmozor bo'ling.

- O'zingni bos, o'rtoqjon, - shivirladi Berns. Uning sarg'ish ko'zlari yo'lbarsga o'xshab g'azab bilan qisildi.

Ular katta eshik tomon yo'l olishdi. Navbatdagi shveysar o'rnidan turdi va ehtirom bilan ta'zim qildi. Palmer qaddini rostladi, javoban sovuqqina bosh irg'ab qo'ydi va uning yonidan yurib o'tib, to'g'ri ko'chaga, tungi muzdek havoga chiqdi. Yo'lakdan biroz uzoqlashgach, u ovozini baralla qo'yib, bo'm-bo'sh ko'chaga murojaat qildi: вЂњUstozlar va metrdotellar hammasi sarosimaga tushib qolishdi, hamma menga xushomad qilardi va to mening ko'zim ochilmaguncha hayot zerikarli edi!вЂќ

- Bu yoqqa, - dedi Berns Satton Pley tomon ketadigan yo'lni ko'rsatib. - Ko'rayapsanmi, hov ana, вЂњElderadoвЂќ oldidagi daraxt tagini.

- Qo'lingizni oling!

- O, qanchalik mag'rurmiz-a!

- Kerak emas menga mashinangiz, - oyoq tirab oldi Palmer, - kerak emas menga ayollaringiz. Bekorga ovora bo'lasiz.

Tushudingizmi?

- Ayollarni qo'yaver, ammo mashinaga yo'q demaysan.

- вЂњ... Yengil shirin hayot botqoqday meni tortib ketdi...вЂќ - Palmer qo'lini Bernsdan siltab tortib oldi va pastak uzun qora

вЂњkadillakвЂќ yonidan o'tib, ko'cha yoqalab chopib ketdi. Keyin u muyulishga burildi-da, g'arb tomonga yo'l oldi va oxiri Birinchi avenyuga yetdi. U yerda nafasi ichiga tushib, to'xtadi, orqasi bilan g'adir-budur g'ishtin devorga yopishdi. - Bundan keyin odamga o'xshab yashay boshlayman, - bazo'r gapirdi u og'zi bilan havoni yutoqib ichiga tortarkan. U peshonasidan ter chiqqanini sezdi. Bo'shashib, ro'molchani qidirib cho'ntagini kavlagancha pastga sirg'alib tushdi. To'satdan ayol kishining qadam tovushlari qulog'iga chalindi. Yuzini artib, muyulishda paydo bo'lgan bir ayol va bir erkakning ko'rdi. Ular Palmerning shundoq yonidan o'tib ketishdi va unga hatto qiyo boqib qo'yishmadi ham. Yana bitta sharobxo'r-da, tag'in bashang kostyum kiyib olgani-chi.

Ular qorong'ilik qo'yniga g'oyib bo'lguncha u uzoqlashib borayotgan ayol qorasi ortidan qarab qoldi. Ko'zlarini yarim yumdi, yana ochdi va Birinchi avenyudan asta o'tib ketayotgan taksini ko'rdi. Qoqila-suqila u qo'lini silkib, ko'cha yoqalab taksi ortidan chopdi, shu chopganicha kuchining boricha chopib ketaverdi, ketaverdi, ketaverdi.

Yigirma Uchinchi Bob

Kun omadsiz boshlandi. Har doimgidek Edis bolalarni maktabga kuzatib qo'yish uchun soat oltida turdi. Palmer esa uyg'onib, qimirlashga ham ulgurmay, boshi zirqirab og'riyotganini his etdi. Og'riqdan afti burishib, u karavot yonidagi tumbochka ustida turgan soatga cho'zildi. Allaqachon sakkiz bo'libdi. Karavotda o'tirarkan, u darhol o'ziga keldi va bolalari bilan ko'risholmasligini angladi, bankka kech qoladi, hammadan ham mana bu chidab bo'lmash bosh og'rig'ini aytmaysizmi!

Nonushta ham hech qanday yengillik bermadi. Ikki dona aspirin hozircha ta'sirini bildirgani yo'q, u va Edis o'rtasida yuzaga kelgan keskin vaziyat - u buni his qilib turardi - dard ustiga chipqon edi, xolos. Harholda unga shunday ko'rindi. U ko'z tagidan xotinini kuzatar, u ham shu narsani his qilayotibdimi, yo'qmi shuni bilishga harakat qilardi, yoki uning o'z kayfiyati shunaqa keskin vaziyat yaratayotibdimi?

- вЂњТауымсвЂќdagi dasturxonning uncha fayzi bo'lmagan, shekilli, - dedi Edis. - Balki u yoqqa bormaganingda durust bo'larmidi?

- Bironyasi ham borishga arzimaydi, - ming'irlab dedi Palmer.

- Unda nega...

- Maqsadlarim bor edi, - xotinining gapini bo'lib dedi u. - Reportaj uchun mavzu qidirib, uni topolmagan вЂњТауымсвЂќ reportyorlari maqsadidan sal bo'lakcha. Meni ko'rib qo'yishlari uchun borgan edim u yerga va niyatimga yetdim.

- O'z burchimni bajardim, - quruqqina qilib javob qaytargan bo'ldi Edis.

- Mutlaqo to'g'ri.

Xotini indamay gazetaga ko'z yugurtira boshladi, biroq Palmer oralarida go'yo qandaydir izhor etilmagan fikrlar havoda mualliq osilib turgandek his etmoqda edi. Ko'rinib turganidek, xotinining ziyofat haqidagi suhbatni davom ettirishga moyilligi yo'q emasdi,

ammo nimadir uni tutib turardi. Nahotki, hamma gap faqat shundagina iborat bo'lsa? U qahvani oxirigacha ichib qo'ydi.

- O'z-o'zidan ma'lum, men butun oqshom u yerda o'tirganim yo'q, - gap qotdi Palmer, ataylab chala qolgan suhbatga qaytarkan.

- Men ham shunday o'ylagandim.

- Kerakli odamlarni ko'rib olish uchun meni Berns taklif qilgandi.

Edis bosh irg'ab qo'ydi va mutolaada davom etdi. Qahvani ichib bo'lib, Palmer qahva choynagiga qo'l cho'zgan edi, biroq Edis gazetadan ko'zini olmay undan ilgariroq yetib bordi va choynak jo'mragining quloqli piyolaga urilgani eshitildi.

- Sekinroq, - ohista ogohlantirdi er.

Edisning nigohi yuqoriga ko'tarildi, biroq quloqli piyolaga emas, to'g'ri Palmerning yuziga qadaldi.

- To'kib qo'ydimmi?

- Men unday... - Palmer xo'rsindi-da, gapini tugatmadi.

Edis piyolani limmo-lim qilib to'ldirib quydi.

- Bugun sal asabiy ko'rinayapsan, jonim?

- Kecha Bernsnikida bo'kib ichibman.

Edis yana gazetaga sho'ng'idi.

- Mehmonlar ko'pmidi?

- Yo'q. Oxirida Berns bilan Kalxeyn va men qoldik.

- Shirin ulfatlar.

Palmer xotining qochirim ma'nosini chaqishga harakat qilmay qo'ya qoldi.

- Keyin Kalxeyn ham ketdi.

- Berns seni olib qolishga urindimi?

- Ha, sen buni qayoqdan bilasan?

Edis bilinar-bilinmas yelka uchirdi:

- Basharasi uzoq yolg'iz qolishdan qo'rqadigan odamga o'xshaydi, ayniqsa tunda. - Xotin tumshaydi. Keyin gazetani tekis qilib taxladi-da, o'zidan nari surdi. - Yana basharasi shuni aytib turadiki, vaqtini ayol bilan xilvatda o'tkazishni yaxshi ko'radi, sen bilan emas.

Palmer bosh irg'adi va jilmayishga urindi.

- Xulosa yasashga tayyorliging shundoq ko'rinib turibdi.

Edis quloqli piyolani o'zi tomon surdi va birmuncha muddat xayolga cho'mgan qahva quyqasiga qarab qoldi. Palmer uning xira nigohi qop-qora suyuqlikni qanday o'rganayotganini kuzatib turdi. Uells kollejining bashoratchisi.

- Odamda jinday andisha ham bo'lishi kerak, - so'zladi Edis, - ammo u ayollarga o'lguday ishqiboz, to'g'rimi?

- Ha. Bu yerda kimdan, nimadan andisha qilish kerak, qiziq?

- Boshqa odamdan deb aytmoqchi edim.

- Tushunmadim.

- Masalan, senga o'xshagan odamdan, - aniqlik kiritdi xotini.

- E-ha?!

- U sendan o'z maqsadlari uchun foydalanishga urinmayotganmikin? - dedi Edis. Xotining so'zlarida biroz savol ma'nosi ham yo'q emas edi, shu bilan birga ular qariyb hukmday jaranglardir. - Bu uning qo'lidan keladi. Menda shunday taassurot tug'dirgandi u. Jeynning ikkinchi eri nimasi bilandir unga o'xshab ketadi. U ham doim ko'ngilxushlik qilish maqsadida shunaqa kichik-kichik o'tirishlar qilib turardi. - Edis ko'zlarini ko'tarib, eriga qaradi va asta kulib qo'ydi. - Mister Bernsga o'xshab u ham sharqdan. Sharq odamlari shunaqaga moyilliklari bilan ajralib turadilar.

- Lekin Berns G'arbiy sohildan kelgan-ku, - dedi Palmer. - Unda bunday moyillik qayoqdan paydo bo'ldiykin?

- Berns qachondan beri G'arbiy sohilga tushib qolibdi? Jinsiy aloqaga haddan ortiq ruju qo'yish - ularni O'rta G'arb aholisidan ajratib turadigan narsa shu.

- Bu menga kecha kechqurun Berns aytgan narsani eslatib yubordi. - Bu e'tirof Edisga qanday ta'sir qilishini ko'rish istagida

Palmer qahvadan usti-ustiga bir necha bor ho'pladi.

- Bechora seni tushunmaydi, xolos, azizim, - dedi Edis.

- Mak Berns tushunmaydigan hodisalar haqida sen butun bir kitob yozsang bo'ladi.

- Sen haqingda, masalan.

- Umuman bunday hodisalardan ko'pi yo'q, - dedi Palmer, gapining ohangi ravon chiqishi uchun bir qadar salmoq bilan.

Keyinroq mashinada o'tirib, bankka yo'l olganida Palmer xotini bilan o'zi o'rtasidagi suhbatni xayolan tikladi va munosabatlaridagi bu pinhoni keskinlikning nimadan kelib chiqqanini anglashga urindi. Avvaliga u baribir o'zini qo'lga olishga harakat qilgan bir mening o'zimman degan to'xtamga keldi. Xotini esa o'zini butunlay bemalol his qilayapti. Biroq u xayolidan butun suhbatni tiklaganida yuragida shunday bir tashvishli hissiyot paydo bo'ldiki, uning har bir so'zi zamirida boshqa, tilga olinmagan ma'no yashiringan bo'lardi. Xonasida o'tirib, v'nykelib tushgan hujjatlar b'kdagi bir chaqaga qimmat qog'ozlarni asabiy o'chirar ekan, Palmer shu mulohazalardan birvarakay qutulishga harakat qildi. Bu uning boshini ikki baravar og'ritishdan boshqa hech narsaga olib kelmadi. Soat 10 da Virjiniya Kleri kelganida u avvaliga juvonning kelganidan xursand bo'ldi, biroq ko'p o'tmay u ham jahlini chiqara boshladi.

- ... mehribon Berns bilan oqshomlarning behuda o'tmagandir, - dedi juvon dabdurustdan

- Zerikarli, fayzsiz va hech qanday hudasiz, - bidirlab javob qaytardi Palmer. - Bu oqshomga borishdan bosh tortib, aqlli ish qilgan ekansiz.

- Ayollarga har doim Berns bilan yaxshi munosabatda bo'lish tavsiya etiladi.

Qovog'ini uyib, Palmer juvon keltirgan qog'ozlardan ko'zini oldi.

- Bu bilan nima demoqchisiz? - keskin ohangda so'radi yigit.

- Hech nima.

Qovog'i uyilgan holda Palmer juvonga, uning silliq yonog'iga va xotirjam katta-katta ko'zlariga diqqat bilan razm soldi. Juvonning a'lo kayfiyatiyu gul-gul yashnab turishi nima uchun uning g'ashini keltirayotganini o'zi ham tushunmayotgandi.

- Balki uning mavqei haqida siz baribir aniqroq bir gap aytarsiz? - qaysarlik bilan so'radi Palmer.

- Ayollarga aloqadorligi haqidami? - javob berdi savolga savol bilan Virjiniya.

- Ha, - horg'in dedi Palmer, - hech bo'lmaganda ayollarga aloqadorligi haqida.
- Boxabar odamlarning aytishicha, u o'n-o'n besh nafar kino qahramonlari bilan dovlasha olar ekan.
- Jin ursin! - toqati toq bo'ldi Palmerning. - Endi bu bilan qatiq yalashmagan bir Berkxardt qoluvdi... - Cholni uning xizmatkori borligida yomonlashi yaxshi emasligini juda kech anglab, u to'xtadi. - Bo'пти, hechqisi yo'q, - so'zini tugatdi u horg'in. - Bu gaplarni qo'yaylik.
- Birmuncha muddat juvon unga jim qarab qoldi, so'ng boshini quyi soldi. Chidab bo'lmas bosh og'rig'iga qaramay Palmer juvon endi uning qarshisida tik qotib ilgarigidek hurkib turmaganini payqadi. Virjiniya o'zini erkin his etardi, bu esa yaxshi edi. Kim bilsin, balki yaxshi emasdir ham? Bunday erkin qo'yib qo'yishi durustmikan? Palmer miyasidagi fikrlardan xalos bo'lishga harakat qilganday boshini aylantirib qo'ydi, biroq qaytanga boshi yana ham qattiqroq og'ridi.
- Men juda achinaman, - qulog'iga chalindi uning.
- Nimaga achinasiz? - O'zining ovozi bamisoli uning qulog'ini teshgudek keskin eshitildi.
- O'zingizni shunday yomon his qilayotganingizga achinayapman.
- E-ha... - Shundan so'ng u yana nigohini haligi qog'ozlarga qadadi. U suhbatni davom ettiradigan ahvolda emas edi. Virjiniyaning turganini ko'rishdan ko'ra ko'proq eshitdi.
- Sizga bir iltimosim bor edi, - dedi juvon. - Kecha men sizga meni o'zingizga do'st deb biling degan edim. Agar siz buni xohlamayotgan bo'lsangiz, iltimos, to'g'risini aytib qo'ya qoling.
- Palmer unga qaradi.
- Yo'q, men do'stlar bo'lib qolishimizni xohlagan bo'lar edim, - javob berdi u ovozini boshqa keskin yoki asabiy chiqarmaslikka harakat qilib. - Men, aftidan, kecha bu haqida aytuvdim, shekilli?
- Juvon bosh irg'adi:
- Lekin odamlar goho fikrlarini o'zgartiradilar.
- Odamlar, - takrorladi yigit, jilmayishga behuda urinib. Yonoqlari qaqshayotganini his qilib u ertalabdan beri birinchi marta jag'larini bemalol qimirlatayotganini angladi. - Odamlar, ammo men emas, - qo'shib qo'ydi u oxiri jilmayishga muvaffaq bo'lganidan keyin.
- Nahotki umringizda bir marta ham shunday bo'lmagan bo'lsa?
- Yo'q, hech qachon.
- Juvon yana o'tirdi va Palmerga diqqat bilan qaradi. Keyin jilmaydi.
- вЪнъPinaforвЪk kapitani shubhalaridan bexabar odam sharafiga uch karra ura! - tabassum bilan iqtibos qildi Virjiniya.
- Bekor gap, men bor-yo'g'i kapitan yordamchisiman. - Oxir-oqibatda juvon bilan Berkxardt haqida baribir gaplashishga to'g'ri kelishini tushunib, u xo'rsindi.
- Kapitan esa, - dedi Palmer, - ishga Bernsdek shunday bir baloi azimni oldi-da, bu bolani oq yuvib-oq tara deb menga tashlab qo'ydi. - U afsuslangandek boshini chayqadi. - Bu dahmazani saqlashga uni nima majbur qilayotuvdi o'zi?
- Yetar, - dedi juvon. - Tan oling, Berns zimdan sizga yoqadi hatto.
- Nega endi u menga yoqishi kerak ekan?
- Hech bo'lmaganda u ham o'zicha bir qiziq odam bo'lgani uchun. Yana shuning uchunki, u foydali bo'lishi ham mumkin. Nihoyat, u sizga shaxsan shunchaki kerakli odam. Mana sizga uchta sabab, - dedi juvon. - Yana aytaymi?
- Nega siz uni qiziq odam deyapsiz? - so'radi Palmer.
- Lekin bu o'zi aslida shunday, - so'zini bermadi juvon. - Hatto uning dovdirligi, uning quruq savlati, uning ahmoqona qiliqlari, uning ajoyib surbetligi, ammo odamlardagi eng tuban raqobatlaridan tashqari biron-bir narsani tushunib yetishga mutlaqo qobiliyatsizligi. Uning aft-angori-chi, sochlari-chi! Nihoyat, uning odamlarni laqillatishga ustaligini oling!
- Palmer uni tinmay kuzatib turdi va juvonning ilgarigiday o'zini uning nigohidan olib qochmayotgani unga yoqmoqda edi.
- Siz Bernsni yomon o'rganmaganga o'xshaysiz, - dedi Palmer.
- Ayollar uchun u aytarli jumboq emas.
- Ha, sezgan edim. - Palmer o'zini orqaga tashladi va bir lahza ko'zini yumdi. - Bu yerda aspirindan ko'ra achchiqroq biron nima bormi?
- Achchiqroq deysizmi?
- Biron kuchli ta'sir ko'rsatuvchi dorimi?
- Asabni tinchlantiruvchi biron narsa ichib olmadingizmi?
- Palmer ko'zini xiyol ochdi:
- Bosh og'rig'ini bosadiganidanmi?
- Juvon yengil jilmayib qaradi:
- Tibbiyotdan hech narsa bilmasligimni bu qadar nazokat bilan anglatib qo'yayotganingizdan hayratga tushmoqdaman.
- Men boshim og'riyotganidan noliyotgan edim, - tushuntirdi Palmer. - Tinchlantiruvchi dorilar esa asabiy zo'riqishni yo'qotadi. Meni biroz xumor qiynayapti, xolos.
- Qarang-chi, stolimda kodein bormikan?
- Minnatdorman sizdan. - Palmer o'rindiqda burildi, zo'riqish asta-sekin qayta boshladi. Nahotki juvonning uch-to'rt og'iz gapi shu qadar tez ta'sir qilgan bo'lsa? Balki ularning har ikkovi ham bir-biri bilan mana shunday erkin gaplashishlari ham yordam bergandir?
- Endi yaxshiman, - dedi yigit. - Nima qildingiz o'zi meni?
- Mening jodugarligimni bilmaysizmi, hali? - dedi juvon. - Garchi siz o'rgangan jodugarlar lo'li xotinlar bo'lsa ham. Lekin birinchi darajali jodugarlikni faqat kel'tlarda uchratish mumkin. Bu ishda ularning oldiga tushadigani yo'q.
- Interpolning yengil qo'ng'irog'i yangradi.
- Kechirasiz, - Palmer tugmachani bosdi.
- Lumis degan odam siz bilan gaplashmoqchi, mister Palmer.
- Meni u bilan ulang. - Palmer qaddini rosladi va hayron bo'lib qoshini chimirdi. - Lumis degan odam! - u Virjiniya Kleriga yuzlandi. - Go'yo yana boshqa ham Lumis degan odam borday! - U telefon go'shagini oldi.
- Palmermi? - keksa, ammo juda dadil ovoz taraldi.
- Mister Lumis, - javob berdi Palmer, - o'tgan hafta siz bilan bog'lana olmaganimdan juda afsusdaman. Qo'ng'iroq qilganingizdan

g'oyat minnatdorman.

- ... ular yana bir band qulab tushmagunlariga qadar, - Palmerning qulog'iga simning narigi uchida cholning kimgadir gapirgani chalindi. - Hello, Palmer! Bugun lenchda band emasmisiz?

- Bugunmi?

- Sizga mashinamni yuborishdan mamnun bo'lardim. Klubda lench ustida ko'risha olamizmi?

Fikrini to'plash uchun Palmer ko'zini yumdi. Lumisning shahar ishbiB-larmonlar bo'limidan turib qo'ng'iroq qilayotganiga shubhalanmadi.

- Kelolsam kerak deb o'ylayman, - dedi u. - Qachon?

- Men erta ovqatlanishga o'rganganman, - xabar qildi Lumis. - Oldingizga yigirma daqiqasi kam o'n ikkida yetib borishadi, agar bu sizga to'g'ri kelsa. Siz bu yerda taxminan tushgacha bo'lasiz va sizni bir yarimda olib borib qo'yishadi.

- Juda yaxshi. - Palmer kutib turdi. - Biron narsa... - deb gap boshladi-yu, so'z qidirib, yana jimib qoldi. - O'zim bilan biron narsa olib olaymi?.. - Gapini tugatmasidanoq Palmer savoli ahmoqona chiqqanini angladi.

- Yo'q, shunchaki gaplashamiz. O'n biru qirqda.

- Yaxshi. Men... - Biroq Lumis go'shakni ilib qo'ydi.

Qari ro'dapo. Palmer ham go'shakni qo'ydi va shu zahoti qansharida og'riq his qildi, miyasini bir narsa nayzaday teshib o'tgandek bo'ldi. U Virjiniyaga qaradi.

- Kodein, - dedi u, - iltimos.

Juvon chiqib ketishi hamon o'rindiqa o'tirgancha Palmer ensasini uqalay boshladi. Qiziq, agar buni uning uchun boshqa birov bajarganida u o'zini qanday his qilgan bo'lardi? Birovga bog'liq bo'lib qolishdan yomon narsa yo'q. Darvoqe, bu shunchalik yomonmi?

Ensasini titrab-qaqshab changallaganicha u yana ko'zlarini yumdi va Virjiniya Klerining qaytishini kutgan, og'riqqa bardosh bergan holda qimir etmay o'tirishga harakat qildi.

Yigirma To'rtinchi Bob

Unga katta bo'lmagan vЎoldsmobilvЎkdan tushar ekan, Palmer ishbilarmonlar tumanidagi lench-klublardan ayrimlarigina mana bunga o'xshagan faxrli yoshdaligi bilan maqtana olishlari mumkin, deb o'yladi. Bu tumanga odamlar daryoday oqib kela boshlashi munosabati bilan urushdan keyinoq bu yerda ko'plab shunaqa klublar paydo bo'lgandi. Vaqtinchalik inqirozdan so'ng birjadagi urushdan keyingi savdo-sotiqalar o'n minglab yangi asalarilarni eski asalari mumiga jalb qila boshladi. Eski firmalar g'ovlab ketdi, yangilari esa axlatxonadagi qurtlarday urchiy boshladi. Barcha restoran va qahvaxonalar, shu jumladan, yaqinda ochilganlari ham to'da-to'da bostirib kelayotgan mijozlarni eplayolmay qoldilar, kunduzlari hamma joy liq to'lgan bo'lardi va firmalar o'z xodimlarini lenchga navbatma-navbat chiqarishlariga to'g'ri kelari.

Ammo bu eski klub undan ancha oldin, birja uy bekalari va garajlarning mexaniklari ish-a'mollari maydoni bo'lib qolgan vaqtda tashkil etilgan edi. Ancha oldin, Amerika mablag'iga asos soluvchilar doirasiga vЎpuldanda boshqa yo'qotadigan hech nimasi yo'q odamlarvЎk bostirib kirgunga qadar ro'y bergandi bu hol. Vatandarparvarlik tuyg'usi ochko'zlik tuyg'usi bilan ajoyib tarzda chiqishib ketgan birja sharhlovchilari yuqoridagidek ta'rif berganlar.

Firmaning kichik sheriklari, birja ishbilarmonlari va maslahatchilar ro'paralarida hoziru nozir klerklar va gumashtalarni ko'rmay, tinchgina ovqatlanib olishlari mumkin bo'lgan yangi lench-klublardan farqli o'laroq, bu klub mijozlar ixtiyoriga yana barni ham, billiardxonani va qartabozlik xonasini ham taqdim etgandi. Gould va Morgan kabi Filkening o'zi ham bir vaqtlar shu klubning a'zosi bo'lgan edi. Ammo Barux kabi ham, Otto kabi ham emasdi. Mana shunaqa bo'lgan edi bu klub. O'z vaqtida u klub ro'yxatiga dunyoga endigina kelgan to'ng'ich o'g'li Xenlini ham bir qadar taraddud bilan kiritib qo'ygandi. Ammo ro'yxatga ikkinchi o'g'li Vudsni kiritishga hech shoshmayotgandi.

Palmer ichida klub joylashgan eski bino vestibyuliga kirib keldi va liftning kashtasimon temir panjarasi oldiga kelib to'xtadi. Bunday eski uy allaqachon buzib tashlanishi kerak edi. O'ttizinchi yillarda uning o'rnida to'ybop tortga o'xshagan didsiz naqshli, granitdan tiklangan hapqat bir inshoot yoki quruq temir-beton quticha yuzaga kelgan bo'lardi. Keyingi besh yil davomida esa bu yerda zamonaviy shisha akvarium-uy barpo etishlari mumkin edi, deb mushohada yuritardi Palmer, erinchoqlik bilan pastga sho'ng'iyotgan lift shovqiniga quloq solgancha; butun bino, aftidan, klubga kirardi, boshqacha bo'lishi mumkin emasdi. Faqat klub a'zolarining urinib-chirinishlari tufayligina bu uy taraqqiyotning qaqshatqich hujumlariga qarshi turib bera olardi. Hozir ham o'z umrini yashab bo'lgan davrda o'ziga xos bir yodgorlikka aylangandi.

Daqqiyunusdan qolgan qulf bilan birmuncha olishuvdan keyin kamida yetmishni urib qo'ygan liftchi chol nihoyat lift eshigini ochdi va Palmer xonachaga kirdi.

- Klubga, iltimos.

Palmer liftchining oppoq ko'rkam soqoliga razm soldi. Eshik yopildi va lift qandaydir jangir-jungur va qulq-qulq qilgan ovozlarga jo'r bo'lib tepaga ko'tarila boshladi. Palmer qoshini chimirdi: nahotki, bu bino shu qadar eski bo'lsaki, undagi lift hali ham suv bosqoni bilan ishlasa?

- Qulqullayotgan nima? - so'radi u liftchi choldan.

Chol asta burilib, unga qulog'ini tutdi:

- Kechirasiz, bir nima dedingizmi?

- Yo'q, hech nima.

Ular tantanavor sukut saqlab asta ko'tarilib borar edilar, go'yo lojada filarmoniya joylashgan-u, ular lift shovqinini emas, simfonik kuy tinglayotganday.

O'n ikkinchi qavatda liftchi liftni vaqtidan oldin to'xtatdi, keyin ular kerakli holatdan tepaga o'tib ketishdi va chol bir qancha shunaqangi murakkab va shovqinli urinishlar qilishiga to'g'ri keldiki, butun kabina silkinib ketib, Palmerning hatto biroz kayfi ham uchdi.

- Mijozlar o'zlarining kelganlarini metrdotelga xabar qiladilar, - g'udrandi liftchi chol nihoyat lift eshigini ocharkan.

Metrdotel joyida yo'q edi va Palmer baland .stolda turgan qo'ng'iroqchani chaldi. U bong ovoziday bo'g'iq va cho'ziq sado berdi. Vaqt o'tib borardi. Palmer u yoq-bu yoqqa qaradi. Ha, hozir bunaqa qilib qurishmaydi. Shiftlarning balandligi kamida o'n besh fut kelardi. Devorlari mum surtib yaltiratilgan dub baget qoplamasi va usti yashil shishasimon yuqorigi qismi kulrang tusda. Devor yoniga qo'yilgan o'rindiqlar oq dubdan yasalgan bo'lib, yon suyanichlari g'oyat zalvorli. Suyanchig'i va o'tirg'ich qismlariga qora

charm qoplangan. Palmer o'rindiqlardan birini ko'tarib ko'rdi: u manavi yerda ellik funt kelardi. Qiziq, bu buyumlar qachon yasalgan bo'lsa? Yarim asr oldinmi yo yetmish yilmi? Bundaylarga o'xshaganini yasattirish uchun hozirgi narxlarda odamning aqli bovar qilmaydi. Darvoqe, bunday o'rindiqlar sinmaydi ham, shu bois ular hech qachon ta'mir ham talab etmaydi.

- Ser?

U o'g'irilib qaradi va och ko'krang shim va qora sarg'ish pidjakdagi yoshi katta kishini ko'rdi.

- Vude Palmer. Mister Lumis huzuriga.

- Ha, mister Palmer. Mister Lumis sizga muntazirlar. Bu yoqqa marhamat etsinlar.

Palmer xiyla ensiz va haddan tashqari uzun yo'lakdan unga ergashdi: deyarli uyning yarmini yurib o'tishga to'g'ri keldi, nihoyat ular ichiga taxminan yigirmatacha dumaloq stol terib qo'yilgan keng tanobiy xona eshigi oldida paydo bo'lishdi. Kun yorug'i bu yerga ko'chaga ochiluvchi ko'tarma derazalardan tushar edi. Bir vaqtlar derazalardan daryo manzarasi ko'rinib turardi, ammo hozir ko'chaning narigi tomonida oyna va alyumindan tiklangan ko'p qavatli binolar bo'y cho'zib, daryoni deyarli butunlay to'sib qo'ygandi. Uning bostirib kelganini bu yerda qanchalik yoqtirmay qarshi olishlarini tasavvur qilib, Palmer bilinar-bilinmas jilmayib qo'ydi.

Palmer tanobiyning to'riga, boshqalardan sal narida turgan bir dumaloq stol oldiga borib to'xtadi va stolda o'tirgan qotmagina kekxa odamga odob bilan ta'zim qildi.

- Mister Lumismisiz?

- O'tiring, Palmer. Shoshmang, Genri, hozir aytamiz.

Palmer soatiga qaradi: roppa-rosa o'n ikki, ularning tanobiyda tanho o'zlari qolgani sababi bu yoqda ekan-da. Palmer zimdan Lumisni kuzata boshladi. Xuddi binoning o'ziga o'xshab ko'hnalikning mana bunday hilvirab va dildirab qolgan mumtoz namunasi yaqindan turib ko'rish har doim ham nasib etavermaydi.

Jozef Lumis hosil qilgan dastlabki taassurot, odatda, yaqindan tanishganda ham o'zgarmas edi. U, ehtimol, umrining keyingi o'ttiz yilida ham shunday ko'rinardi va uning fotoportreti moliya olamidagi voqealarni kuzatib borgan barcha odamlarga yaxshi tanish edi. Qanshari tomon kengayib va iyagi tomon torayib borgan yuzi cho'zinchoq, siyrak sochi oppoq va did bilan tarab bir tomonga tashlab qo'yilgan. Ko'zlari Virjiniya Klerinikiday deyarli katta-katta, ammo ingichka va yengil ajinlar o'rimi bilan qurshalgan bo'lib, bamisoli jimjimador gardishga qadalgan bir juft qimmatbaho toshga o'xshardi. Yankilarga xos burun - faqat fotosuratlardagina uchli bo'lib ko'rinadi. Darvoqe burnining yuqori qismi pichoq tig'ini eslatardi, ammo uchi biroz to'mtoqlashib, ensiz katta og'zi uzra xiyol osilib turardi.

Bir tekis terilgan sun'iy tishlarini ko'rsatib, Lumis unga xotirjam kulib qo'ydi.

- Sizni ko'rganimdan xursandman, - dedi u.

Uncha katta bo'lmagan jilddagi ko'chirib yozilgan va obdon to'g'rilangan taomnomani ko'tarib ofitsiant keldi. Palmer noma'lum xattotning mahoratiga ofarin deb qo'ydi ichida. Chiziqlar goh bosib yo'g'on, goh qalam uchida qilday ingichka qilib yozilgan edi. Yaxshiroq ko'rish uchun Palmer taomnomani yoruqqa tutdi: ha, u darhaqiqat, qo'lda va harholda hattoki g'oz patida yozilgan edi.

- Biqin go'shti qovurdog'i oling, - maslahat soldi Lumis, - jo'ja - emince faqat menga o'xshagan qari boboylar uchun pishiriladi.

Parijchasiga emince so'zining dimog'dan kuchli talaffuz etilishiga e'tibor qilib, Palmer odob bilan jilmayib qo'ydi.

- Yanglishmasam, bu yerdagi bosh oshpaz naturel sousni quling o'rgilsin qilib tayyorlaydi, - dedi u Lumisga o'z navbatida naturel so'zini fransuzcha talaffuz qilib. Keyin ofitsiantga murojaat qilarkan, dedi: - Bugungi qovurdoq o'sha sousdanmi?

- Har doimgidek, - javob berdi uning uchun Lumis. - Menimcha, shu yetarli bo'lsa kerak, Genri?

- Xo'p bo'ladi, mister Lumis, - javob berdi ofitsiant.

- Nima ichasiz, Palmer?

- Hech narsa.

- Demak, tamom, Genri, - takrorladi Lumis, ofitsiant ancha nariga ketgach dedi: - Oshxonamiz sizga yoqqanidan xursandman. Bu yerda oxirgi marta qachon bo'lgansiz?.. - Uning qisilib turgan ko'zlari serajin gardish orasidan Palmerni diqqat bilan qarab turardi.

- Uch yil oldinmi? Siz o'shanda otangiz bilan kelgan edingiz. Uning o'lib ketganidan afsusdaman, uni tez-tez eslab turaman.

Aytishlaricha, saratondan o'lgan ekan, shundaymi? - Lumisning tim-qora ko'zlari katta ochildi. Palmer uning tik boqishlariga chidadi.

- Mutlaqo to'g'ri.

- Buni u bilarmidi?

- Yo'q, u...

- Buni undan yashirishganmidi?

- Imkoni boricha.

- Baribir u bunga ishonmagan bo'lar edi. - Lumis boshini chayqab qo'ydi va o'zining barmoqlari uzun-uzun qo'llariga qaradi.

Ingichka tomirlari qorayib turgan teri uzra keksalik nishonlari - mayda jigarrang dog'lar tartibsiz sochilgan. - Hech kim ishonmaydi, - qo'shib qo'ydi u birmuncha muddatdan keyin.

Go'yo ajalning o'zi yaltiroq soch o'ramiday ular oralig'idan sirg'alib o'tib ketgan kabi ikkalasi o'rtasiga g'alati bir sokinlik cho'kdi.

Palmer yelkasidan chumoli o'rmalagandek his qildi va u, agar o'lmasa, Lumisning yoshida bu haqda qanday gapirish lozimligini o'yladi.

Biroq o'sha zahoti, keksalar bunday fikrlardan to'yib ketgan, o'zlarining puturi ketgan badanlariga tiriklay dafn etilganday bo'lib, har kuni ertalab kiyinayotganlarida kechqurun uyga qaytib kelamanmi, yo'qmi deb o'zlaridan so'rab qo'yadilar, dedi o'ziga-o'zi. U hali baquvvat va qomati tarang Berkxardt qarshisida o'tirgan choldan atigi o'n yoshgina kichik. Uning mushaklari kuchi va chayiriligini qachon yo'qotadi? Teshib yuborgudek boquvchi moviy ko'zlari qachon nursizlanadi-yu, qachon o'tkirligidan mahrum bo'ladi?

Bir lahza u Lumisning ko'zlariga qaradi, biroq ularda o'zi kutgan bo'm-bo'sh, maqsadsiz ifodani topmadi. Go'yo o'z taqdirini bilmoqchi bo'lgandek chol qo'llarini hamon diqqat bilan o'rganardi. So'ng u ohista xo'rsindi, bu xo'rsiniq, aftidan, Palmerning eshitishi uchun mo'ljallanmagandi.

- Berkxardt siz bilan qanday muomala qiladi? - biroz jimlikdan keyin so'radi Lumis.

- Odatda u meni o'ziga o'zi tanishtiradi.

- Hah. - Bu bir bo'g'inli tovush kulgi emasdi, bu so'z edi. - Leyn hech kimni o'ziga tanishtirmaydi. Uning meni sizga qanday tavsia etganini tasavvur qilaman - renegat deganmi? A?

- U bunday so'zni aytmagandi.

- O'lguday bo'shang, a? Xoin-a? Sotqin-a?

- U menga, aftidan, ko'pchilik biladigan narsa haqidagina gapirgandi, - sizning вЂњMerrey XillвЂќ omonat bankiga nisbatan moyilligingiz haqida.

- To'g'ri, gap nimadaligini tushunmagandim, - dedi Lumis miyig'ida kulib. - Leyn korporatsiyalar tuzilmasi va hokazolarning ma'nosini biladi, ammo odamlarni bilishga kelganda - g'irt. Ular bilan qanday muomala qilishga sira aqli yetmaydi. To'g'rironi, buning uchun boshini qotirishni istamaydi.

- To'g'risini aytсам, buni payqamagan ekanman.

- U sizga juda sinchkovdek bo'lib ko'rinadimi, a? - so'radi Lumis.

- Ha, - javob berdi Palmer.

- Sizni shuning uchun ham ishga taklif etganmi? - Lumis yana jilmaydi: - Chakki tanlamagan, shunday emasmi? - Chol bosh irg'ab qo'ydi: - Bo'пти, shundoq bo'la qolsin. Ammo shu bilan bir vaqtda u Bernsni ham yolladi. A?

- Nima bo'пти? - Qayirib tashladi Palmer.

- Hah. - Lumis taomnomani qarsillatib shapatiladi-da, uni o'zidan nari surib qo'ydi. - Siz ham otangizga o'xshab juda kamgapga o'xshaysiz. Uning yana bir o'g'li bor deb eshitgandimmi?

- Xenli. Mendan ikki yosh katta. U urushda o'lgan.

Lumis yana qo'llariga qaradi. Bu gal u kaftlarini o'rgandi. Qizg'ish va go'shtdor kaftlar suyakdor, keksalik sepkillari qoplagan orqa tomonidan alohida o'zi mavjuddek.

- Sizlar Chikago Palmerlarining so'nggisimisizlar, a?

- Unchalik emas, - javob berdi Palmer. - Mening bolalarim, yana qanaqadir qarindosh-urug'larim ham bor. Darvoqe, Chikagoda biz hech qanday qarindoshlik rishtamiz bo'lmagan yana bir Palmerlar sulolasi bor.

- Unday holda siz bankir Palmerlar ichida eng so'nggisi ekansiz-da?

- Shunday bo'lsa kerak, hoynahoy.

- Ammo sizning ikkita o'g'lingiz bor-ku?

- Va qizim ham, - qo'shimcha qildi Palmer.

- Ularni bankir qilmoqchimisiz? - Lumisning oppoq qoshlari bir narsani tushungandek yuqoriga o'rladi.

Palmer miyig'ida kuldi.

- Agar bu menga bog'liq bo'lsa, ikki dunyoda ham unday qilmayman. - U jim bo'lib qoldi, so'ng yo'taldi va dedi: - Xo'sh, endi вЂњMerrey XillвЂќ omonat bankiga kelsak...

- Xo'sh, xo'sh, mayli, gapiring.

- Omonat banklari bilan bog'liq barcha gaplar haqiqatdan xam shunaqa jiddiy tus olib ketganmi?

- вЂњShunaqavЂќ - kimga? - quruqqina so'radi Lumis. - Leyn Berkxardtgami yoki boshqa bittasigami?

- Siz meni kechiring, - dedi Palmer, - men baribir qishloqiligimga boraman va bu narsalarga tuzuk-quruq aqlim yetavermaydi.

- Palmer, - uning so'zini bo'ldi chol, - har gal kim menga o'zini qishloqi qilib ko'rsatib, shaharcha nozik narsalarga aqlim yetmaydi deb aytganda, men oqibatda hamyonsiz qolaman. Ana shunaqa. Xo'p, mayli. Ochiqchasiga gaplashaylik. Sizga qanday topshiriq berilganini men bilaman. Undan ko'ra siz omonat banklari bilan jangni go'yoki muqaddas salib yurishi hisoblab, ochiqchasiga va aylantirmay javob berganingiz yaxshi emasmi?

Palmer kuldi:

- Mana bu endi yoqimli kutilmagan narsa.

- Shunaqami? - Lumis unga diqqat bilan qaradi. Keyin uning javob aytishdan qochishni do'ndirishiga qoyil qoldi. Uning katta-katta ko'zlari Palmerdan chetlab o'tib, tanobiyning to'riga diqqat bilan tikildi. - Hammamiz shu yerdamiz, - biroz jimlikdan so'ng dedi u, - bilamiz: bu naqd pullar uchun bor-yo'g'i mushtlashuv, xolos. Hozirgi vaqtda naqd pullarning katta qismi omonat banklari ixtiyorida turibdi, tijorat banklari esa puldan o'marib qolmoqchi bo'ldi. Bunday ahvolda hech kim yutolmaydi.

- Ommadan boshqa hech kim, - qo'shib qo'ydi Palmer.

- Mutlaqo to'g'ri, - Lumis yana bir necha bor boshini irg'adi. - Omma har doim sal bo'lmasa oshkora ichiqoralik bilan mushtlashuvni kuzatib turadi. Masalan, chakana narxlar atrofidagi mushtlashuvni. Ommaga esa kim yengilishining mutlaqo farqi yo'q. U eng arzon narxda hamma narsani sotib olsa bo'ladigan paytni kutib turadi, xolos. Maqola uchun a'lo sarlavha:

вЂњBankirlar bir-birning go'shtini g'ajishga tayyorvЂќ. Omma bunday narsalarni ko'ziga surtadi. Bankirlar mushtlashib yotganda o'z mablag'iga yiliga chorak foiz qo'shimcha qidirib, mablag' qo'yuvchilarning tit-pitini chiqaradilar, go'yo bu ularni Qorunga aylantiradigandek. Kim yutib chiqadi? Omma; lekin biz emas. Shu joyda fikrimiz bir joydan chiqar?

- Mutlaqo.

- Sizday tajribasi bor odamga, - tezgina davom etdi Lumis, - boshqa odamlardan farqli o'laroq, bankirlar ularning axlatni kulbadan olib chiqishdek dabdabaga yo'l qo'ya olmasliklarini tushuntirib o'tirishning aslo hojati bo'lmasa kerak. Gapim to'g'rimi, xo'sh, nima deysiz?

- Ha, ha, siz haqsiz.

- Boshqalar uchun, biz uchun ozuqa bo'ladigan narsa zahardir, shunday emasmi? - qo'shib qo'ydi Lumis.

- To'g'ri.

Bunday tuturuqsizlikdan zavqlanib, Palmer o'zini o'rindiqqa tashladi. вЂњQorunga o'xshagan boyvЂќ - kinoyali kuldi u, -

вЂњkulbadan chiqqan axlatvЂќ, вЂњzaharvЂќ. Bunday eski g'oyalar yordamida Jo Lumis qanday qilib yuksakliklarga yetib olardi? Yuraverib tekislangan temir iz baribir mustahkam bo'larkan-da.

- ... agar ta'bir joiz bo'lsa, bu voqeani silliqqina yuzdan sidirib tashlash kerak, - davom etdi chol, - to u Olbanigacha yetib borguncha. Qonun bunga qo'l urishi hamon biz hammamiz mushkil ahvolda qolamiz.

Palmer ehtiromli bosh irg'ab qo'ydi, payt poylab turdi, iloji boricha ko'proq samimiy gapirishga harakat qilib dedi:

- Buni siz filiallar haqidagi qonun loyihangizni qaytarib olishga tayyorsiz degan ma'noda tushunishimiz joizmi?

Lumis o'rindiqqa og'ir cho'kdi va bir nafas Palmerni u nishonga urgandek tuyuldi. Uning tub sababini bilgandan keyin endi bu qiziq o'yinday bo'lib qoldi. Biroq Lumisning chekingandek bo'lib ko'rinishi bor-yo'g'i ofitsiantning stolga yaqinlashib kelishi tufayli ekan. Ofitsiant yashin tezligida narsalarni joy-joyiga qo'ydi-da, yashin tezligida g'oyib bo'ldi. Palmer cholning o'z jo'jasini sanchqi bilan aylantirayotganini kuzatib turardi.

- Siz buni hecham bu ma'noda tushunganingiz yo'q, - nihoyat sukunatni buzdi Lumis. U Palmerga qarab qo'ydi. - Meni ogohlantirishlaricha, siz g'oyat qobiliyatli emishsiz, - xotirjam qo'shib qo'ydi u va yana jo'jani titkilay ketdi.

- Men faqat bir narsani aytmoqchi edim, - davom etdi Palmer, - toki omonat banklari filiallar to'g'risidagi o'z qonun loyihalarida qattiq turar ekanlar, bu ishni yo'lga qo'yish qiyin bo'ladi.

- Biz bunga erisholmasak-chi? - Lumisning ko'zlari likobchadan uzilib, Palmerga qadaldi.

- Unda biz hech narsa uchun jang qilmaymiz.

- Bu sizning fikringizmi yo Leynnikimi?

Palmer yelka uchirib qo'ydi-da, o'z qovurdog'idan bir bo'lak go'sht uzdi.

- Menimcha, bunday nuqtai nazar har birimizga ham ma'qul kelsa kerak.

U qovurdoqdan tatib ko'rди va qayla u klubga dastavval kelganidagidan zarracha kam emasligiga iqrор bo'ldi.

- Filliallar haqidagi qonun loyihasi bo'lmasa, ular uchun jang ham bo'lmaydi.

Lumis bosh irg'adi:

- Murosasizlik borasida sizning tasavvuringiz g'oyatda ajib ekanmi? Bor-yo'g'i so'zsiz taslim-ku! - U og'ziga jo'ja go'shtidan bir bo'lak soldi-da, uni uzoq chaynadi. - To'g'risini aytganda, Leyn sizni ishga taklif qilmaganida yaxshi bo'lardi deb o'ylayman, yigitcha. Siz ham unga o'xshab kamgap ekansiz.

- Juda unchalik emas.

- O'zingiz aytgandek, bu masalada siz hali yangi ekanligingizni hatto undan ko'ra ko'proq e'tiborga olishingiz mumkindir. Yangi odam avval u yoq-bu yog'iga qarab olishi va kutib turishi kerak bo'ladi.

- Aynan kutib turish - mening fikrim shunday, - dedi Palmer.

- Sizga Leyn Berkxardt haqida ba'zi narsalarni ma'lum qilishimga ijozat bersangiz, - gap boshladi Lumis. - U o'ziga xuddi rahnamoday qaraydi, u aslida ham rahnamodir. Unda yuksak parvozdagi rahbar uchun hamma narsa bor: u o'zining qadrini yaxshi saqlaydi, hamma narsani did bilan qiladi, uning qad-qomati shamshodday, o'z uslubi, jilvasi bor, ya'ni barcha zaruriy tashqi fazilatlar muhayyo. Go'yo u safarga buyruq berib turish uchungina dunyoga kelganday. YuBTK boshlig'i sifatida u o'zining tug'ma fazilatlariga yana qandaydir jiddiy narsalarni qo'shdi - bu ulkan moliyaviy qudrat. Mana shu barchasidan kelib chiqib, uni hamma tijorat banklarining rahnamosi deb o'ylashi mumkinmi yoki yo'qmi, xo'sh? Ammo bu unday emas. Zero, hech kim rahnamo bo'la olmaydi. Har bir bankning taqdiri o'zgacha; bular barchasi o'taversin-u, xuddi omonat banklari singari ular bir-birlari bilan raqobatlashadilar. В Ёнь Yunayted benkv Ёк uchun yaxshi bo'lgan narsa unga qarindosh bo'lgan tijorat banklari uchun har doim ma'qul kelavermaydi. Bordi-yu, YuBTK uchun biron narsa noma'qul bo'lsa, Leynning rahnamo sifatidagi barcha yetuk fazilatlariga unga u bilan raqobatlashayotgan banklarni ular ham shunday aziyat chekayotganlariga ishontira olmaydi. Albatta, bunaqasi ham uchrab turadi, har holda. Bordi-yu, Leynni rahnamo deb tan olishsa, ular yana-da ko'proq aziyat chekadilar, chunki bunday holda ularning qisman o'z mustaqilligi bilan ish tutishlariga to'g'ri keladi. Sinchiklab qarab chiqqanda shunday xulosaga kelasizki, barcha tijorat banklari nomidan ish yurituvchi boshliq har doim uncha katta bo'lmagan, iloji boricha allaqayoqdagi chekka joylardan chiqqan odam bo'lishi kerak, u haqiqatan ham ulkanlar ichida mittivoy bo'lib ko'ringani tufayli ularning umumiy manfaatlarini namoyon etish uchun saylanadi. Ulkanlar uni qo'llab-quvvatlaydilar, chunki bu ular uchun hech narsaga arzimaydi. Biroq sahnaga Leyn chiqib kelganida, ular uning ortidan ergashadilar va chekinadilar. Leyn ham saflardan shu qadar oldinga uzoqlab ketadiki, endi musiqa uning qulog'iga chalinmay ham qoladi.

Fikrning o'zidan emas, Lumisning o'z fikrlarini hech bir qiynalmaydigan siyqalikdan xoli qilib bayon eta olishidan Palmer jilmayib qo'ydi.

- O'ylashimcha, temir kaltak bilan oldinda mag'rur ketib borayotgan va butunlay o'zi bilan o'zi andarmon bo'lgan odam, - dedi Palmer, - bu Berkxardt emas. Bu mening o'zimman.

Ular ko'rishganlaridan buyon birinchi marta Lumisning og'zi jilmaygandan uzun cho'zildi.

- Mana buni endi haqiqiy suhbat desa bo'ladi, - mamnuniyat bilan dedi u. - Leyn sizni qanday ahvolga solishini tushunasizmi, yo'qmi, meni shu narsa qiziqtirayotgandi.

- Ammo men hozir aytmoqchi bo'lgan gap sizga yoqmaydi, - dedi Palmer. - Ko'rayapsizmi, menga ajratilgan rol, nima desam ekan, birovlarning jatiga qolgan odam, menimcha, shu to'g'ri keladi...

- Ishoning, xuddi shuning o'zginasi, ha, - tasdiqladi chol.

- Lekin bu meni tashvishlantirmaydi ham...

Palmer birmuncha muddat qotib qolgandek tuyulgan Lumisni kuzatib turdi. Keyin Lumis ikki bor boshini irg'adi.

- Hammasi ravshan, - dedi u, - xuddi shundan cho'chib turgan edim.

Yigirma Beshinchi Bob

Lumisning aybi bilan lench ham rasvo bo'ldi, shoshayotganini yashirishga ham harakat qilmadi, dedi o'zicha Palmer bankka yo'l olar ekan.

Xayrlashuv chog'ida Lumis:

- Shaharga qirq daqiqalarda tushaman, meni kutmasangiz kerak? - deya tashlagan luqmasida va Palmerning:

- Ha, albatta, - degan javobida bu ayniqsa yaqqol sado berdi.

Endi Ist River shohrohidagi mashinalar oqimi ichida chap berib kelayotgan taksida o'tirarkan, Palmer Lumis bilan suhbatidan olgan g'arib ma'lumotlar ichidan eng muhimlarini tanlashga harakat qilardi.

Lumis, albatta, haq edi: Palmer haddan tashqari murosasiz nuqtai nazarni band etgandi. Ammo Palmerga boshqa narsa ham ravshan edi: boshqa har qanday yondoshuv zaiflik deb baholanishi mumkin. Hatto agar Berkxardt biron narsani oshirib yuborgan taqdirda ham baribir Lumis uning qarshisida o'zini bu qadar zaif qilib ko'rsatishi mumkin bo'lgan odam emasdi.

Garchi Lumisdek muvaffaqiyat qozonmagan bo'lsa-da, otasi o'sha toifadagi odamlar sirasiga kirardi. Xoh tennis kortida bo'lsin, xoh biznesda, ularni birgina xohish - yengish xohishi telba qilib qo'ygandi, bu esa raqib uchun o'yinni har qanday zavqdan mahrum etar edi. Ularning sharti bitta - qanday o'ynashmasin, yutishsa bo'lgani. Darvoqe, ular haq bo'lishlari ham mumkin. Palmer boshini chayqadi.

Chap tomonda Belvyu binolari ko'zga tashlandi - temir va shisha qutichalar bilan qurshalgan ko'hna, iflos gospital. Bu uchrashuv unga biron narsa berdimi?

Yo'l-yolakay Berns haqida eslash Palmerning diqqatidan qochib qutulmadi. Lumis hatto ko'rinishdan bu bilan maxsus axborotga

ega ekanini ham bilib oldi, shuningdek, undan jiddiyroq ma'lumotlarga ega ekanini-da tushuntirib qo'ydi.

Palmerga qanday topshiriq berilganini aniq bilishga Lumis shama qildi. Bu sinov soqqasimi yoki dalilni ro'kach qilishmi - har ikkala holda ham bunga alohida ahamiyat berishga arzimadi.

Lumisning Berkxardtga qarshi irod etgan ayblov nutqi Palmerning nazarida ikki maqsadni ko'zda tutardi: uning shefga bo'lgan ishonchini darz ketkazish va ayni vaqtda tijorat banklari o'rtasida mavjud kelishmovchilar xavfini ko'rsatib qo'yish. Unisi ham, bunisi ham hozirgi pallada Palmerni tashvishga solmasdi. Nima uchunligini uning o'zi ham aniq chamalay olmasdi, ammo bu masalani ham hal etishga ulguraman deb ahd qildi.

Biroq Palmer Berkxardt uni qiyin ahvolga solib qo'yganini tan olgandan keyin ularning suhbatida burilish ro'y berishi g'oyat qaltis ekanini sezgan edi va suvdan quruq chiqish uchun chol barcha choralarni ko'rib qo'yganini uning o'ziga bildirdi.

Haydovchi to'satdan shartta o'ngga burdi va Palmer charm tutqichdan ushlab qoldi. Qirq ikkinchi ko'chaga chiqaverishda turib qolmaslik uchun mashina boshqa yengil avtomashinalar safiga qo'shilib oldi. Bir lahza Palmerning ko'z oldida Birlashgan Millatlar binosi namoyon bo'ldi, so'ng mashina uning tagidagi yo'lakka sho'ng'idi. Palmer kamarni qo'yib yubordi-da, o'rindiqqqa qulayroq joylashib oldi. Bordi-yu, agar keksa Berkxardt uni takadan sut olishga o'rgatganida ham, oxir-oqibatda unga baribir emasmi? Nima uchun Lumis bu uning uchun shunchalik ahamiyat kasb etishi kerak deb hisoblaydi? Axir Palmer bank aksiyalarining yangi asosiy tutib turuvchilaridan biri emas, balki bor-yo'g'i ombor xodimi edi-ku. Uning moliyaviy ahvolini, shubhasiz, Lumis yaxshi bilardi.

O'rtacha Chikago banki aksiyalarining katta miqdorini sotgandan keyin kishida albatta u kundalik xarajatlariga ishlatganidan ancha ko'proq pul qiladi. Palmer maosh uchun emas, balki bu ishdan oladigan zavq uchun ishlayotganini Lumis, shubhasiz, bilardi.

Palmerning bu nuqtai nazaridagi qaltislik ishni uning uchun yana-da maroqliroq qiladigan tavakkal bilan bog'liqligini nahotki Lumis tushunmadi?

Mashina shohrohga burilib, ular shaharga kirib kelganlarida Palmer hammasini joy-joyiga qo'yib olganidan mamnun holda bosh irg'ab qo'ydi. Birinchi marta u buning uddasidan chiqib turibdi. Axir u Edisga hech narsani tushuntira olmas edi-da. Endi esa hamma narsa mantiqiy ma'noga ega bo'ldi. Xotiniga o'z fikrini qanday anglata olishini u tasavvur qilishga urinib ko'rdi.

Palmer. Bilasan-ku, men pul uchun ishlamayman. Faqat o'zim eng yaxshi bilgan ish bilan mashg'ul bo'lish imkoniyatiga duch kelib qolganman. Buning ustiga menga to'la mustaqillik berib qo'yilgan.

Edis. Chikagoda otang o'lganda ham shunday imkoniyatga ega eding.

Palmer. Lekin u yerda men otam arvohtarining butun bir lashkari qurshovida qolib ketgan bo'lardim. Bu yerda esa men bamisoli ilg'or safda, qattiq jangning eng qizg'in o'chog'idaman. Chikagoda men hech qachon bunday imkoniyatga ega bo'lmasdim. Yo'q, faqat bu yerdagina bor bunday imkoniyat.

Edis. Bu yerda-ya? Berkxardtning oyog'i ostida-ya?

Palmer. Yo'q, uning hokimiyatidan ancha olisda. U istagan paytda aralashishga juda uzoq joyda. Garchi uning shunday niyati yo'q emasligiga ishonchim komil bo'lsa-da.

Edis. Azizim, ehtiyotkor cholginam.

Palmer. Berkxardtni esdan chiqaraylik. Asosiysi - bu men. Men yoshman, ishga, hokimiyatga, yaratishga chanqoqman.

Edis. Qirq besh - bunda yoshlik qolibdimi?

Palmer. Dekabrdagina qirq beshga kiraman.

Edis. Sug'urta daftarchasida seni qirq beshga kirgan deb yozib qo'yilgan.

Palmer ko'zlarini qattiq qisdi va titroq qovoqlari ostidan, ko'zlarining milkidan hatto yosh chiqib ketdi. Nima uchun Edis unga doim shunaqa zaharli rolda namoyon bo'ladi? Nima uchun uning haqidagi fikr nafratdan boshqa hech qanaqa tuyg'u uyg'otmaydi? Axir unda ijobiy jihatlari ham bor-ku.

Mashina yurishini sekinlatdi-da, yo'lkaning naq chetiga kelib to'xtadi.

Ko'zlarini ochib, Palmer o'zining bankini ko'rdi, uning shakl-shamoyili bir lahza notekisdek va xira ko'rinib ketdi. Palmer yoshni sidirib tashladi, haydovchi bilan hisob-kitob qildi va bankka kirdi.

Shveysarning salomiga bosh irg'ab javob qilib, Palmer u yoq-bu yoqqa qarab o'tirmay, lift tomonga o'tdi. Yuqori qavatda u shift yog'dusida yo'lak bo'ylab, devorlarda osig'liq suratlar yonidan odimlab ketdi, zarrin tusli to'q yashil gilamga bir lahza qarab qoldi, borib sochi oppoq, siynalari g'o'ch kotibasi yonida to'xtadi.

- Hammalari xonangizda...

Xonasiga kirgach, Palmer juvonning nima demoqchi bo'lganini shunda angladi. Xona haddan tashqari keng-kovul bo'lishiga qaramay, u odamlarga to'la edi. Garri Elder Palmerning yozuv stoli qirrasiga qo'ngan, uning siyrak oppoq sochlari oynavand shiftdan tushayotgan nurdan yiltirardi. Stol qarshisidagi o'rindiqlardan birida Virjiniya o'tirardi. Aftidan Palmerni birgina u kutmoqda edi. Mak Berns katta deraza oldida Palmerga notanish bo'lgan bir kishiga pastdagi Beshinchi avenyudan allanimani ko'rsatardi. ВЪНRollibЪк fotoaparati va yelkasiga osib olgan yorituvchi apparat bilan qurollangan boshqa bir notanish odam Xanni Kerd haykalini ko'zdan kechirardi.

- Vu-u-di-i, - cho'zib dedi Mak Berns. Bu so'z uning san'ati uchun oz joy qoldirganday bo'lib ko'rinishiga qaramay, u baribir unga alohida jarang kasb etmoqchi bo'ldi va so'z yana birmuncha muddat havoda aks sado berib turdi.

- Vudi, ВЪНStarbЪк tahririyatidan kelgan Jim Stekkert bilan tanish, bu esa - mister Kessler, uning fotoapparatlari. Jentl'menlar, tanishinglar - Vuds Palmer-kichik.

Palmer oldinga bir necha qadam qo'ydi, kelganlar bilan birma-bir qo'l berib ko'risha boshladi. Stekkert ozg'in, kasalvand chehrali va horg'in ko'zli odam edi, go'yo lablari tashqi ta'sir, rele yordamida tabassumdan harakatga keladiganday. Ichimdan top odam, bundaylardan ko'p narsani ololmaysan, o'yladi Palmer. Fotograf Kessler, ko'p o'tmay, o'zi sezgandek, butunlay boshqa tabiatli odam edi.

- Bu sizning ishingizmi? - qiziqsindi fotograf haykalga barmog'ini qo'yib.

- Bu Xanni Kerdning ishi.

- Unda nima ifoda etilgan?

- Bolalarimning portreti.

- U-u! Sizni boplab shilishganga o'xshaydi.

- Xato qilmadingiz, - jiddiy javob berdi Palmer.

Haykalni tomosha qilar ekan, Kessler orqasi bilan Palmerga o'girilib oldi.

- Yechib bo'lmas rebus. AQShda tayyorlangan, - ming'illab qo'ydi u.

- Mak, - gap qotdi Palmer, - meni ham mana bu yig'ilish maqsadidan voqif qilish vaqti kelmadimikan? Yoki men o'zim o'ylab topaymi?

- Nahotki siz... - Berns to'xtadi, qovog'ini uydi, pastki labini tishladi va xayolga cho'mgancha uni chaynab qo'ydi. - Bu qanaqasi, men hayron qolayapman, - davom etdi u ovozi pasaytirib, - men o'ylovdimki, siz... O'ylovdimki, men... Jim Stekkert в ЁњStarв Ёќda moliya bo'limida ishlaydi, Vudi. U...

- Faraz qilaylikki, men bu shaharda yangi odamman, - uning gapini bo'ldi Palmer, - ammo mister Stekkert nima bilan shug'ullanishi menga kunday ayon. - U Virjiniya Kleri va Garri Elder tomon o'girildi. - Balki sizlardan birontangiz menga tushuntirib berarsiz?...

- Bernsga murojaat qilavering, - javob berdi Virjiniya jilmaygancha. - Bizning o'zimiz ham unchalik yaxshi bilmaymiz...

- Bo'ldi, tushunarli, - birdaniga dedi Mak Berns va hamma unga burilib qarashi bilan davom etdi: - mister Palmer bugun qanaqangi shonli kun ekanini esdan chiqargan, buni qarang-a, atigi o'n besh yil o'tibdi-yu, u bo'lsa esdan chiqarib o'tiribdi...

- O'n besh yil? Nimani aytayapsizlar? - so'radi Palmer.

- Hoy Vudi, nima qilasiz o'zingizni hech narsa bilmaganga solib, jin ursin, - uning gapini bo'ldi Berns va в ЁњStarв Ёќ reportyori tomon burilib dedi: - Hech shunaqasini ko'rmaganmisiz?

- Bo'lmasa-chi, - qo'pol ohangda dedi Stekkert. - Har gal mijozlaringiz o'z vaqtida ogohlantirib qo'ymaganida shunaqa bo'ladi. - U Palmerga burildi va yuzida zo'raki jilmayish paydo bo'ldi.

- Agar mana bu nuxxaga ishonadigan bo'lsak, - Stekkert boshmaldog'i bilan Berns tomonni ko'rsatdi, - bugun Penemyundening o'n besh yilligi.

Uning yuzidagi tabassum sun'iy ravishda g'oyib bo'ldi.

Palmer qovog'ini uydi:

- Nahotki? Jin ursin, rostdanam shunaqaga o'xshaydi. - U stolga kelib o'tirdi va takrorladi: - O'n besh yil.

- Demak, Berns o'ylab topmagan-a? Shu to'g'rimi?

- O'n besh yil deganingizga qo'shilishim mumkin, - javob berdi Palmer, - ammo aniq sanasini ayta olmayman.

- Yo'q, shuning o'zi yetarli. - Shunday deb Stekkert Palmerning ro'parasiga kelib joylashdi. Cho'ntagidan katta, ikki buklangan va kirlangan yon daftarcha va yo'g'on, uchi to'mtoq qalam oldi-da, yozishga chog'landi.

Palmer unga qarab qo'ydi va o'yladi: nahotki endi hammasi o'shanday siyqa yo'l bilan bo'lsa? Yoki u shunchaki qitmirlik qilayaptimi? Tomoshani oxiriga yetkazish uchun Stekkertning hozir shlyapasini boshi orqasiga surib qo'yishigina qolgandi, xolos. Biroq в ЁњStarв Ёќda ishlovchi reportyorlarning uyga kirayotganida baribir shlyapalarini oladigan odatlari bor ekan.

- Shunday qilib, nimadan boshlaymiz, mister Palmer? - unga murojaat qildi Stekkert.

- Endi boshidan boshlasa bo'laveradi.

- Juda yaxshi, marhamat.

- Penemyunde qayerdaligini bilasizmi siz?

- Germaniyada. Allaqayerda, dengiz bo'yida.

- To'g'ri. Germaniyaning eng sharqiy qismida. Pol'sha bilan chegarada. Bu Boltiq dengizidagi orol bo'lib, Pene daryosi o'zaniga yaqin, u dengizga quyiladigan joyda joylashgan. Undan shimoli-g'arbda Fin qo'ltig'i bor, qit'ada esa - Greyfsva'd shahri. Janubi-sharq tomonda Shchesin shahri va Svinouyste deb ataladigan polyak shaharchasi joylashgan. Tushunarlimi?

- Tushunarli.

Stekkertning yuzidagi so'nggi shubha ifodalari g'oyib bo'layotganini kuzatarkan, Palmer kulib yuborishidan o'zini arang tutib turardi. Reportyorning qalami sariq yon daftarida allaqachon qandaydir qaydlar qilardi. Dalillarni qop-qop keltirib qo'yishi har qanaqangi shubhani bartaraf etishning eng yaxshi usuli. Palmer fotograf ham haykaltarosh san'atini suratga olishni bir chetga qo'yib, diqqat bilan quloq solayotganini ko'rdi. Hatto Virjiniya Kleri va Garri Elder ham unga diqqat bilan quloq solardi. Mark Berns deraza oldida turar va tashqaridagi manzarani tomosha qilardi. Biroq Palmer uning ingichka lablarida bilinar-bilinmas tabassum o'ynatganini payqadi.

- Bizning TF guruhimiz ikki в Ёњjрв Ёќdan iborat edi: komandir borayotgan bronevik va piyoda askarlar vzvodi o'tirgan yuk mashinasi, - dedi Palmer. - Yigitlarda pulemyotlar, ko'zdan yosh oqizuvchi o'qlar bilan o'qlangan bir nechta miltiq va bazukalar bor edi. Men unda mayor unvonida edim va men bilan yana bir leytenant va serjant bor edi. Qolgan unter zobitlar bizning tezkor guruhimizga kirmasdi.

- Iltimos, aytib bering-chi, tezkor...

- Ha, ha, - uning gapini bo'ldi Palmer, - bu uncha katta bo'lmagan, faqat maxsus vazifalarni bajarishga mo'ljallangan g'oyatda harakatchan guruh. U dushman qismlari bilan to'qnashmaslikka harakat qiladi, fuqaro mudofaasiga daxl qilmaydi va odatda, josuslik ma'lumotlari to'plash bilan shug'ullanadi. Bizning guruhimizga kelsak, u o'zida orqamizdan 12 soat farq bilan kelayotgan asosan ko'psonli qo'shilmalardan iborat avangardni o'zida namoyon etardi. Mening komandirim Eddi Xeygen edi. General Edvard X.Xeygen: ruslarning katta qo'shilmasi taxminan Penemyunde yonida turardi, bizdan ko'ra ancha yaqinroqda edi. Keyin bizdan ilgari ketib, u yerga birinchi bo'lib kirib borishlariga ishonardi. Ammo biz agar ular ilgari olishga hali jazm etmagan bo'lishsa, bizning bironta tezyurar qo'shin qismlarimizdan biri ulardan oldinroq yetib borishiga umid qilardik.

- Xo'sh, nima bo'ldi?

- Unchalik emas, - dedi Palmer, - nemis razvedkachi olimlardan bir qanchalari rus qo'shinlari turgan joyga yo'l olib bo'lgandi. Boshqalari Amerika qo'shinlariga peshvoz chiqqani ketishdi va albatta, ularni topib olgunimizcha ko'p ham kutishga to'g'ri kelmadi. Biz Penemyundega bir kun oldin yetib borishimiz ham mumkin edi, biroq yo'lda bir necha marta otishmalarga uchradik va bizda yaralangan asirlar bor edi - leytenant - mening mashinam haydovchisi va uch piyoda askar. Biz ularni komandir bronevigida olib borardik, chunki uning resorlari mustahkam edi-da. Yaradorlarni gospitalga yuboraversa bo'lardi, lekin biz bunday qilolmasdik, chunki Xeygen buyrug'iga bo'ysunardik. Biz Gamburgdan sharqqa, Rostokka qarab bormoqda edik va bu taxminan bir yuz yigirma mil masofani tashkil etardi. Greyfsva'dgacha oltmish mildan oshiqroq yurishimiz kerak edi. Shunda baribir bronevikni qalin daraxtlar orasiga yashirib qoldirishimizga to'g'ri keldi: yaradorlar tez yurgandagi silkinishlarga bardosh berolmas edilar. Greyfsva'ddan Volgastgacha yigirma mil edi, u yerdan Penemyundegacha esa besh mil ham chiqmasdi.

- Qancha nemisni asir ola oldilaringiz?

- Deyarli bitta ham. Bilasizmi, buni qo'shin qismlarini asirga olish bilan shug'ullanish deb aytib bo'lmasdi. Biz ularga qo'riqchilik qilardigu, durustroq qo'riqlash imkoniyatiga ega emas edik, chunki son jihatidan ular bizdan ko'plik qilar edilar. Biz bu ishni ular bizga o'zlarini qurolsizlantirishga qo'yib berishlari uchun bajarar edik.

- Taniqli nemis olimlarining ishi qanday edi? Ular nimani mo'ljallar edilar? Nimalar deyishdi?

Palmer yelka qisdi.

- Olimlar o'zlari ancha mag'rur turar edilar, ayniqsa taniqlilari. Darajalari quyiroqlari esa, ayniqsa siyosiy josuslar, picha ayanchli ko'rinar edilar. Biz ularni tutib olganimizdan keyin, ya'ni bu voqea sodir bo'lgandan bir hafta so'ng bir qancha juda taniqli olimlarni qo'ldan boy berganimiz ma'lum bo'ldi. To'g'ri, bizda fon Braun, Erike va Gausslar bor edi, bu esa chakki narsa emasdi.

- Gaussmi? - qayta so'radi Stekkert.

- Geysn Gauss. Portlashlar bo'yicha ekspert.

- Keyin u nima bo'ldi?

- Gauss shu yerda, Qo'shma Shtatlarda, - tushuntirdi Palmer, - u boshqalarga qo'shilib ketgan. U... Men, to'g'risi, bilmayman, u, aftidan, bironta aviatsiya - raketa firmasida ishlayapti. Bir necha oy muqaddam u haqda gazetalarda bir nimalar yozishdi, agar yanglishmasam, bu вЂњStarb Ѓќ edi.

- Jim ayni shu haqda yozadi, - miyig'ida kulib ming'irladi Berns, - buning uchun u gazetani o'qib o'tirmaydi.

- U haqda nima munosabati bilan yozishgan edi? - surishtirishda davom etdi Stekkert.

- Hozir yaxshi esimda qolmagan, - javob berdi Palmer, - bu qanaqadir dvigatel bilan bog'liq edi, u yangi yonilg'ida ishlardi, sinov chog'ida portlab ketgan. Qolganini o'zingiz bilib olaverasiz.

- Siz qachon bo'lsa ham o'zlarinigiz asir olgan odamlar bilan hech uchrashganmisiz?

- Biz ularni asir olmaganmiz, - uning gapini tuzatdi Palmer, - bizning vazifamiz shundan iborat ediki, ruslardan oldin bu odamlarni topish. Biz o'zimiz bilan olib olgan odamlar esa o'zlari taslim bo'lishga ahd qilishgan.

- Siz ular bilan hech qanaqangi aloqa o'rnatganmisiz?

- Mutlaqo. Xeygen bilan, o'z-o'zidan ma'lumki, oldingiday do'stona ko'rishib turamiz. - Bernsga qarab qo'yib va keyin Stekkerga jilmayib, Palmer gapida davom etdi: - Sizlar nemislarning o'zlari bilan yoki Eddi Xeygen bilan gaplashsalarinigiz, ko'proq qiziq bo'lishiga aminman. U hozir fuqarolik xizmatida va yirik kompaniyalardan birida ishlayapti.

- Lekin bu siz aytishingiz mumkin bo'lgan hamma narsa emas, - gapga aralashdi Berns, Palmerning stoli tomon yo'nalar va ayni vaqtda reportyorga qarab qo'yar ekan.

- Men endi bir narsani so'ramoqchi bo'lib turuvdim, - dedi Stekker, - shunday faoliyat bilan bog'liq sizday bir odam qanday qilib bank ishiga tushib qoldingiz?

- Bu mening asosiy kasbim.

- Yaxshi. Unda, ayting-chi, bunday faoliyat bilan qay tariqa shug'ullangansiz? - so'radi reportyor.

- Bu siz aytganchalik darajada emas... - deb Palmer gap boshlamoqchi bo'luvdi hamki, Berns baland ovozdagi gapini bo'lib dedi:

- Vatanga har xil yo'l bilan xizmat qilsa bo'ladi. Xalqning qornini to'ydirish uchun ba'zilar bug'doy yetishtiradi. Mister Palmer boshqa sohada ixtisoslashgan. U bankir, bu esa u milliy mablag'ni himoya qiladi degani va ... - Berns gapdan to'xtadi-da, labini yalab qo'ydi.

- Va milliy sanoatni moliya bilan ta'minlaydi, - qo'shib qo'ydi ta'kidlagannamo asta Virjiniya Kleri Stekkertning yon daftarini nigohlari bilan kuzatar ekan. - Bunda u milliy an'analar doirasida turib amal qiladi, bular erkin ishbilarmonlik va xususiylik. Sizlarning pullaringizni saqlab beradigan muassasalar ozmuncha emas. Biroq faqat tijorat bankigina tashkilotga foyda keltiruvchi sof amerika xususiy mulkini o'zida namoyon etadi. Boshqa tashkilotlar boshqa g'oyalari - jamoatchilik mulki, moddiy manfaatdorlik ahamiyatini rad etish g'oyalari asosida tashkil etilgan. Bu hol, masalan, Rossiyada kuzatiladi, bu yerda...

- ... bu yerda Penemyundening qolgan nemis olimlari turibdi, - uning gapini bo'ldi Berns. - Bu yerda qanday aloqa borligini endi ko'rib turgandirsan, Jim? Bankir bu mintaqada Palmer o'ynagan rolni o'z zimmasiga olgani hech ham ajablanarli hol emas. Biri ikkinchisi bilan uzviy bog'liq, unisi ham, bunisi ham mutlaqo amerika g'oyalari muhofazasini ta'minlash maqsadlariga xizmat qiladi.

Qog'ozda tez-tez sirpanayotgan Stekkertning qalami o'z tezligini pasaytirdi. Stekkert Palmerni qaradi-da, birdan so'radi:

- Demak, siz o'z faoliyatingizni aynan shu jihatda ko'rasiz, shundaymi?

- Yo'q, albatta, yo'q!

Reportyorning qo'lidagi qalam qotib qolgandi, u hayron bo'lib, ko'zlarini katta-katta ochdi:

- Bu qanaqasi?

- Mister Berns va miss Kleri aytgan gaplar men Penemyundeda bajargan buyruqlar bilan hech qanaqa umumiylikka ega emas. Urush bo'lib turganda, haqiqiy holat bilan yashaysan. Nima qilish kerak bo'lsa, shuni qilasan. Bu nimaga kerak, degan o'yni xayolingga keltirmaysan. Shunchaki kerak, vassalom...

- U aytmoqchiki, - shoshib gapga aralashdi Berns, - atrofda snaryadlar portlab turganda, o'ylashga vaqt qolmaydi...

- Bekor gap, - uning so'zini bo'ldi Palmer, - urush vaqtida necha martalab kutishga ham to'g'ri kelgan. Sizning yoshingizga qarab hukm chiqaradigan bo'lsak, mister Stekkert, siz buni eslashingiz kerak. Shunaqasi ham bo'lardiki, uzoq-uzoq kutardig-u, ammo juda oz o'ylar edik, jin ursin!

- Ha, esimda, - javob berdi reportyor, - to'g'ri, biz Remagendan nariga o'tmaganmiz, lekin men hammasini eslayman. -

Stekkertning lablari bilinar-bilanmas egildi, ko'zlarida g'alati uchqun chaqnadi. U ko'zining qiri bilan Bernsga qarab qo'ydi, keyin esa Palmerni tikka boqib jilmaydi. Birinchi marta uning jilmayishi samimiy chiqdi.

Palmer ko'zlarini pastga oldi. Ha, voqea qaltis tus olmoqda edi. Reklama bo'limidagi uning odamlari reportyorning bejamoqchi bo'lgan jirkanch qalloblik uni barbod etishi hech gap emasdi. вЂњStarb Ѓќ gazetasi muharriri tugul har qanday muharrir bunaqa dag'al uydirmanni rad etgan bo'lardi. Endi esa, uning raddiyasi xatga olinganda, Stekkert loaqal uning raddiyasini tushuntirib berish uchungina bu jirkanch uydirmalarning bir qismini biron-bir joyga tiqishtirsa bo'ladi.

(... вЂњMister Palmer urush davridagi uning faoliyati va hozirgi vaqtdagi tijorat banki vitse-direktori sifatidagi ishi o'rtasida mavjud har qanaqangi munosabatni sipolik bilan inkor etdi. Bu vazifalarning ba'zi umumiyliklarini e'tirof etish mumkin deb bilasizmi, degan savolga u rad etib turib aytdiki...вЂњ).

- Iltimos, sal bundayroq qarab, - Palmerning qulog'iga fotosuratchining tovushi chalindi.

- Faqat haykalga yaqin bo'lib qolmasin, - ogohlantirdi Palmer.

- Bu yoqqa keling, - dedi Berns yana deraza oldiga kelib turib. - Bu yerdan shahar va ayniqsa park juda go'zal ko'rinib turibdi. Shiftdan xonaga tushib turgan yorqin nurdan foydalanib, Kessler o'n-o'n beshtacha suvrat oldi. To Stekkert qoniqish hosil qilib bosh irg'amaguncha Palmer uning savollariga javob berib turdi. Xona eshigi tagiga yetganida Kessler yana bir qur haykallarga razm soldi.

- Yana bir marta kelib, bu narsalarni ko'rishimga monelik qilmaysizmi? - so'radi u Palmerdan.

- Marhamat, istagan vaqtda kelavering, - taklif qildi Palmer.

- Bilasizmi, bu haykalda nimadir bor-u, sira tushunolmayman. U mening ham g'ashimni keltiradi, ham undan ko'zimni uzolmayman.

- Ommadagi uning muvaffaqiyati siri ham shunda bo'lsa-chi, nima deysiz?

- Sizga nima deyishimni ham bilmayman, - tan olib dedi Kessler va Palmerning qo'lini qattiq qisdi. - Faqat bir narsaga aminmanki, unga har kuni sakkiz soat davomida tikilib turgan odam mardonalikka ega bo'ladi. - Virjiniya Kleri tomon burilib, u dedi: - Xo'p, hozircha xayr, Jinni. - So'ng Stekkert bilan izma-iz xonadan chiqib ketdi.

Ular ketgandan keyin hukm surgan skunat ichida Garri Elder eshikni yopdi va oh tortganga o'xshash qattiq xo'riniq bilan o'zini Virjiniya yonidagi o'rindiqqa tashladi.

- Qo'shilaman, - dedi Virjiniya.

- Eh, sizlar, ijtimoiy fikr ijodchilari, - alam bilan dedi Palmer o'z stoliga kelib o'tirarkan, - nahotki biron-bir odam bunaqa narsaga jiddiy tus beradi deb o'ylasangiz?

- Vudi, - ohangdor cho'zib dedi Berns, - Vudi, siz bu hujumni boplab qaytardingiz.

- Sizga shuning uchun pul to'lashar ekan-da, shundaymi? - so'radi Palmer. - Ya'ni, menga hujum qilganlarga siz yo'l ochib berganingz uchun?

- Hazillashayapsiz deb umid qilsam bo'ladimi? - Kalovlandi Berns. - Nahotki men hujum qiluvchilarga yo'l ochib bergan bo'lsam? Bu barcha voqealar sizning ularni rad etishingizga mo'ljallab to'qilgan. Stekkert sizning har bir gapingizni qovurilgan yong'oqdek yutib turdi, - shunday deya Berns asta pishqirib qo'ydi. - Katta matbuot buni balandparvoz so'zlar bilan ta'riflashi hech gap emas: вЂњInsoniylikning oliy zuhuri! Mutlaqo yangi jihat! Ohorlangan ko'ylak tagidagi jonli, qaynoq qalb! вЂќ Ko'rdingizmi? Palmer deganlari - bu xuddi menga o'xshagan oddiy va halol yigit! Reportaj вЂњStar вЂќda paydo bo'lganida hammaning og'zi ochilib qoldi.

- Siz ustamonlik bilan suvdan quruq chiqdingiz, - dedi Palmer. - Sizni bilgan odam bunga qobilligingizni yetti uxlab tushida ko'rmagan bo'lardi.

- Siz meni bepichoq so'ydingiz, - shikoyatomuz dedi Berns. - Jinni, qanday bo'lganini bunga o'zing ayt.

Virjiniya Kleri bosh irg'adi:

- Ha, Berns to'g'ri aytyapti, bu interv'yuni u haqiqatan ham shu tariqa o'ylab qo'ygandi.

Palmer Garri Elderga yuzlandi:

- Siz ham bir narsa desangiz-chi, xudo xayringizni bersin!

Elder yana xo'rsindi:

- Bu to'g'ri.

Palmer har uchoviga sinchiklab nazar soldi. Ko'rib turibsizlar-ku, axir, ularga xayolan murojaat etdi u, kishi faoliyat ko'rsatish, nimadir yaratish, o'z kuchini omma farovonligiga sarf etish ishtiyoqida yonayapti. Nahotki ko'ngilchan bo'lganim uchungina boshqalar har doim mendan o'z maqsadlari yo'lida, o'zlarining qanaqadir ikir-chikir ishlari yo'lida foydalanadilar?

U ko'zini o'z stoliga oldi, nima uchun u go'yo uni chinakamiga faqat birgina Virjiniya sotgandek his qilishini tushunolmayotgandi.

Yigirma Oltinchi Bob

- Yo'q, - dedi Palmer Bernsning katta-katta qo'lbola qadahlariga kokteylning ikkinchi ulushini tayyorlarkan, - to anovi g'addor livanlik kelguncha kutib turishingizga to'g'ri keladi. Men nasihatnomani ikki bor o'qimoqchi emasman.

U burildi-da, qadahlarni shakli g'ayrioddiy gilam to'shalgan Bernsning mehmonxona bo'lmasidan ko'tarib ketdi. Yo'l-yo'lakay gilamning qalin pati uning botinkalarini so'rayotganday his qildi. Palmer Virjiniyaga uning qadahini tutqazdi-da, qarshisiga cho'kdi.

- Suhbatimiz haqida bitta-yarimtaning bilib qolishini istamayman va bu uni kabinetiga tayinlamaganimning yagona sababidir, - davom etdi u. - Boshladim deguncha ovozim ko'tarilib ketadimi deb qo'rqaman.

Virjiniya o'z qadahiga tikilib o'tirardi. Yuqoridan tushayotgan nur kokteylida, undan juvonning katta-katta qora ko'zlarida aks etardi. O'ynoqi nurlar ichida u lo'li qizlarga haddan tashqari o'xshab ketardi.

- Sizning hammadan ko'p nimadan jahlingiz chiqadi? - so'radi Virjiniya oxiri. - Umuman, bo'lib o'tgan narsami yoki men sizni oldindan ogohlantirmagan narsami?

- Men har ikkovingizga g'oyat...

- Chunki, - davom etdi juvon, - o'z majburiyatlariga qanchalik xushlamay munosabatda bo'lganini juda yaxshi bilaman. Mak lenchdan keyinroq вЂњStar вЂќlik anovi guruh bilan birga hujum qilgan zahoti men qanday qilib bo'lmasin, sizga qo'ng'iroq qilishim kerak edi.

- Siz meni topolmadingiz. Men mashinada edim.

- Men sizni bank vestibulida tutib olgan bo'lardim, - e'tiroz bildirdi juvon.

Palmer o'zini kulishdan tiyib qoldi. U juvonning afsus qilganini biror marta ham ko'rmagandi. O'zining astoydil ta'kidlashicha, faqat ayrim odamlargina bunday iltifotga sazovor etgan.

- Tutib olgan bo'lardingiz, - qandaydir quruq ohangda dedi yigit.

- Lekin oldindan siz bilan kelishib olmay turib, Berns shunday qila olishi mening xayolimga kelgan bo'lsa, o'lay agar.

- Aslida unga men o'zim aytgan edim bu haqda, - iqrar bo'ldi yigit.

- Men o'ylabmanki...

- Shunday suhbat bugun tunda, to'g'rirog'i, soat ikkidandan keyin, ikkalamiz ham bo'kib ichib olganimizda bo'lgan edi, - tushuntirdi Palmer. - Men shunchaki Penemyunde haqida eslatgan edim, xolos. Endi ko'rib turibman, Berns bilan juda ehtiyot bo'lib muomala qilishim kerak ekan. Bitta ortiqcha so'z aytib qo'ysam, N'yu-Yorkning вЂњStar вЂќki boshida tegirmon toshi yurgizar ekan.

- Agar u o'z g'oyasini siz bilan baham ko'rmoqchi bo'lsa, siz uni bundan qaytarib qolishingiz mumkinligi haqida o'ylamaganmisiz?

- so'radi Virjiniya hamon kokteyldan ko'z uzmay, bitta-bitta ho'play boshlab.

- O'ylaganman.

- Unda omadingiz bor ekan, siz... - Juvon jimib qoldi va qadahini o'rindiq yonidagi stolchaga qo'yib, Palmerni qaradi. Nur tushmaganda uning ko'zlari yanada qora va teran ko'rinar edi. Go'yo juvon ularning har ikkovini ikkita g'ordan turib kuzatganday.

- Menimcha, - deb gapini o'nglab oldi Virjiniya, - men avval sizlardan so'rab olishim kerak edi, xo'sh, sizningcha вЂњStarbuckdagi maqolaning ishga nafi tegadimi, yo'qmi deb. Nazarimda, siz bunga aytarli e'tibor bermaysiz.

- Shaxsiy reklama omonat banklari bilan kurashda yordam berolmaydi, urush vaqtida men Penemyuneda bo'ldimi yo Timbuktudami, nima farqi bor, la'natini?

- Bu timsol yaratishga yordam beradi.

Palmer aftini burushtirdi:

- Sal tushunarliroq qilib aytsangiz-chi!

- Biz gazetchilarning o'z lahjamiz bo'ladi, - dedi juvon, yana qadahni olib. - Ammo timsol yaratish - bu baribir nimanidir anglatadi. Ommada siz haqingizda bir tasavvur paydo bo'lgan, ya'ni jamoadagi sizning borligingizni biladiganlar ichida. Maqola вЂњStarbuckda paydo bo'lgandan keyin siz mashhur bo'lib ketasiz, siz haqingizdagi tasavvur yanada mufassal bo'ladi, mufassallik esa ijobiy bo'ladi: omilkor, aqlli, irodali, oyog'ida mahkam turadigan odam.

- Bunday timsolni siz to'g'ri deb bilasizmi? - Savolni berishga berdi-yu, Palmer uni qaytarib olish va abadiy yerga ko'mish mumkin emasligini anglab, вЂњattangbuck deb qo'ydi ichida.

Uning Virjiniya Kleri bilan munosabatlarida nimadir o'zgarganini va ehtimol abadiy o'zgarganini u anglay boshlagandi. Bu hol ziyofatda, ular raqs tushishganida va keyin, uyga qaytishganida sodir bo'lgandi. Bu o'zgarish, Palmer hozir anglaganidek, juvonda sodir bo'lgandi.

Oraga cho'kkan bir oz sukunat ichida Virjiniyaning yuziga qarashga qo'rqib, Palmer birdan yaqqol va aniq angladiki, ular har doim bir-birlariga qiziqib kelishgan. Bu, nafsilamrini aytganda, mutlaqo tabiiy edi, chunki juvon bevosita uning qo'l ostida ishlaydi. Shu bilan birga ular Shraftnikida ziyofatda bo'lgan oqshomda Palmer ziyofat oxiriga kelib Virjiniyaning unga nisbatan qiziqishi sovuganini yaqqol his etgandi. Faqat xizmat yuzasidan munosabatlarga qolgandi, lekin bu juda iliq munosabatlar edi. Kechagi tundan keyin bu sovuqlik erib ketdi. Endi o'zini hech nimani bilmaganday qilib ko'rsatish qiyin. Bu odamlarcha munosabatlardagi eng yomon jihat, o'yladi u. Bu taxlitdagi manfaatdorlikni uzoq vaqt mensimaslik va ishchan vazminlikni saqlab turishning imkoni yo'q. Iliq munosabatga javob qaytarsang bo'lgandi, o'sha zahoti tuzatib bo'lmas xatoga yo'l qo'rganini bilasan-qo'yasan. Masalan, timsolning sadoqati haqida savol berish unga shunchalik zarur kelganmidi?

- Bu sadoqatli timsol, - nihoyat Virjiniya shunchalik jiddiy ohangda javob berdiki, Palmer unga qarashga majbur bo'ldi. Juvon xiyol o'zini orqaga tashlab o'tirar, ko'zlari chuqur g'orlar ichidan uni ortiq kuzatmas edi. Shiftdan tushayotgan nur uning bo'rtiq yonoqlarini tekislaganday edi.

- Bu sadoqatli timsol, - takrorladi juvon, - Vudi-Palmer-kichik ismli men ko'rgan odam timsoli.

- Mister Palmer telbalik timsolimi?

Juvon bosh chayqadi:

- Murakkab mister Palmerning timsoli. - Virjiniya xo'rsinib qo'ydi va o'z qadahidan ozgina ichdi. - Juda achchiq ekan, - dedi u.

Keyin yana ichdi. - Juda yaxshi viski ekan.

- Bo'lmasa-chi!

- Biz Makka to'laydigan pullarni nazarda tutganda, - dedi juvon, - u o'ziga eng yaxshisini sotib olishdan qaytmaydi.

Palmer o'rnidan turdi.

- U beshu o'ttizda kelishi kerak edi. - Telefon qidirib, Palmer atrofga alangladi, uni topdi-da, raqam terdi.

- Aytmoqchi, - dedi Virjiniya, - nazarimda, Mak shu markaning importchisi bo'ladi va hoynahoy, viskini bepul oladi.

Palmerning qulog'iga telefonchi qizning ovozi chalindi:

- Mister Berns o'zidami? - so'radi Palmer. - Bu mister Palmer. - U tinglab turdi, tashakkur bildirdi va go'shakni qo'ydi. -

Kommutatordagi qizlar aldashni do'ndirishadi deb o'ylagandim.

- U muhim majlisga ketgan ekanmi? - taxmin qildi Virjiniya.

- Qo'ng'iroq qilganda telefonchi qiz unga mening telefonogrammani uzatadi, - gapini tugatdi Palmer, - qiz tushmagar qaysi telefonogramma ekanini bilmaydi-ku.

- Juda ham uzoq gapmidi?

- Bir necha harf, xolos.

Juvon miyig'ida kulib qo'ydi-da, ozgina viski ho'pladi.

- O'ylashimcha, siz u bilan juda apoq-chapoqsiz. Siz bilan uning fe'lini e'tiborga olinadigan bo'lsa, bu g'oyat noyob hodisa.

- Bizning hamma ishimiz joyida.

- Shunaqa deng? Hammasi joyidami?

- Bundan ortiq qanaqasi kerak?

U qo'lini cho'zib qadahni ko'tardi va aftidan, qadahga jilmayib qo'ydi. Missisipidan sharqqa tomon barcha shakarguftorlar ichidan eng ayyori sifatida bironta mukofotga arziysiz. Siz haqingizda o'ylaganimni eshitmasligingiz uchun birpasning o'zida ikki marta suvdan quruq chiqdingiz-a.

- Tinglashim kerakmidi?

- Nega endi вЂњyo'qвЂќ ekan?

- Nega endi вЂњhavbuck?

- Birinchi bo'lib men so'radim. - Juvon yana viskidan ho'pladi. - Gap shundaki, men tabiatan bitta aytganida turib oladiganlardanman. Agar e'tiborimni tortgan narsa baholarimga qiziqish bildirmasa, bu menga xuddi benzina yoqilgan gugurtday ta'sir qiladi. Men o'z fikrlarimni bayon etish istagida yonaman. Chidab turolmayman.

Palmer o'z o'rindig'ida xijolatomuz qimirlab qo'ydi.

- Nima bo'lganida ham men jentl'menman, sizga jabr qilishim haqida o'ylashga ham toqatim yo'q. Baribir bir narsani bilmogchiman, bu sizga nima uchun shunchalik zarur?

- Mening nazarimda, - dedi juvon go'yo ovoz chiqarib o'ylayotganday, - fikrlaringizni bayon etishni yoqtirmasligingiz sababiga o'xshagan sabab tufayli.

- Nima, men rad etyapmanmi?
- Siz tutqich bermayapsiz.
- Bu qaysidir ma'noda to'g'ri ham.
- Har bir odamga mening unga nisbatan munosabatim mutlaqo ayonligini ma'lum qilmagunimcha oyoq-qo'lim bog'liqday sezaveraman.
- Har bir odamga?
- Mening uchun ahamiyatga molik bo'lgan har bir odamga.

Palmer bosh irg'ab qo'ydi-da, viskidan og'zini to'ldirib ho'pladi. Bir soniyadan so'ng juvonning so'zlarida paydo bo'lgan g'alati bosh aylanishini yo'qotishga muvaffaq bo'ldi. Pirovardida, dedi u o'zicha, ko'plar uning uchun ahamiyatga molik. Men, masalan, uning boshlig'iman. Bunda hech qanday aytarli gap yo'q.

U yana bir qultum yutdi, qadahni qo'ydi va balkonga ochiluvchi eshik tomon yaqinlashdi. Balkon shu binodagi barcha balkonlar singari binoga qiyalatib qurilgan edi, ularning har biridan daryo manzarasi ko'rinish uchun shunday qilingandi. Palmer bu oqshom tez qorayib ketayotgan suvga qaradi, unda Kuinsboro ko'prigining chiroqlari bamisoli abadiyat qa'riga kirib ketayotgandek jimir-jimir aks etib turardi. Orqadan muz parchasining shishaga urilgan ovozi chalindi. Bir soniya o'tib, Palmer juvonning qadahni qo'yganini eshitdi. Mana, juvon deraza oldida u bilan yonma-yon.

- Bu manzarani yanada go'zalroq qilsa bo'ladi, - dedi Virjiniya.

- Qanday qilib?

- Hozir ko'rsataman.

Juvon nari ketdi va bir lahzadan so'ng xona chirog'i o'chdi, juvon esa deraza yonida u bilan yonma-yon turardi.

- Chiroq yorug'i xalaqit bermaganda ko'ring, - dedi juvon, - hamma narsa yorqinroq bo'ldi. Bir pasdan keyin so'nggi quyosh nuri ham so'nadi va osmonda faqat kechki shafaq qoladi. Agar omadimiz chopsa, daryoda kemani ham ko'ramiz. Haqiqiy kemani, yukchi yoki shatakchi kemani emas. Agar havo sal iliq bo'lganida biz ularni balkonning o'zidan tomosha qilgan bo'lardik.

O'zining azaliy kunjkovlik odati bo'yicha (darvoqe uning yaxshi bankir bo'lib yetishuviga shu yordam bergan edi) Palmer shunday fikrga keldi: Mak Berns derazasidan ko'rinish uchun manzarani u qayoqdan bu qadar yaxshi biladi? O'zi ham kutmagan holda quyidagi savolni berganini eshitdi:

- Bu yerda oldin ko'p bo'lganmisiz?

- Ko'p emas. Bir gal bo'lgan edim.

- YuBTKga ishga kirishingizga qadar Bernsni shaxsan bilarsiz deb xayolimga keltirmagandim.

- Bilardim. Ko'plab gazetchilar biladi uni.

- Ishonsam bo'ladi.

- U bu yerda Vik Kalxeyn uchun shaxsiy yo'riqlari yig'inlarini o'tkazadi. Bu an'anaga aylanib qolgan. Barcha yig'ilishlar norasmiy bo'lib, hech qayerda e'lon qilinmaydi.

- Tushunaman.

Palmerga qarab olish uchun juvon unga tomon o'girildi.

- Tushunasiz?

- Albatta.

- O'z-o'zidan ma'lum, - davom etdi juvon Palmerning oxirigacha aytilmagan savoliga javob qaytararkan, - bunday hollarda men daryodan uzoq zavq ololmas edim. Lekin mening uch-to'rt do'stlarim uylarining derazalari daryoga qaragan. Buning ustiga men o'zim ham atigi bir mahalla narida turaman. Kechqurunlari bu yerda aylanish yoqimli. Bu manzaradan men yil bo'yi zavq olaman.

- Bu... ha-ha... yaxshi.

- Qiziq, - birdan dedi juvon, - men ko'pincha tushunmayman - siz mening javobimdan qoniqasizmi yoki o'lguday zerikarlimi sizga.

Bu qanaqa chehra!

- Sokin va toshday.

- Bankirga... yoki o'yinchiga xos oliy darajadagi chehra.

Palmer bosh irg'adi. So'ng so'radi:

- E xudoyim, Berns qayerda o'zi?

- U hozir kelib qoladi.

- Ho-o... hali bu tomoshani birga tuzganmiz deng? - so'radi Palmer. - Rang-barang manzara, bossning tomog'ini moylab, hayfsanni yumshatish maqsadida achchiq ichimlikmi?

- Ichimliklarni siz tayyorlagandek bo'lib ko'rindi menga.

- Ha, to'g'ri. Esimdan chiqibdi.

- Mening tag'in ichgim bor. Sizga ham zarar qilmas, balki.

Palmer bar tomonga yo'l oldi. Ko'chadan tushib turgan g'ira-shira yorug'likda zo'rg'a narsalarni ajratoldi.

U aniqlik kiritdi:

- Menga ortiq kerak emas, lekin shunday bo'lsa-da, yana ichaman.

- Xonimning bir o'zi ichishiga janob yo'l qo'ymagani uchun.

- Men janob va siz xonim bo'lmaganingiz uchun, - dedi Palmer, yangi kokteyl tayyorlar ekan. - Men bankirman, siz esa jamoatchilik bilan munosabatlar bo'yicha mening yordamchimsiz. - U juvonga qadahni tutdi-da, telefon tomonga ketdi. - Xudo xayringizni bersin, chiroqni yoqib qo'ying. Men diskni mutlaqo ko'rmayapman.

- Makka yana bir telefonogramma yuborishga hozirlanayapsizmi?

- Yo'q, - u go'shakni joyiga qo'ydi, - harholda, yo'q. - Palmer deraza oldiga qaytib keldi. - Qarang, kema! - dedi u.

- Bu nima, yukchi kemami? Qarang, juda bahaybat-ku!

Telefon jiringladi. Virjiniya darhol go'shakni oldi.

- Mister Bernsning kvartirasi, - dedi juvon. - Hoy pastkash nusxa, qayoqqa tushib qolding?

- Menga bering-chi, - iltimos qildi Palmer. Juvon uning ko'ksiga qo'lini qo'yib, uni to'xtatib qoldi. - Uoldorfda? Mak, bu qanaqasi?

Sen bu yerda bir soat oldin bo'lishing kerak edi-ku? - Quloq solib turarkan, juvon qo'lini Palmer pidjagining jiyagiga tekizdi-da, bir nimani qoqib tashladi.

- To'qqiz yarimda! - dedi Virjiniya. - Xo'sh, seningcha biz bu yerda nima qilishimiz kerak ungacha? O'tirib olib, bank ishlarini

muhokama qilaylikmi?

- Go'shakni bering, - dedi Palmer.

Juvon boshini qattiq-qattiq chayqadi.

- Mening ham odamlarday jahlim chiqsa kerakdir, - dedi u go'shakka, - garchi bu mister Palmer g'azabiga nisbatan hech nima bo'lmasa ham. - Uning qo'li Palmer ko'ksini yumshoq bosib turardi. - Bu qanaqa bema'nilik, - dedi juvon go'shakka. - Biz asta uyga jo'navoramiz. Lekin u sening ertaga ertalab to'qqizda huzurida bo'lishingni talab etayapti, hatto uning huzurida o'z vaqtida bo'lishing uchun yotib uxlashingga to'g'ri kelmasa ham.

Palmer uning qo'lidan tutib, o'zidan narilatdi va uni Virjiniyaning soni yonida tutganicha telefonga uzaldi.

- Bir daqiqa, - u sen bilan gaplashmoqchi, - dedi Virjiniya.

- Nega hayallab qolding? - so'radi Palmer bor kuchi bilan o'zini ushlab.

- Vudi, azizim, - gap boshladi Berns yig'loqi ohangda. - Ko'kragim osti shunaqangi zirqirayaptiki, nima qilishimni bilmayman. Bu yerda uch nafar yigit turibdi, mening eng muhim savdom shularga bog'liq. Ayrim eng muhim narxlarning o'zgarishi xususidagi masala bo'yicha vijdonan mutlaqo yopiq majlis o'tkazayapmiz. Sizlarga qo'ng'iroq qilgani boshqa xonaga chiqishga majbur bo'ldim. Rost, Vudi, men kechi bilan 9.30 da kelaman.

- Menga ertaga 9 da kelsang bo'lgani, - sovuq ohangda dedi Palmer. - O'shanda gaplashamiz. (Virjiniyaga) Menga tushuntirib berasiz, в Ёњ Ўнауted benкв Ёќ ishidan ko'ra qaysi bitim muhim? - U go'shakni ilgakka asta solib qo'ydi.

- Telefon simida 200 nuldand quyi, - bidirladi Virjiniya.

- Jin ursin uni! Ammo hamma gap shundaki, men unga ishonmayman. Shu nimaga kerak ekan-a?

- Chunki Mak aldamasa turolmaydi. Hozir balki aldayotgani yo'qdir. Ammo shubhalanib to'g'ri qilasiz.

Ular o'ylaganicha birpas turib qolishdi. Birdan Palmer juvonni qo'lidan tutib turganini payqadi. U barmoqlarini yoymoqchi bo'lgan edi, biroq harakati haddan tashqari aniqligidan qo'rqib ketdi.

- Mayli, - uning qulog'iga kirdi, - qo'limni qo'yib yuboravering.

- Nima?

Yigitni quyuqlashib kelayotgan qorong'ilikda yaxshiroq ko'rish uchun Virjiniya o'girilib oldi.

- Hechqisi yo'q, - dedi u deraza tomonga odim tashlab va shu bilan birga qo'lini bo'shatib. - Hechqisi yo'q.

Palmer oqshom osmoni uzra juvon qiyofasining xira shaklini kuzatardi. Zaif nurdan jim-jim qilib turgan oqshom ko'lkasi Virjiniyani uning yonida turganidagidan ko'ra balandroq qilib ko'rsatardi. Yigit uning yoniga bordi.

- Siz bir narsani bilib qo'yganingiz yaxshi, - dedi Palmer juvonga emas, balki derazaga qarab, - chikagoliklarga dunyoviy sayqallik yetishmaydi.

- Mening nazarimda, ularda ko'p narsa yetishmaydi.

- Masalan?...

Palmer uning bosiq xo'rsinganini eshitdi.

- Yurak, - oxiri dedi juvon.

- Bizlarga qancha buyurgan bo'lsa, shuncha berilgan.

- Undan ortiq emas. Lekin sizlarning ba'zingiz, aftidan, shuni ham his etmaysiz.

- Mening Berns bilan sovuq muomala qilganim uchun shunday dedingizmi?

- Zinhor yo'q. - Juvon oldinga egildi, uning do'ng peshonasi deraza oynasiga tiraldi. - Ba'zida o'ylab qolaman, N'yu-Yorkda muvaffaqiyat qozonish uchun sizlar shunday bo'lishingiz kerakdir ham.

- Endi men mutlaqo hech narsa tushunmayapman.

- Daryoga bir qarang, - dedi juvon. - Bir zaylda yaltirab turadi. Qop-qora, tez, yashirin oqimlar, g'ayur suvosti toshlari va ular oralig'idagi noma'lum ilonizi yo'llar. Har zamon-har zamonda menga shunday tuyuladiki, faqat muzdek zirhli yurakka ega bo'libgina bu shaharda omadli bo'la olasizlar.

- Mening o'z rentgen suvratlarini ko'rmaganimga ancha bo'ldi, biroq...

Ikkovi anchagacha jim qoldi.

- Ammo men ko'rib turibman, - oxiri dedi juvon. - Ichingizda turli odamlarning qandaydir qorishmasi bor. Qo'shaloq ko'rgazma buyumiga o'xshash bir nima kelib chiqadi. U yerda qaynoq odam va muzdek odam bor.

- Har kimda shunaqa.

- Rostdanmi?

- Menimcha, ha. - Palmer xiyol u tomonga burildi va juvonning uni zimdan kuzatayotganini ko'rib ajablandi.

- Qaynoq odam seni musibatga giriftor qiladi. Sovuq odam undan chiqib olishga yordam beradi.

- Musibatga?

Yigit noaniq qo'l silkitib qo'ydi:

- Asoratlar. Ziddiyatlar. Qiyinchiliklar.

- Bu musibat emas, - yumshoq ohangda e'tiroz bildirdi javon, - bu shunchaki hayot.

- Bordi-yu, siz ham bo'lsangiz, unda hayot - ming karra iflos narsa.

- Shundoq ham.

- Tartibsiz hayot, - qo'shib qo'ydi Palmer.

- Juda.

- G'oyatda mungli.

- Har doim.

- Ishongim kelmaydi, - dedi yigit. - Bu... bu... - U yana noaniqlik bilan qo'l silkiib qo'ydi va qorong'ida juvonning qo'lga tegib ketganini sezdi. So'ng juvonning barmoqlari uning qo'lidan tutganini his etdi.

- Sarosimaga solib qo'yuvchi hayot, - dedi yigit.

в Ёњ Qo'lini tutib tursammikan yo qo'yib yuborsammikan? Xuddi qaynoq kartoshkaday birdan qo'yib yuboraymi yo asta-sekinmi? Haligi ikkalasi xususida miyamga hech narsa kelmayapti, ammo eng qizig'i shundaki, bu yerda aql bir pulв Ёќ, - o'yladi Palmer.

- Bunga ham ishonish qiyin, - dedi u ovozi chiqarib.

- Siz osonlikcha qizishmaysiz, shunday emasmi?

- Hech qachon qizishib ketmayman, - juvonning gapini to'g'riladi yigit.

- Nahotki hech qachon qizishmasangiz?

Palmer asta kulib quydi:

- Men shunday narsa boshimdan kechgan kamdan-kam hollarda juda afsus qilaman.

- Bu endi dahshat.

Hatto qorong'ilikdan ham u juvonning burilganini va uning yuziga tik boqib turganini ko'rdi. Deraza ortidagi ko'prik chiroqlari uning ko'zlarida mayda uchqunlar yoqdi.

- Ehtimol. Ammo bu haqiqat.

- Bunday halokatli e'tirofni men umrimda eshitmaganman.

- Meni umuman har qanday vaqtda quvnoq deb atash qiyin. Hozir esa, ehtimol, o'zimni eng yomon his qilib turgan vaqtim bo'lsa kerak. Ustimda kimdir turganini hecham yoqtirmayman, ayniqsa Mak Bernsni.

- Nimani yoqtirasiz, xo'sh? - Kutilmaganda so'radi juvon.

- Tinchlik va xotirjamlikni. Tartibni.

Juvon bosh iring'adi: ВѢН Qanday zo'r, qabrda tinch va osuda, ammo unda kim senga ochadi og'ush? ВѢК - o'zicha iqtibos keltirdi u. Palmer xo'rsinib qo'ydi.

- Bugun kun bo'yi muhrlar bilan jonimni sug'urib olishgandi. Endi siz Marveldan iqtibos keltirayapsiz.

- Men uchun bu hech qachon muhr bo'lmagandi. - Unga juvonning odatdagi past ovozi yana pastroq eshitilganday bo'ldi va u o'zining shafqatsiz bo'lib ketganini angladi.

- Men istamagandim...

- Bilaman, - tasalli berdi unga juvon. - Biroq Marvel nimani nazarda tutgan bo'lsa, men aynan shunday deb o'ylagandim, - Juvon chuqur xo'rsindi. - Men buni o'zingma emas, sizga nasihat tarzda iqtibos keltirgandim.

U juvonning qo'li xiyol titraganini sezdi.

- Lekin mening ishim nasihatlar o'qish. G'oya bo'yicha men ularga quloq solishim kerak, shunday emasmi?

- Ertaga. Soat to'qqizda. - Yigit uning qo'lini asta siqib qo'ydi. - Siz u yerda husn bo'lib turasiz. Men haqiqatan ham nasihat o'qiydigan bo'lsam, bu Bernsga o'qiganim bo'ladi.

- Rahmat. - Juvon bir daqiqa taraddudlandi. - Siz odamlar bilan muomalada shunaqa har doim rasmiyatchimisiz? Xuddi shaxmat taxtachasidagi har bir yurishni biladigan birinchi darajali shaxmatchiday.

- Har doim emas.

- Qizishib ketishdan o'zimizni tiya olganingizdami? - so'radi juvon, jo'rttaga g'ashiga tegmoqchiday.

Yigit deyarli uning qo'lini o'zidan itarib tashladi.

- Bo'ldi, - keskin ohangda dedi u. - Siz o'zingizni ayollik jozibangizdan foydalanishga harakat qilayapsiz.

- Ha.

- Bir necha daqiqadan buyon.

- Kechirasiz. - Juvon undan o'zini chetga tortdi. - Kech bo'ldi. Uy-uyimizga boraylik.

Xona ichi qorong'i edi, deraza ortidagi shahar esa juda uzoq ko'rinar edi. Yigitni yolg'izlikning achchiq tuyg'usi qamrab oldi. Juvon uning faqat qo'lidan ushlab turgan edi, biroq o'zini tortgach, o'zini mutlaqo tashlandiq his etdi. Endi bo'lsa ular ketishayapti.

- Yo'q, - dedi yigit. - Kechiring meni. Buni sovuq odam aytgan edi.

Juvon kiprik qoqmay, joyidan qimir etmay turardi.

- Qaynoq odam nima deydi bo'lmasa?

- U... - Palmer tomog'i g'alati tarzda bo'g'ilganini his etdi. - U... - U yo'taldi, biroq tomog'idagi achchiq narsa ketmadi. - U he-hech nima demaydi, - qulog'iga chalindi uning va o'z ovozi bazo'r tanidi. U mashaqqat bilan tutilib aytgan bu so'zlar nazarida uning tomog'ini yanada qattiqroq bo'g'di. U bir lahzada ko'zini yumdi-da, fikrini jamlab oldi. - U hech nima demaydi. - Zo'rg'a takrorladi u.

- Hech qachonmi?

- Aftidan, u... - Palmer jimib qoldi va og'ir xo'rsindi. Tomog'idagi zo'riqish go'yo o'pkasiga ham yoyilganday bo'ldi: u qiyinchilik bilan kerakli havoni yuta oldi. U asta ko'zini ochdi, xuddi o'zini rostlab olmoqchiday qaddini tikladi, yana bir marta yutoqib nafas oldi-da, tez qo'shib qo'ydi:

- Af-aftidan u o'-o'lgan.

- Ho-o!

- Ancha oldin, - so'zini tugatdi Palmer. So'zlar uning og'zidan qiyinchilik bilan, xuddi ingraganday chiqdi. Tomog'iga yana bir narsa kelib tiqilishini sezib, Palmer shosha-pisha juvonga intildi. U juvonning qo'llaridan tutdi va muzdek barmoqlari uning issiq badanini his etdi. Palmer uni o'zi tomon tortdi va atirning zaif dudli hidi bamisoli uni yutib yubordi. Juvonning yumshoq lablari xiyol ochildi va yigit viskinging kuyindi hidini tuydi. Juvonning qo'llari uning yon-veridan chirmab oldi. Palmer avvaliga asta-sekin, keyin esa tobora tezroq qarq bo'la boshladi.

Yigirma Yettinchi Bob

Mak Berns, aftidan, shoyi choyshabda uxlar ekan - voqelikning birinchi tetik va aniq sezgisini Palmer mana shu ajabtovur kayfiyat bilan tuydi. U bir yoniga yonboshladi-da, choyshabga qaradi. Qorong'ida uning joyimi yoki yo'qligini aniqlash qiyin edi. Chap tomondan yotoqxona bo'lmasining derazasiga zaif yog'du tushib turardi. Yog'du manbai yo'lning narigi yog'idagi bir necha qavat pastdagi kvartirada edi va shu bois yog'du uning boshi uzra shiftda to'rtburchak shaklda ko'rinar edi. Palmer choyshabni silab qo'ydi, barmoqlari ostida asl matoni sezdi, so'ng xo'rsindi-da, yana o'zini chalqancha tashladi. Uning boshi g'ijimlangan yostiqa. U o'z badaniga qaradi. Mana, ko'p yildirki, Palmer bo'sh vaqtida unga razm solmaydi va hozir oyoqlarim haddan tashqari ingichka degan xulosaga keldi. To'g'rirog'i, agar xolisona aytadigan bo'lsa, u umuman keyingi vaqtda to'lishdi, oyoqlari esa yoshligida qanday bo'lsa, o'shandayligicha qolaverdi, - ortiq qiyofasiga mos kelmay qo'ydi. Palmer qorniga, to'q-mallarang tuklariga, oyoqlariga qaradi, oyoq barmoqlarini asta qisirlatib qo'ydi. Jin ursin o'sha Bernsni! Axir shoyi choyshabdan bunaqa sharqona hashamga o'rgansa bo'larkan-ku.

Juvonning oyoqlari ko'rinmasdi. U Palmerdan o'ngda qorni bilan yuztuban yotar va bir tekis nafas olardi, uning uxlayotganiga Palmer amin edi. G'ira-shira yog'duda uning ikkala dumbasi xuddi oq-pushtirang shirinlik paxtaday do'mpayib turar, shunaqasi beliga o'tib ketar edi. Uning nigohi yuqoriga o'rmalagan sari do'ngliklar oralig'idagi botiqlik sayozlashib borardi. Beldan yuqorida

daryo o'zaniga o'xshash yana bir pastqamlik paydo bo'ldi va yetka mushaklariga yetmaguncha chuqurlashib boraverdi, u yerda yuqoriga qarab ketuvchi yana bir soylik bo'lib, u to'zib yotgan jingalak sochlar tagiga kirib ketardi.

Palmer tirsagiga suyandi-da, Virjiniyaga boshqa burchakdan qarash uchun keng ko'rpaga o'tirib oldi.

- M-m-m, - ming'irladi juvon boshini ko'tarmasdan. - Soat necha bo'ldi?

Palmer qo'lga qaradi va soatini olib qo'yganini ko'rib, hayron bo'ldi. Berns karavoti yonida turgan safar budilnigining siferblatiga tikilib qaradi.

- Sakkiz yarim, - javob berdi u. Uning ovozi go'yo uzoq tanaffusdan so'ng to'satdan bor kuchi bilan yurgizib yuborilgan eski uskunaga o'xshab g'oyat bo'g'iq va titroq chiqdi. Juvon xo'rsindi va boshini burib, unga qaradi. - U yarim soatda shu yerda bo'ladi.

- Hm.

- Jin ursin! - Juvon qo'lini cho'zdi va kafti bilan uning ko'ksini artdi. Palmer tuklarining yengil shitirini eshitdi.

- Ha, topdim, - dedi juvon, endi butunlay uyg'onib.

U Palmerning ko'ndalang yotib oldi-da, karavot yonida turgan telefon go'shagiga cho'zildi. Uning siynalari Palmerning ko'ksi ustidan asta sirg'alib o'tdi. Juvon go'shakni oldi.

- Eldorado 5-3110 ni ter.

Raqamni terar ekan, yigit Virjiniyaning go'shakni uning qulog'iga qo'yganini, o'zi esa boshini uning boshiga yopishtirib olganini sezdi. Go'shak ikkovining o'rtasida bo'lib qoldi. - Uoldorf Tauers, - telefonchi qizning ovozini eshitdi Palmer.

- Mister...m-m... mister Karmodi, - iltimos qildi Virjiniya.

Biroz jimlikdan keyin telefonchi qiz javob berdi:

- Mister Karmodi bir oyga bir joyga ketgan.

- Unda menga... m-m... mister Dreshlarni bering.

- Bir daqiqa.

Go'shakni olgunlaricha talay vaqt o'tdi.

- Ha, - erkak kishining ovozi keldi.

- Mister Berns shu yerdami?

- Bilmadim, kim so'rayapti?

- ВЪНЬ Yunayted benkв Ъkdan miss Kleri.

- Birpas sabr qiling.

Ular yonma-yon yotgan kuta boshlashdi. To Bernsning ovozini eshitgunlaricha yana ancha vaqt o'tdi.

- Panja, meni bu yerdan qanday qilib topding?

- Sen hali ham Uoldorfda ekansan-ku. Uyg'a 9.30 da kelaman deb laqillatishingga balo bormidi?

- Sizlar hali ham o'sha yerdamisizlar?

- Men bir soatdan beri uydaman, endi butun oqshomga chiqib ketayapman. Faqat odamni ahmoq qilganingni do'stona aytib qo'ygani telefon qilayotuvdim, xolos.

- Palmerning rosa jahli chiqqandir-a?

- Muzday sovuq. Uning qo'li tekkan narsa muzga aylanib qolayapti. Ertasiga ertalab uning oldiga kelganingda issiq pal'to kiyib ol.

- Shu qadar sovuqmi?

- Sibir. - Juvonning qo'li Palmerning ko'kragi bo'ylab pastga harakat qildi va kindikkacha yetdi.

- O'lguday sovuq nusxa. - U Palmerning qornini siypalay boshladi.

- Hech ilojini topolmadim, izladim, - o'zini oqladi Berns. - Buning ustiga men unga kerak bo'lganimdan u menga ko'proq kerak.

- Sen nohaqsan. Uning o'zi qoyil qiladi. - Juvon Palmerning qornini bosdi, biroq erkak og'riqni sezgunicha qo'yib yubordi. - Nima bo'lganda ham kelasi safar butun tunni boshqa mijoz bilan o'tkazishdan oldin ikki marta o'ylab ol.

- Kim o'tkazar ekan butun tunni?

- Sen. Palmer seni kutmay qo'ygandan keyin.

- To'g'risini aytsam, men baribir 9.30 ga ulgurmas edim. Uning uchrashuvni bekor qilganidan boshi osmonga yetdi. Biz bu yerda soat 6 dan beri o'tiribmiz va endi ishning yarmini qiloldik.

- Menga sening pullaring bo'lsa bo'lgani, Mak.

- Menga sening jamoling bo'lsa bo'lgani, qizaloq.

- O'zingga o'zing xizmat ko'rsataver, - dedi juvon. - Ertaga vaqtida kelgin-da, nohaqligingni bo'yningga ol. Bu hammamizning ahvolimiz yengillashuviga ancha yordam beradi.

- Sen do'stim, do'stginam.

- Yaxshi, ko'rishguncha.

Virjiniya go'shakni endi joyiga qo'ymoqchi bo'lganida Bernsning zaif ovozi eshitildi.

- Ha, Mak?

- Ikkovingiz mening kvartiramda vaqtini qanday o'tkazdingiz deb so'rayapman.

Virjiniya barmog'i bilan Palmerning chap ko'kragiga bosdi. - Men senga uning aniq ta'rifini berdim, - javob berdi juvon. - Sibir.

- Juda yomon.

- Kimga?

- Kimga bo'lardi? - Berns kuldi. - Palmer mo'maygina luqmani boy berdi, panja.

- Bu haqda sen nimani ham bilarding, kallavaram?

- Aqlim yetadi. Ertaga rosa to'qqizda ko'rishguncha.

- Xayr.

Juvon Palmerning ustidan cho'zilib, go'shakni joyiga qo'ydi. Yuzlari yuzlariga to'g'ri kelganda esa Virjiniya uning pastki labidan asta tishlab qo'ydi.

- Ixtiyorimizda endi yana ko'p vaqt bor, - shivirladi juvon. - U nima deganini eshitingmi?

Palmer bosh irg'adi:

- Bunaqa suhbatlarda qachon ishtirok etishimga to'g'ri kelganini eslay olmayman.

- Bunda aytarlik hech gap bo'lgani yo'q, - unga qo'shildi Virjiniya. Bo'salardan uning ovozi yarmigacha bo'g'ilib qoldi. Juvon o'tirib oldi-da, unga diqqat bilan razm soldi.

- Charchaganga o'xshaysan.
- Ammo baxtliman.
- Ammo charchagansan.
- Qo'ysang-chi, - javob berdi yigit. - Judayam ishdan chiqib qolgan darajada emasdirman. Lekin men maxsus mashqdan o'tmagan edim.
- Bordi-yu, meni uyaltirib qo'yishga harakat qilganingda ham baribir hech narsa chiqmaydi.
- Ayollar - boshqa gap.
- Sen kuzatuvchansan. - Juvon qo'lini uning badani bo'ylab yurgizdi. - Ha, butunlay qo'lidan ish kelmaydigan darajadasan deb bo'lmaydi. - Uning qo'li quloqqacha yetdi. - Mana shu yerda eng yaxshi joylar boshlanadi.
- Hammasi yaxshi ovqatlanishdan.
- Qo'l ohista pastga harakat qildi.
- Oliy nav, - dedi Virjiniya bir soniya o'tgach. Birmuncha vaqt ular jimib qolishdi. Juvon qo'lini oldi va uning tomonidagi karavot yonida turgan stolchada yotgan sigaretalarga cho'zildi.
- Beraymi?
- Ber.
- Juvon har ikkala sigaretani tutatdi, o'zinikidan tutunni ichiga tortdi va uni shiftdagi to'rtburchak yog'duga qarab pufladi.
- Men hech bir odam ko'zi bilan ko'rolmaydigan narsani ko'ra olaman, - dedi juvon.
- Palmer bor bo'yicha karavotga cho'zilib, qulayroq yotib oldi. U oyoqlarida yengil, yoqimli og'riq va qorin mushaklarida charchoq his etdi.
- Aytib ber-chi.
- Bu sen uchun butunlay yangilik ekanini ko'rib turibman.
- вЂњВувЂќ deganingni to'laroq ta'riflab bera olasanmi?
- Bu... vaziyat. Bu... munosabatlar.
- Yangilik emas, - javob berdi Palmer. - G'ayriodatiy.
- Qanaqasiga g'ayriodatiy bo'larkan? Qachondan buyon?
- Axir sen g'oyibdan ko'ruvchisan-ku, - eslatdi Palmer.
- Afsun zarralari xiralashgan. Ammo shakl yaqqolroq ko'rinayapti. Sana hali juda ham xira. Ammo bu uylanishdan ancha oldin ro'y bergan.
- Yigit teskari o'girildi-da, soatning yashiltob raqamlariga qaradi. So'ng ko'zlarini yumdi.
- Kechir meni.
- Nima uchun?
- Sening hafsalangni pir qilganim uchun.
- Qaydan bilding?
- O'zim bilmayman, - g'amgin xo'rsindi juvon va sigaretani o'chirdi. - Bunday narsalarda men uncha kuchli emasman, - dedi u. - Na tajribam bor, na mashqim. - U cho'zilib sigaretani oldi va kalta tortib qo'ydi.
- Mening tilim achchiq va tik holatda topqirman, ammo to'shakda zarur chaqqonlikka erishmoq uchun bu bilan ko'p shug'ullanmaganman.
- Ana xolos, - dedi yigit unga qarash uchun burilib yotarkan, - bizning uyatli sirlarimiz endi xatga tushgan.
- Qanaqa uyatli sirlarimiz?
- Qanaqa deysanmi? Bu mening birinchi xiyonatim, bu ushbu masalalarda sening ham yirik mutaxassis emasliging.
- Juvon labini burib qo'ydi-da, unga sigaretani qaytardi.
- Siz bankirlar doim yakun yasashga shoshasizlar.
- Albatta.
- Lekin biz ikkovimiz o'z vazifamizni a'lo darajada bajarganimizga iqror bo'lishing kerak, - o'ychan dedi juvon. - Endi-chi? - U jim qoldi va nimanidir o'ylab, qoshini chimirdi.
- Palmer tutunni oyog'iga pufladi.
- Men hali ham nutq qilish ishtiyoqidaman, - dedi u. - Buning uchun so'z topolmayman, ammo ko'nglimdagini aytish zarurligini his etib turibman.
- Qanaqa nutq ekan?
- Bo'lib o'tgan gaplar haqida.
- Menga nutqning hojati yo'q.
- Lekin menga hojati bor, - so'zida turib oldi Palmer. - Sen kutib tura olasanmi?
- Istaganingcha.
- Yaxshi. - U sigaretani o'chirdi va chalqancha yotganicha pastga surildi, uning boshi matrasga tushib qoldi.
- Iltimos, uxlab qolma, - dedi juvon.
- Uxlamayman.
- Hozir uxlab qoladiganga o'xshayapsan. Hozir shunaqa bo'shang, yalqov va landovursanki.
- Men emas, mening eng yaxshi bo'lagim.
- O'lguday kulgili!
- Men o'ylayapman va u tap-tayyor bo'ladi, вЂњishontirdi u juvonni.
- Tarki odat - amri mahol, - Virjiniya uni kuzatish uchun bir yoniga burildi. - Sen o'ylamayapsan, - dedi u, - qiynalayapsan.
- Unchalik emas.
- Gunohkorlik hissi yashirin senda.
- Hali paydo bo'lgani yo'q.
- Hozir paydo bo'ladi.
- Shunaqaga o'xshaydi, - uning fikriga qo'shildi Palmer. - Bu har doim shunaqa bo'ladimi?
- Ha.
- Nega sen o'zingni gunohkor deb bilishing kerak ekan? - so'radi Palmer.

- Bunga sabab ko'p.

U juvonga qaradi va haddan tashqari ichkari yotganidan Virjiniyaning boshi uning boshidan baland bo'lib qolibdi. U juvonning bir ko'tarilib, bir tushayotgan siynasiga qaradi. Jigarrang-pushti tusli mammachalari bilinar-bilinmas titradi. U asta qo'lini cho'zdi va mammachalardan birini ushladi. Mammacha shishib, uning qo'lga qadaldi.

- Biz har doim xayol surishni keyinga tashlab qo'yaversak bo'ladi, - dedi juvon.

Yigit keskin harakat bilan kaftini uning siynalariga bosdi va ularning yoqimli ilig'ini avval kaftlarida, so'ng barmoqlarida his etdi. Juvon unga tomon surildi.

- Sovuq odam o'lgan, issiq odam emas, - erkakning qulog'iga shivirladi u.

Palmerning qo'llari juvon badani bo'ylab sirg'aldi va og'zi bilan yutoqib nafas oldi, so'ng u yana juvon badanining huzurbaxsh ummoniga g'arq bo'la boshladi.

Yigirma Sakkizinchi Bob

Palmer uyg'onganida soatning yaltiroq millari 9.30 ni ko'rsatib turardi. U Virjiniyani ushlamoqchi bo'lib o'girildi, biroq yonida hech kim yo'q edi.

To'shakda o'tirib olib, u qop-qorong'i xonaga ko'z yugurtirdi. Shu payt uyning allaqayeridan dushning ochilgan ovozi qulog'iga chalindi; bir daqiqadan keyin surilma eshik qattiq sharaqladi; sharaqlagan ovoziga qaraganda, bu dushxona eshigi edi. U oyoqlarini karavot qirrasidan oshirib otdi-da, o'rnidan turdi. Biroq o'sha zahoti yana o'tirib oldi.

Miyig'ida kulib, u yana ko'tarila boshladi, bu safar ancha sekin, son va yelka mushaklarini yengil, uzoq og'riq qamrab olganini his qilib turardi. Ishtonini qidirib, u u yoq-bu yoqqa qaradi, qarasa u qora kombinatsiyasi ichida ekan, kiyib oldi. So'ng oyoq yalang mehmonxonona bo'lmasidan yurib o'tdi-da, hammomxonani qidirib topib, eshikni chertdi.

- Yaxshi holatdamisan?

- Har doimgiday.

Palmer eshikni ochdi va artinayotgan juvonning badaniga mahliyo bo'lgancha to'xtadi. Yotoqxona bo'lmasidan tushib turgan g'irashira yorug'da u g'oyatda nafis va yumshoq ko'rinardi - ravon qaddi-qomat, maftunkor siyna va sonlar. Bu yerdagi kunduz chiroqlari yog'dusida juvonning ingichka qobirg'a izlari, yelka va boldir mushaklari alohida nafasat ila ko'zga tashlanardi.

- Nigohingni shisha ichiga yashirib qo'ymoqchi edim, - dedi juvon bir lahza artinishdan to'xtab. - Men bu shishani menga ma'naviy ko'mak kerak bo'lgan hollardagina ochishni istar edim.

- Mening ko'nglimda hech qanday ma'naviylik yo'k.

- Hamma gap shunda. - Juvon oyoqlarini artib bo'ldi-da, qaddini rosladi. - So'ragani biroz kech qoldim-u, - davom etdi u, - ammo men senga yoqaman, shekilli.

- Ha.

Juvonning ko'zlari katta-katta ochildi:

- Tap tortmay aytayapsanmi?

Palmer xo'mraydi:

- Zaharxandalikni qo'y. Busiz ham bugun sen menga juda ko'p narsa qilding.

Go'yo yigitning gaplarini yaxshilab eshitib olmoqchiday juvon boshini xiyol egdi.

- Men esa seni doim men uchun qilasan deb o'ylab yurardim.

- Ha, bilasanmi, - gap boshladi Palmer, - sening hayotingda dastlabki qulay payt topildi deguncha o'zini oyog'ingga tashlashga tayyor o'n-o'n beshtasi uchrasa ehtimol...

- Men haqimda shuncha narsani qayoqdan bilasan? - Uning gapini bo'ldi juvon, - hayotimda o'n-o'n beshtasi uchrashini?

- Men bilmayman, ammo sen ajoyibsan.

- Rahmat. - Juvon oynaga o'girildi va barmoqlari bilan sochlarini savalay boshladi. Oynada ularning ko'zlari to'qnashdi. - Men seni hayratga solmoqchiman, - dedi juvon.

- Yanami?

- Bilasanmi, - davom etdi Virjiniya, - men... seni nima deb chaqiray? Ishda o'zim bilaman, lekin bu yerda-chi?

- Uzoq vaqtgacha meni Palmer-kichik deb kelishdi, - javob berdi Palmer. - Hech qachon bunday qilishga urinma.

- Ko'rdingmi... Vuds, - dedi juvon. - Vudimi?

- Qani, qani. Bir qiynal-chi.

Juvon o'girildi-da, unga jilmayib qaradi.

- Vuds, men senga hayratomuz e'tirof qilmoqchiman. Nima bo'lganda ham men uchun u hayratomuz. Cho'milayotib, hisob qilib chiqdim. Menda bunaqa narsa bo'lmaganiga qariyb ikki yil bo'libdi.

- Sen haqsan, bu taajjub.

- Rostdanmi? Bu shuning uchunki, buni o'zim xohlamagan edim - bir necha marta.

- N'yu-yorklik erkaklarga rahmim keladi.

Juvon bosh irg'adi.

- Men senga bir vaqtlar uchrashimizga to'g'ri kelgan n'yu-yorklik erkaklar haqida so'zlab beraman. - Juvon yaqin bordi-da, qo'lini yigitning yelkasiga qo'ydi. Juvonning badani muzday va g'oyat tarang edi. - Lekin hozir emas. Biz xonani bo'shatib qo'yishimiz vaqti kelganini sezayapman.

- Navbati bilan.

- Qat'iy ravishda, - rozi bo'ldi juvon. - Men birinchi chiqib ketaman. Lekin ketishdan oldin men bu yerni biroz sarishtalayman.

- Yo'q, buni o'zim qilaman, - turib oldi Palmer. - Buni qanday uddalashni men ancha yaxshi bilaman.

Juvon bir lahza unga hayron bo'lib qaradi, so'ng:

- E-ha! Sobiq josuslik zobiti. Nahotki u yerda olgan barcha saboqlarni shundoq esda saqlab qolgan bo'lsang? - dedi.

- Bular saboqlar emasdi, miyani yuvish edi. Bunaqasini unutib bo'lmaydi.

Virjiniyaning barmoqlari uning yelkasini qisdi.

- Bitta bo'sa, mana shunday holatda, - dedi u. - Kiyingandan keyin u qadar bo'lmaydi.

Kirib kelgandagi emas, boshqa eshikdan chiqishni aytib, Virjiniya ketgach, Palmer o'zi his etayotgan qandaydir g'alati tuyg'uning tagiga yetishga harakat qilgach, mehmonxonona bo'lmasi o'rtasida bir lahza turib qoldi. Birozdan so'ng u anglab yetdi: yengillashgan

ekan.

Visol uchun qulay sharoitga qaramay unda yaqqol notinchlik hukm surmoqda edi. Berns qaytib kelib qolishi va ularni birga ko'rib qolishi mumkin. Xavf o'tib ketgani uchun emas, balki hech bo'lmaganda Virjiniya ketishi bilan tartib o'rnatishning birinchi bosqichi nihoyasiga yetdi.

Palmer qadahlarni, muzli chelakni ko'zdan kechirdi va ular hech qanaqangi sirni oshkor qilmaydi degan qarorga keldi. U yotoqxona bo'lmasiga kirdi va chiroqni yoqdi. Karavotning ahvolini ko'rib, uning kayfi uchib ketdi. U o'z narsalarini hammomxonaga olib borib qo'ydi, qaytib keldi va karavotdagi matratsdan boshqa hamma narsani olib tashladi. So'ng matratsga to'shalgan, qattiq g'ijimlanib ketgan choyshab o'rniga boshqa silliqrog'ini yoyib qo'ydi. Bunda yotadigan navbatdagi odamga matratsdagi choyshabni ko'rib olish qiyin bo'lmasligi uchun shunday qildi, oldingisi esa adyol tagidan deyarli ko'zga tashlanmas edi. Palmer yostiqlik jildlarining teskarisini ag'dardi, yostiqlarni do'pposladi va yopqi choyshabni qo'li bilan tekisladi. Ikkala kuldonni mehmonxonaga bo'lmaga olib bordi, ichidagilarni o'sha yerda turgan katta kuldonga to'kdi, kichkinalarini ho'l qog'oz salfetka bilan tozalab artdi va qog'ozni unitazdan oqizib yubordi. Qaytib kelib, kuldonni karavot yonidagi stolchaga qo'yish uchun u yana bir marta xonaga ko'z yugurtirib chiqdi va hatto tizzasida cho'kib, karavot tagiga ko'z soldi - tag'in bitta-yarimta sirg'asi tushib qolmaganmikin?

Josuslarni вЂњmusaffo uyвЂќ degan bir san'atga o'rgatar edilar. Bu shulardan iborat bo'lardi: barcha xonalardan yashirin tinglaydigan apparatlar, telefonlar, simlarni olib tashlash, oynadan kuzatish imkoniyatini yo'qotish. Bu har qanday holatda majburiy narsalar bo'lardi - josus uyni bir soatga, bir haftaga yoki butunlayga tark etadimi, farqi yo'q. Odatdagi turmushdan ajratib turuvchi biron-bir narsaning borligini bildiradigan hech narsa qolmasligi kerak. Va nihoyat bu san'at yana g'anim josus uyiga kirib borish texnikasini ham o'z ichiga olardi, uyni o'rganish va undan chiqishda maxfiy tintuv izlari qolmasligi kerak. Benuqson avtomatizm san'ati. Palmer shu narsani jonidan ardoqlar edi, chunki u o'ylash zaruratidan xalos qilardi.

U yotoqxona bo'lmasidagi chiroqni o'chirdi va eslashga harakat qilib bir daqiqacha eshik oldida turib qoldi - bu oqshom boshida u ochiqmida yo yopiqmida? Hammasi yashin tezligida sodir bo'ldi. Ular divanda emas, qachon yotoqxona bo'lmasida paydo bo'lib qolishganini hatto eslolmasdi ham, biroq endi unga go'yo u yopiqday tuyulmoqda edi. Demak, kel, shundoq bo'la qolsin.

U hammomxonaga kirdi va Virjiniya artingan sochiqni ushlab ko'rdi. Sochiq u qadar ho'l emasdi. Demak, Berns yarim tunda qaytib kelganida, u qurib qolgan bo'ladi. Lekin bundan tashqari, bu shuni bildirardiki, agar sochiq quruq qolgan desa, Palmer cho'milmay qo'ya qolishi kerak. U shosha-pisha o'ziga suv sepdi-da, вЂњklineksвЂќ yozuvli qog'oz salfetkalar bilan artindi.

Qog'ozning mayda parchalari badaniga yopishib qoldi. U o'zini shulardan tozaladi-da, tezda kiyindi.

Shoshish zarurligini his etib u yanada tezroq harakat qilishga majbur bo'ldi. U bilardi: Berns bundan erta qayta olmasdi. Lekin bilib bo'ladimi... To'satdan Palmer o'zini va nimalar qilayotganini go'yo tashqaridan ko'rdi. Josuslik xizmatining mushohadalardan xalos etuvchi qoidalarga teskari o'laroq bu qiyofa daqiqa sayin yaqqolroq ko'zga tashlanmoqda edi.

Faqat endi, unitaz ustida o'tirib, botinka bog'ini bog'lay turib, bugun oqshomgi barcha voqealar nechog'li mo'jizakor ekanini angladi. Josuslikda orttirgan malakasi bir ajoyib kunda unga nafaqat bir chaqaga olmaydigan, balki Palmerni shunday qilishga undagan odam bilan noqonuniy visoli alomatlarini yashirishga yordam berganini ham angladi. Bu haqda obdon o'ylab ko'rganida Palmerning ko'z o'ngida bu holat o'zining butun bema'niligi bilan namoyon bo'ldi.

Sochiqni tekislar ekan, u umuman urinib-chirinishga arziydimi o'zi, degan xayol miyasiga keldi. So'ng bu xayolni miyasidan chiqarib tashladi.

U hammomxonadan chiqib, to'satdan yana qaytib kirdi. Yuzini burishtirib, u yana bir necha salfetka oldi, surma oyna eshikni qunt bilan artdi, sovun surdi va qo'lidan kelganicha poldagi halqobchalarni artib chiqdi. Ho'l qog'ozni unitazga tashlab, suvni qo'yib yubordi.

вЂњKlineksвЂќ salfetkalari. Palmer vannaxonadagi chiroqni o'chirdi, eshikni yopib qo'ydi, (Shundaymidi? Shunday edi) va mehmonxonaga bo'lmasining o'rtasida, oq gilam ustida bir daqiqacha turib qoldi.

U shu holda turar ekan, fikrlashdan o'zini tiyib turolmadi, albatta.

Shu ishni qilish shartmidi o'zi?

Palmer otasining axloqiy qoidalari bo'yicha o'zini uchchiga chiqqan ahmoqdek tutayotganini bilib turardi. Agar otasiga ta'sir qilganida, bunday hol yuz bermas edi, chunki otasi o'z xizmatkoriga tanbeh bermoqchi bo'lsa, u buni iloji boricha alayna-oshkor qilar edi. Maxfiy, shaxsiy uchrashuv tayinlash haqidagi fikrining o'zi otamga oliy darajadagi qo'rqqoqlik bo'lib ko'rinar edi. Biroq keyin Palmer otasining hech qachon Mak Bernsga o'xshagan unga tobe odami bo'lmaganini o'yladi.

Palmerning nigohi kokteyl stolchasida turgan ikki qadahga tushdi. Ulardan birining gardishida labbo'yoqning yoy shaklidagi cho'g'dek dog'i bor edi. U dog'ni o'chirib tashlash niyatida stakanga cho'zildi. вЂњKlineksвЂќ. вЂњKlineksвЂќ. Palmerning qo'li havoda muallaq qoldi. U Virjiniyaning bu yerda bo'lish (bu haqda Mak Berns biladi-ku!) izlarini yo'qotishga urinishida vahima alomatini ko'rdi. Modomiki vahima bor ekan, demak uning sababi ham bo'lishi kerak-ku?

Palmer o'tirdi va qo'lga Virjiniyaning qadahini oldi. U yuragida allaqanday bezovtalik his etdi - go'yo achchiq, suvo'tlar qoplagan, sariq po'rtanali xufiya gunoh daryosi tashqariga otilib chiqib, yuragini suv bosib bormoqda edi.

Bo'lmagan gap, o'yladi u. Nafsilamrini aytganda, men boshqa odamman. Virjiniya nohaq. Sovuq odam o'lmagan. Hammasini boshqa qaynoq odam qildi, ammo o'sha qaynoq odam aslida men emas. U labbo'yoq dog'i qanday paydo bo'lib, qanday yo'qolayotganini kuzatar ekan, qo'lida qadahni asta aylantirdi.

вЂњSeni nima deb chaqiray? - so'radi u. - Ishda-ku o'zim bilaman. Ammo bu yerda nima dey?вЂќ

Bu yerda nima deydi? Ularning bu yerga yana kelishlari mumkinligini o'ylashga nima izn berdi? Sovuq odam nima qilishi mumkinligini juvon tasavvur ham qilolmaydi. Har narsa qila oladi. Ishdan hayday oladi. Har narsa qila oladi. Undan qutulish, bo'lgan gaplarni xotiradan o'chirish unga qiyin emas. Tasodifiy hodisadan, sof jismoniy aloqadan, shunchaki bilib-bilmay qilingan yaqinlikdan tashqari, pirovardida, bu nima bo'lishi mumkin?

Qadahni aylantirar ekan, Palmer yorqin izning qayta-qayta paydo bo'layotganini kuzatdi. Qadahni biroz ko'tarib va sinchiklab o'rganarkan, u g'oyatda zaif xushbo'y hidni, juvon atirining, uning labbo'yog'ining qorishiq iforini tuydi. U qadahni burniga olib keldi-da, havoni asta va chuqur ichiga tortdi. Birdan o'zi kutmagan holda qadahning qirrasini tili bilan yalayotganini his etdi. U ko'zlarini yumdi-da, o'zini o'rindiq suyanchig'iga tashladi.

U endigina yorqin eslagan iliqlik, ha, iliqlik uning vujudini yayratmoqda edi. Tilidagi juvon labbo'yog'ining ta'mi tomog'ini ehtirosli ishtiyoq ila kuydira boshlagandi. Uzoqdan avtomashina tezligining almashgandagi ovozi qulog'iga chalindi. U istamaygina ko'zlarini ochdi-da, qadahni stolga qo'ydi. Uydan shoshib chiqar ekan, u tilining uchini tanglayiga qattiq surdi.

Palmer liftidan eng pastki qavatga tushdi va bir-biriga ulanib ketgan yo'laklarni oralab o'tib xizmatchi eshikka yetib keldi. Yana ko'p martalab foydalanishni bilib, u qaysi yo'laklardan o'tib kelganini esida saqlab qolishga harakat qildi.

Yigirma To'qqizinchi Bob

Palmer o'z mehmonxonasi yonida taksidan tushdi va shveysarga e'tibor bermasdan tezgina mo'jaz vestibuldan lift tomonga o'tdi. O'zlarining bu muvaqqat oshiyonlariga ko'chib o'tgan dastlabki kundanoq u Palmerga yoqmagandi, Lift oldida eshik ustidagi so'nggi qavatning yoyi bo'ylab asta harakat qilayotgan milni kuzatib turar ekan, u bu la'nati mehmonxonaga nisbatan yuragida nafrat hissini tuydi. Bu o'zining ko'hnaligi, boshqalardan ajralib qolganligini, hayotdagidan ko'ra bu yerda ko'proq bo'lgan mungli jigarrang tusi bilan bosib turuvchi tangu tor xona edi.

Hozir ham bu yaramas liftning yuqoriga ahmoqona qatnovini nihoyasiga yetkazishini betoqat kutar ekan, uni yashashga majbur etishgan bu didsiz, kulgili, beso'naqay binoga nisbatan alohida adovat hissini sezib turardi. U bu yerda istiqomat qiluvchi chollarni yomon ko'rardi va xizmat qiluvchi xodimlarning malaylarcha surbetliklariga nisbatan ko'nglida chuqur nafrat tuyadi. U qariyb shu narsaga amin ediki, yo'lka chekkasiga kelib to'xtagan taksini ko'rib, shveysar o'sha zahoti keraksiz topshiriq bilan liftchini yuqoriga jo'natib yuborgan.

Qavatlarini ko'rsatuvchi mil yuqorigi ВЪН 12ВЪК raqamiga yetganini, chayqalganini va ehtimol, butunlay to'xtaganini Palmer kuzatib turardi va bu uning jonini chiqarmay qo'ymasdi. To'g'ri, boshqa lift ham bor edi, biroq, odatda, u vestibul qavatda ochiq, bo'm-bo'sh va qop-qorong'i bo'lib turaverardi.

Palmer liftidan teskari o'girildi-da, yuzaga kelgan vaziyatga mutlaqo beparvodek ko'rinishga harakat qildi, chunki xizmatchilarning barchasi bundan maza qilish niyatida ko'zlarini uzmay qarab turishardi. Soatiga qarab yubormaslik uchun u sigareta olishga qo'lini cho'ntagiga suqdi, biroq bitta ham sigareta qolmabdi. Ko'zining qiri bilan qarab, u mil yana qimirlaganini va yoy bo'ylab yana iziga qaytayotganini ko'rди.

Demak, qulay payt keldi, birdan fikri yorishdi Palmerning. Tutilib qolB-ganiB-dan minnatdor bo'lish o'rniga u uning yaqinlashib kelishiga intiq edi. Endi esa, bu narsa sodir bo'lay-bo'lay deb turgandi, uning yuragi shuvillay boshladi.

U Virjiniyaning deyarli haq ekani haqida o'yladi. O'zining butun oilaviy umri davomida bunaqasi bo'lmagandi, ya'ni hech bo'lmaganda shunga o'xshaganrog'i bo'lmagandi, o'zining gapini o'zi to'g'riladi Palmer. To'g'ri, o'n yilcha muqaddam Los-Anjelesda bir voqea sodir bo'lgandi, o'shanda Eddy Xeyin tungi soat uchda bo'kib ichib olgandan keyin Palmerning xonasiga ikki nafar uchiga chiqqan fohishani olib kirishdi. Hatto o'shandan keyin ham Palmer nima bo'lganini aniq-tiniq eslay olmagandi. Shu oqshomning klinik, deyarli muolajalik muhitini u juda yaxshi eslaydi: go'yoki u me'daning kuchli ifloslanishidan aziyat chekayapti; shunda qiz tantanavor tusda uning oshqozonini yaxshilab yuvgandi. Endi Palmerning eslashicha, o'sha qiz juda ham chiroyli edi. ВЪН Bu yerda dunyodagi eng go'zal fohishalar ishlashadi, ВЪК - deb uni ishontirgandi Xeygen. Bundan tashqari qiz sabr-bardoshli va oqko'ngil edi. Shungacha bironta ham ayol zoti uning uchun, to'g'rirog'i, unga bu qadar g'amxo'rlik ko'rsatmagandi. Avvaliga bu Palmerga qandaydir taajjubi bo'lib tuyulgandi. Ketar chog'da Xeygenning qizlarga yuz-yuz dollardan tutqazganini ko'rgach, uning taajjubi biroz susaygandi. Ilgarigi bilan hozirgisining o'rtasidagi farq shundan iboratki, deb o'yladi Palmer, erinibgina kelayotgan liftning qaysidir qavatda to'xtagan ovozigacha quloq solarkan, Los-Anjelesda u jismoniy lazzat olmagandi - hammasi deyarli uning ishtirokisiz sodir bo'lgandi. U bilan qiz o'rtasida faqat mutaxassis tabib va bemorning halol munosabatlarigacha bor edi, xolos va nihoyat, Chikagoga qaytib kelishidan avval butun bir hafta o'tgandi, bu hafta davomida g'irashira xotiralar go'yo g'ilof tagiga yashirib tashlangandi. U Edisni bokira, dilbar va vafodor bir holatda uchratishga muvaffaq bo'lgandi.

Bugungi ish boshqacha edi.

Lift eshigi ochildi va undan iljaygan liftchidan boshqa hech kim chiqmadi:

- Ha, mister Palmer, ser.

Bugungi ish boshqacha edi, mushohada qildi Palmer lift xonasi yuqorilab borar ekan. Hislarini tartibga solib olishi uchun esa uning vaqti yo'q edi.

Ular kerakli qavatga juda tez yetib borishdi.

- Marhamat, ser.

Palmer o'z kvartirasiga qarab ketdi. Eshikka yaqinlashganda qadamlarini sekinlatishga sira odatlanmagan edi, bu gal ham shunday bo'ldi. Biroq uning fikrlari go'yo eng quyi tezlikka tushirib qo'yilganday edi. Bog'lamdan kerakli kalitni topguniga qadar Palmerning fikrlari vazmin va jiddiy tus oldi. Bu hol quyi tezlikka solayotib ВЪН jipB ВЪК haydovchisi loyga botgan mashinani chiqarib olish uchun g'ildiraklarning aylanishiga zo'r berganiga o'xshab ketardi.

- Kim u?

- Xayrli kech, Edis, - dedi u eshikni ichkaridan zichlab yoparkan.

- Men Ediskas, Jerriman.

Palmer orqasi bilan eshikka suyandi-da, bir lahza ko'zlarini yumdi.

- Oying qani?

- Ular sizni rosa kutdilar, - dedi qizi yo'lakdan unga tomon yurib kelarkan. U yalang oyoqlarning har doimgiday polga og'ir-og'ir shapillab urilganini eshitib turardi. - Keyin ketdilar.

Palmer ko'zini ochdi-da, qiziga qaradi. Endi 11 yoshga kirsam ham yalang oyog'i bilan bo'yi 167 smga yetgandi. Dahlizdagi g'irashira yorug'da uning yaltiroq sochlari odatdagidan ko'ra qoraroq bo'lib ko'rinar edi. Tikka farq qoq ikkiga bo'lib turgan sochlari rafaelcha usulda yelkasiga tushib turardi, so'nggi vaqtda yoshlar orasida bu ancha keng urf bo'lgandi. Modomiki, 11 yoshga to'libdimi, o'yladi Palmer, Jerri o'zini bo'y yetgan qiz deb hisoblama bo'laveradi. Uning oqish chehrasi onasiga tortgan, yoz paytlarda yengil sepkil qoplaydi. Biroq yuz tuzilishi esa Palmerning o'zi - cho'zinchoq, ensiz va yonoqlari chiqiq. Ko'zlarining, o'zicha dedi Palmer, ilgari ham bir necha marta payqaganimdek, bir-biridan uzoqligi mening o'zimday, tiniq va tim-qoralikni esa Edisdan olganday, biroq yuqoriga ko'z milkining g'alati tarzda salqi tortib turishi uning chehrasiga sharqona tus berib turadi.

- Soat 10 dan oshib ketibdi-ku, - dedi u.

Jerri terlagan burni uchini otasining iyagiga surtib oldi, ingichka qo'llari bilan belidan quchoqladi va uni shunaqangi qisdiki, Palmer nafas ololmay qoldi.

- Vudi hali ham uxlagani yo'q, - dedi qiz bo'g'iq ovozd.

- Top-chi?

- Uxlayapti.
- Baxtiyor Jerri esa uyqusirab yuribdi-yu, uxlamayapti.
- Hecham uyqusiraganim yo'q-da, - e'tiroz bildirdi Jerri, otasiga qarash uchun orqasiga tisarilib. - Galstugingizga nima bo'ldi? Palmer boshini egib qaradi - galstugi bir tomonga og'ib ketibdi. U to'g'nog'ich qadashni esidan chiqargandi. Ko'ngilsiz bir sezgi bilan u darhol galstuk to'g'nog'ichi Berns uyining allaqayerida qolganini esladi. Biroq shu zahoti anglab yetdiki, hatto Berns uni topib olganida ham bu unga hech narsani fosh etmaydi: bor-yo'g'i bitta to'g'nog'ich-da - tikuv ignasidan biroz uzunroq, mittigina oq dumaloq boshchasi bor. Berns uni Palmerda hech qachon ko'rmagan, chunki uni doim ko'ylak ichkarisidan to'g'nab olardi, shunda galstukning qadab qo'yilgani sezilmaydi. Bunday to'g'nog'ichlar idora buyumlari sotiladigan har qanday do'konda qutilab yotadi.
- To'g'nog'ich tushib qolgan bo'lsa kerak, - izoh berdi Palmer.
- Boshqasini to'g'nang-da, jo'nang. Berkxardtnikida bir soat burun bo'lishingiz kerak edi, - dedi Jerri.
- Nima?
- Menga qichqirmang.
- Ey xudoyim! - Dahlizda turgan toshoynaga o'zini solish uchun Palmer o'girildi. Unda yuzidagi ifodani anglab bo'lmas bir ozg'in odamni ko'rdi. Kostyumi joyidaligiga e'tibor qildi. Pidjakni uloqtirdi-da, u yotoqxona bo'lmasiga otilib kirdi, yo'l-yo'lakay galstugi va ko'ylagini yechdi.
- Voy dadajon-ey! - yozg'urdi Jerri uning izidan chopib. - Hech yetib bo'lmaydi-ya sizga!
Yangi ko'ylagini kiyar ekan, Palmer uni yana kimdir kuzatayotgandek his qildi. U qayrilib yotoqxona bo'lmasi eshigiga qaradi va ostonada o'ychan va sarosima bir holda turgan to'ng'ich o'g'li Vudini ko'rdi.
- Dadamning hech bunaqa o'zlarini urganlarini ko'rganmisan? - qichqirdi Jerri ukasiga.
- Dada, - gap qotdi o'g'li, - tijorat gazetasi nima degani?
Palmer qoshini chimirdi.
- Juda paytini topib gapiradigan ma'sum qobiliyating bor-da, - dedi u tugmani yangi, epaqaga kelmagan ilmoqdan o'tkazishga chiranan ekan. - Balki hafta oxirigacha kutib turarsan?
- Hm-m? - hayron bo'lib ovoz chiqarib qo'ydi Vudi.
- Avval tushuntirib bering-chi, вЂњma'sumвЂќ nima degani o'zi? - taklif kiritdi Jerri.
- Vaqtim yo'q. - Palmer galstuklar osig'liq turadigan ilg'ichga qaradi, biroq shu zahoti Berkxardtnikiga kunduzgi galstugimda borganim ma'qul degan xayolga bordi. Bu ancha tabiiy ko'rinadi. Ikkiyoqlama hayotning boshlanishi.
- Ma'sum, - derdi bu orada Jerri, - gunohlardan xoli degani.
Palmer qiziga ko'z tashladi va uning ukasiga qarab turganini ko'rdi. U galstukni taqdi-da, bugunning o'zida uchinchi marta bog'layotganini esladi. Qani endi, o'g'illarimdan loaqal bittasi shu Jerriday aqlli bo'lsaydi, degan xayol dilidan o'tdi. Bu ularga juda zarur edi. Qizning o'ziga bir vaqt kelib o'tkir aqli halaqit berishi ham mumkin. O'g'illariga uning ziyrakligidan ozgina yuqqanida edi. Bu fazilat ham qizida keragidan ortiq darajada kuchli. Kim bilsin, balki bunday xatarli alomatlar haddan ortiq bo'rtib qolmasligi uchun qizi yaxshi tarbiya olib voyaga yetar. Chiroy oldida hammasi kechiriladi.
Palmer galstugini taqdi, uning ingichka uchini ko'ylak ostiga tiqdi va yana pidjakni kiydi.
- Janjal bo'lmasligi uchun, - dedi u eshikka yo'nalarkan, - men Jerriga yana yarim soat uxlamay turishga ruxsat beraman, seni esa, Vudi, shu yarim soatdan mahrum etaman. Boshqacha aytganda, siz ikkovingiz karavotingizga rosa 10.30 da yo'l olishingiz kerak. Tushudingizmi?
- Angladim, - dedi javoban Jerri.
- Men esa yo'k, - qaysarlik bilan dedi o'g'il.
- Jiddiy aytayapman, - dedi Palmer.
- Ishlar qalay, mister Jiddiy? - gap qotdi Jerri. - Sizga mister Shubhani tanishtirishga ruxsat bering, Mister Shubha, mister Jiddiy bilan tanishing. Mister Jiddiy, tanishing...
- Bas qil-e, - uning gapini bo'ldi Vudi. - Senga kechroq yotishga ruxsat tegdi, men esa bundan qiynalishim kerak. - U Palmerga norozi qiyofada qarab qo'ydi. - Bu adolatdan emas, dada. Siz doim uning tarafini olasiz.
Palmer o'g'luga qaradi; bo'yi deyarli uning bo'yi bilan teng - 180 sm. Agar bryunet bo'lganida, allaqachon qalinlashib qolgan murtlarini qirdirgan bo'lardi; ovozi ham otasidek bosiq, salmoqdor bo'lib qolgandi. Qiziq, agar peshonasiga yozilgan bo'lsa, Vudining kap-katta odam bo'lishi uchun qancha vaqt kerak bo'larkan? Shu zahoti u yana noto'g'ri yo'ldan borayotganini anglab qoldi: Jerri aqlli, jasur, dangalchi edi, Palmer esa o'g'lining undan qolishmasligini istaydi, chunki u opasidan uch yosh katta edi-da. Palmer yana bir karra, o'g'lim bilan qizimga bir andazadan qaramasligim kerak, deb eslatib qo'ydi.
U o'g'luga jilmaydi-da, uning qo'lidan siladi.
- Men singlingga yarim soat berayotganim sababi shundaki, u baribir bermaganimga qo'ymaydi.
- Bilaman, - rozi bo'ldi Vudi. - Nega yangi ko'ylak kiyib oldingiz?
- Bossnikiga mehmonga ketayapman.
- Anovisi ham top-toza edi-ku?
- Uh, - dedi Jerri, - bunaqa gaplarni eshitgandan ko'ra borib yotganim afzal.
Bolalari uni eshikkacha kuzatib qo'yishdi. U yerda Jerri otasini yana bir marta quchoqladi va o'pish uchun qoq miyasini tutdi. So'nggi yillardagidek, Palmer bir tunga Vudini o'pishga jur'at qilmadi. Ehtimol, u o'smirdagi izhor etib bo'lmas hadikni his qilgani uchundir - birdan u bir kun kelib parishonxotirlik tufayli uni yosh boladay o'pib qo'ysa-chi? Ular qizning boshi osha bir-biriga bosh iring'ab qo'yidilar va Palmer umuman qo'lidan kelgan darajada o'zini nosamimiy his qilib, o'g'luga ko'z qisib qo'ydi. Bu tuyg'u o'rnini qoplash maqsadida u Jerrini yana bir bor mahkam bag'riga bosdi.
Qiz o'zini orqaga oldi-da, jilmaydi.
- Bugun sal g'alatiroqmisiz, - dedi Jerri. - Nima gap? Nima bo'ldi?
Lift tomon yo'l olarkan, u soatiga qaradi. Berkxardtnikiga rosa bir soat kechikayapti. Taksida Palmer baribir omadi kelganini angladi. U o'zining yangi, bevafo er holatiga ko'nikishi uchun ortiqcha vaqtga ega bo'lgandi. Shuncha ziyrak bo'lganiga qaramay, Edis bu borada qizi bilan tenglasha olmasdi. Ziyofat oxiriga kelib, dedi o'ziga-o'zi Palmer, Jerri payqagan bu g'alati ko'rinishim, hech shubhasiz, beiz yo'qoladi.

Berkxardtning Sentral-parkdan janubda joylashgan shahar qarorgohi ichki zinapoyali ikki qavatli odmigina uydan iborat edi. Bino eski va ancha tor edi; unda bir vaqtlar rassomlar va mashshoqlar studiyasi bo'lar edi. Bank bu uyni 1939 yillarda, uning sohibi bay puli sotib olish huquqidan mahrum etilganda olgan edi. Butun qavatni egallagan uzun-uzun xonalar kichik-kichik bo'laklarga bo'linib, qayta ta'mir qilingandi - faqat eng yuqorigi, ikki qavat balandlikdagi, parkka qarab ochiladigan egik derazalari bo'lgan xonagina bundan mustasno edi. Avtomatik liftda Palmer pastak, ozg'in, qorachadan kelgan 55-57 yoshlardagi bir odam bilan ro'para bo'lib qoldi - u qandaydir tanishdek ko'rindi. Tashqi ko'rinishiga qaraganda, bu sochi haddan tashqari qora, egnidagi pidjagi rangi jiletiga sira mos kelmagan odamning kim bo'lishidan qat'i nazar, ammo bankir emasligi aniq ko'rinib turardi: suvratfurushmi, impressoriomi-ey... Ikkovlari ham yuqorigi qavatdagi xonaga borishayotgani ma'lum bo'lgach, ular bir-birlariga bosh iring'ab qo'yishdi.

- Mister Palmersiz, shunday emasmi? - so'radi haligi kishi past ovozdagi kuchli britan lahjasida. Uning katta-katta qora ko'zlari Palmerni odatdan tashqari tikilib qarar edi.

- Ha, - qo'lini uzatdi Palmer. - Mister...

- Nikos. - Ular qo'l siqishib qo'yishdi.

- Endi esladim, - dedi Palmer. - Besh yilcha burun, ha?

- Chikagoda... - to'ldirdi Nikos.

- Garris Trast bilan bo'lgan uchrashuvda, - davom etdi Palmer.

Demak, o'sha ekan, o'yladi u, Archibald Nikos, ikki aka-ukaning kichigi, ular вЂњLionel Nikos va o'g'illarivЂќ nomli haddan tashqari murakkab investitsion bank rahbarlari bo'lgan, ular besh yil muqaddam Chikagodagi Garris Trast va bir qancha mahalliy banklar bilan bitim tuzishgan, sanoatga yirik zayom taqdim etish maqsadida Palmer otasining bankini ham o'z ichiga olgan edi. Shu bitim yana nima bilandir bog'liq edi. Bu narsaning nima ekanini Palmer eslashga harakat qildi-yu, biroq lift to'xtab, uning fikrini bo'lib qo'ydi.

Uning Nikos bilan birgalikda kelishi, Palmerning payqashicha, ayni vaqtdagi kechikishini oqlayotgandek bo'ldi. Bundan tashqari, bu Edisning ular ikkalasi birgina ish bilan mashg'ul ekan degan fikrga kelishiga yordam berardi. Nima bo'lganda ham Edisning salomlashuvi Palmerni ancha samimiy bo'lib ko'rindi. U xotining yoniga borib turdi va kelganlarning har biriga navbati bilan bosh iring'ab chiqdi. Palmer ularning barchasini bilar va ular ham Palmerni bilar edilar - harholda unga shunday tuyuldi.

Shifti juda ham baland bu xonaning eng to'rida, burchakka surib qo'yilgan o'rindiqlik bilan yonma-yon bir-biriga taqalgan ikkita javon baqamti turgan joyda Garri Elder o'tirardi. Garrining oldida YuBTKning uchinchi odami, qandaydir uzun suhbatga kirishib ketgan Kliff Mergendal turardi. Uning ixtisosi mablag' jamg'arish edi. Palmer Nikosning to'g'ri Kliff Mergendal tomon yo'l olganini ko'rди.

Qarshidagi burchakda, baland egma deraza tagida fransuzcha usuldagi uzun kat bo'lib, chekkalari kashtali yopqisi qat-qatlanib yerga tushib turardi. Katda qalin malla sochli, eridan o'n besh yoshlar kichik missis Mergendal o'tirardi. U baland bo'yli Uintroop Skipuort bilan gap sotardi, daroz bo'yli bu odamning ikki o'ziga xos fazilati bor edi: u shahardagi eng eski va eng kichik banklardan birining direktori va Palmerning barcha tanishlari ichida Vinni va Skippi deb erkalab chiqariladigan yagona kishi edi. Har ikkala nom ham qandaydir salbiy ma'no kasb etardi, ammo bundan Skipuort zarracha xafa bo'lmasdi. Edisning yonida Greys Berkxardtning o'zi o'tirardi; uning yorug' olamga chiqishi munosabati bilan Palmer bir kuni ramzli qilib ifodalaganidek, bugun uning вЂњxalqqa ko'rinishvЂќlaridan biri edi.

Palmer Missis Berkxardtning Edis va u bilan olib borayotgan yengil suhbatini rishtasini uzmagan holda uy sohibasiga zimdan razm sola boshladi. Greys Berkxardt haqidagi ma'lumotlar g'oyat g'aribona edi. Borlari ham g'iybatdan xoli edi. Qariyb barcha vaqtini, hatto eng yomon yoz oylarini ham u Konnektikut shtatidagi o'z uyida o'tkazardi; shaharga esa ko'p deganda yiliga olti martagina chiqardi. Olamga namoyon bo'lish uchun uning aynan nega bugunni tanlagani sababini Palmer ayta olmasdi.

Greys Berkxardt eri bilan deyarli bir xil - 65-66 yoshdagi jikkakkina, qotma ayol edi. Chehrasidan qon tomib turuvchi eridan farqli o'laroq, uning yuzi kasalvand va rangpar ko'rindi. Palmer uning sochini xiyol bo'yaganini payqadi, bu ayol kutganchalik natija bermagandi: oppoq sochi deyarli uning yuzi rangi bilan bir xil bo'lib qolgan edi. Aftidan, Greys Berkxardt qandaydir kasalga chalingan, o'yladi Palmer, yo'qsa bu qadar zahillashib ketarmidi? Keyin baribir bu zahillik daf'atan qaraganda uncha sezilmaydi-ku, degan to'xtamga keldi. Harholda Greysning zahilligi uning kasalvandligini bildirmasdi. U dadil va yengil, jag'i-jag'iga tegmay gapirar, bir qarasang bolalar tarbiyasiga oid goh u, goh bu muammolarni tilga olar, yana bir qarasang so'nggi kiyim modalari, do'stlari boshiga tushgan musibatlar va erining sog'lig'idan so'z ochar edi.

- ...uning yoshidagi erkaklar uchun bu g'alati-ku, - dedi u.

- Har qanday yoshdagi erkaklar uchun ham, - quvvatladi Palmer; so'ng bu xushomadni u nechog'li notabiiy yengillik bilan aytganini payqab, hushyor tortdi.

- Juda to'g'ri aytdingiz, - uni ma'quilladi Greys Berkxardt. - Sizlarning tilingizda nima deydi o'shani, zo'r berishmi, nimaydi? Uning zo'r berganini o'z ko'zim bilan ko'rdim. Yo'q, u buni ortda qolmaslik deb atagandi. Ha, nazarimda shunaqaydi, ortda qolmaslik. U o'zidan naq 20 yosh kichik erkakka baravar kelaman deydi-da, lekin o'sha yosh odam ham Leyn charchashidan ancha oldinroq halloslab qoldi.

- Men ko'pincha Vuds ham atletika klubiga borib tursa yaxshi bo'lardi deb o'ylardim, - dedi Edis. - Chikagoda u yugurish desa balodan qochganday qochardi. Loaqal bir necha kilogrammga to'lishganida ham men uni ko'ndirardim. Lekin...

Har ikkala ayol burilib, Palmerning boshidan oyog'iga razm solib qaradi.

- Judayam ozg'in, - qat'iy ohangda dedi Berkxardt. - Qiltiriqlik va och erkaklar haqida nima deyilardi bu? Bunday erkaklar xavfli bo'ladi. - Qoshini chimirib, ayol Palmerni qarab qo'ydi. - Lekin shunday bo'lsa ham uning yuzi ajabtovar - havas qilsa arziydi, - qo'shib qo'ydi u jilmayib.

- Xonim, - so'z qotdi Palmer, - meni juda maqtab yubordingiz. - U xiyol egilib qo'ydi-da, ulug' yoshdagi, smoking kiygan va galstuk taqqan negr yumshoq oq sochiqlik bilan stakanlarni artib turgan barga yo'naldi.

- Nima ichadilar, mister Palmer?

- Viski. Muz bilan, faqat maydalab soling, iltimos.

- вЂњSkotch mistvЂќmi? - so'radi barmen.

- Zo'r.

- Limonli bo'lsinmi?

- Zo'r.

Hayot murakkabliklaridan paydo bo'lgan g'azabini bildirmaslik uchun Palmer nafasini ichiga yutishga urindi. Barmenga qilgan jo'ngina buyurtmasi sal bo'lmasa katta tomoshaga aylanib ketayozdi. Ish yuzasidan chaqirilgan yig'ilish xotinlar bilan to'ldirilgan dunyoviy ziyofatga aylantirib yuborilgandi. Bu yerda o'ynalayotgan o'yin boshdan-oyoq soxta edi. Palmer stakanni oldi-da, aslida nima bo'layotganini anglashga harakat qilganicha bar oldida birpas turdi.

Oldilariga Nikos yurib kelganidan keyin Garri Elder va Kliff Mergendal yana birmuncha vaqt suhbatni davom etdirishdi; qandaydir ichki quvvat bilan ta'minlanganday, suhbat cho'zilgandan cho'zildi va uni to'xtatish qiyin edi. Biroq YuBTK vakillari oxiri Nikos ularning oldiga bekorga kelmaganini fahmlashgach, ular o'sha zahoti jimib qolishdi va go'yo o'zlarini uning ixtiyoriga topshirgan bo'lishdi. Shu asnoda Berkxardtning nigohi shu guruhda to'xtadi va u garchi o'zi xona o'rtasida, ko'rinmas chiroqning ko'zni oluvchi nuri ostida o'tirgan bo'lsa-da, ularni bir lahza ham ko'zdan qochirmayotgan edi. O'zini Archer ismli, Palmerning yoshidagi, YuBTKning deyarli barcha ishlarini yurituvchi yuridik firma sohiblaridan biri bilan gaplashayotgandek qilib ko'rsatmoqda edi.

Archer ko'p jihatdan Palmerga o'xshab ketardi. Ikkovi ham qirqdan sal oshgan, ikkovi ham xiyla novcha va qotmadan kelgan, yuzlaridan o'qimishliliklari ko'rinib turgan va sochlari kalta qilib olingan odamlar edi. Archerning otasi asr boshida yuridik firmaga asos solganda, Archer sherik bo'lgandi, bu ham uni Palmer bilan yaqinlashtirgan edi. O'xshashlik shu yerda tugardi. Archerning rangi judayam qoracha, deyarli zaytun tusida edi, qora sochidan ham ko'kish rang aks berib turardi. Bu odamni kuzatar ekan, Palmer uning chehrasidagi ziyolilik faqat yuzaki ko'rinish, xolos, deb o'yladi. Archerning zehni yuridik fakultetni bir amallab bitirib olish va advokatlikka imtihon topshirishgagina yetardi. Uning qudrati oilaviy va ish munosabatlaridagina namoyon bo'lar edi.

Men ham, deb dilidan kechirardi Palmer, Berkxardtning nog'orasiga o'ynaydigan maymundan u qadar farq qilmayman.

Viskidan og'zini to'ldirib ho'pladi-da, Palmer jo'rttaga Berkxardtning yonidan yurib o'tdi va xona to'rida gaplashib turgan uchala kishi tomon yo'l olayotib boshliq uni to'xtatib qolishi mumkinligini ko'ngli sezdi.

- Vudi, - dedi Berkxardt xiyol xirillagan, bo'g'iq ovozd, - Jimmi Archer esingdami? - Uning katta-katta bo'g'imdor barmoqlari Palmerning qo'lini tirsagi yuqorirog'idan qisib turardi.

- Jimmi, ko'rinishing chakki emas.

- Hozirgina Buenos-Ayresdan keldim.

- Qoyil - dedi Palmer. U o'z boshlig'iga qaradi. - Ko'rinishingiz hayron qolarli darajada yaxshi. Turnikda chaqqon harakatlar qilishingiz bilan yigitlarni dog'da qoldirishingizni xotiningiz so'zlab bergandi.

- Yo'q, bu ilgari shunday edi, - guldirab dedi Berkxardt. - Bir lahza u Palmerning qo'lini qattiqroq qisdi. - Endi oldingi valdirashlarim yo'q, Vudi. O'lguday jonimga tekkan.

Palmer uning chap yonidan ko'ksini ushlab qo'ydi:

- Soatday haliyam bir tekis urib turibdimi, axir?

- Hah. Mana bu yog'idan xavotir olmasam bo'ladi. - Berkxardtning mitti oqish ko'zlari suzildi. Aftidan, u ko'zlarini o'tkir oftob nuridan qisgandi. U Palmerning qo'lini qo'yib yubordi, mushtumini tugdi-da, uning ko'kragi ustidan turtib qo'ydi. Harakat qisqa bo'ldi va aftidan, Berkxardt unga hech qanday kuch sarflamagan edi. Shunday bo'lsa ham yaxshigina og'riq berdi.

- Sekinroq-da, - g'udrandi Palmer. - O'rdamchilarga yomon muomala qilib bo'lmaydi.

Berkxardt Palmerga yuzma-yuz tursa-da, ko'zlarini Archerdan uzmasdi.

- Sezdingizmi, - so'radi u, - ikki raqamli shaxs har doim sizning sog'lig'ingiz g'amida yuradi?

- Men vaqtni isrof qilishning eng yaxshi usulini o'ylab topishim mumkin, - dedi Palmer, - bu sizning ajalni kutganingizdan ko'ra durustroq.

- Bu qo'lingizdan keladi, - ma'qulladi Berkxardt haddan tashqari lutf bilan; harholda Palmerga shunday tuyuldi. - Buni qanday uddalashni ham bilasiz.

- Nechta vitse-prezidentni dafn etdingiz, Leyn?

- Shunga munosib bo'lganlarnigina.

Palmer yumshoq kulib qo'ydi.

- Touche[10]. - U burchakdagi uchala erkak tomonga bosh iring'ab qo'ydi. - Borib bank ishlarimiz haqida gaplashay.

Berkxardtning kuchli barmoqlari ayni boya musht tushgan joyda yana tugildi. Palmerning qo'li zirqiraganday bo'ldi.

- Biz sen bilan qanaqa gaplashar edik, esingdami o'zi? - so'radi Berkxardt.

- Bir narsa esimda qolgan bo'lsa o'lay agar, - javob berdi Palmer, - sizni bankda juda kam ko'rganimdan siz bilan qanday gaplashish ham esimdan chiqib ketibdi.

- Mening sening ortingda turishim senga aslo kerak emas, Vudi. Tushunishimcha, sen o'zing qoyilmaqom qilib eplaysan.

- Kim aytdi buni sizga?

- Mening tonggi gazetalarim. Sen ular har uch kunda bir, goho undan ko'proq chiqib turasan.

- Agar siz har rasmiy ziyofatda prezidiumda pashsha qo'rib o'tirishlarim haqidagi xabarlarni nazarda tutayotgan bo'lsangiz, unda siz haqsiz.

- Faqat shugina sening tez-tez chiqishingga sabab bo'lmayotgandir?

- Sirakuzada kelasi haftada ma'ruzam bor. O'ylaymanki, prezidiumda pashsha qo'rib o'tirganimga nisbatan bu olg'a siljish bo'ladi.

- Yana qayerda nutq so'zlaysan?

Palmer peshonasini tirishtirdi:

- Bir haftadan keyin Buffaloda. Keyin o'n kun davomida Bruklinda, Utikda va Rochesterda. - Palmer boshliqning o'z qo'lini qo'yib yuborishini kutardi.

- Jimmi, hech mening nutqlarimni eshitganmisan? - so'radi u.

- Bu nima deganing, Vudi?

- Bank vakili sifatidagi nutqlarimni eshitganmisan?

- Aytolmayman.

- Bu kichikkina, g'oyatda g'alati tomosha, - tushuntirdi Palmer. - Debocha sifatida, haliginday, olamning paydo bo'lishidan boshlab banklar tarixining maroqli manzarasini qoralayapman. Bobil don omborlari. Misr tijorat birlashmalari. Barcha asrlar osha. Bunga, hazil qilib aytganda, rosa besh daqiqa vaqt ketadi. Qarabsizki, men o'z davrimizda paydo bo'lib qolibman - qand po'stlog'li achchiq hapdori va biz omonat banklariga shafqatsizlarcha hujum boshlab yuboramiz. Eshitib qulog'ingizga ishonmaysiz.

- Sening ma'ruzalar yozishingni bilmas edim, Vudi.
- Men hecham yozmayman. Ularni yozib berishadi... - To'satdan Berkxardt uning qo'lini juda qattiq qisib yubordi. Palmerning yuzi bujmayib, qo'lini bo'shatish uchun bir chetga chekildi. - Shaharda nutq so'zlaydigan bo'lsam senga xabar qilaman, Jimmi. Bu zo'r bo'ladi, sen nutqimni bir eshitib qo'yishing kerak.
- Tushunishimcha, - dedi Berkxardt salmoq bilan, - bank ishbilarmolari oldida nutq so'zlashdan oldin sen o'z tomoshangni obdon pishitib olar ekansan.
- Juda topib aytingiz.
- Lekin oldindan maqtanishga arzimaydi, - deb gapni tugalladi Berkxardt Archerga kulib qo'yarkan.
Palmer bossning mitti ko'zlari yana xona burchagida turgan uchala kishiga qadalganini payqadi. Uzoq so'rab o'tirmay Palmer Berkxardtning oldidan ketdi va o'sha guruhga yaqinlashganda Archibald Nikosning so'zlari qulog'iga chalindi:
- ... bugungi iqtisodiyotning ayni mohiyati.
- Siz haqsiz, albatta, - dedi Kliff Mergendal, - biroq bozorning hozirgi holatida bunday past foizli, bunday hajmdagi ta'minlanmagan zayom bir oqshomda hal qilish mumkin bo'lgan masala hisoblanmaydi.
- Bundan tashqari ham, - gap qo'shdi Garri Elder, - zayomni to'lashga berilgan mutlaqo uzoq muddatni hisobga olganda, amalga oshishi qiyin reja kelib chiqadi.
Bahsga tortmoqchi bo'lganday Nikos o'sha iljaygancha Palmerga o'girildi.
- Bo'lmasa-chi, - dedi u, - bunday bitimning jamoatchilikka ta'siri qaysidir darajada o'zidan-o'zi qo'shimcha ta'minot bo'lib hisoblanadi.
- Bu qanaqa bitim bo'lishi kerak? - so'radi Palmer.
- Bu... - Nikos tilini tishladi. Uning chaqchaygan ko'zlarida besaranjomlik paydo bo'ldi.
- Vudi zayom muammolari bilan shug'ullanmaydi, - dedi Garri Elder o'zining baland xirildoq ovozi. - Bular bank ishlarini muhokama qilgan qisqa maslahatlashuvlarimizga vaqt topishi uchun u omonat banklarining mana bu mashmashalari bilan qattiq band.
- Tushunaman, - javob berdi Nikos. U bir daqiqa jim qoldi, keyin jilmaydi... - Judayam maftunkor xotiningiz bor-da, mister Palmer.
Suhbatning bu yo'sinda o'zgarishi uning chakkasiga tarsaki tortganday bo'ldi. Palmer javob tariqasida lablarini tikkasiga cho'zib jilmaydi.
- Rahmat. Hech shunga e'tibor qilmagan ekanman, - dedi u suhbatning avvalgi mavzusiga qaytar ekan, - lekin men tafsilotlarni hozir eshitganlarim bilan taqqoslab ko'rishga harakat qilaman. Mening aqlim yetmay turgan yagona narsa - bu hajm haqidagi gap edi.
- Yarim milliard, - dedi Mergendal, go'yo pulning haddan tashqari kattaligi uni tashvishga solgandek, biroz asabiy holda.
- Qanaqa foiz me'yori bo'yicha? - astoydil so'radi Palmer. - Oltimi? Beshmi?
Garri Elder chiyillab kuldi va Nikosga ko'z qisib qo'ydi.
- U har birimizning joyimizni solib qo'yadi, Archi.
- Besh yarim, - javob berdi Mergendal taklifning oshkora bema'niligidan shikoyat qilgan ohangda. - Bu me'yor faxriylar uchun imtiyozli bay puli, jin ursin.
- Tag'in yigirma yildan ko'proq muddatga, - taxmin qilib dedi Palmer.
- Roppa-rosa yigirma yilga, - uning gapini to'g'riladi Mergendal. - Sizga hech qanday yo'riqnomaning hojati yo'q.
Palmer yelka uchirdi va Nikosga murojaat qildi:
- Siz bir narsada haqsiz. Gazetalarning birinchi sahifalariga tushish uchun bu hiyla g'ayriodatiy hol. Lekin men YuBTKning reklamani qo'shimcha ta'minot sifatida baholashiga ishonmayman.
- Bu omadsiz mubolag'adan boshqa narsa emas, - shoshib gap qotdi Nikos. - Aslida bunday holda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy munosabat gazetalar uchun shov-shuvli gap emas. U bor-yo'g'i o'ziga xos ishonchsizlik ovozi, xolos. Aynan mana shu palla ayniqsa qulay...
- Menga qarang, - gumbirlab dedi Berkxardt xona o'rtasidan. - Biz hammamiz allaqachon Uoldorfda bo'lishimiz kerak edi. Tomosha yana 15 daqiqadan keyin boshlanadi.
Palmerga barcha ovozlardan haddan tashqari tarmoqlanib ketganday tuyuldi - bu uning ortidagi mehmonlarning o'rnidan ko'zg'algani edi. U o'z stakaniga qarab qo'ydi va yana og'zini to'ldirib ho'pladi.
- Men tushunmay turgan narsam shundaki, - murojaat qildi u Nikosga, yaxshiroq eshitishi uchun ovozi ko'tarib, - bunday iltifotni biz kimga ko'rsatishimiz kerak?
- Boshni qotirmasang-chi, Vudi, - dedi Garri Elder. - Yaqinda meni imtihondan o'tkazganingdan keyin ham senga ishonishimni istaysanmi?
Gap qanday imtihon haqida ketayotganini darhol anglagan Palmer Elderga qaradi.
- Yo'q, to'g'risini aytayapman, - dedi u, - gapim mutlaqo jiddiy.
- ... Mashinalar bo'lishi uchun pastga qo'ng'iroq ham qilib qo'ying, - dedi Berkxardt uning gapiga ulab.
Nikos, aftidan, Berkxardtning e'lonini suhbat mavzuidan qochish uchun qulay bahona o'rnida qo'llaganidan xursand edi. U jilmaydi va Palmerga bosh irg'ab qo'yib, yoni bilan undan nari keta boshladi.
- Ayting-chi, - dedi u, - Fors tanobiysida bugun biz nimani ko'ramiz? Belafontnimi?
Palmer yelka qisib qo'ydi-da, Garri Elderga yuzlandi:
- Qanaqa firma bu, Garri?
- Seni bilarsan deb o'ylagandim, Vudi.
- Yo'q, bilmayman.
- ВЪѢJet-Тех interneshnlbЪќ.
Shu oqshom kechroq Palmer Garri tilga kirganida nima uchun xonada birdan jimjit bo'lib qolganini anglashga harakat qildi. Kiyinishga yordam berayotganlarida mehmonlar suhbatni to'xtatib turganlaridandir? Ehtimol, ulardan bir qanchasi allaqachon eshik tomon yura boshlagandir? Nima bo'lganda ham, Garrining so'zlari deyarli to'la jimjitlikda sado bergandi. Palmer qo'lidagi stakaning sovug'ini his etdi. Sovuq yelka kuragigacha zirqiratib yubordi.
- Jet-Тех? - takror so'radi u.

Ancha keyin, ular fors tanobiysida raqs maydonchasi yonginasidagi stolchada o'tirganlarida Palmer bu sahnani miyasida qayta va qayta ko'rib chiqayotganini, uning botiniy ma'nosini anglashga qaysarlik bilan harakat qilayotganini, bundan badani sovuq jimirlab ketayotganini sezdi. U so'zlariga quloq solmay qo'shiqchini kuzatayotir, baribir anavi yoqda, Berkxardtning uyida nima uchun bosh aylanishiga o'xshash bir nimani his etganini anglashga urindi. Nimagadir oyoqlari ostidagi yer o'yilib, chohga tushib ketayotganday bo'lganini elas-elas eshladi.

O'ttiz Birinchi Bob

Kun ertasi ko'ngilsiz boshlandi. Palmer uyqudan og'ir uyg'ondi. Qisman bu xumordan bo'lsa, qisman shuurida kecha oqshom tug'ilgan noaniq shubhaning o'zidan edi. Edisning Berkxardtningidagi ziyofatda sodir bo'lgan ahmoqona qiliqlarini miridan-sirigacha nonushta chog'ida muhokama qilamiz deb oyoq tirab turib olishi ishning badtar pachavasini chiqarmoqda edi. Endi o'z xonasidagi stolda charog'on qish oftobi tufayli bahaybat yuqorigi deraza qopqog'ini yopib o'tirar ekan, Palmer Jo Lumis va b'Jet-Tex interneshnlb'k haqida Virjiniya Kleri to'plagan ma'lumotni yana bir karra batafsil o'rganib chiqdi. Kallayi sahardan bankka kelib, Palmer Virjiniya bilan gaplashishdan o'zini bazo'r tiyib turardi. U hatto Virjiniya va Mak Bernsga va'da qilgan farqni ham keyinga qoldirdi. Shunday bo'lsa-da, u o'zi ishongan bironta odam bilan Nikosning taklifini muhokama qilmasa bo'lmas edi.

Qog'ozni bir chetga qo'yib va ma'nosiz nigohini qarshidagi devorga tikib, Palmer Virjiniyani ko'rishni xohlamayotganini, chunki uning o'zini qanday tutishini tasavvur qilolmasligini angladi. Ayni vaqtda u shu juvondan boshqa Nikosning taklifi haqida hech kim bilan gaplasha olmasligini ham bilib turardi, ayniqsa hozir, qaysidir tushuncha tomon olib boruvchi yo'lni paypaslab topib olmagunga qadar.

Palmer ichki aloqa tugmachasi tomon cho'zilgan qo'lga razm soldi. Barmog'i b'Skrtrb'k tugmachasini bosganini darhol angladi. Kotiba javob bergach, u hayajonlanayotganinni bilib qolmasin deya asta yo'talib oldi va dedi:

- Ayting, miss Kleri huzurimga kirsin.

Juvonni kutar ekan, Palmer barcha odatdagi ma'muriy xatti-harakatlar unga pand berganini sezdi. Stol ustida u ko'rib chiqishi, saralashi, qovog'ini uyib barmoqlari bilan chertishi, o'qishi, ustida fikr yuritishi, bir joydan boshqa joyga olib qo'yishi, qistirishi, sug'urishi, ustiga qandaydir belgilar qo'yib chiqishi va h.k.lar qilishi kerak bo'lgan ko'pdan-ko'p qog'ozlar yotar edi. Moliya va bank ishlariga oid sahifalari ochib va kotiba tartib bilan taxlab qo'ygan tonggi gazetalar uning qo'li ostida. Bundan tashqari bu yerda b'Uoll-strit jorneb'kning o'qilmagan soni ham bor edi. Biroq Palmer ko'zlarini yopiq eshikka qadagancha qimir etmay o'tirardi. Eshik ochildi-yu, u beixtiyor o'rnidan turdi.

Uning ro'parasiga kelib o'tirarkan, Virjiniya iyak irg'ab qo'ydi:

- Xayrli tong.

Palmer uning qanday joylashib olishini kuzatdi: ikkala oyog'ini yonma-yon qo'ydi, qo'llari tizzalari ustida, kaftlarini tepaga qilib qovushtirib oldi. Bir lahza o'tgach, u juvonning salomiga alik olmaganini anglab qoldi.

- Xayrli tong, - shoshib dedi u. - Ayting-chi... - Omonat banklariga doir mana bu gaplar boshlanganda siz YuBTKda ishlar edingizmi?

Juvon boshini chayqadi:

- Bu hangoma bundan o'n yil muqaddam boshlangan. Men qanday bo'lganini eslayman-u, ammo YuBTK nuqtai nazaridan emas. Ularning nigohlari to'qnashdi. Palmer juvonning yonoqlari bo'rtiq va katta-katta qora ko'zli chehrasiga razm soldi.

- Siz bugun haddan tashqari jozibali ko'rinasiz, - g'udrandi yigit.

Juvon yelkasi osha yopiq eshikka qaradi va juvonga tomon yuzlanib dedi:

- Siz esa unday emassiz.

Yigit bosh irg'ab qo'ydi-da, unga sigareta uzatdi.

- Asabiy bo'lganimda, tun bo'yi mijja qoqmagan bo'lardim.

- Lekin siz, baribir, uxlagansiz, - dedi Virjiniya sigaretani rad etarkan.

Yigit yana bosh irg'idi.

- Notinch.

- Vijdoningizmi? - Juvon xiyol qoshini chimirdi. - Juda afsusdaman.

- Yo'q. - Yigit ular butunlay boshqa-boshqa narsalar haqida gaplashishayotganlarini anglab qoldi. Boz ustiga, buni juvonga tushuntirish uni haqorat qilish ekanini ham angladi.

Albatta, deb mushohada qilardi Palmer, Virjiniya uning asabiylashuvini gunoh tuyg'usi natijasi deb hisoblashi kerak. Uning vijdoni qiynalishidan ham jiddiyroq asabiylashuviga boshqa sabablar bor ekanini juvon tushida ko'ribdimi. Buning ustiga ular kecha oqshom ajrashganlaridan keyin nimalar bo'lganini Virjiniya bilmasdi.

- Vijdoningiz qiynalmadimi?

- Siz o'zingizni aybdor deb bilmasligingiz kerak deb aytmoqchi edim.

- Mening qo'lmdan hech narsa kelmaydi.

- Modomiki men o'zimni aybdor, deb his qilmabmanmi, demak siz ham shunday bo'lishingiz kerak.

- Yaxshi, - rozi bo'ldi Virjiniya, - to'g'risini aytсам, xursandman, - to'satdan uning ko'zlari yanada kattalashib ketdi. - Harholda, - davom etdi juvon, uning ovozi deyarli shivirlab chiqmoqda, ko'zlari esa yigitga tik qarab turardi. - Shu paytgacha mening bironta ishimga bunday huzur bag'ishlamagandi. Endi bo'lsa, - uning ovozi yana jaranglab chiqa boshladi va deyarli ishchan ohang kasb etgandi, - omonat banklari xususida siz yana nimalar bilishni istar edingiz?

Go'yo yelkasidan tog' ag'darilganday o'zini yengil his qilib, Palmer o'rindiq orqasiga yotib oldi; nazarida bir mehribon qo'l badanini silab, vujudini yayratayotganday his qildi.

- Bilasizmi, - dedi yigit, - men sizga bir nechta noqulay savol bermoqchiman, chunki menga sizning tayyor bo'lmagan javoblaringiz kerak. Anig'ini ayting-chi, omonat banklariga doir mana bu jang dastavval qachon boshlangandi?

- Bu 10 yil muqaddam Olbanidagi qonun chiqaruvchi majlis taklifidan boshlangandi. O'shanda omonat banklariga ularning bosh boshqarmasi joylashgan okrugdan tashqarida bo'limga ega bo'lish huquqi berilgandi.

- Taklifni kim ilgari surgandi?

Juvon yelkalarini qisdi:

- Shtat markazidan majlisning bir necha a'zosi. Menimcha, N'yu-Yorkdan edi.

40 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

- Taklif nima bo'ldi?
- U jimgina jon berdi-qo'ydi.
- Shundayicha-ya? Hech qanday kurash-purashsiz-a?
- Hech qanday kurash-purashsiz. - Juvon bir daqiqa o'ylanib oldi. - Agar omonat banklari o'shandan buyon bo'limlar haqidagi qonun loyihalariga sarflagan barcha pullardan birinchi yiliyoq foydalanganlarida edi, dastlabki urinishdayoq g'alaba qozonilgan bo'lardi. Ammo bunday qadam qo'yishga hech kimning yuragi dov bermadi.
Palmer bosh iring'adi:
- Buni menga Berns tushuntirib berdi. U bu yillar ichida omonat banklarining bo'limlari haqidagi taklif barcha nusxalarida qonun chiqaruvchilar uchun ortiqcha yuk bo'lib kelgan. Aytinch, ochiq kurash qachon boshlangan? Qaysi yilda?
- Kurash bir necha marta avj olgan. Sakkiz yil burun ham. Besh yil burun ham. Shubhasiz, o'tgan yili yuqori nuqtaga borib yetdi. Siz bugun butunlay boshqacha ko'rinayapsiz.
Palmer qovog'ini uydi.
- Nega boshqacha ko'rinarkanman? Qaysi ma'noda?
- Biroz asabiylashgandaysiz. - Juvon gapidan to'xtadi-da, boshini saraklatdi. - Mavzuga aloqador emas. Men o'zimga qarashim kerak. Bo'пти, endi omonat banklari kurashiga qaytaylik.
- Ha. Nima uchun aynan o'tgan yili kurash bu qadar keskin bo'ldi?
- Qisman shundanki, omonat banklari oldingilardan ko'proq tazyiq o'tkaza boshlashdi, - tushuntirdi juvon. - Qisman yana shundanki, ular har qanday odob-axloqni bir chetga qo'yib, YuBTKga o'xshagan yirik shahar banklariga hujum boshladilar. Yana qisman shundanki, Leyn Berkxardtning fikricha, ular hujumni endi shaxsan uning o'ziga qarshi olib bora boshladilar. U ham mushtlashuvga bosh qo'shgandan keyin chinakamiga to's-to'polon boshlanib ketdi.
- To'g'ri. Hamma gap shunda, - dedi Palmer. - Nima uchun oxiri Berkxardt jangga kirishishga qaror qildi?
Juvon yana yelka qisdi:
- Bu yilning boshida nima bo'lgan bo'lsa, o'shanda ham shunday bo'lgandi. Jo Lumis в ЁњMerrey Xilв Ёќ omonat banki nomidan undan kurashdan tiyilib turishini iltimos qildi. Shuning uchun Berkxardt aynan shuning teskarisini qilishga ahd etdi.
- U bilan Lumis eski do'stlar, qil o'tmas ulfatlar, qon dushmanlar emas. Nima uchun Berkxardt shunday qilishi kerak bo'lib qolgan?
- Aynan shuning uchunki, - dedi Virjiniya, - u do'stlikning oqibati nimaga olib kelishini angladi. Berkxardt kurashda dushman uning asosiy omili bo'ladi degan qarorga keldi, raqibining qo'llarini bog'lab qo'ymoqchi bo'ldi, Lumis bilan do'stliklaridan qing'ir yo'lda foydalanishni o'yladi.
- Tushunarli, - davom etdi Palmer. - Bular barini siz qayoqdan bilasiz?
- Berkxardtning o'zi ba'zi gaplarga ishora qilar edi, boshqa gaplarni esa mening o'zimga yoki men borimda ochiq-oshkor aytar edi. Qolganlarini men gazetchilardan bilib olar edim.
Palmer bitta sigareta olmoqchi bo'ldi, biroq o'ylab, pachkani yana Virjiniyaga tutdi. Juvon rad etgandan keyin u sigareta tutatdi.
- Endi aytinch, Berkxardtning qaysarligini hamma biladimi? Sanoatchilar ichidan bitta-yarimtasining bundan xabari bormi?
- Agar ular bilishmaydi desalar, men hayratdan yoqa ushlagan bo'lardim.
Palmer bosh iring'adi.
- Navbatdagi savol: o'tgan sessiyada bo'limlar haqidagi taklif qanday barbod bo'lgandi? Bu g'alabani Berkxardtning shaxsiy g'alabasi deb qay darajada hisoblash mumkin?
- Obbo! Siz juda nozik savollar berdingiz-ku.
- Men judayam bir chigal kalavanning uchini topmoqchiman.
- Men aytardimki... hm-hm... nima derdim? - o'zidan so'radi juvon. - O'tgan yili qonun chiqaruvchi majlis taklifga deyarli bab-baravar munosabatda edi. Ovoz berish har ikki tomonga og'ib ketishi mumkin edi. Kelishmovchiliklar partiyaviy belgi bo'yicha yuzaga kelmagandi, biroq muxolifat asosan chekka shtatlardan bo'lgani uchun respublikachilar edi; omonat banklari tarafdorlari asosan shtat markazidan bo'lib, demakki, demokratlar edi. Keyin esa... - Juvon jimib o'yga toldi.
- Keyin-chi?
- Kelganlardan biri o'rnidan turdi-da, partiyaviy yagonalikka chorladi. U omonat banklari - mayda odamlar banki, demokratik partiya - ularning partiyasi bo'lgani bois, xudo haqi, kelinglar, respublikachilar va tijorat bankirlarining iblisona ittifoqiga qarshi birlashaylik va taklifni ilgari suraylik, deb ta'kidladi.
- Bu ma'ruzaning biron ta'siri sezildimi?
- U kutilmaganda mojaroli masalani partiyadan tashqaridagi partiyaga aylantirib yubordi. Taklifda so'zga chiqqan ozgina respublikachilar dumlarini qisib qolishdi va birlashgan respublikachilar qanotida unga qarshi ovoz berdilar; bu nutqdan keyin ularda boshqa yo'l qolmagandi.
- Demak siz, - o'smoqchiladi Palmer, - ma'ruza u qadar ta'sirchan bo'lmadi demoqchisiz, shundaymi?
- Haddan tashqari bema'ni nutq bo'ldi.
- Uni tag'in sal boshqacharoq qilib tavsiflab berolmaysizmi? - so'radi Palmer.
- O'ta o'ziga xos.
- Siz bu taklif tarafdorining nomi uchun uning imkoniyatlarini bu qadar gustoxona barbod etayotganidan hayron bo'lgandirsiz?
- Juda topib aytdingiz, shef.
Palmer yuzini tirishtirdi.
- Shu в Ёњshefv Ёќ degan so'zni boshqa eshitmay sizdan.
- Yaxshi, boss.
- Davom eting.
- Kechirasiz. - Juvon kulib qo'ymoqchi edi-yu, biroq darhol o'zini qo'lga oldi. - Uzr. Azbaroyi qiziqayotganim uchun, iltimos, sizga malol kelmasin-u, bir narsani so'ramoqchiman, siz nimaga ishora qilayapsiz... mister Palmer?
- O'zingizni bosing, - dedi yigit nasihatimiz. - Yana bir nechta qutquli savollarim bor. Bu yil Jo Lumis o'zining Berkxardtga nisbatan navbatdagi murojaati bilan yana hamma narsani harakatga keltirganini qayoqdan bilasiz?
- Berkxardt buni hech kimdan yashirmas edi. Siz bizning baxtiyor davramizga kelib qo'shilgan paytdayoq u g'azabdan o'zini qo'ygani joy topolmay qolgan edi.

- G'azabga ham kelgandi, kurashni oxiriga yetkazishga ont ham ichgandi, shundaymi?
- Xuddi shunday.
- Bultur partiyaviy yakdillik sari bu g'alati da'vat e'lon qilinganida YuBTKdan bironta odam nima uchun qonun chiqaruvchilardan biri butun safarbarlikni barbod etishga to'satdan jazm qilib qoldi degan gapni aytmaganmi?
- Menimcha, u g'irt mast degan yagona fikrga kelishgandi.
- Rostdanmi?
- Uning bay puli qo'yayotgani kunday ravshan edi. Lekin u bu ishni bunaqa lo'ttibozlikka yo'l qo'ymasdan ko'p yillardan beri ado etib kelardi.
- Yana qandaydir taxminlar bormi?
- Biznikilardan biri unga bir dasta pul ko'rsatganmish.
- Shunday bo'lishi mumkinmi? - tinib-tinchimasdi Palmer.
- Bilasizmi, men reklama bo'limining kichik bir odamiman, folbin emasman.
- Men esa sizni chinakam kel't jodugari deb yurardim.
- Faqat qorong'i tushgandan keyin.
- Ha. Endi esladim.
- M-m...
- Ular jimib qolishdi.
- Nima ham derdik, - dedi so'ngra Palmer. U xo'rsindi-da, juvonga qarab jilmayib qo'ydi. - Kalavanning uchi qo'limga kirdi desam bo'laveradi. Bordi-yu, bir siltasam, xuddi ko'zboylog'ichning sehrli tayoqchasiday butun kalavani chiyratib yuboradi.
- Marhamat, maestro.
- Yigit ichki aloqa telefoniga uzandi-da, вЂњElderвЂќ tugmachasini bosdi. Bir soniyadan so'ng interkomda Garrining xirildoq ovozi yangradi:
- Nima gap, Vudi?
- Tafsilotlarni chetlab o'tishga majburman, Garri. Kecha tilga olingan ajoyib bitim bizga dastavval qachon taklif etilganini ayta olasanmi?
- Yigirma yillik...
- Tafsilotlarsiz, - uning so'zini bo'ldi Palmer.
- Ha. Yaxshi. O'ylab olishim kerak. Tag'in kelib-kelib tong sahardan-a.
- Tortinmay o'ylayver.
- O'ylayapman, o'yladimam, - tishining orasidan dedi Elder. - Topdim.
- Xo'sh?
- Bu qaysidir korxonani moliya bilan ta'minlash haqidagi muzokaralarni qayta boshlash munosabati bilan o'n sakkiz oylar muqaddam sodir bo'lgandi-yov. O'shanda, menimcha, hech kim bu taklifga jiddiy e'tibor bermagandi.
- Leyn Berkxardt hammadan kam qiziqqanmidi?
- Ayniqsa Leyn. U bu taklifni juda ham ahmoqona, bunaqasini umrimda ko'rmaganman degandi.
- Hamma ham bunga hazilga o'xshagan bir narsa deb qaraganmidi? - so'radi Palmer.
- Faqat kechagi uzun sochli do'stimizdan tashqari hamma.
- Albatta. U bu bitimni hozirgi shaklida qachon taqdim qilgandi?
- Bir yilcha avval. Balki, undan kamroqmi-ey.
- Leyn hamon buni hazil deb yurarmidi?
- Endi unday deb o'ylamayotgandi, - dedi Elder. - Bundoq o'ylab qarasaki, bu jiddiy narsa ekan. Jiddiyliги shunchalikki, u shartta rad etdi uni. Bunk idorasi roziligini olib, albatta.
- Hozir bu taklif yana ko'tarilayaptimi?
- Barra bodringday beg'ubor. Faqat bu gal puli ko'proq.
- Xo'sh? - Palmer sukutga cho'mdi. - Ular o'z takliflarini yangidan barbod bo'lishiga zamin tayyorlashmoqchi desa bo'ladimi?
- Yo'q, bunday emas, - dedi Elder. - Shunchaki yil o'tib ketdi. Ularning rejalari kengaydi, ularga ko'proq shu kerak. Men buni tushuna olaman. Nahotki sen tushunmayotgan bo'lsang?
- Nega tushunmay? Bo'пти, rahmat, Garri.
- Kecha kabaredagi tomosha haqida nima deysan? - so'radi Elder.
- Menga stolda - dasturxon ustidagi tomosha ko'proq yoqdi.
- Vudi, sen tuturuqsiz yigitchaga o'xshab qolayapsan asta-sekin. Bu, bilasanmi, tuturuqsiz choldan ko'ra yomon.
- Men tuturuqsiz emasman. Shunchaki qiziquvchanman.
- Men bilmaydigan biron narsani bilasanmi? - qiziqsindi Elder.
- Dangal aytaman: hech narsani.
- Tuturuqsiz cholning boshini qotirma, Vudi.
- Xayolimga ham kelgani yo'q.
- Kelasi safar valaqlash kasaling xuruj qilib qolganida, menga xabar qil. - Ichki aloqa o'chirib qo'yildi.
- Virjiniya Kleri jimib qolgan interkomga qarab turardi.
- Bular bari nimani anglatadi?
- Yana bir dunyo qaltis savollar.
- Siz bilan Elder kecha oqshom bir joyda bo'lganmidigiz?
- Berkxardt va Mergendal, xotinlarimiz va yana bir nechta mehmonlar bilan birga edik.
- Juvon interkomdan nigohini olmayotgandi, biroq uning ko'zlari xiyol toraydi.
- Hayotingiz hodisalarga haddan tashqari to'lib-toshgan, mister Palmer, - dedi u.
- Men bu ziyofatga kechikib bordim. Butunlay esimdan chiqib ketibdi.
- Rostdan esingizdan chiqqanmidi?
- Rostdan. Ziyofatgacha bir ish bo'ldiyu kallamga hech narsa kelmadbi.
- Juvonning jim turganini ko'rib, Palmer stol osha unga egildi-da, qog'ozlarni bir chetga surib, dedi:

- Bir nima desangiz-chi.
- Avval o'ylab olay, keyin aytaman. - Oxiri juvon ko'zlarini ko'tarib, unga qaradi. Palmer uning xijolatda qolganidan ko'ra ko'proq jahli burni uchida turganini ko'rди.
- To'g'risi ham shu-da. Ziyofat butunlay esimdan chiqib ketibdi.
Bir soniyadan so'ng juvonning chehrasi xijolatdan qizardi. U teskari o'girilib, xo'rsinib qo'ydi.
- Jinniman, - dedi Virjiniya - Hatto nega jahlim chiqqanini ham bilmayman. Bu ahmoqlik bo'lmay nima? - U ko'zining qiri bilan yigitga qarab qo'ydi-da, yana undan nigohini olib qochdi: - Iltimos, bunga e'tibor qilmang.
- Siz-chi?
- Unutaman, - va'da berdi juvon.
Ular uzoq jim qolishdi.
- Jin ursin, kechiring meni, - birdaniga dedi yigit oxiri. Juvon qaddini rostladi va jilmayishga harakat qildi. - Hammasi joyida. - So'ng nafasini o'nlab, boshini keskin siltadi: - Endi yaxshi. Qani, bering o'sha qaltis savollaringizni. - Juvon yana boshini dadil silkiib qo'ydi, go'yo bu bilan unda endi haqiqatan ham hammasi joyida ekanini tasdiqlagandek.
- Bo'pti. - Yigit stolning o'zi qog'ozlardan xoli qilib qo'ygan joyga qaradi. Xoli joy hozir Palmerning shuurini band etgan fikrning o'zi kabi mungli va yakrang ko'rinar edi. Bo'shliqni to'ldirish uchun u beixtiyor bir qancha duch kelgan qog'ozni o'sha joyga surib qo'ydi.
- G'oyam shu qadar oqilona va shu qadar ahmoqonaki, shunday narsani o'ylagan kalam kallami yo oshqovoqmi, o'zim bilmayman.
- Menda sinab ko'ra qoling.
- Siz, rostdanam, bu g'oyam to'g'riligini sinab ko'rishdan cho'chimaydiganim yagona odamsiz! - U qo'li bilan yuzini asta silab qo'ydi. - ВЪН Jet-Техв Ёк bizdagi haddan tashqari katta va past foizli, juda uzoq muddatli me'yordagi pul zayomi to'g'risida muzokaralar olib borishga urinayotganini eshitsangiz, bilmadim, qanday ahvolga tushasiz?
- Qancha ekan o'sha pul?
- Sizning o'zingizni deb men na pul miqdorini, na me'yor foizini sizga ayta olaman. Tushungandirsiz?
- Ha. Meni o'zim bilmagan narsa haqida valaqlashda ayblash mumkin emas.
- Hamma gap shunda.
- Unda, sizning Garri Elder bilan qilgan suhbatangizdan kelib chiqadigan bo'lsak, ular bu zayomni olishmoqchi emaslar deb o'ylasam bo'larkan-da?
- Siz bunga qanday qaragan bo'lar edingiz?
- Menmi... - Juvon sarosimaga tushganday yigitga qaradi. Uning ko'zlari asta kengaya borib, og'zi yarim ochildi. - Men so'ragan bo'lardimki... - Juvon boshini chayqadi: - Yo'q.
- Davom eting.
- Men o'z-o'zimdanda Jo Lumis haqida so'ragan bo'lardim, - dedi nihoyat Virjiniya hayratli ohangda baland ovoz bilan. - So'ragan bo'lardimki, Lumisning bir vaqtning o'zida ham Jet-Тex tarafini, ham omonat banklarning bo'limlari haqidagi taklif tarafini olishi nimani anglatadi, deb.
- Shunda nima deb javob bergan bo'lardingiz? - so'radi Palmer.
- Men... men bilmayman. Haqiqatan ham bilmayman.
- Men ham. - Hayhotday xonada Palmerning ovozi ma'yus jarangladi. U yo'talib qo'ydi. - Hozircha bilmayman, - qo'shimcha qildi u.
So'zlar katta xonaning to'rida bo'g'i'q aks sado berdi. Uzoq jimlikdan keyin Virjiniya turdi. Uning yuzida, go'yo hech gap aytilmaganday, hech qanaqangi ma'no yo'q edi. Shunday bo'lsa-da, Palmer bunda qandaydir boshqa narsani, go'yo hech narsa bo'lmaganini namoyishkorona tasdiqlovchi yasama betaraflikni payqadi. Jarohatga malhamni angladi. U xiyol jilmayib qo'ydi va bu harakat uning lablarini deyarli og'ritib cho'zgandek bo'ldi.
- Demak, - dedi u, - shunchaki nimadir aytish joiz bo'lganidan.
- O'z javoblarim bilan sizga yordam bera olamanmi? - so'radi juvon.
- Hozircha yo'q. Siz, harholda, yordam berib bo'ldingiz.
- Men sizga yordam bermoqchiman.
- Men ham sizdan iltimos qilaman. Xotirjam bo'ling.
- Ishonsam bo'ladimi?
- Ha, - qat'iy dedi yigit.
- Unda men mashinkam oldiga qaytay, - dedi juvon. - E, ha...
- Nimaydi?
Juvon qo'lini o'z ko'ylagining yoqasiga suqdi.
- Bu yerda bir nima bor, - dedi u. - Mana. Bu sizniki. - Juvon uning yo'qolgan to'g'nog'ichini oldi va yigitga uzatdi.
- Eh xudoyim-ey! - U to'g'nog'ichni oldi. - Rahmat.
Juvon bosh irg'ab qo'ydi.
- Men uni o'zimdanda olib qolmoqchi bo'lgan edim.
- Lekin u yerda emas. Biron joyingizga sanchilishi mumkin.
Juvon yana bosh irg'adi: - Bilaman. - Juvon asta o'girildi-da, eshik tomon yo'naldi. - Sanchib olish mumkin, shunda to'g'riroq bo'ladi. - U eshikni ochdi-da, chiqib ketdi.

O'ttiz Ikkinchi Bob

Palmerning kotibasi tushga yaqingina oxiri Berkxardtni topishga muvafiq bo'ldi.

- Leyn, - dedi Palmer go'shakka, - keling, birga nonushta qilaylik.
- Men shaharning boshqa chekkasidaman, Vudi.
- Men siz bilan o'sha yerda ko'rishaman.
- Seni shuncha uzoqqa ovora bo'lib kelib yurishingni istamayman, Vudi.
- Hechqisi yo'q. - Palmer chap qo'lining galstuk to'g'nog'ichini oldinga va orqaga aylantirib o'ynayotgan barmoqlariga qaradi. - Yarim soatdan keyin, xo'pmi?

Berkxardt bir lahza ikkilandi.

- Unda o'zim kelaman.

- Ixtiyoringiz.

- 12.40. ВЪНЬ Union ligъ Ъќda.

- Yo'q, - e'tiroz bildirdi Palmer, - moliyaviy nusxalarga to'lib-toshmagan biron joy bo'lsa.

- Maxfiy gaping bormi?

- Juda unaqa emas, - ishontirib dedi Palmer. - Joriy ishlar haqidagi hisobotlarga o'xshash bir narsa. Yaqin bir necha hafta ichi men ish bilan u yoq-bu yoqlarda bo'laman, siz bilan ba'zi narsalarni maslahatlashib olmoqchi edim.

- Vudi, sen mening hech qanaqangi maslahatimga muhtoj emassan, buni o'zing bilasan-ku.

- Keling, siyqasi chiqqan yo'ldan sal chetroqda ko'rishaylik. Ikkinchi avenyuda, menimcha, qirqinchi ko'cha atrofida tamaddi qilib olsa bo'ladigan bir restorancha bor.

- Bu aytganing siyqasi chiqqan yo'llardan shu qadar uzoqki, naq tupkaning tubida, - dedi Berkxardt. - Bo'пти, Vudi. Sening, aftidan, oldi-qochdi kitoblardagi sarguzashtlarga ishqibozliging hali ham qolmabdi.

- Ishqiboz bo'lmagan bormi o'zi? - so'radi Palmer.

Berkxardt javob berishga ulgurmay, u go'shakni ildi. Shahar telefoni tugmachasini bosdi, ma'lumotlar xonasidan restoran telefonini aniqladi, u yoqqa qo'ng'iroq qilib, chog'roq dasturxonga buyurtma berdi.

Soatiga qaradi, hali vaqti juda ko'p ekanini ko'rdi va o'rindiqqa chalqa yotdi. Hali vaqt ko'p ekan, o'yladi u. U o'zida jang oldidagi keskinlikni, ayniqsa, chuqur his qilmoqda edi - atrofda odamlarga qattiq ta'sir, qator maqsadsiz, bir chaqaga qimmat harakatlar - ishqilib, fikrni oldinga o'qday otilib ketishdan saqlab qolish uchun qilinadigan har qanaqangi chalg'ituvchi nayrang. U to'g'nog'ichni stol ustiga tashladi va oppoq boshcha tez aylanib, keng yoy hosil qilayotganini kuzatib turdi. Keyin uni yana turti va boshchaning aylanishini yana tomosha qila boshladi.

Ertalabdan beri Palmerning miyasida shu fikr aylangani-aylangan: agar o'z shubhalarini Berkxardtga ochiqdan-ochiq aytib solsa, to'g'ri qilgan bo'larmikan? Bu o'q ko'rgan chumchuq rostdan ham ko'p narsani bilarmikan? Agar u hech nimadan boxabar bo'lmasa, uning g'azabi kutilmagan yangilik taqdim etarmikan? Ishga faqat zarar yetkazishi mumkin bo'lgan biron harakat qilishi uchun yo' ochib berarmikan? Bordi-yu, Berkxardt biron narsani bilsa yo his etsa, uning ishtiroklari Palmerning shubhalariga chek qo'ya olarmikan? Yoki ular unga almisoqdan qolgan gaplarday bo'lib ko'rinib, Berkxardtni Palmerga qarshi tish qayratib qo'yarmikan?

Albatta, ular haqiqatdan yiroqqa o'xshab ko'rinadi, shu qadar yiroqki, kishining aqli bovar qilmaydi, shunday bo'lsa-da, ularda qandaydir ma'no bor, o'zicha qat'iy fikrga keldi Palmer. Ha, eng yomoni shundaki, ularda baribir qandaydir ma'no bor.

Palmer to'g'nog'ichni oldi va uni nima qilsam ekan deb o'ylanib qoldi. Galstugiga to'g'nab olgani ham xuddi shunaqa edi.

Ortiqchasini stol tortmasiga yoki cho'ntagiga solib qo'ysa bo'ladi. Yoki axlat savatiga qarab uloqtirsinmi? Uloqtirsa nima bo'libdi? Moshdekkina sopol boshli bir bo'lak temir-da. Nahotki, u bu to'g'nog'ichni xotira sifatida asraydigan darajada ahmoq bo'lsa? Ey xudo! U boshqa to'g'nog'ichlarga qo'shilib ketadi-da, bori ham, yo'g'i ham bir go'r bo'ladi-qo'yadi.

Virjiniya bo'lsa uni asrab qo'ymoqchi. Bu unga nega kerak ekan?

Palmer to'g'nog'ichni ko'krak cho'ntagiga solib qo'ydi-da, o'rnidan qo'zg'aldi. U tez yurib katta deraza oldiga keldi va quyoshli qish manzarasiga razm soldi. Garchi daraxtlari qip-yalang'och bo'lsa-da, Sentral-park tinch va osuda, inson qo'li bilangina yaratilgan oliy darajadagi san'at asaridek ko'rinar edi. Birmuncha muddat Palmer cho'g'dek qizil pal'to kiygan bo'ydor mallasoch ayolni kuzatib turdi, u ВЪНЬBokvitъ Ъќ do'konidan chiqdi-da, ВЪНЬPlazav Ъќ tomon yurib ketdi. Shu masofadan ham ayolning bo'yi rosa 180 sm kelishligi bilinib turardi. Agar pal'tosi rangini aytmasa, bu Edis ham bo'lishi mumkin edi. Bu ham Edisga o'xshab katta-katta odimlar bilan shaxdam yurib borar, sochi ham Edisdaqa yaltiroq va qo'lini ham shunaqa burchaksimon qilib siltar edi. Ayol oliy darajada maftunkor ko'rinardi.

Qiziq, bordi-yu, agar bu yangi pal'to olgan Edisning o'zi bo'lib chiqsa, men o'zimni qanday his etgan bo'lardim, deb o'yladi Palmer. U ayolning poshnasi balandligini chamalab ko'rmoqchi bo'ldi. Ko'zi o'tkir bo'lgani bilan shuncha yerdan turib buni hatto chamalashning ham iloji yo'q edi. Biroq uning hozirgi yurishi hech bo'lmaganda Virjiniya Kleri tuflisiga o'xshash juda baland poshnali tufli kiyib olganiga Palmerning imoni komil edi. Edis esa juda nari borganda besh santimetrcha keladigan poshnali tufli kiyadi. Demak, bu Edis emas. Lekin u juda ham jozibador edi.

Qurib ketsin bu gaplarning bari, o'yladi Palmer derazadan shartta o'girilar ekan. U birdaniga haddan tashqari ko'p narsalar haqida xayol suradigan bo'lib qolibdi o'ziyam.

Palmer pal'tosini kiydi-da, bankdan chiqib, sharq tomon yo'l oldi. Ikkinchi avenyuga yetib bordi va restorangacha shu yo'ldan ancha yurdi - bungacha uni biron zimdan kuzatayotibdimi yo yo'qmi, bemalol bilib olsa bo'lardi.

Kun uncha sovuq bo'lmasa-da, izg'irinli shamol yuzga urardi va Palmerning ko'zi yoshlana boshladi. Peshtaxtaga qaramoqchi bo'lgan odamday u mahalla o'rtasida to'xtadi. Bir mahalla o'tib, bu usulni yana takrorladi.

Kun sovuq, ammo quyoshli bo'lganidan odamlar ko'chada serob edi. Ular lenchga borar yoki o'sha yoqdan qaytar edilar, musaffo osmon, yo'lak asfal'tining jimir-jimir yog'dusi, o'tib ketayotgan mashinalar oynasidan hammayoqqa tashlanayotgan quyosh shu'lalarining o'ynoqi aksidan zavqlanganicha tez va shaxdam qadam tashlar; kiyimlarini hilpiratgan shamoldan zavqlanib yurib borar edilar. Palmer bunday zavqli tuymayotgan edi.

Lekin u o'ziga nisbatan ishonchsizlikni his etmoqda edi. O'z shubhalarini ming bir taroziga solib, ulardan xatolar topib, xulosalar chiqarib, o'zini g'irt ahmoq sanab va hatto jinni hisoblab, u shu narsani anglay boshlagan ediki, o'zining asosiy fikrini tasdiqlash uchun haddan tashqari kam isbotga ega ekan. Modomiki shunday ekan, buni Berkxardtga izhor qilishning nima keragi bor? Hech bo'lmaganda birgina keskin isbot bo'lishi shart. Shunday xayollar bilan u burchakdagi telefon budkasiga kirdi va o'z makleriga qo'ng'iroq qildi. Ularning suhbat qisqagina bo'lsa-da, biroq Palmer uchun nimanidir oydinlashtirganday bo'ldi.

Restorangacha yarim mahallalik yo'l qolganda u ortidan hech kim kuzatmayotibdimikan degan o'yda yana bir tekshirib oldi va hech qanday g'ayriodatiy narsa payqamadi. Shu top miyasiga uning shubhasi adolatlimi yo yo'q, bundan qat'i nazar, o'zimni muttahamlarcha tutayotibman, degan o'y keldi. U restoranga ta'bi tirriq bir holda kirib keldi, o'z stolchasini topdi-da, viski buyurdi. Berkxardt kirib kelganida Palmer allaqachon ikkinchi stakanga o'tib ulgurandi. Garchi kechikkani uchun choldan g'ijini o'tirgan bo'lsa-da, u baribir dastlabki yengil va mazmunsiz suhbatni ochilibgina o'tkazdi. Restoran kambargina xonada joylashgan bo'lib, ВЪНЬNB Ъќ harfining ikkala oyog'iga o'xshash ikkita xonaga ajratilgandi. Qachonlardir ilgari devorlarga manavi yerda yuztacha odamning kulgili basharalari chizib tashlangandi. Suvratlar tagidagi aji-buji imzolar ulardan birontasining kimligini bilishga xalal

bermasdi. Asl qahramonlari kimligidan bexabar Palmer suvratlarning kimligini bilish uchun N'yu-York ahli bo'lish kerak deb behuda taxmin qilmoqda edi.

- ... Biqin go'shtiga gap yo'q, - der edi bu orada Berkxardt.

- Bu joy haqida menga Garri Elder aytgandi, - izoh berdi Palmer. - Men sizni bu yerda bo'lgansiz deb o'ylovdim.

- Bu yerda-ya? Bu yerda hech ham bo'lmaganman ilgari, - Berkxardt go'shtdan katta bo'lak kesib oldi-da, sanchqi bilan uni ikki bukladida va likobchadagi tiniq qizil sharbatga botirib olib, yeya boshladi. - O'-o', mazaligini qarang.

Berkxardt tez-tez chaynab, tez-tez yutar edi. So'ng sanchqini qo'ydi-da, Palmerga qaradi. Uning mitti to'g'nog'ich boshi sanchib qo'yilgandek qorachiqli och moviy ko'zlari hozir kattalashganday tuyulib ketdi. Mana, nechanchi martaki, o'yladi Palmer, qiziq, nima uchundir Berkxardt har doim charaqlagan quyosh va qattiq shamolga betkay turib yurib kelayotgan odamni eslatardi.

- Boshla, Vudi. 1.30 da men shaharda bo'lishim kerak.

- Jadvalingiz shunaqa tig'iz paytda sizni bu yerga sudrab kelganim uchun uzr so'rayman.

- Qo'yaver. Nimani ham yashirardik. Gapir.

Palmer endi uchinchi stakan viskini mayda-mayda ho'plardi.

- Oldin aytganimday, bunda hech qanaqa sir-asror yo'q deb o'ylayman, - tushuntirdi u. - Faqat miyamga kelib qoldi-da, biz har doim bir xil restoranlarda ovqatlanib o'rganganmiz va... - U yelka qisib qo'ydi. - Men sizga o'zimning notiqlik safarim istiqboli haqida gapirib bermoqchi edim. Men uni Mak Berns istiqboli degim keladi.

- U bilan munosabatlaringiz qanday?

- Zo'r.

- Xursandman. - Berkxardt ovqatga og'zini to'ldirib gapirardi. - Bu mitti yunon bilan birga ishlab keta olish uchun sening muomala qilish qobiliyating borligini bilardim.

Palmer bir bo'lak go'shtni indamay chaynab yedi. So'ng:

- Livanlik bilan, - dedi. - Madomiki, siz uni shunday deb o'ylar ekansiz, jin ursin, siz uni nega yolladingiz?

- Majburlikdan. U demokratlarga kalit.

- Demokratlar butunlay omonat banklari tarafdorlari va bizlarga qarshi-ku. Ularga hech qanday kalit to'g'ri kelmaydi.

Berkxardt boshini chayqadi-da, yaxshi chaynalmagan luqmani yutib yubordi.

- Ishonmayman bunga. Shunday bo'lganida Jo Lumis Bernsni o'zi yollashga harakat qilmasdi.

- Bu qachon bo'lgan edi?

Berkxardt qo'lini keng yoyib siltadi:

- Mish-mishlar qulog'imga o'tgan bahorda chalingandi. Jo Bernsni omonat banklari uchun yollamoqchi edi. Agar demokratlar shunchalik yakdil bo'lsalar, ularning jipslashuvlari uchun shuncha pulni isrof qilishning nima hojati bor edi? Bundan tashqari, Berns bizning reklama agentligimizda jamoatchilik bilan munosabatlar bo'yicha bo'limni boshqaradi. Bundan ham aniqroq nima bo'lishi mumkin?

- Lumis Bernsni yollamoqchi bo'lgan deb kim aytdi sizga?

- Ahamiyati yo'q. - Berkxardt yana bir bo'lak go'sht kesib og'ziga soldi-da, chaynay boshladi. - Jin ursin, buni o'zing ham bilib olaversang bo'ladi. Archi Nikos o'shanga shama qilgandi.

Palmer oldinga engashdi-da, o'z boshlig'iga yanada tikilibroq qaray boshladi.

- Nikos shunaqa axborotlarning ishonchli manbasi ekanmi?

- E xudoyim-ey, bo'lmasa-chi. Xuddi Gibrallarday ishonchli.

- U Lumisga sizga yaqin bo'lganday yaqinmi?

- Men faqat bir narsani nazarda tutayapman, - uqdirib dedi Berkxardt. - U biron narsani xabar qilganida, bu g'oyatda aniq bo'ladi. - Berkxardt chaynashdan to'xtadi. - Senga nima bo'ldi, Vudi?

- Shunchaki qiziqish.

- Ko'nglingda boshqa gap borgan o'xshayapti. - Berkxardt asta bosh chayqab qo'ydi. - Xalqaro bank ishlari bilan shug'ullanuvchi bu arboblardan taklif uchun faqat bittagina dastakni topib olishgan: kafolat. Agar ular YuBTKday katta banklarning qulog'iga lag'mon ila boshlasalar, o'zlarining navbatdagi bank ishlari uchun pulni qayerdan oladilar?

- Boshqa banklar ham bor. Sug'urta kompaniyalari ham bor, xayriya jamg'armalari ham bor. Mamlakatda oqilona foydalanishni kutib yotgan pullar to'lib-toshib yotibdi.

- Vudi, qachon esing kiradi? Agar o'zining asosiy pul manbalariga pand berib ketganida, Archi Nikosni shuncha uzoq saqlab turgan bo'larmidi? Nima bo'lganda ham, jin ursin, sen nimaga shama qilayapsan o'zi?

- Men sizga aytdim. Oddiy qiziquvchanlik. Nima uchun Bernsni yollaganingizga qiziqayotuvdim-da.

- Eng avvalo, uni Lumis yollab olmasligi uchun.

- O'zidan keyin o'rniga qo'yish uchunmi?

Berkxardt bosh irg'adi.

- Ko'ngling to'ldimi?

- Haddan tashqari. Umrimde birinchi marta. Quloq soling, - davom etdi Palmer. - Mening notiqlik safarimda ortiq markiz Kvinzberri ning qat'iy qoidalari bo'lmaydi. Men omonat banklariga qo'limga tushgan har qanday narsani, agar u ancha zalvorli bo'lsa, otishga tayyorman. Ammo boshlashdan oldin men sizdan qanchalik chuqur kirib borish mumkinligini aniqlashim kerak.

- Istagan chuqurlikkacha kirib boraver. - Berkxardtning oqish moviy ko'zlari qisildi, tabassumdan tishlari tirjayib ko'rindi. - Oxir-oqibatda men seni har doim ishdan haydashim mumkin:

- Jumladan, - davom etdi Palmer go'yo eshitmaganday, - direktorlaringiz va ularning departamentlari faoliyat doirasi qanchalik chuqurlikka ega o'zi? Agar bir g'isht tashlasam, odamlarimizdan birining boshiga borib tegishi mumkin-ku?

- Ehtimol. Menga, masalan, buning farqi yo'q.

- Hissadorlarimizga nisbatan qanaqa? - tinib-tinchimasdi Palmer. - Direktorlarga nisbatan sizning sanksiyangizni oldim, bizning aksiyalarimizga egalik qilgan soxta bevalar yetimlarga nisbatan qanday?

- Hech qanday muammo yo'q.

- Sizning munosabatingiz menga yoqadi. General jang arafasida o'z askarlariga deydi: вѢУлар sizga zarar yetkaza olmaydilarвѢУ. Nima bo'lganda ham aksiyalarning yirik xaltalarini kim ushlab turganini tushuntirib berganingizda yaxshi bo'lardi. Berkxardt go'shtini yeb tugatdi va asta-asta chaynalgan huzur qilib o'zini stul suyanchig'iga tashladi.

- Buni hamma biladi, Vudi. O'zingni hech narsadan xabari yo'qday qilib ko'rsatib nima qilasan?
- Sizningcha, bunga vaqtim musoida etadimi?
- Berkxardt yelka uchirib qo'ydi.
- YuBTK aksiyalarini har kim ham ola biladi. Har kimning o'z ulushi bor. Menda 90.000 aksiya bor, xuddi shunchadan Garrida ham, Kliffda ham, boshqa vitse-prezidentlarda ham bor. O'zaro yordamning yirik jamg'armalari va investitsiya banklarida ham ko'p aksiyalar bor. Men nima deyishim mumkin, Vudi? Bunday aksiyalar o'zini munosib deb topgan har qanday odamda bor. Boshqa banklar YuBTK aksiyalarini ushlab turibdilar, sug'urta kompaniyalari ham. Maklerlar YuBTK aksiyalarini o'z mijozlariga sotmoqdalar, chunki mijozlar YuBTKni talab qilmoqdalar. Grestlarning jamg'armalari. Nafaqaxo'rlarning jamg'armalari. Mubashshirlar bevalarining allaqanday dafn jamg'armasi 20.000 aksiyaga ega ekan. YuBTK aksiyalari haddan tashqari mustahkam. 1933 yildan buyon biz dividendlarning bitta ham to'lovini o'tkazib yuborganimiz yo'q. Ikkinchi jahon urushidan keyin esa dividendlar qariyb 60 foizga o'sdi. 1954 yilda biz hatto aksiyalarni maydalab yubordik. Agar 1945 yilda aksioner YuBTKning 100 dollarlik aksiyalariga ega bo'lsa, bugungi kunda uning mablag'i 240 dollarni tashkil etayapti. Hamma YuBTKni sotib olmoqda. Birjada bizning aksiyalarimiz eng barqarori. G'ishtlarni uloqtirganingda kimni mo'ljalga olganingni men qayoqdan bilay? Takror aytamanki, bu haqiqatan ham bir chaqaga qimmat. Bizning mulklarimiz shu qadar kengki, bizga zarar keltirmoq uchun ko'nglingdagiday katta bo'lakni ushatib ololmaysan.
- Siz tavakkal qilish va bundan nima chiqarkin, deb qarab turish kerak demoqchimisiz?
- Bo'пти. Faraz qilaylikki, shunday. Lekin men bir narsani tushunmay turibman, bu seni nega tashvishga solmoqda? Nega aynan hozir? Nega birdaniga?
- Berkxardtning ko'zlari katta-katta ochildi, bu ham bir lahzagina, qorachiqlar nurdan qisilguncha davom etdi, xolos. Palmerga bu ko'zlarda namoyishkorona takabburlikdan boshqa yana nimadir yilt etgandek bo'ldi. Balki, u buni eshitdimikan yo? Berkxardt haddan ortiq qizishib ketmadimikan? Yoki Palmerning o'zi isbotlarni qidirib, ularni aslida yo'q joydan topmadimikan?
- Javob o'rniga Palmer likobchani surib qo'ydi, o'zini orqaga tashladi va sigareta tutatdi.
- Co'nggi vaqtlarda men birjadagi ahvolni kuzatdim, - yolg'onladi u, hozirgina makleridan olgan ma'lumotlarga tayanib. - Bilasizmi, - davom etdi u, - YuBTK aksiyalari ahvoli bilan qiziqish uchun bir amallab vaqt topishga harakat qilayapman. Men har kuni sotuvga qancha aksiya kelib tushishini tekshirayapman. Asta-sekinlik bilan bo'lsa ham, ammo aktivlar muntazam o'sib bormoqda.
- Sening ko'zlaring menikidan o'tkiroq, - keskin ohangda javob berdi Berkxardt.
- Siz hech narsani ko'rmadingizmi?
- Men odatdagi aktiv talabi va taklifini ko'rganman, xolos. YuBTK aksiyalari boshqa aksiyalar qatori jadal sotilmoqda va sotib olinmoqda. Ammo jadallik umumiy. Bu bevosita YuBTKga daxl qilmaydi.
- Men bunga ishonmayman.
- Vudi. - Berkxardt sanchqini shunday keskin qo'ydiki, Palmer cho'chib tushdi. - Bu o'zi, jin ursin, gapni qayoqqa burayapsan?
- Modomiki siz bu faollik risoladagiday dedingizmi, men sizning so'zingizga ishonishim kerak.
- Ishonaver, jin ursin, - shartta dedi Berkxardt.
- Yaxshi, - yon berdi Palmer. - Keling, so'nggi bir necha oyni olaylik. Aksiya baholari biroz tushdi. Uning birjadagi narxlari tebranib turibdi. Shunday kun va haftalar bo'ladiki, YuBTK aksiyalari ko'payib ketadi, shunday kun va haftalar bo'ladiki, ular ozayib qoladi. Bu beqaror bozor. Vaqti-vaqti bilan narx ko'tarilishi kuzatiladi, chunki ularda ko'plab tajribasiz havaskorlar ishtirok etadilar. Ammo narxni tushirib o'ynaydigan chayqovchilar hamon faol va vaqtinchalik vaziyatdan o'z manfaatlariga foydalanib qoladilar. Agar siz hisobotlarni o'rgangan bo'lsangiz, ko'plab tarqoq bank ishlarini payqagan bo'lishingiz kerak. Men sizga aytgan haligi ikkitasini istisno qilganda yorqin tendensiyalarning yo'qligi. Birjada nima qilinayotganidan, u yoki bu haftaning umumiy yo'nalishi qandayligidan qat'i nazar, siz YuBTKning sotilgan aksiyalari miqdorining birmuncha ortganini albatta, ko'rasiz. Bir necha oy muqaddam kunduzgi me'yor taxminan soat uchlarga teng kelgan edi. Kecha olti mingtasi sotilgandi. Bu bitta tendensiya. Ikkinchisi - bu narx. Bir necha oy muqaddam u yetmish ikkida muqim turgan edi. Kecha, birja yopilganda, yetmish sakkiz edi. Berkxardt qo'llarini ikki tomonga yoydi.
- Men senga hozirgina aytdim, bizlar - birjaning asosiy ustunimiz, deb. O'zing ayt-chi, nima uchun bizning aksiyalarimiz shunchalik ko'p jamg'armalarning portfellarida bor? Agar jiladigan bo'lsak, yuqoriga qarab jilamiz. Asta-sekinu ammo bir tekis jilamiz. Endi bunaqa safsatalaringga balo bormi? Undan ko'ra muddaoga o'tib qo'ya qol.
- Palmer lablarini qimtdi.
- Meni gapdan chalg'itishga urinmang, - sovuq ohangda dedi u. - Bu qo'lingizdan kelmaydi.
- Berkxardt unga uzoq qarab qoldi. So'ng YuBTK Prezidentining yuzida qandaydir o'zgarish yuz berdi. Ko'zlari atrofidagi qoramtir ajinlar chuqurlashdi. Palmer suhbatdoshining qansharidagi tomirlar bo'rtganini, pastki jag'i oldinga turtib chiqqanini payqadi.
- Gapir, - dedi Berkxardt muzdek sovuq ohangda. - Davom et. Gapir.
- Men aytadiganimni aytib bo'ldim, endi navbat sizga.
- Mening nima deyishimni istaysan? - so'radi Berkxardt. Endi uning ovozi bo'g'i q shikoyat ohangi bor edi. - Sen haqsan deyishim kerakmi? Ha, ehtimol, sen haqdirsan.
- Unda tushuntirib bering, bu nimani anglatadi? - iltimos qildi Palmer.
- В-в” Agar bilganimda... - Berkxardt xo'rsinigi bosdi. - Bo'пти. Men buni uch haftacha ilgari payqagan edim. Sen ham, aftidan, payqagan ko'rinasan, men oldingi oylarni tekshirib chiqdim va bu ancha vaqtdan beri sodir bo'lib kelayotganini ko'rdim. Men tushuntirib bersin deb darhol Kliffni chaqirdim. U bunday ishlardan doim xabardor bo'lib turishi va u biron narsani sezgan zahoti menga ma'lum qilishi shart. Xuddi menga o'xshab, Kliff ham hayron edi.
- Axir bu yaxshi emas-ku. U bilishi kerak edi!
- Nazariy jihatdan shunday. Lekin u bu narsaning oddiy hol ekaniga ishonib qo'ygandi.
- Bir daqiqa siz bayon etgan keng mulohaza - bu Kliff Mergendalning izohi edimi? - o'smoqchiladi Palmer.
- Ozmi, ko'pmi darajada. Lekin bu unaqa bema'ni narsa emas-da.
- Albatta, - uni quvvatladi Palmer, - agar men kabi sizning ham orqa miyangizda ilgari qanday noxush sezgi qolib ketayotganini hisobga olmaganda.
- Berkxardt miyig'ida kulib qo'ydi.
- Seni nima tashvishga solayapti, shuni ayt, men senga o'z tashvishlarim haqida so'zlab beraman.

- Birinchi bilmog'chi bo'lgan narsam shuki, nima uchun Kliffda bunday tashvish yo'q?
- Kliffni esdan chiqar! - qo'lini siltadi Berkxardt. - Bular ortidan sen nimani ko'rib turibsan, meni shu qiziqtiradi.
- Ehtimol, u yerda biror narsa bordir, ehtimol, u yerda aytarli hech nima yo'qdir. Bordi-yu, mana shu nimadir bor bo'lsa, demakki, kimdir ham bor. Mantiq meni mana shu nuqtaga olib kelib qo'ydi. Bu yog'iga menga o'zimda yo'q dalillar kerak. Lekin ular sizda bor.
- Menda?
- Bo'lmasa-chi, - dedi Palmer qat'iy va sipolik bilan. - Siz mana shu вЂњkimdir вЂќga ism qo'yishingiz mumkin. Juda bo'lmaganda ichidan bittasini tanlab olish uchun ismlar ro'yxatini berishingiz mumkin. Men bunday qilolmayman. Siz esa qila olasiz.
- Kimdan boshlashimni ham bilmay qoldim. - Berkxardt o'zini stul suyanchig'iga tashladi-da, yonidagi devorga chizilgan qizil suvratlardan biriga tikildi. Suvratda simyog'ochga tirmashib chiqayotgan, tepada o'tirgan Jenni degan qiz tomon talpinayotgan qandaydir Charli tasvirlangan edi.
- Qo'lingizdan kelmaydimi, - zo'r berardi Palmer, - yoki xohishingiz yo'qmi?
Berkxardt zimdan unga yeb qo'yguday bo'lib qaradi. Ko'zlari chaqnadi, qansharidagi tomir bo'rtdi.
- O'zingni bos, Vudi. Nima deyayotganingni o'ylab ko'r, bolakay.
- Men sizni haqorat qilmoqchi emasman, - endi Palmerniki ham tutib ketdi. - Men sizga yordam bermoqchiman.
- Sendan yordam so'ramagandim, shekilli?
- Nega so'rashlarini kutib turar ekanman?
- Sen har doimgiday sertakalluf va haqsan, o'lay agar. - Tishining orasidan dedi Berkxardt. - Menga yordam kerak bo'lganida, o'zim so'rayman. Ammo qachondir yangi kelgan odam menga yordam bermoqchi bo'lsa, bilayki boshimga musibatning zo'ri tushadi. - Aftidan, o'zini jamoatchilik joyida talab etilgandek tutishga harakat qilgan u asta o'rnidan turdi. - Endi quloq sol, - davom etdi u. - Ajoyib lenchni rasvo qilding. Lekin men sendan xafa bo'lmayman. Ko'p bo'lmag'ur gaplarni gapirding. Buni ham esimdian chiqaraman. Faqat bir narsani tushunishingni istardim: ko'chani kesib o'tishda Berkxardtga hech kimning yordami kerak emas. Yetaklovchi kerak bo'lib qolganida, o'zim chaqiraman. Hozir esa, bor, ma'ruzangni o'qi, qolganini menga qo'yib ber. Tushundingmi?
Palmer o'rnidan turdi.
- Bu sizning bankingiz.
- Mana endi sen qandaydir chigal gapni aytding, - dedi boss. - Yaxshisi, buni esingdan chiqarma. - U qo'lini uzatdi. - Gap oramizda qolsin, xafa bo'lish yo'q, Vudi.
Palmer uning qo'lini oldi va qo'pol va yo'g'on barmoqlarning qattiq qisganini sezdi.
- Siz nima desangiz - shu.
- Bo'пти, - dedi boss. - Shoshmasak bo'lmaydi. Sen bilan keyin gaplashamiz. Yoki ertaga. - U qo'lini siltab qo'ydi, garderozdagi kiyim ilgichdan pal'tosini oldi va restorandan chiqib ketayotib hayron qarab turgan qizga 25 sent tashlab ketdi.
Palmer derazaga qaragancha ancha turib qoldi. Ko'chadan Berkxardtning chorpahil qomatini, pal'tosini kiyayotganini naridan-beri ko'rdi. U kimgadir qo'l siltab qo'ydi. So'ng Palmer bossning transportdan ilgari ko'chani kesib o'tganini, narigi tomonda turgan o'zining вЂњrollsv вЂќki tomon yo'l olganini ko'rdi. Berkxardt mashinaga chaqqon o'tirdi, eshikni yopdi va yelib ketdi. Palmer o'zicha to Berkxardt uning qo'lini qisib xayrlashganidan hozir g'oyib bo'lganiga qadar taxminan 30 soniyacha o'tgandir-ov deb chama qildi.
Shiddatli. Qaysar. O'ziga ishongan. Kuydi-pishdi.
Shu bilan birga, dilidan o'tkazdi Palmer, birjadagi YuBTK aksiyalari nima bo'layotganini kimdir sezib qolganidan xabar topib, oyog'i kuygan tovuqday pitillab ham qoldi.
Ofitsiantni qidirib, Palmer u yoq-bu yoqqa alangladi. U yo'q edi. Palmer o'tirdi, yana chekdi va sigareta uchiga tikildi. Hech kimning yordamiga muhtoj bo'lmagan qaysar va beso'naqay chollar uning me'dasiga tega boshlagandi. Ilgarilari bunday hollarda u har doim otasiga yon berardi va bahsli o'rinlarga boshqa qaytmasdi. Lekin bu ilgari shunday edi, hozir esa - boshqa zamon. Bu gal u boshlagan ishini tashlamoqchi emas.

O'ttiz Uchinchi Bob

Palmer oteldagilar kutubxona deb ataydigan choqqina bir xonada o'tirardi. Bolalarning uxlaganiga ham bir soatlar bo'lib qolgandi. Olti xonali kvartiraning allaqaysi bir chekkasida xotining nimalar bilandir kuymay yurgani qulog'iga chalindi. Hozir вЂњkutubxonav вЂќ bo'm-bo'sh edi. N'yu-Yorkka ko'chib o'tishlarida Edis Chikagoda saqlagani qoldirishga ko'nmagan sonsiz suvratlari kitoblarga to'la qutilar g'oyib bo'lgan. Bugun kunduzi, hoynahoy, yukchilar kelgan va Palmerlarning bor bud-shudini kvartiradan olib ketgan. Faqat almashtirilgan toza choyshabu yostiqqo'shlarigina qolgandi. Edis bilan otel oqsochi barcha kastyumlar, ko'ylaklar, mayda-chuyda kiyim-kechaklarni plastik jomadonlarga joylashdi, shkaf va yozuv stoli tortmasida ertangi kunga asqotishi mumkin bo'lgan narsalarnigina qoldirishdi. Oteldagilar вЂњmutolaa chirog'iv вЂќ deb ataydigan chiroqning xira yog'dusida o'tirib, Palmer ertangi kunga xotini qaysi kostyumni tayyorlab qo'ygani ustida bosh qotirardi.
U, albatta, Chikagoda N'yu-Yorkka, endi esa oteldan ularning yangi uyga ko'chib o'tishlarida tashabbus ko'rsatgan Edisdan minnatdor. Uyni epaqaga keltirish esa uning sira-sira qo'lidan kelmasligi aniq edi. Shuncha ishlarni Edisdek qoyilmaqom qilib uddalash har qanday ayolning qo'lidan kelavermasligini ham tushunardi Palmer.
So'ng uning fikrlari asta yo'nalishini o'zgartirdi-da, o'zining gunoh va xatolari haqida o'ylay boshladi.
Uning o'zi, deylik, mana, bir oy bo'ldiki, qurilishda qorasini ko'rsatgani yo'q. Aylantirib kelganda, u uyni bor-yo'g'i ikki martagina ko'rgan: Edis bilan ular uyni sotib olishga qaror qilgan kuni va ikkinchi gal ichki devorchalarni qurib bo'lishgan kuni. Boshqacha aytganda, - dedi u o'ziga-o'zi, - qurilish ishlari boshlab yuborilgandan keyin u uyga mutlaqo e'tibor bermay qo'ygandi. Agar Edisning chizmalari bilan apil-tapil tanishib chiqqanini hisobga olmasa, u yoqda nima qurilayapti yoki qanday ko'rinishga ega va unga yoqadimi, yo'qmi - hech baloni bilmas edi.
Mana shuning o'zi, endi bilishicha, uyga nisbatan loqaydlik va hatto Edisga nisbatan shafqatsizlikdir.
Darvoqe, Edis hech buni uning yuziga solmasdi. Asosiy ishlar qilib bo'lingan so'nggi bir necha haftada hali talay ishlar qarab yotardi, masalan, oshxonadagi plintus yong'oq yog'ochidan bo'lsinmi yo tik yog'ochidanmi? Oqshomlari eridan uning xohishini aniqlab olish uchun Edisning vaqti bemalol bo'lardi: ha, katta mehmonxona bo'lmaning poli sidirg'asiga dub taxtalardan bo'lgani ma'qul. Qoplamalar fabrika matosidan emas, qo'lda to'qilganidan bo'lsin. Oshxonadagi esa zarang yaprog'i shaklidagi plastikdan

qoplansin; bolalar xonasiga esa hech qanaqangi vinil-asbes taxtachalari ketmaydi (yalang oyoqlar uchun juda sovuqlik qiladi, yaxshisi, eman yog'ochidan bo'lsin). Liftning o'zi ochilar eshiklari uchun o'n soniya ochiq turish yetarlimi? Yetarli. Ha. Kutubxonada o'tirar ekan, Palmer, mana, ikki oydirki, Edis oddiy pudratchi, chizmakash-ixtirochilik ishini, shuningdek, me'mor ishining bir qismini o'z zimmasiga olgani haqida fikr yuritar edi. Bular barchasi uchun men undan minnatdor bo'lishim kerak, deb o'y surardi Palmer.

Biroq, astoydil o'ylab ko'rsa, aslida u xotinidan minnatdor emas ekan, balki shunday tuyg'uning joizligini e'tirof etar ekan, xolos. U endi tan berdiki, Edis boshidan suv o'girib ichsa arziydigan xotin, tamom.

Shunday xayollar bilan Palmer zaif nurdan ko'zini xiyol qisgancha yana hujjatlarini o'qishga tutindi. Uning oldida xromli qisqichlar qadalgan va ko'k jildga solingan taxlam-taxlam qog'ozlar yotardi. Birmuncha muddat Palmer ularni varaqladi, biroq keyin uning xayoli yana chalg'ib keta boshladi. So'ngsiz ismlar va manzillar silsilasida qandaydir umidsizlik bor edi. Berxardt haq: unchamuncha qo'r-quti bor odamlar ko'proq YuBTK aksiyalarini sotib olmoqda. Hozir Palmerning qo'lidagi aksionerlar ro'yxati manavi yerda yarim kilocha keladi.

Aniqrog'i, bu yerda bitta qilib qistirilgan ikkita ro'yxat bor edi. Biri olti oy burungi ahvolni batafsil izohlab turardi. Ikkinchisi hozirgi vaqtni aks ettirardi - bu, albatta, Garri Elder qanchalik ulguriganiga qarab belgilanadi, ya'ni nari borganda o'ttiz kun avvalgi muddatni qamrab olgan.

Birjuda g'ayrioddiy faollik boshlanganda Palmer buning sababini anglab yetdi - har kuni aylanmada YuBTKning tobora ko'proq aksiyalari miqdori bo'lar edi. Aksiyalarning bir qancha yirik egalardan ko'plab mayda egalarga tabiiy o'tishi sodir bo'lmoqda deb taxmin qilish mumkin edi. Deylik, o'n minglab aksiyalarning egasi, qandaydir o'zaro yordam jamg'armasi yilning so'nggi choragida o'z portfeli yukini birmuncha yengillatishga qaror qila oladi. Bu minglar oxir-oqibatda bir necha yuz xususiy xaridorlarga yo'l topishi mumkin. Bunday taxmindagi go'yo mantiq borgan o'xshaydi. Biroq ro'yxatlarni taqqoslab chiqib, Palmer ko'rdiki, so'nggi olti oyda aksiyalarning ko'pi aksionerlarning oz miqdori qo'lida ekan. Bu kutilmagan hol edi.

U вЂњух-хвЂќ deb qo'ydi va og'ir qog'ozlar bog'larni tizzasiga tushirib yubordi. So'nggi yarim soatni u eski ro'yxatda uchramagan ismlarni yangi ro'yxatga qayd etib qo'yishga sarfladi. U ahvolni bor-bo'yicha aniq ko'z oldiga keltira olardi: yarim yil ichida YuBTKning yaqin 200 ming aksiyasi sotuv yo'li bilan uch ming odamdan taxminan 25 nafar odamga o'tgan. U bu yigirma besh nafar yangi odamdan bittasini ham bilmasdi va ularda hech qanday ma'lum tendensiyani ko'zda tutmasdi. Hatto ularning manzillari ham deyarli butun mamlakat bo'ylab sochib yuborilgandi.

Palmer esnadi va ko'zlarini yumdi. Qulog'iga Edisning xonalardan biridagi shaxdam odimlari chalindi.

Edis. Palmer uyqusiragancha qachondir ishi uchun xotinini maqtaganini eslashga harakat qilib, ikki oy orqaga qaytishga urinib ko'rdi. Shunga o'xshagan biron og'iz gapni unga gapirganmikan hech? Nima degandi? U yoki bu bahona bilan sof shartli manfaat ifodasidan tashqari umuman biron-bir tanbeh qilganmi? Mana bu katta qurilish borasida qachondir o'z fikrini xotiniga bayon qilganmi? Aslida savol va javoblardan tashqari umuman biron gap gapirganmi?

Uyqu qochdi. Palmer o'rnidan turdi va aksionerlar ro'yxatini stulga qo'ydi. Xotinini izlab, xonama-xona yura boshladi. Uni oshxonadan topdi. Edis ochiq muzlatgichga tikilib qarab turardi. Pastdan tushib turgan yog'duda uning ingichka yuzi, cho'zinchoq, uchli iyagi yanada yaqqolroq ko'zga tashlanardi. Pardozsiz, yengi kalta keng oq bluzka va xokiyrang shim kiygan Edis, bankirning xotiniga ham o'xshamasdi, o'yladi Palmer. U nigohini xotini shimning uzun chizig'idan yuqoriga, bolalarcha sonidan olib o'tib, qora charm kamar taqqan beliga ko'tardi.

- Muzxonaga hech qanday tajovuz o'tkazilmasin, - hazillashdi Palmer.

Xotini burilib qaradi.

- Azizim, - dedi u, - keksayganingni o'zing bildirib qo'yayapsan. Rostdanam bu вЂњmuzxonavЂќ-ku! - U muzlatkichdan nimanidir sug'urib olgani engashdi va Palmer hatto shu holatida ham xotinining dumbalari yassi, kesimsiz ekanini ko'rdi. - Buzilmaydigan narsalar bo'lsa, bugunoq o'rab-chirmab qo'ya qolsam deb o'ylayotuvdim.

- Qolgan buyumlarga qachon kelishadi?

- Ertaga ertalab, sen bilan bolalar ketishgandan besh daqiqa o'tib.

- Hammasi shunga hisob-kitob qilinganmi?

- Hali bu holva, - dedi xotini gavdasini rostlarkan. - Mana, kunduzgi ishlar soniyama-soniya haqiqatan ham hayratomuz darajada hisob-kitob qilingan. Bolalar xonasi soat uchga tayyor bo'lishi kerak. Biznikilar sabr qilib turishadi.

- O'zing bolalardan ortmasang ham kerak.

- Turgan gap. - U yarim burildi, lekin eriga qaramadi. Muzlatgich ichidan chiqib turgan nurda uning qomati maftunkor aks etib turardi - mo'jazgina siynalari do'ppaygan, qorni shu qadar yassiki, belidagi kamar to'g'asi ortiqcha buyumday ko'rinish qolgan.

- Boshqalarning ishlashlarini tomosha qilamiz deb oyoq ostida o'ralashib yurishlarini xohlamayman - busiz ham ular deyarli hech narsa qilishmayapti, - qo'shimcha qildi Palmer.

- Ular band bo'lishadi. - Xotini jimib qoldi. - Ertaga soat nechada kutay seni?

- Soat... вЂњPalmer ham jimib qoldi. - Anig'ini bilmayman. Agar istasang, ertaroq kelishim mumkin, bir amallab.

- Bir amallab kelsang, yaxshi bo'lardi, harqalay.

Palmer bosh irg'adi va shu zahoti xotini uning harakatini payqay olmasligini angladi, chunki u hamon unga qaramayotgan edi.

- Menga biron-bir maxsus topshiriq bormi?

- Bilasan-ku, ertaga ertalab missis Keyj keladi.

- Ertaga keladimi?

- Soat 12 da u Ayduayldda bo'lishi kerak. Men unga to'g'ri uyga taksi ol deb aytdim. Agar uchalamiz oqshomni shunga bag'ishlasak, kitoblarni taxlar, suvratlarni osar va ko'rimli bo'lishi uchun turli uslubdagi mebelni joylashtirar edik.

Palmer asta oh tortib qo'ydi:

- Butun oqshom suvratlarni osish. Zo'r-ku.

- Osmaymiz. Nahotki osish ustasi bo'lmagan odamga men bu ishni shundoq ishonib topshirib qo'yaversam.

- Sening mutaxassislarcha ishlab chiqqan rejang barcha san'at asarlarini osishni ko'zda tutmaganmi hali? - so'radi Palmer. Gapini oxiriga yetkazmayoq u so'zlaridagi oshkora sarkashlikni o'zi ham aniq his etdi. - Aytmoqchi edimki, - shoshib gapini to'g'riladi Palmer, - shift chiroqlari nahotki o'rnatilmagan bo'lsa?

Bu gal ayol burilib unga qaradi. Yorug' uning orqasidan tushib turgani bois, Palmer xotinining yuzidagi ifodani o'qib ololmayotgandi.

- Vuds, - xotirjam ohangda dedi Edis, - chiroqlar ko'chma, ularni istagan vaqtda istagan joyga to'g'rilasa bo'laveradi.

- Men, men unday...

- Hechqisi yo'q, - uning so'zini bo'ldi xotini. Qandaydir chorasiz harakatni boshlab, ayolning qo'llari yuqoriga ko'tarildi va o'sha zahoti qotib qoldi. - Hechqisi yo'q. - Edis orqasi bilan unga o'girildi va tag'in muzlatkichga tikildi. - Lekin iltimos, uyga tushlikka kelishga harakat qil. Bu bizning yangi uyimizdagi birinchi tushligimiz bo'ladi.

- Albatta.

Yana biron narsa aytar deb o'ylab, Palmer kutib turdi. Lekin xotini jim edi. Shunda Palmer bironta jo'yali gap topib, suhbatlariga ko'ngilli xotima yasashni o'ylay boshladi. Xotiniga qarab turib, u birdaniga Edisning qattiq jahli chiqqanini angladi, aks holda uning muzlatkich eshigini bu taxlit uzoq ochiq tutib turishini boshqa nima bilan izohlash mumkin? Edisning bilmagan narsasi yo'q desa bo'lardi; onasi va oqsoch xotindan ham u odatdagi, Uellesli kollejidani ham odatdagi bilim va uquvlarni olgan edi. Biroq Palmer uning o'ziga xos va mos bo'lmagan ma'lumotlarni qayerdan olganligini bilolmay boshi qotgani-qotgan edi. Edis, masalan, elektrga oid haddan tashqari ko'p narsalarni bilardi. O'ziga tanish bo'lgan ayollar ichida elektr pechkasi, changyutkich va torsherni bitta rozetkaga tiqib bo'lmasligini, aks holda qisqa tutashuv ro'y berishini birgina u bilar edi. Muzlatkichda haroratning muayyan darajasini tiklash uchun qancha vaqt ketishini ham bilardi. Shunday bo'lishiga qaramay, mana, necha daqiqadirki, muzlatkich hamon ochiq turardi.

- Borib ishimni tugatib qo'yay, - dedi Palmer.

- Yaxshi. - Xotini soatiga qaradi. - Birozdan keyin yotsak ham bo'ladi.

- Men tezroq bo'lishga harakat qilaman.

- Durust.

Palmer burildi-da, bu yerga nega kelganini eslab, to'xtadi.

- Menga qara, - asta dedi u, - sen rosa charchagan bo'lishing kerak. Hozir borib yotsang nima qilibdi?

- Hozir yotaman.

- Oxirgi ikki oy rostdanam og'ir bo'ldi.

Yupqa og bluzka ostidan Palmer salqi taqilgan kamar uzra uning belini ko'rdi. Go'yo umurtqasi bir xil holatda mahkamlanib qo'yganday Edis qiyshiq harakat bilan xiyol o'girildi.

- Ha, - bosiq ohangda javob berdi u pastga, yerga qaraganicha.

- Men sening rejang va sening rahbarliging ostida nimalar qilingan bo'lsa, hammasini nazarda tutayapman, - davom etdi Palmer. - Bu katta ish edi. Hammasi deyarli oxiriga yetib, sening qanchalik baxtiyor ekaningni tasavvur qilayapman.

- Ha.

- Bu yoqqa qara, men... - Palmer jim bo'lib qoldi va xotini ko'rmayotganidan xursand bo'lib, pastki labini yalab qo'ydi. - Men ilgari sira aytmagandim. Ammo hammasi uchun sendan juda-juda minnatdorman.

Ayol bosh iring'ab qo'ydi. Uning nigohi hamon yerda edi.

- Men buni bilaman, - dedi nihoyat u.

- Buni qayerdan bilishingga aqlim yetmaydi, - dedi er yarim hazil tariqasida gapirishga urinib, - axir o'z minnatdorligimni izhor etishga juda no'noqman-da.

Edis boshini chayqab qo'ydi:

- Bunday emas. Faqat sen mantiqan fikrlovchi odamsan. Har qanday mantiqan fikrlovchi odam esa sen nimani ko'rsang shuni ko'rib turadi. Va minnatdorlikni ham... - Ayol jim bo'lib qoldi. Palmer uning lablari bir lahzada unsiz qimirlaganini ko'rdi, - his qiladi, - gapini tugatdi Edis.

- Men his qilaman, juda chuqur minnatdorlik tuyg'usini his qilaman va men... - o'z fikrini so'zlersiz ifoda etishga harakat qilib, u qo'lini siltab qo'ydi.

- Va bu moddani o'z hisobotingga kiritmoqchi bo'lgansan, - dedi ayol eri uchun.

- Taxminan shunday.

Edisning nigohi yuqoriga va biroz chetga, Palmerning yuziga sirpanib bordi.

- Hisobot berish sen uchun juda ham muhim, Vuds. Bankir uchun bu eng asosiy narsa, shunday emasmi?

- Qaysidir darajada, ha.

- Hisobot, - takrorladi xotini unga qarashda davom etarkan, - bu, aslida, yakun chiqarish. Men, haligi... yillik balansni nazarda tutayapman. Sizlarda buni nima deydi? Yakuniy chiziqmi?

- Yakuniy chiziq. Ha.

- Yakuniy chiziqdan tashqari deyarli hech qanday ahamiyatga ega emas, - xotini shu qadar past ovoza gapirar ediki, yaxshiroq eshitish uchun Palmer hatto engashishga majbur bo'ldi. - U ishga xotima yasaydi. Bungacha hamma narsa bo'lishi mumkin: yaxshi ham, yomon ham, ajoyibi ham, azob-uqubati ham - har qanaqasi. Yakuniy chiziq qora siyohda tortildimi, demak hammasi joyida.

- Ana, xolos... - Palmer hissiyotining birmuncha muddat havoda osilib turishiga izn berdi, chunki garchi xotining adovatini yaqqol his etib turgan bo'lsa-da, uning nimaga shama qilayotgani tagiga yetolmayotgandi. - Men hech qachon debet va kreditni bu qadar zavq bilan izohlashganini eshitmaganman, ammo sen haqsan deb qo'rqaman. Yakuniy chiziq - faqat shu ahamiyatga ega.

- Bundan ham muhimrog'i shundaki, u kreditni ko'rsatib tursa.

- Ha.

Xotini bosh iring'ab qo'ydi:

- Yaxshi. Sen qora yakuniy chiziq tortding, azizim. Omading bor ekan.

- Edis. - Palmer xotining gavadasi rostlanganini va o'zini yaqinlashib kelayotgan hujumdan saqlashga chog'layotgandek yana ham tarang tortilganini ko'rdi. - Men senga nimani his qilayotganimni aytmog'chi edim, xolos.

- Aytding ham.

- Xo'sh?

- Rahmat, azizim. - Ayol yana yerga tikildi. - Jiddiy aytayapman. Rahmat.

- Sen menga rahmat aytma, men aytishim kerak senga.

Xotini qisqa, keskin kulib qo'ydi:

- Alfons va Gaston jo'mardlarcha bir-birini hurmat qilganlaridaymi?

- Tag'in meni keksaligingni bildirib qo'yayapsan deysan-a.

Ayoldagi taranglik yo'qolganday bo'ldi va u eriga burildi. Palmerga hatto xotini chehrasida tabassum jilva qilganday tuyuldi.

- Bizlar nimadan iztirob chekishimizni topmoqchi bo'lgandim, xolos, - dedi Edis. - N'yu-York kasalligidan ekan. Alomatlari - boshqalar bilan munosabatning mutlaqo yo'qligi. Sababi esa - qattiq toliqish.

- Ehtimol, sen haqdirsan.

- Lekin indin, - davom etdi xotini, - yoki hech bo'lmaganda, haftaning oxirida, batamom o'rnashib olganimizdan keyin, men dam olmoqchiman. Shunchaki dam. Sen-chi?

- Hozircha yo'q. Ma'ruzali kichikroq safarim qarab turibdi.

- Uh!

- Olbanidagi qonun chiqaruvchi yig'ilish majlislarining tanaffusigacha yana shunaqa safarlar bor.

- Qaysisi qachon bo'ladi?

- Martmi. Aprelmi. Anig'ini bilmayman.

- Azizim, bu to'rt oydan ko'proqqa cho'ziladigan ko'rinadi-ku.

- Iloj qancha...

Ayol jimgina turaverdi, so'ng qoshini chimirdi, orqaga cho'zildi-da, muzlatkich eshigini yopdi.

- UZR, - dedi u shu zahoti. - Balki, yakshanba va bayram kunlari biroz dam olarsan?

- Xudo xohlasa.

- Durust. Ishingni tugat-da, uxlagani kel.

Palmer jilmayishga harakat qildi:

- Bo'пти, birozdan keyin ko'rishamiz.

- Judayam hayallama.

Palmer kutubxonaga qaytdi va yana o'rindiqa cho'kdi. Qiziq, xotini ataylab keskinlik yaratdi-da, keyin o'zi uni yumshatdi, go'yo u eriga g'anim emas, balki uning tarafida - ittifoqdoshdan.

Palmer YuBTK aksionerlari ro'yxatini varaqlay boshladi va o'zi qandaydir hisob-kitoblar qilgan shaldiroq qog'ozga yetib keldi.

Hech bo'lmaganda, deb o'yladi Palmer, o'z minnatdorligimni qayd etib qo'ydim-ku. Biroq bu minnatdorlikni qabul qilgan xotining shamsi uni bir pulga chiqarmoqda edi.

U o'rindiqa joylashib o'tirib oldi-da, sahifa raqamlarini ko'chira boshladi. Ertaga ertalab u kotibasini YuBTK aksiyalarining so'nggi yigirma beshtasi ism-sharifi va manzillarini qayta yozishga majbur qiladi. Biroq bu ishni unga topshirib qo'yib, bu haqda Berkxardt voqif bo'lmasligiga ishonish mumkinmikan?

Palmer bankdagi biron-bir kishiga, albatta, Virjiniya Kleridan boshqa, ishonib bo'lmasligini tushunardi.

U Edisning muzlatkichni yana ochganini eshitdi. Palmer qog'ozlardan bosh ko'tardi va kutilmagan zo'riqishni his etgan qandaydir noma'lum narsaga shay bo'lgan holda atrofidagi zulmatga tikildi. Mana shu keskin muntazirlikda u uzoq o'tirdi. Ammo nima ekanligidan qat'i nazar, o'sha narsa kelmadi. Hozircha.

O'ttiz To'rtinchi Bob

Palmer G'arbiy Qirq beshinchi ko'chadagi baliq restoranining to'rida to'rt kishilik stolda o'tirardi. U soatiga qaradi, so'ng farqini bilish uchun devordagi soatga qaradi. Unisi ham, bunisi ham kunduzgi birni ko'rsatib turardi, bu esa Mak Berns va uning mehmoni, gazeta muxbiri, yarim soat kechikayotganini bildirardi.

Palmer ofitsiantning qo'shni stolda o'tirgan ikkala kishiga viqor bilan qog'oz oshxo'rak - salfetka taqishini kuzatdi. Ularga hozirgina lench uchun haddan tashqari ulug'lik qiladigan omar balig'i tortilgandi. Bor-yo'g'i o'n besh daqiqa muqaddam bu baliqlar tirik edi va ofitsiant ularni buyurtmachilarga ko'rsatgani olib kelganida, baliqning panjalari jon talvasasida titrab turgandi. Endi esa harakatsiz qizil omarlar turli-tuman o'lim qurollari hamlasiga duchor bo'lgandi.

AQSh O'rta G'arbining ko'pgina aholisi kabi Palmer ham dengiz tubi jonivorlaridan tayyorlangan taomni xush ko'rmasdi.

Chig'anog'i bo'lgan har qanday jonivorga uning tob-toqati yo'q edi. Omarlar, krevetkalar va krablar unga jahannamdan chiqqan ulkan hasharotlarga o'xshab ko'rinardi. Chig'anoqning bir pallasida tortiladigan ustritsa va mollyuskalar unga kuydirib pishirilgan shilliqqurtning o'zidek tuyulardi. Bundan tashqari, O'rta G'arbining ko'pgina aholisi kabi, u bir narsaga sira ko'nikolmayotgandi, ya'ni N'yu-Yorkda ko'rishuvga belgilangan vaqtdan juda ham nisbiy darajada foydalanadilar, ayniqsa ko'rishuvda jamoatchilik faoliyatining, deylik, lench kabi turi ko'zda tutilganda. Soat 8 ga mo'ljallangan uchrashuv hech qachon to'qqizdan oldin boshlanmasdi. Soat 12.30 ga tayinlangan lench esa, o'ziga o'zi derdi Palmer, soat birdan keyingi har qanday vaqtni bildiraveradi. Shu asnodan uning ko'zi qandaydir erkak hamrohligida restoranga uchib kirgan Virjiniya Kleriga tushdi. Juvon tezgina ichkariga ko'z yugurtirdi va Palmerni ko'rib, uning stoli tomon oshiqdi.

- UZR, kechikib qoldik, - dedi u nafasini bazo'r rostlaganicha. - Mak menga o'n besh daqiqa oldin qo'ng'iroq qilib, kelolmasligini aytdi. Shuning uchun вЂњStarвЂќga chopdim-da, Jorjni o'zim olib keldim, - Jorjni ko'rsatish uchun u bir chetga o'tdi.

Palmer o'rmidan turdi.

- Mister Mollettmisiz? - dedi u qo'lini uzatib.

Jorj Mollett Palmerning qo'lini olib, uni qattiq va betakalluflarcha qisdi. U atrofga ko'z yugurtirdi, pal'tosini yechdi va o'tirishidan oldin uni stulga ildi.

Mollett ko'rinishi yosh bir kishi edi - qirqlarda bo'lsa kerak, o'yladi Palmer. Bo'yi o'rtacha, chorpahildan kelgan, boshi dum-dumaloq. Yuzi notabiiy darajada qizil. O'zi shunaqami yo dekabr sovug'i natijasimi, Palmer tushunolmadi. Mollettning ko'zlari xuddi Berkxardtga o'xshab oqishtob moviy rangda bo'lib, o'ynab turardi, shu bilan birga sinchkov ham edi. Aftidan, narsadan narsaga ko'chganida ular qisqa, o'tli nigohlar bilan tasavvurlarni qamrab olayotganday bo'lardi. Xoh Virjiniyaning stolidagi qovushtirilgan qo'llari bo'lsin, xoh tuzdon yoki qo'shni stolda omarxo'rlik qilgan, ko'kraklariga oshxo'rak taqqan odamlar bo'lsin va hattoki Palmer ko'ylagining yoqasi bo'lsin - hech bir narsa bu o'ziga xos ko'zlar hamlasidan chetdan qolmayotganini Palmer payqadi. Ko'zlaridagi bu sinchkovlik, Palmerning fikricha, Mollettning aniq bir shaklga ega bo'lmagan, ko'proq ildizpiyozga o'xshab ketadigan burniga sira hamohang emasdi. Bu noyob burun sinchkov ko'zlarni xaspo'shlab turish uchun maxsus yaratilgan, deb o'yladi Palmer. Mehmonning og'zi kichkina, lablari do'rdoqqina edi. O'sha og'izni ochib, Mollett chiyildoqqina dadil ovoza so'radi:

- Nima ichamiz biz?

Palmer kulib yubordi va ofitsiantga qo'l siltadi.

- Bemavrid sovuqni qarang-a, - dedi u. - Bironta antifriz buyuraylik bo'lmasa, xo'pmi?

- Viski. Har qanaqasi. - Mollett Virjiniyaga o'girildi: - Mak juftakni rostlatdi-da, a? Xuddi o'ylaganiday bo'lib chiqdi, men bilan nonushta qilishga uning beti chidarmidi.

- Nimaga unday deysiz?

Yoqimsiz hidni haydaganday, Mollett qo'lini sermadi.

- O'tgan hafta bu yigitcha yolg'on birja ma'lumotlari bilan meni yomon tuzladi. - U oldinga engashdi, tirsaklarini stolga qo'ydi, ovozi pasaytirdi: - Jinning ham xayoliga kelmaydigan gaplar. Emishki, dividendlar oshishi e'lon qilinar-mish, aksiyalar qo'lma-qo'l bo'lib ketarmish. Emishki, ikki hafta ichida daromadlar ikki baravar ko'payarmish. Halizamon 80 million dollarga hukumat shartnomasi e'lon qilinar-mish va shunga o'xshagan safsatalar. Eshitib, soching tikka bo'ldi.

- Sen sotib olmagandirsan? - so'radi Virjiniya.

Mollett boshini chayqadi va jilmaydi:

- Azizam, agar men umuman qachondir aksiya sotib oladigan bo'lsam, har qanday odamdan maslahat so'rasam ham Mak Bernsdan so'ramasman. U buni gazetamizda yozib chiqishimga umid qilgandi. Maqola esa aksiyalar narxini ko'tarish uchun kerak edi. Oddiy o'yin. Bundan kulgili narsa bo'lmasa kerak. - U basharasini burishtirdi.

- Bunaqasi hech qachon bo'lmagan, - juda jiddiy ohangda dedi Virjiniya, - N'yu-York jurnalizmi tarixida uchramagan voqea.

- Hah! Ammo biz в ЪН Starb Ъkdoshlar bunaqa voqealarga ilakishmaslikka harakat qilamiz.

- Boshqa gazetalar-dagi ucharlar shunaqa narsalar bilan shug'ullanadilar, to'g'rimi, Jorj?

Jorj juvonga qovog'i ostidan qarab qo'ydi-da, Palmerni yuzlandi:

- Siz ajabtovur bir narsaga ega bo'ldingiz. U bankni egallamasdan qo'ymaydi.

Palmer ofitsiantga ichimliklar buyurdi.

- Kimdir baribir shuni qiladi, - dedi u. Mollettning ko'zlari birdaniga dum-dumaloq bo'lib qoldi va Palmerni tikildi:

- Tushunmadim.

Palmer boshini chayqadi va Virjiniyaga murojaat qildi:

- Mak nima deb ta'riflagandi? Qo'rqqoqlikmi?

- Soat birda u Olbaniga uchib ketayapti.

- Makning bo'lgani shu, - tasdiqladi Mollett. - Aerodromga yetib olish, ikki motorli shaloq mashinada uchish, keyin esa aerodromdan shahar markaziga yetib olish uchun ketadigan vaqtiga, o'sha yoqqa poyezdda ham yetib olsa bo'lardi-ku. Lekin Mak o'laqolsa bunday qilmaydi.

- Tezlikning o'zi, - dedi Palmer, - goho tezlik haqidagi xayolchalik bo'lmaydi.

- Xayol esa, - qo'shimcha qildi Mollett, - agar siz Mak Berns bo'lsangiz, voqelikdan ko'ra ancha muhimroq.

Oraga chuqur sukunat cho'kdi. Sukunatga g'arq bo'lib ketayotganini his qilgan Palmer dedi:

- Qiziq, modomiki siz Mak haqida shunday fikrda ekansiz, u siz bilan bugun qanday qilib ham birga ovqatlanardi?

Mollett to'rtburchak barmog'i bilan Palmerni ko'rsatib, o'zining chiyildoq dadil ovozida dedi:

- Mening bu yerdaligim - sizni ko'rish uchun, bas. To'g'risini aytsam, Mekki Nojning Olbaniga uchib ketganidan o'zimda yo'q xursandman.

Viski keltirishdi. Palmer o'z stakanini ko'tardi.

- Dushman o'rdasidagi sarosimalik uchun!

Mollett shirin jilmaydi:

- U kim bo'lishidan qat'i nazar!

- Sizga nimani so'zlab berishim mumkin? - so'radi Palmer.

- Siz bir narsani hisobga olishingiz kerak, - gap boshladi Mollett, - bank ishlari bilan shug'ullanadigan yigitchamiz ta'tilda. Mening soham boshqa. Hozir men sizdan interv'yu olish vazifasini bajarayapman, xolos. Yonimda bir necha ming savoldan iborat uncha katta bo'lmagan ro'yxat bor.

- Qaysi mavzuda?

- Omonat banklari bo'limlari haqidagi taklifni qanday qilib barbod qilmoqchisiz?

- Matbuot uchunmi?

Mollett kaftini yuqoriga qilib, ikkala qo'lini oldinga cho'zdi.

- Buning uchun menga haq to'laydilar.

- Lekin menga buning uchun haq to'lashmaydi-da, - eslatdi Palmer. - Bir qancha shunday masalalar bo'yicha norasmiy gaplashib olganimizda mendan baxtli odam bo'lmasdi. Ammo matbuot uchun men sizga aytmoqchi bo'lgan gaplardan bir abzats narsa chiqsa ham katta gap.

- Keling, shundan boshlay qolaylik.

Palmer biroz viski ichib oldi.

- Biz qo'limizdan kelgancha tez va g'ayrat bilan odamlar ongiga shuni yetkazmoqchimizki, milliy iqtisodiyotimizning hozirgi bosqichida omonat banklari pullarning boshi berk ko'chasi bo'lib qolgan; shaxsiy omonatlar - yaxshi narsa, ammo bunday omonatlar ko'payib ketaversa, albatta, yaxshi bo'lishi shart bo'lmay qoladi; omonatlarning muntazam o'sishi aslida iqtisodiyotning tabiiy rivojlanishini qiyinlashtiradi; shunday qilib, omonat banklarining bosqinchilik talablari jamiyat manfaatiga ziddir.

Mollett biroz o'ylanib qoldi, so'ng stakanni ko'tardi.

- Men siltab tashlamoqchi emasman, - dedi u muzli viskiga qarab, - ammo siz aytgan gaplardan birontasini shov-shuvli yangilik deb atay olmasdim.

- Bilaman, - unga qo'shildi Palmer, - biroq matbuot uchun boshqa hech narsa aytolmayman.

Mollett xo'rsindi.

- Unda, keling, norasmiy gaplashaylik. Agar men arziydigan bir narsa ko'ra olsam, biz buni boshqatdan yozib chiqamiz-da, rasmiy tus beramiz. Maylimi?

- Har holda, bir sinab ko'rsak yomon bo'lmasdi.

Mollett bosh irg'adi-da, Virjiniyaga qaradi:

- Bankir uchun yomon emas. - O'sha-o'sha shirin jilmaygancha u yana Palmer tomonga o'girildi. - Matbuot uchun emas. Hozirgina bayon etgan bo'lmag'ur gaplaringizdan hech bo'lmasa bittasiga o'zingiz ishonasizmi?

Palmer kinoyali jilmaydi:

- Matbuot uchun emas, вЂњbo'lmag'urвЂќ - bu topib aytilgan so'z emas. Bu yerda вЂњzaharlashвЂќ so'zi ko'proq mos keladi. Biroq - hamon matbuot uchun emas - men aytgan narsalar iqtisodiy siyosat yasaladigan Vashingtonda va boshqa oliy doiralarda muqaddas haqiqat sanaladi.

- Bankir bo'lishingiz o'laroq siz shaxsiy kreditni cheksiz ravishda kengaytirishga qanday qaraysiz?

- Uni inkor etish uchun bankir bo'lmoq mutlaqo shart emas, - javob berdi Palmer. - O'z mamlakatining farovonligini qadrlovchi har qanday odam buning telbalik ekanini biladi. Boshqa tomondan, bu odam shuni ham biladiki, - qo'shimcha qildi u, - kreditni qisib qo'yib, biz shunday iqtisodiy iskanja ichiga kirib qolamizki, buning oldida 1929 yilgi bo'hron sekin chalinuvchi val'sga o'xshab qoladi. Juda-juda kech bo'ladi. Yo'lbarsni dumidan tutdingmi, endi uni qo'yib yuborib bo'lmaydi.

- Juda yaxshi, - dedi Mollett. - Iqtibos keltirsam maylimi?

- Arzimaydi.

- Yo'lbarsning dumi borasidagi ta'rifni har kim har xil tushunishi mumkin, - davom etdi reportyor. - Masalan, Tammani yo'lbarsi[11] oldida raqs tushadigan bankka nisbatan. Hatto vositachi sifatidagi Mak Bernsga ega bo'lib turib ham.

Palmer qoshini chimirdi:

- вЂњRaqs tushadiganвЂќ iborasini aniqroq izohlab bera olmaysizmi?

- Uni qaytib oldim. Keling, boshqacha aytaylik - Tammani ta'siridan o'z iqtisodiy maqsadlarida foydalanadigan bank.

- Bu haqda mister Berkxardtdan so'rashingizga to'g'ri kelmasmikan deb qo'rqaman. Mak Berns mening sahnada paydo bo'lishimdan ancha oldin yollab olingan.

- Agar men Berkxardtdan iltimos qilgudek bo'lsam, - e'tiroz bildirdi Mollett, - u menga o'shqirib berishi tayin. Men sizdan so'rayotganim sababi shundaki, siz sog'lom fikrli odamga o'xshayapsiz. Siz bankirning zamonaviy namunasini o'zingizda namoyon qilgansiz, - qo'shib qo'ydi u Virjiniya ko'z qisib, - hamkorlik qilishga hoziru nozirsiz va umuman oliy darajadagi zakovat sohibisiz.

- Maqtov so'zlaringiz maqoladan boshqa siz uchun hamma narsa qilib bera oladi, - javob berdi Palmer. - Yana o'shunday matbuot uchun emas - men Berns va Tammani bilan aloqani meros qilib olganman. Bunda qandaydir mantiq bor. YuBTK sizning savollaringizga o'xshagan savollarga o'rin qoldirmaydigan qilib ish ko'rmog'i lozim, xolos.

- Boshqacha aytganda, Tammani bilan hamkorlik qilish sizga yoqmaydi, shundaymi?

- Men qarshi emasman, faqat men uni o'yinning asosiy qoidalaridan biri deb bilaman, xolos.

- Uh-h, - dedi Mollett. U yana Virjiniya tomon o'girildi: - Kelasi safar men undan interv'y u olganimda qalamni xonada qoldirishimni eslatib qo'y.

- Bunaqa tikka savollar bermagin-da, - maslahat soldi Virjiniya.

- Biz norasmiy gaplashayapmiz. Chegara - osmon bilan yercha, xo'pmi? - dedi u Palmer tomonga o'girilib.

- So'rang.

- Ha, albatta-da, - kuldi Mollett, - yana qanaqa yo'l bilan biron narsa bilib olardim? - U stolga shunchalik chuqur engashib oldiki, viskili stakan uning ko'kragiga qisilib qoldi. - Bunga nima deb javob bergan bo'lardingiz: siz Mak Bernsga ishonasizmi?

- Ishonmasligim kerakmi? - uni qayirib tashladi Palmer.

- Kasodgarchilik borasidagi ishlarni olib boruvchi sudlar unga ishonadigan odamlarga liq to'la.

- Tushunishimcha, uning mijozlaridan ko'pchiligi ancha boy odamlar bo'lgan.

- Men aynan ana shundaylar haqida gapirayotibman hozir, Makning siyosiy ta'siridan foydalanish niyatida uning oldiga tanda qo'yuvchi chakana-chukanalar haqida emas. U bunday odamlarning ayamay siqib suvini ichdi va agar ulardan loaqal bir foizginasi qachonlardir hukumat shartnomasini olgan bo'lsa, hayratdan yoqa ushlagan bo'lardim.

- Bunday odamlarga ko'zingiz tushganida yuragingiz qonga to'lmaydi, shunday emasmi? - so'radi Palmer. - Bunday o'yinning mohiyati shundan iboratki, yurakni siqib, qonini ichuvchi odamning yuragi toshdan bo'lishi kerak.

- To'g'ri. YuBTK ga nisbatan meni xuddi shu narsa tashvishga soladi.

Palmer yana ofitsiantni chaqirdi.

- Qaytaring.

- Zo'r, - rozi bo'ldi Mollett.

- Meniki - bas, - dedi Virjiniya.

- Aytmoqchi, yeyishga u-bu buyursak qalay bo'larkin? - qo'shimcha qildi Mollett. - Men ozroq omar olaman, qovurilganidan va yangi sabzavotdan salat ham. Sen-chi, Jinniy?

- N'yuburgcha omar.

- Pushti mag'iz bifshteksi, chala qovurilganidan, - dedi Palmer. - Qanaqa gazak bo'lsin?

- Menga hech narsa. - Mollett boshini bir yonga solintirdi. - Bilasizmi, u buyurtma olib ketganida men sizga yana o'sha savolni beraman?

- Xuddi shundan qo'rqib turuvdim, Virjiniya!

- Rahmat, omardan boshqa hech narsa kerak emas.

- Bo'ldi. - Palmer ofitsiantning uzoqlashayotganini kuzatib turdi. - Siz, - deb davom etdi u, - YuBTKning ko'nglida o'g'rilikka moyillik bor ekan, deb o'ylayapsizmi?

- Ko'nglida shunday moyillik borgan o'xshab ish tutilyapti deyaipman.

- Sizning bank haqida bunday o'ylashingizdan hayronman. Bank biznesi - bu insoniyatga ma'lum yagona qonunlashtirilgan o'g'rilik ekanini nahotki bilmaysiz?

Mollett tugmadekkina semiz lablarini bujmaytirib, bosiq jilmaydi.

- Siz mening savolimga hazil bilan chap berib ketmoqchimisiz?

- Bo'пти. Buni boshqacha ifoda qilib berishimga ijozat bering: o'tgan yillarda Olbanida shtat chekkalaridagi qonun chiqaruvchilar tijorat banklarini homiylikka oldilar. N'yu-York qonun chiqaruvchilar omonat banklarini afzal deb topdilar. Agar biz Tammani yordamida bir qancha n'yuyorklikni o'z o'rdamizga avrab kiritib olsak, bu o'g'rilik bo'ladimi?

- Bu Tammanining qaysi yo'l bilan sizga yordam ko'rsatishiga bog'liq.

- Bu endi Tammanining ishi.

- Ana-ana, - tilidan tutdi uni Mollett, - mening bir qora tanli do'stim aytganiday, ayni ilmoqli joyga keldik. Siz qanday yo'l bilan

foydalanishingizga javobgar emassiz deb Tammanini pul bilan ta'minlayapsiz.

- Bunga pulning nima daxli bor? Biz Bernsga durustgina gonorar to'layapmiz. Biroq bu gonorar bitta-yarimta qonun chiqaruvchini sotib olishga yetishi amri mahol.

- Siz hech qachon... - Mollett jim bo'lib qoldi va boshini chayqadi. - Albatta, yo'q. Boshqa hech kim ham. Men bir narsani so'ramoqchi edim: siz qachon bo'lsa ham Makning shaxsiy kirim-chiqim daftarini ko'rganmisiz? O'ylashimcha, u uni hatto onasiga ham ko'rsatmasa kerak. Biroq bordi-yu, agar unga ko'zingiz tushgudek bo'lganda, Makning baliqday sukut saqlashga qodir sherigi bor ekanidan xabardor bo'lgan bo'lar edingiz. Bu indamas, ko'rinmas, mavjud emas sherik Makning daromadlaridan kattagina bo'lakni o'ziga oladi. Hech kim hech qachon buni isbotlay olmaydi, biroq ismi boru jismi yo'q bu sherik - Viktor Sal'vatore Kalkeyndir.

Palmer yelka qisib qo'ydi.

- Sizning shunday o'ylashga haqqingiz bor. Biroq bu narsa nima uchun Mak Bernsdan boshqa biron odamni tashvishga solishi kerak?

- Sizni hayron qoldirishning o'zi bo'lmaydi, a? - hayajon bilan dedi Mollett. - Siz xalq saylagan vakillar ovozi sotib ola bilishi uchun kimga pul berish g'oyasida nojo'ya hech qanaqa narsa topmaysizmi?

- Albatta, - unga qo'shildi Palmer. - Bunda ham, urushda ham, ocharchilikda ham, vaboda ham qandaydir juda ham nojo'ya bir narsa bor. Lekin bular bari hayotiy hodisalardir. Nojo'ya, ammo bor narsalar.

- YuBTK so'nggi vaqtlarda, - kuruq javob qildi Mollett, - biron-bir urushni, ocharchilikni yoki o'latni moliya bilan ta'minlaganini eshitmaganman.

- Tammanini ham moliya bilan ta'minlamaymiz. Agar bilishni xohlasangiz, - davom etdi Palmer bir tekis va hayajonsiz gapirishga harakat qilib, - omonat banklari Mak Bernsni yollamoqchi bo'lishgan, lekin biz uni ushlab qoldik.

Mollett jim edi. U ofitsiantdan viskili yangi stakan oldi va o'zining to'mtoq ko'rsatkich barmog'i bilan uni dasturxonda oldinga va orqaga sura boshladi. Oxiri u ko'zini ko'tardi - uning sinchkov nigohi bir necha marta Virjiniyadan Palmerga sakradi.

- Bu juda qiziq, - past ovozda dedi u oxiri.

- Nima uchun?

Mollett bir necha bor boshini chayqadi:

- Interv'yu olishga izn bering.

- Aftidan, bu yangilik sizni lol qoldirdi, shekilli?

- Yo'q, shunchaki qiziqtirib qo'ydi. - Mollett qo'lini Virjiniya qo'lining ustiga qo'ydi. - Seni ham bu narsa nahotki qiziqtirmasa, Jinniy?

- Xo'p, davom et, Jorj, aylantirma. - U ikkinchi qo'lini Mollettning qo'li ustiga tashladi. - Agar biron narsa biladigan bo'lsang, do'st bo'l.

Reportyor yana boshini bir yonga solintirdi.

- Eshitingiz-a, - dedi u Palmerga, - вЂњBiron narsa biladigan bo'lsang, bo'l. Men bundan durustrog'ini topib aytolmagan bo'lardimвЂќ.

Palmer uzoq sukutga cho'mdi. U bir taxminni aytish va shu bilan Mollettning ishonchini qozonish uchun eng qulay payt kelganini tushunib turardi. Biroq taxmin shaklida bo'lsa hamki, bunday izhor xavfli edi. Qulay payt kelganda u birinchi bo'lib e'lon qilmasligi sharti bilangina bunday sirni Mollettga ishonsa bo'lardi. Biroq Palmer bunday shart qo'yish uchun vaziyatni yaxshi bilmasligini tushunardi. Bundan tashqari, nima uchun gapirish kerak ekan, deb mulohaza ham qilmoqda edi. Suhbatlar nuqul ko'ngilsizliklardan boshqa nima keltirardi? Bu yerda esa ular busiz ham oshib-toshib yotibdi.

- Men sizga yordam berishni istardim, - dedi Mollett. - Ammo siz bilan ishlash oson emas.

Virjiniya yo'talib qo'ydi.

- Bu noiloj odam, - Palmerga murojaat qildi juvon, - haqiqatan ham yordam berish qo'lidan keladigan oz sonli odamlardan bittasi. Palmer stakanni ko'tardi, biroq ichmay uni qayta joyiga qo'ydi. Keyin o'z qarorini mustahkamlayotgandek, stakanni bir chetga surib qo'ydi.

- Avvalo men quyidagilarni bilishim kerak, - gap boshladi u. - Keling, faraz qilaylik, men sizga qandaydir sirni aytdim, ehtimol, u hech qachon matbuot uchun ashyo bo'lmas. Keling, yana faraz qilaylik, buni isbot qilish mumkin emas yoki men mutlaqo nohaqman, keling, yana bir faraz qilaylik, mening ma'lumotlarim chala va sizning tomoningizdan ishlov berilishiga muhtoj. Bu ishni bajara turib va sizda qachonlardir maqola chop etish imkoniyati bo'ladimi, yo'qmi, bilmay turib, qoniqish hosil qilasizmi? Mollettning kichkinagina og'zi yasama shirin tabassumdan ikki tomonga cho'zildi.

- Men chop etilmaydigan narsa ustida ishlashni jonimdan yaxshi ko'raman. - So'ng jiddiy ohangda davom etdi: - Keling, ishning mohiyatiga qaytaylik. Agar u chindan ham muhim bo'lsa, unda men unga o'z vaqtimni sarf qilish istagimni izhor etaman.

- Matbuot uchun emas.

- Sho'rlik matbuot uchun emas, - unga qo'shildi Mollett.

- Shubha qilishga menda asos bor, - tez gap boshladi Palmer, agar sherigi so'zlarni terishga kirishgudek bo'lsa, ularni hech qachon aytib ulgurmasligini bilib, - YuBTK ustidan nazorat o'rnatishga intilayotgan qandaydir, tashqi guruhlar yo'q emas.

Mollett tovushsiz hushtak chaldi. Uning nigohi darhol Virjiniyaga sakrab o'tdi.

- Rostdanmi? - ming'irladi u.

- Sen bu odamni eshitgansan, - javob berdi juvon.

Reportyor o'zini asta stul suyanchig'iga tashladi va joylashibroq o'tirdi.

- Mak Bernsning Olbaniga borishiga to'g'ri kelib qolganidan xursandman.

- Nimaga bunday deysiz? - so'radi Palmer.

- Chunki u bu yerda bo'lganida, siz menga buni sira ham aytmagan bo'lardingiz.

- To'g'ri. Ammo nega siz shunday o'ylaysiz?

- Davom eting. Mak Berns o'zining bashang ikki yuz dollarlik kostyumini kiyib yuraverishi mumkin, lekin men uchun u Troya oti bo'lib qolaveradi.

- Bu, - asta dedi Palmer, - bugun men eshitgan eng qiziq narsa bo'ldi. - Birmuncha vaqt hamma jim bo'lib qoldi. Sukunat cho'zilib ketdi. Ofitsiant stolga uchta likobcha qo'ydi va marmitdan[12] Virjiniyaning likobchasiga n'yuburgcha omarlarni olib qo'ya boshladi, qo'lida qisqich kabi ushlab turgan sanchqi va qoshiqlarni stol ustiga avaylab terar ekan, har bir harakati bilan oliy

darajali restoranda xizmat qilishini ta'kidlayotgandek va taomnomada chop etilgan yirik dollarli narxlarni isbotlayotgandek bo'lar edi.

Mollett uh tortdi, uning ko'zlari ofitsiant sanchqilari va qoshiqlari harakatini kuzatar edi.

- So'nggi vaqtlarda biron qiziq kitob o'qidingizmi? - so'radi u hech kimga bevosita murojaat qilmasdan. Mollettning barmoqlari oq dasturxonni betoqat chertayotganini Palmer ko'rib turardi.

Hammaga xizmat qilib bo'lib, ofitsiant uzoqlashar ekan, Mollettning barmoqlari tinchidi.

- Biz nima haqdadir gaplashayotuvdikmi?

- Biz в ЫѢСтарв Ыќning jonboz chalamulla yozuvchisi bu yangilikni muhim deb hisoblarmikan yo yo'qmi, shundan gaplashayotuvdik, - javob berdi Virjiniya.

- Agar bular bari qumga yozilgan bo'lsa ham, - qo'shib qo'ydi Palmer.

- O'zing hozirgina Mak Berns bilan odamning umurtqasiga o'tmas xanjarni sanchib olding-ku, - davom etdi Virjiniya.

- Menmi? - Mollett ofitsiant unga taqmoqchi bo'lgan oshxo'rakni yulib tashladi. - Halol Makka shunday qilar ekanmanmi? - U ofitsiantning uzoqlashuvini kuzatib turardi. - Turli-tuman shubhali tadbirlarning siyosiy tashkilotchisi ishonchini qozonuvchi sifatida, - dedi u omarga chaqqon va dadil hujum qilar ekan, - men uning ikki jabhaga ishlashni qoyilmaqom qilib o'rganganini ko'rdim, xolos. - Mollett omarning uzun bir bo'lagini ko'tardi, uni qizdirilgan yoqqa buladi va og'ziga jo'natdi. Uning nigohi tezgina Palmerning yuziga sapchidi. - Siz bir narsa dedingizmi? - so'radi u.

- Ezilib ketdim, xolos, - javob berdi Palmer o'zining bifshteksiga pichoq urar ekan. Chala qovurilish o'rniga go'sht tashqi tomonidan bukib qo'ya qoling, ichi esa xomligicha qolavergandi. - Mana sizga kerak bo'lsa, - shikoyatomuz dedi u.

- Yeb bo'lmaydiganga o'xshaydi, - dedi Virjiniya. - Bugun juma, men baliq taomlari tartibiga rioya qilaman.

- Aqli joyida bo'lgan odam buni chala qovurilgan deb ayta oladimi?

- Judayam chala qovurishibdi-da, - unga qo'shildi Mollett. - Qaytarib yubora qoling.

Palmer boshini chayqadi va bifshteksning yesa bo'ladigan qismlarini kovlashtira ketdi.

- Siz bizga javob bermadingiz hali, yangilik ustida ishlash uchun u sizni ko'ngildagidek qiziqtiradimi?

Mollett luqmani chaynashda davom etardi.

- Buni tushuntirish qiyinroq. Aslida, padariga qusur, deyarli iloji yo'q.

- Hech qiziqib ko'rmaganmisiz?

- Unda...

Omarning navbatdagi bo'lagini ajratar ekan, Mollett lablarini qattiq qimtdi.

- Buni tushuntirish kerakligiga unchalik ishonmay turibman, - javob berdi u.

Virjiniya sanchqini qo'ydi.

- E, yo'q. Bo'lishi mumkin emas.

Mollett bosh irg'adi:

- Mumkin.

Virjiniya Palmerni yuzlandi.

- Bu nusxaning gapiga qaraganda, - juvon ovozi pasaytirdi, - kimdir unga bu yangilikni allaqachon yetkazgan. Boshqa tomondan birov.

Palmer kavshanishdan to'xtadi. U o'zini stul suyanchig'iga tashladi, ko'zlari reportyorga tikildi. Bir lahza o'tib u go'sht luqmasini yutdi, biroq boshqasini kesib olishga shoshilmadi.

- Unda, - dedi u oxiri, - nima uchun buni mendan eshitganingizda siz hayratdan yoqa ushladingiz?

- Meni ishontirib aytishgandiki, birinchidan, YuBTK da hech kim hech narsadan shubhalanmaydi va, ikkinchidan, to'oybolta tushmaguncha... ular hech nimadan shubhalanishmaydi.

- Men o'zim haqidagi birovlarining fikriga unchalik mazaxo'rak bo'lganim yo'q.

- Bu ikki oyoqda yuradigan hasharot bor-ku, Berkxardt, shu odam haqidagi ularning fikri, - javob berdi Mollett. - Ko'rayapsizmi, men bu ma'lumotlarni siz N'yu-Yorkka kelmasingizdan avval olgan edim.

Palmer bosh irg'adi:

- Ish anchadan beri davom etib kelayotganini bilardim. Nima deb o'ylaysiz, ular nechta aksiya to'plashdi ekan?

Mollett qoshini chimirdi va omarni yoqqa buladi.

- Yana esingizdan chiqdi. Menga sir qilib aytishgan.

- Jorj, - dedi Virjiniya, - sen qanaqa do'stan o'zi? - Reportyor indamay ovqat yeyotgani uchun u gapida davom etdi: - Mening bir narsaga hech aqlim yetmayapti, nega hamma narsa shu qadar sirli, a? Rahbarlik kursisi uchun boshqa janglar ochiq-oshkora bo'ladi. Vakolat uchun kurash. Gazetalardagi shov-shuvli sirlavhalar. Bu esa shunchalik maxfiylashtirilganki, haligacha uning borligiga ishonmayman.

- Ishon, - dedi Mollett.

- Bank shunchaki odatdagi korporatsiya emas, - tushuntirdi Palmer. - Qachondir - kimdir bank ustidan nazorat o'rnatish uchun zarba berishga harakat qilsa, u bu ishni ochiqchasiga qilishni o'ziga ep ko'rmaydi. O'rta biznesga-ku bunday oshkoralik zarar yetkazmasligi mumkin. Ammo uning bankka hujum boshlanishiga qanchalik xalaqit berishini hamma biladi.

- Oshkora kurash, - tasdiqladi Mollett, - bankni shu qadar xonavayron qilishi mumkinki, yangi rahbarga bosh og'rig'idan boshqa hech narsa qolmaydi.

So'ng yana oraga sukunat cho'kdi. Hech kim ularning suhbatiga quloq solmayotganiga ishonch hosil qilish uchun Palmer xonaga yana bir bor ko'z yugurtirib chiqdi. Kassir peshtaxtasi oldida charm kurtka kiygan bir yosh yigit metrdotel bilan gaplashib turardi.

Keyin yigit metrdotelga bir konvert tutqazdi.

- Demak, - keskin ohangda dedi Mollett, - nima bor sizda?

Palmer uning ko'ziga qaradi:

- Rivojlantirish va to'ldirishda siz yordam berolmaydigan axborot.

- To'g'ri. Agar siz oldimga birinchi bo'lib kelganingizda, men bir nima qila olishim mumkin bo'lardi. Endi esa mening qo'llarim bog'liq.

- Lekin tiling emas, - pisanda qilda Virjiniya. - Odob, harqalay, sening zudlik bilan orqaga, o'sha dastlabki manbanga yugurib borishingni va unga YuBTKning ishlari besh ekan deb xabar qilishingni talab etadi.

This is not registered version of TotalDocConverter.

Yog'ingiz bo'lgan narsa qanday bo'lganidan achinarli holga tushib qolsa, qanday bo'ladi? Mollett ham xuddi shu holga tushgandi.

- Boshim qotib qoldi, - dedi u oxiri. - Siz men bilan xufyona gaplashdingiz.

- Rahmat, - javob berdi Palmer. U metrdotelning ular stoli tomon kelayotganini ko'rdi. - Sizni YuBTK tomonga og'dirishning biron usuli bormikan?

- ВЪНStarвЪkning odamini-ya? - so'radi Virjiniya chuqur hayrat ohangida.

- Bunga bir boshqacha qarab ko'ring, - dedi Palmer. - Biz qanchalik ko'p narsa bilsak, kurash shuncha keskinroq va sizning maqolangiz shuncha qiziqroq bo'ladi.

- Makiavelli, - dedi Mollett. - Siz, chikagoliklar, qotilning o'zginasi- sizlar - odam o'ldirmay turolmaysizlar.

Metrdotel stol oldiga keldi.

- Mister Palmer kim edi? - so'radi u Palmerni taniyolmay. Palmer bosh irg'agach: - E-ha, siz edingiz-ku. Marhamat, - dedi-da, konvertni unga tutdi.

Bu oppoq skotch bilan bir necha joyidan yelimlab tashlangan konvert bo'lib, ustida hech qanaqa yozuv-pozuv yo'q edi. Palmer uni aylantirib ko'rdi-da, kimdan kelganini va kimga yuborilganini aniqlay olmadi. U konvertni ochdi va ichida yassi kalit yopishtirib qo'yilgan qalin oq qog'ozni ko'rdi. Qog'ozga qizil qalamda bunday deb yozib qo'yilgandi: вЪНOlbanida 10 kun. Mehmonim bo'lvЪk. Palmer ko'zini ko'tardi va Mollett bilan Virjiniya uni kuzatib turishganini ko'rdi Baxtiga u qog'ozni kalit ko'rinmaydigan qilib ushlab turgan ekan. U xat bilan kalitni cho'ntagiga tiqdi, bu oqilona bo'ldimi yo yo'qmi, o'ylagani ham yo'q, ishqilib ularni ko'zdan yashirsa bo'lgani edi. Xatdagi gaplardan na jo'natuvchini, na oluvchini bilib bo'lardi.

Palmerning ko'nglidan beixtiyor shunday o'y kechdi: Mak Berns josuslikda ishlasa qalay bo'larkin? Hoynahoy, yomon bo'lmasdi. U suhbatdoshlariga jilmayib qo'ydi.

- Qotil tabiatli odamlar, - asta dedi u, - jug'rofiy chegarani bilmaydilar.

- Ya'ni? - so'radi Mollett.

- Kelib chiqishi qayerdanligining ahamiyati yo'q. Bu yog'ini so'rasangiz, Jo Lumis, agar yanglishmasam, Ogayodan.

Mollettning tugmadekkina og'zi xiyol titradi:

- O'-ha.

- Archi Nikos esa, Londondan bo'lsa kerak.

- Hm.

- Mak Berns esa, menga aytishlaricha, Bayrut bilan Gollivud mahsuloti sanaladi.

- Obbo.

- Inglizchalab bir nima desang-chi, Jorj, - iltimos qildi Virjiniya.

Mollett kovshandi-da, og'zidagini yutdi.

- Aytadigan birgina gapim shuki, - tantanavor dedi u, - ularning kelib chiqishi kim va qayerdan bo'lmasin, chikagolik bir qishloqi lapashangni uchratib qolgan ayni paytda ularga achinib ketayapman.

AvvalgiII- qismB Keyingi

в†' Metrdotel' - bosh oshpaz.

в†' Anglikan - protestant dinining Angliyada tarqalgan mazhabi.

в†' Ko'zingga qara! (isp.)

в†' Lotin Amerikasida Shimoliy amerikaliklarni shunday atashadi.

в†' Brextning вЪНUch liralik operавЪk pyesasi qahramoni.

в†' Siz xafamisiz? (nem.)

в†' Nemischa gaplashayapsanmi? (nem.)

в†' Eski urush. (nem.)

в†' Ikkinchi. (nem.)

в†' Markiz Kvinzberri XVIII asrda havaskor bokschilar jamiyatiga asos solgan va sportning bu turiga qat'iy qoidalar ishlab chiqqandi.

в†' Tammani - N'yu-Yorkdagi demokratik partiya tashkiloti. вЪНYo'lbarsвЪk - shu tashkilot laqabi.

в†' Ofitsiantlarning ovqat va idish-tovoq tashiydigan qutisimon aravachasi. (Tarj.)